Αθανάσιος Ν. Γιαννάκης

ΟΜΗΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Παιανία 2013

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ν. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΟΜΗΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Με αναφορά σε μεταγενέστερους του Ομήρου αρχαίους συγγραφείς

ΠΑΙΑΝΙΑ
2013

Ο **Αθανάσιος Γιαννάκης** γεννήθηκε στο Μαρκόπουλο Αττικής. Είναι απόφοιτος Ακαδημίας Εμπορικού Ναυτικού, πλοίαρχος Α΄ Ε.Ν. με πλοιαρχία σε ποντοπόρα πλοία. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Ουαλίας (Κάρδιφ) όπου απέκτησε τα πτυχία Master of Science στο Ναυτικό Δίκαιο και Master of Philosophy στο ίδιο πανεπιστήμιο. Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο Washington University των ΗΠΑ πάνω στη διαχείριση της θαλάσσιας ρύπανσης με υποτροφίες του ΥΕΝ και του Κοινωφελούς Ιδρύματος Α. Σ. Ωνάσης. Για είκοσι χρόνια ήταν καθηγητής Διεθνούς δικαίου της θάλασσας και Ναυτιλιακού δικαίου στο ΚΕΣΕΝ/Πλοιάρχων (ΥΕΝ). Υπήρξε βασικό μέλος της επιτροπής του ΥΕΝ που συνέταξε τη διδασκόμενη ύλη των πλοιάρχων στο ΚΕΣΕΝ και τις Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού. Εκπροσώπησε το ΥΕΝ, συμμετέχοντας σε επιτροπές του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (IMO) στο Λονδίνο και της ΕΕ στις Βρυξέλλες σε θέματα ναυτικής εκπαίδευσης. Έχει δε επιλεγεί από τον IMO ως εμπειρογνώμων (competent person) σε θέματα ελέγχου και αξιολόγησης του ναυτικού εκπαιδευτικού συστήματος ξένων κρατών –μεταξύ των οποίων, της Ιαπωνίας και της Λετονίας– σύμφωνα με τα πρότυπα του IMO (STCW). Εργάστηκε σε ναυτιλιακά γραφεία ως αρχιπλοίαρχος και διετέλεσε διευθυντής της ναυτιλιακής εταιρείας Jetwave Shipping Inc. Από το 1998 έως σήμερα διετέλεσε καθηγητής και διευθυντής σπουδών του ναυτιλιακού τμήματος του European University, Athens Campus και του City Unity College, Athens. Είναι συγγραφέας των βιβλίων «Το Δίκαιο της Θάλασσας» (2005, ανατύπωση 2009) και «Εννοιολογικό Λεξικό Ναυτιλιακών Όρων» (2009).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ν. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΟΜΗΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Ετυμολογικό - Ορθογραφικό - Ερμηνευτικό - Εγκυκλοπαιδικό
Με εξιστορήσεις και σχόλια

Όροι: Ναυτικοί
Ναυτιλιακοί
Ναυπηγικοί
Αστρονομικής Ναυτιλίας
Ναυτικής Μετεωρολογίας
Γεωγραφικοί
Ωκεανογραφικοί

ΠΑΙΑΝΙΑ
2013

Ομηρικό Λεξικό Ναυτικών Όρων
© Αθανάσιος Ν. Γιαννάκης 2013,
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο
Εκδόσεις Αμφιτρίτη, τηλ.: 6936648156

ISBN: 978-960-98907-1-7

Επιμέλεια παραγωγής: Αναστασία Κατσικογιάννη-Μπάστα
Διόρθωση: Συλβί Ρηγοπούλου
Σελιδοποίηση - Σχεδιασμός εξωφύλλου: Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ
Τεχνική επεξεργασία - Εκτύπωση: Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ
Φειδίου 18, Αθήνα 10678, τηλ.: 213 0181300

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η ολική ή μερική αναπαραγωγή του βιβλίου
με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο,
χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες
του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Στη μνήμη του δασκάλου μου και αγαπητού φίλου
Χρήστου Ντούνη
(αξ/κού Ε.Ν., αντιναυάρχου Λ.Σ.)

«ἀρχὸς ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς»
κυβερνήτης [του πλοίου]
ήταν ο πολυμήχανος Οδυσσέας, *Α 311*[1]

1. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος ήταν κυβερνήτης στο πλοίο που μετέφερε την αιχμάλωτη Χρυσηίδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ 8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 9
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ 10
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ, ΣΥΜΒΟΛΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ 16
ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΠΩΝ 22
ΙΛΙΑΔΑ 22
Οργή του Αχιλλέα για την αρπαγή της Βρισηίδας από τον Αγαμέμνονα
Εχθροπραξίες μεταξύ Ελλήνων και Τρώων
Ανακωχή των εμπολέμων για την ταφή του Έκτορα
ΟΔΥΣΣΕΙΑ 25
Περιπλανήσεις του Οδυσσέα από την Τροία ως την Ωγυγία
Η κατάσταση στο παλάτι του Οδυσσέα στην Ιθάκη
Συνέλευση των θεών για να βοηθήσουν τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην Ιθάκη
Ο Οδυσσέας επιστρέφει στο σπίτι του
Ειρήνη επικρατεί πάλι στην Ιθάκη
ΟΜΗΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ 28
ΛΕΞΙΚΟ Α - Ω 29
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ομηρική Αστρονομία (Η μετάπτωση των ισημεριών στην περιγραφή της ασπίδας του Αχιλλέα) 280
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Διάταγμα Βασιλέως Όθωνος, Περί παραδοχής του Ναυτικού Ονοματολογίου 284
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, Ελληνική, Ξενόγλωσση 286

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μελετώντας κανείς τα ομηρικά έπη, και ειδικά την *Οδύσσεια*, βρίσκει πλήθος ναυτικών λέξεων που χρησιμοποιούνται σήμερα στα πλοία και γενικά γύρω από τη ναυτιλία, οι οποίες έχουν την ίδια έννοια με τις ομηρικές, όπως η ομηρική λέξη *τρόπις* = τρόπιδα, κν. καρίνα. Παρατηρεί επίσης μεγάλο αριθμό ομηρικών λέξεων, οι οποίες παρότι δεν είναι ναυτικές, αποτελούν όμως τη ρίζα από την οποία παράγονται πολλές λέξεις της ναυτικής ορολογίας, που συναντώνται σε μεταγενέστερους του Ομήρου αρχαίους συγγραφείς και διατηρούν τη ναυτική τους έννοια μέχρι σήμερα. Για παράδειγμα, από την ομηρική λέξη *ἄγκος* = καμπύλο, παράγεται η λέξη *ἄγκυρα*, η οποία συναντάται στον Ηρόδοτο, τον Θουκυδίδη και άλλους συγγραφείς, και την οποία χρησιμοποιούμε κι εμείς σήμερα.

Η ομηρική γλώσσα με τη σαφήνεια, την ακρίβεια, τη λιτότητα και την αμεσότητά της ήταν λογικό να μπει στη γλώσσα της ναυτικής ορολογίας, η οποία εκφράζεται με λίγες, απλές αλλά πλούσιες σε νοήματα λέξεις. Αυτό διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας ένα ημερολόγιο πλοίου, στο οποίο περιγράφονται συμβάντα και περιβαλλοντικές καταστάσεις με οικονομία λόγου αλλά και πλήρη σαφήνεια των νοημάτων.

Η σύνταξη του λεξικού αυτού βασίστηκε στα ομηρικά έπη (*Ιλιάδα* και *Οδύσσεια*), στους ομηρικούς ύμνους, στον επικό κύκλο (*Βατραχομυομαχία*), σε κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και στη βυζαντινή και τη σύγχρονη ναυτική βιβλιογραφία. Μεγάλη επίσης ήταν η συμβολή του περίφημου λεξικού του Λ. Παλάσκα[2] *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

Το λεξικό αυτό έρχεται να δείξει την άρρηκτη σύνδεση της νεοελληνικής γλώσσας με την ομηρική. Ευελπιστώ δε να γίνει εργαλείο για το χρήστη της ελληνικής ναυτικής ορολογίας, να του υπενθυμίζει τις πολλές ξεχασμένες ναυτικές ομηρικές λέξεις, παροτρύνοντάς τον να τις επαναχρησιμοποιεί, έτσι ώστε να διατηρηθεί όλος αυτός ο ομηρικός ναυτικός πλούτος των λέξεων.

---

2. Πλοίαρχος Π.Ν., 1819-1880, βλ. Παράρτημα 2.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο λεξικό αυτό γίνεται συστηματική καταγραφή των ομηρικών λέξεων με ναυτική και ναυτιλιακή[3] έννοια, καθώς και άλλων λέξεων που χρησιμοποιούνται στη ναυτιλία, για παράδειγμα ναυπηγικής, αστρονομίας, μετεωρολογίας, γεωγραφίας και ωκεανογραφίας, όπως *νηῦς-ναῦς* (ναυτική), *ἐπιθαλάσσια ἀρωγή* (ναυτιλιακή), *προπέτεια* (ναυπηγική), πλανήτης *Ἄρης* (αστρονομία), *καταιγίς* (μετεωρολογία), *Ἰθάκη* (γεωγραφία), *ἄμπωτις* (ωκεανογραφία).

Επίσης, γίνεται αναφορά σε ναυτικές λέξεις οι οποίες, παρότι δεν συναντώνται αυτοτελώς στα ομηρικά έπη, έχουν όμως ομηρική ρίζα και αναφέρονται σε κείμενα που ανήκουν σε μεταγενέστερους αρχαίους ποιητές και συγγραφείς. Για παράδειγμα η λέξη *ὕφαλος*, η οποία συναντάται στον Σοφοκλή, τον Πολύβιο, τον Στράβωνα κ.ά., δεν αναφέρεται στα ομηρικά έπη αλλά προέρχεται από τις ομηρικές λέξεις *ὑπό* + *ἅλς* (= θάλασσα).

Εκτός των λέξεων που σχετίζονται με τη ναυτιλία, αναφέρονται και τα ονόματα των αρχηγών των στόλων και των κυβερνητών των πλοίων που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, ανδρών που τα επάνδρωσαν και τα ονόματα των πόλεων που συμμετείχαν στον ελληνικό στόλο στην εκστρατεία αυτή. Π.χ. *Νέστωρ* (αρχηγός στόλου), *Φρόντις* (κυβερνήτης του πλοίου του Μενέλαου), *Ἄβαντες* (κάτοικοι της Εύβοιας που συμμετείχαν με το στόλο τους στην εκστρατεία της Τροίας). Γίνεται επίσης αναφορά σε ελάχιστα αλλά στα πλέον σημαντικά πρόσωπα των Τρώων (π.χ. *Πρίαμος*, *Ἕκτωρ* κ.ά.), καθώς και σε πρόσωπα που συνάντησε και τόπους που επισκέφθηκε ο Οδυσσέας κατά το ταξίδι της επιστροφής του στην Ιθάκη.

Όσον αφορά τις θεότητες, αναφέρονται αφενός μεν οι θεοί που σχετίζονται με το θαλασσινό στοιχείο, π.χ. *Ποσειδών*, *Νηρεύς*, αφετέρου εκείνοι που βοηθούσαν τις αντιμαχόμενες πλευρές στον Πόλεμο της Τροίας, όπως η *Ἥρα*, που ήταν με το μέρος των Ελλήνων, και ο *Ἀπόλλων* με τους Τρώες.

Κρίθηκε επίσης σκόπιμο να καταγραφούν τα επίθετα που χαρακτηρίζουν λέξεις ναυτικής ορολογίας, όπως *ἀπείριτος πόντος* = απέραντος πόντος, *εὔσελμος νηῦς* = ευκατάστρωτο πλοίο, *ἀνεμοτρεφές κῦμα* = κύμα που τρέφεται (αυξάνεται) με τον άνεμο.

Καταγράφεται η ετυμολογία των λέξεων, όπου τούτο είναι δυνατό, και γίνεται αναφορά στις ομηρικές λέξεις από τις οποίες αυτές προέρχονται. Επίσης, δίδεται η ερμηνεία που έχουν στο ομηρικό κείμενο, π.χ. *βαθύρροος* <ομηρ. *βαθύς* + *ῥέω* = αυτός που ρέει σε βάθος, ο βαθύρροος.

Γίνεται εξιστόρηση των γεγονότων που αναφέρονται στους στίχους του λήμματος –όπου τούτο κρίνεται απαραίτητο– είτε για να σχολιαστεί και να δοθεί έμφαση στην αναφερόμενη λέξη είτε για να εξιστορηθούν γεγονότα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, ώστε το λεξικό αυτό πέραν της ναυτικής λεξικογραφικής του προσφοράς να γίνει ένα χρήσιμο ανάγνωσμα για τον αναγνώστη.

Καταγράφεται μέρος των στίχων του ομηρικού ποιήματος στο οποίο βρίσκεται το λήμμα και αμέσως έπεται η μετάφρασή του, η οποία ακολουθείται από μεγάλο ή μικρό γράμμα του αλφαβήτου και έναν αριθμό. Το μεγάλο γράμμα αναφέρεται σε ραψωδία της *Ιλιάδας* και το μικρό σε ραψωδία της *Οδύσσειας*, ο δε αριθμός αντιπροσωπεύει το στίχο. Π.χ. «***γόμφοισιν*** *δ' ἄρα τήν γε καὶ ἁρμονίῃσιν ἄρασσεν*» και με σφήνες και κλειδώσεις συνέσφιγγε τη [σχεδία] του, *ε 248* (*Οδύσσεια*, ραψ. *ε*, στίχος *248*).

Η μετάφραση είναι πεζή, ελεύθερη και έχει μοναδικό σκοπό να διευκολύνει τον αναγνώστη να κατανοήσει τη ναυτικότητα των ομηρικών στίχων. Η θέση της είναι επικουρική ενώ πρωτεύοντα ρόλο στο λεξικό έχει η ανάδειξη της άρρηκτης σύνδεσης των ομηρικών λέξεων με εκείνες της σύγχρονης ναυτικής ορολογίας.

---

3. Ναυτιλιακός όρος = ό,τι έχει σχέση με την εκμετάλλευση του πλοίου, τις θαλάσσιες μεταφορές και γενικά τη ναυτιλία (ναύλωση, ασφάλιση κ.λπ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ[4]

ΑΘΗΝΑΙΟΣ Αθήν.
Ρήτορας, γραμματικός, 2ος/3ος αι. μ.Χ.
– Δειπνοσοφιστές *Δειπν.*

ΑΙΣΧΥΛΟΣ Αισχ.
Τραγικός ποιητ., 6ος/5ος αι. π.Χ.
– Ἀγαμέμνων *Ἀγαμ.*
– Ἑπτά ἐπὶ Θήβας *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.*
– Εὐμενίδες *Εὐμεν.*
– Ἱκέτιδες *Ἱκέτ.*
– Πέρσαι *Πέρσαι*
– Προμηθεὺς Δεσμώτης *Προμ.*
– Χοηφόροι *Χοηφ.*

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ Απολλόδ.
Λόγιος, 2ος αι. π.Χ.
– Βιβλιοθήκη[5] *Βιβλ.*

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΡΟΔΙΟΣ Απολλ. Ρόδ.
Επικός ποιητής, 3ος αι. π.Χ.
– Ἀργοναυτικά *Ἀργοναυτ.*

ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ Αρίστ. Σάμ.
Αστρονόμος (Σάμος, 320 - Αλεξάνδρεια, 250 π.Χ.)
– Ἡλιοκεντρικόν Σύστημα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Αριστ.
Φιλόσοφος, 4ος αι. π.Χ.
– Ζῴων ἱστορίαι *Ζῴων ἱστ.*
– Μετεωρολογικά *Μετεωρ.*
– Περὶ ζῴων γενέσεως *Περὶ ζῴων γεν.*
– Περὶ ζῴων μορίων Β′ *Περὶ ζῴων μορ. Β′*
– Περὶ κόσμου *Περὶ κόσμ.*
– Περὶ ποιητικῆς *Ποιητ.*

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ Αριστοφ.
Κωμικός ποιητής, 5ος αι. π.Χ.

---

4. Αναφέρονται μόνο τα έργα που χρησιμοποιήθηκαν στο λεξικό αυτό. Το σύνολο των έργων των συγγραφέων αναφέρεται στη Βιβλιογραφία, στο τέλος του λεξικού.

5. Παλαιότερα η *Βιβλιοθήκη* θεωρείτο έργο του Απολλόδωρου, αλλά πρόκειται περί έργου αγνώστου συγγραφέα. Πέραν της αγνώστου πατρότητάς του, είναι έργο ξεχωριστής αξίας και θεωρείται ότι βασίζεται σε γραπτές πηγές παρά στην προφορική παράδοση. Αποτελεί κύρια πηγή έργων που δεν σώζονται σήμερα και μεταφέρει με ακρίβεια τις παραδόσεις και τις αντιλήψεις των Ελλήνων σχετικά με την καταγωγή και την πρώιμη ιστορία του κόσμου και της φυλής τους (βλ. Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1999).

– Ἀχαρνῆς *Ἀχαρν.*
– Βάτραχοι *Βάτρ.*
– Εἰρήνη *Εἰρ.*
– Θεσμοφοριάζουσαι *Θεσμ.*
– Ἱππῆς *Ἱππ.*
– Λυσιστράτη *Λυσιστρ.*
– Νεφέλαι *Νεφ.*
– Ὄρνιθες *Ὄρν.*
– Πλοῦτος *Πλοῦτ.*
– Σφῆκες *Σφῆκ.*

ΑΡΡΙΑΝΟΣ Αρρ.
Ιστορικός, 2ος αι. μ.Χ.
– Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις (Ἰνδική) *Ἀν. Ἰνδ.*

ΒΑΚΧΥΛΙΔΗΣ Βακχυλ.
Λυρικός ποιητής, 5ος αι. π.Χ.

ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ[6] *Βατρ.*

ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ Βιργ.
Ποιητής, 1ος αι. π.Χ.
– Αἰνειάς *Αἰν.*

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Δημ.
Ρήτορας, 4ος αι. π.Χ.
– Πρὸς Φορμίωνα *Πρὸς Φορμ.*

ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΛΑΕΡΤΙΟΣ Διογ. Λ.
Βιογράφος, 3ος αι. μ.Χ
– Βίοι Φιλοσόφων *Βίοι Φιλ.*

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ Διόδ. Σικελ.
Ιστορικός, 1ος αι. π.Χ.
– Βιβλιοθήκη Ἱστορική *Βιβλ. Ἱστορ.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ Διον. Αλικαρν.
Ιστορικός, 1ος αι. π.Χ. / 1ος αι. μ.Χ.
– Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων *Περί συνθ. ὀνομ.*
– Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία *Ῥωμ. Ἀρχ.*

ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ (μετάφρ. των Εβδομήκοντα)
285-246 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια, επί Πτολεμαίου του Φιλάδελφου

---

6. Οι γνώμες των αρχαίων διχάζονται για την πατρότητα της *Βατραχομυομαχίας*. Εντάσσεται στον *Επικό Κύκλο* και από μία άποψη είναι έργο συμπληρωματικό των ομηρικών επών, με τα οποία συνδέεται ευθέως (*Ομηρικά - Επικός Κύκλος*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2005).

– Ἠσαΐας *Ἠσαΐας*
– Ἀριθμοί *Ἀριθμ.*

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ Ευριπ.
Τραγικός ποιητής, 5ος αι. π.Χ.
– Ἄλκηστις *Ἄλκ.*
– Ἀνδρομάχη *Ἀνδρ.*
– Βάκχαι *Βάκχ.*
– Ἑκάβη *Ἑκάβη*
– Ἑλένη *Ἑλένη*
– Ἠλέκτρα *Ἠλ.*
– Ἡρακλῆς Μαινόμενος *Ἡρακλ. Μαιν.*
– Ἱκέτιδες *Ἱκέτ.*
– Ἱππόλυτος *Ἱππόλ.*
– Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι *Ἰφ. Αὐλ.*
– Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις *Ἰφ. Ταύρ.*
– Κύκλωψ *Κύκλ.*
– Μήδεια *Μήδ.*
– Ὀρέστης *Ὀρέστ.*
– Ῥῆσος *Ῥῆσ.*
– Τρῳάδες *Τρῳάδ.*
– Φοίνισσαι *Φοίν.*

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Ευστάθ. Θεσσ.
Φιλόλογος, εκκλ. συγγρ. 12ος αι. μ.Χ.
– Πίναξ παρεκβολῶν εἰς τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν *Πίναξ Ἰλ. & Ὀδ.*
– Παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα *Σχόλ. Ἰλ.*
– Παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὁμήρου Ὀδύσσειαν *Σχόλ. Ὀδ.*

ΗΡΟΔΟΤΟΣ Ηρόδ.
Ιστορικός, 5ος αι. π.Χ.
– Ἱστορίαι *Ἱστ.*

ΗΡΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ Ήρων
Μηχανικός 1ος αι. π.Χ. / 1ος αι. μ.Χ.
– Βελοποιικά *Βελοπ.*

ΗΣΙΟΔΟΣ Ησίοδ.
Επικός ποιητής, 8ος αι. π.Χ.
– Ἀσπὶς Ἡρακλέους *Ἀσπίς*
– Ἔργα καὶ Ἡμέραι *Ἔργα καὶ Ἡμ.*
– Θεογονία *Θεογ.*

ΗΣΥΧΙΟΣ Ησύχ.
Γραμματικός και Λεξικογράφος, 5ος αι. μ.Χ.
– Συναγωγὴ πασῶν λέξεων κατὰ στοιχεῖον *Λεξ.*

ΘΕΟΓΝΙΣ Θέογν.
Ελεγειακός ποιητής, 6ος αι. π.Χ.
– Ἐλεγεῖαι *Ἐλεγ.*

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ Θεόφρ.
Φιλόσοφος, 4ος αι. π.Χ.
– Περὶ φυτῶν αἰτιῶν *Περὶ φυτ. αἰτ.*

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ Θουκ.
Ιστορικός, 5ος αι. π.Χ.
– Ἱστορίαι *Ἱστ.*

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ Κ.Δ.
– Κατά Λουκᾶν *Λουκ.*
– Πράξεις Ἀποστόλων *Πράξ. Ἀποστ.*

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ Λουκιαν.
Σοφιστής, 2ος αι. μ.Χ.
– Ἔρωτες *Ἔρωτ.*
– Ζεὺς Τραγῳδός *Ζεὺς Τραγ.*
– Πλοῖον ἢ Εὐχαί *Πλοῖον ἢ Εὐχ.*

ΞΕΝΟΦΩΝ Ξεν.
Ιστορικός, 5ος/4ος αι. π.Χ.
– Ἑλληνικά *Ἑλλ.*
– Κύρου Ἀνάβασις *Κύρ. Ἀνάβ.*
– Λακεδαιμονίων Πολιτεία *Λακ. Πολ.*
– Οἰκονομικός *Οἰκ.*

ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ[7] Ομηρ. Ὑμν.
– Εἰς Ἀπόλλωνα *Εἰς Ἀπόλλ.*
– Εἰς Ἀφροδίτην *Εἰς Ἀφροδ.*
– Εἰς Δήμητραν *Εἰς Δήμ.*
– Εἰς Διόνυσον *Εἰς Διόν.*
– Εἰς Διοσκούρους *Εἰς Διοσκ.*
– Εἰς Ἑρμῆν *Εἰς Ἑρμ.*
– Εἰς Πᾶνα *Εἰς Πᾶν.*
– Εἰς Ποσειδῶνα *Εἰς Ποσειδ.*

ΟΜΗΡΟΣ Ομηρ.
Επικός ποιητής, 8ος αι. π.Χ.
– Ἰλιάς *Ἰλ.*
– Ὀδύσσεια *Ὀδ.*

---

7. Η προέλευση των Ομηρικών Ύμνων είναι δύσκολο να εξακριβωθεί. Η έρευνα κατέληξε στο ότι πρόκειται για έργα μεταγενέστερα του Ομήρου, τα οποία έχουν συντεθεί μάλλον τον 7ο ή τον 6ο αι. π.Χ. (και κάποια ακόμα αργότερα). Υμνούν κάποιο θεό ή αφηγούνται μια ιστορία (βλ. *Ομηρικοί Ύμνοι*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2002).

ΟΡΦΕΩΣ ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ *Ὀρφ. Ἀργοναυτ.*

ΟΡΦΕΩΣ ΥΜΝΟΙ *Ὀρφ. Ὕμν.*

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ Περιηγητής Παυσαν. Περιηγ.
Περιηγητής, 2ος αι. μ.Χ.
– Λακωνικά *Λακων.*

ΠΑΥΛΟΣ (Απόστολος Παύλος) Παύλ.
Θεολόγος, 1ος αι. μ.Χ.
– Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους *Ἐπιστ. πρ. Ἐφεσ.*

ΠΙΝΔΑΡΟΣ Πίνδ.
Λυρικός ποιητής, 6ος/5ος αι. π.Χ.
– Ἰσθμιόνικοι *Ἰσθμ.*
– Νεμεόνικοι *Νεμ.*
– Ὀλυμπιόνικοι *Ὀλυμπ.*
– Πυθιόνικοι *Πυθ.*

ΠΛΑΤΩΝ Πλάτ.
Φιλόσοφος, 5ος/4ος αι. π.Χ.
– Πολιτεία *Πολιτ.*
– Τίμαιος *Τίμ.*
– Φαῖδρος *Φαῖδρ.*
– Φαίδων *Φαίδ.*

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ Πλούτ.
Βιογράφος, φιλόσοφος, 1ος/2ος αι. μ.Χ.
– Ἠθικά *Ἠθ.*
– Κοριολανός *Κοριολ.*
– Πομπήιος *Πομπ.*

ΠΟΛΥΒΙΟΣ Πολύβ.
Ιστορικός 2ος αι. π.Χ.
– Ἱστορίαι *Ἱστ.*

ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ Πολυδ.
Γραμματικός, λεξικογράφος, 2ος αι. μ.Χ.
– Ὀνομαστικόν *Ὀνομαστ.*

ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ΚΛΑΥΔΙΟΣ Πτολεμ.
Μαθηματικός, γεωγράφος 2ος αι. μ.Χ.
– Τετράβιβλος *Τετράβιβλ.*

ΣΟΦΟΚΛΗΣ Σοφ.
Τραγικός ποιητής, 5ος αι. π.Χ.
– Αἴας *Αἴας*
– Ἀντιγόνη *Ἀντ.*

– Ἀποσπάσματα *Ἀποσπ.*
– Ἠλέκτρα *Ἠλ.*
– Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ *Οἰδ. Κολ.*
– Οἰδίπους Τύραννος *Οἰδ. Τύρ.*
– Τραχίνιαι *Τραχ.*
– Φιλοκτήτης *Φιλοκτ.*

ΣΤΡΑΒΩΝ Στράβ.
Γεωγράφος, 1ος αι. π.Χ. / 1ος αι. μ.Χ.
– Γεωγραφικά *Γεωγρ.*

ΥΠΕΡΕΙΔΗΣ Ὑπερείδ.
Ρήτορας, 4ος αι. π.Χ.
– Ἀποσπάσματα *Ἀποσπ.*

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ, ΣΥΜΒΟΛΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Συντμήσεις

αβέβ.(αιος, -η, -ο)
Α(νατολικός, -ή, -ό, -ά, Ανατολή)
αγγλ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
αθροιστ.(ικός, -ή, -ό)
αιολ.(ικός, -ή, -ό)
αιτ.(ιατική)
ακρωτ.(ήριο)
αλληγορ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
αμετβ. αμετάβατο
αναύξ.(ητος, -η, -ο), βλ. Γλωσσάριο
αναφέρ.(ομαι)
αντιδάν.(ειο), βλ. Γλωσσάριο
αντίθ.(ετος, -η, -ο)
ανωτ.(έρω)
αόρ.(ιστος)
αορ.(ίστου)
αποθ.(ετικός, -ή, -ό)
απόσπ.(ασμα)
απρφ. απαρέμφατο
Αργοναυτ.(ικά)
άρθ.(ρο)
αρσ.(ενικό)
αρχαιολ.(ογικός, -ή, -ό)
αρχ.(αίος, -α, -ο, αρχαίος ελληνικός: έως 4ο αι. π.Χ.)
αστρον.(ομικός, -ή, -ό, αστρονομία)
ασυναίρ.(ετος, -η, -ο)
αττ.(ικός, -ή, -ό)
άχρ.(ηστος, -η, -ο)

Β(όρειος, -α, -ο, Βορράς)
βενετ.(σιάνικος, -η, -ο)
βλ.(έπε)
βλ. λ. βλέπε λήμμα, λέξη
βοταν.(ική)

γαλλ.(ικός, -ή, -ό)
γεν.(ικός, -ή, -ό, -ά)
γενουατ.(ικός, -ή, -ό)
γ.(εωγραφικός, -ή, -ό)
Γλωσ.(σάριο)

δασυν.(όμενος, -η, -ο)
Δ(υτικός, -ή, -ό, -ά, Δύση)
δημ.(ώδης, -ης, -ες), βλ. Γλωσσάριο

διαφ.(ορετικός, -ή, -ό)
δοτ.(ική)
ΔΣΔΘ (Διεθνής Σύμβαση των Ην. Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, 1982)
δυϊκ.(ός αριθμός), βλ Γλωσσάριο
δωρ.(ικός, -ή, -ό, -ά)

εγχειρ.(ίδιο)
εικ.(όνα)
εκ.(ατοστό)
εκδ.(όσεις)
εκκλ.(ησιαστικός, -ή, -ό)
εκπαιδ.(ευτικός, -ή, -ό)
ελεγ.(ειακός, -ή, -ό, -είαι), βλ. Γλωσσάριο
ελλην.(ικός, -ή, -ό)
ελνστ. ελληνιστικός, -ή, -ό (3ος αι. π.Χ. - 6ος αι. μ.Χ.)
Ε.Ν. Εμπορικό Ναυτικό
ενεργ.(ητικός, -ή, -ό)
ενεστ.(ώτας)
ενετ.(ικός, -ή, -ό)
ενικ.(ός αριθμός)
ενν.(οείται)
εννοιολ.(ογικά)
εξυπακ.(ούεται)
επίθ.(ετο)
επικ.(ός, -ή, -ό)
επίρρ.(ημα)
επίσ.(ημος, -η, -ο)
επομ.(ένως)
ετυμολ.(ογικός, -ή, -ό, -ά, -ογία)
ευκτ.(ική)
Εύξ.(εινος)

ημερολ.(όγιο) «πλοίου»

θ.(έμα), βλ. Γλωσσάριο
θαμιστ.(ικός, -ή, -ό), βλ. Γλωσσάριο
θηλ.(υκό)

Ιαν.(ουάριος)
ιατρ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
Ιλ.(ιάδα)
ιστιοδρ.(ομία)
ιταλ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
ιων.(ικός, -ή, -ό)

καθομιλ.(ουμένη)
κ.ά. και άλλα
κ.α. και αλλού

ΚΔΝΔ (Κώδικας Δημόσιου Ναυτικού Δικαίου)
κ.εξ. και εξής
ΚΕΣΕΝ (Κέντρον Επιμορφώσεως Στελεχών Εμπορικού Ναυτικού)
ΚΙΝΔ (Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου)
κ.λπ. και λοιπά
κν. κοινώς (προκειμένου για ναυτικό όρο, σημαίνει λέξη στην *κοινή ναυτική διάλεκτο*, βλ. Γλωσσάριο)
κυρ.(ίως)
κωμικ.(ός, -ή, -ό)

λ.(ήμμα, λέξη)
λατ.(ινικός, -ή, -ό)
λεξ.(ικό)
Λ.Σ. Λιμενικό Σώμα
λυρ.(ικός, -ή, -ό)

Μ.(εγάλη)
μ.(έτρο)
μέλλ.(οντας)
μέσ.(ος, -η, -ο)
μεσν. μεσαιωνικός, -ή, -ό (μεσαιωνικός ελληνικός: 7ος αι. μ.Χ. - 1669 μ.Χ.)
μετάπτ.(ωση), βλ. Γλωσσάριο
μετάφρ.(αση)
μετεωρ.(ολογικός, -ή, -ό, -ολογία)
μετων.(υμικός, -ή, -ό, -υμία), βλ. Γλωσσάριο
μτβ. μεταβατικό
μτγν. μεταγενέστερος, -η, -ο, -α
μτφ. μεταφορικός, -ή, -ό, -ά
μτχ. μετοχή

Ν(ότιος, -α, -ο, -α, Νότος)
ναυπ.(ηγικός, -ή, -ό)
ναυσ.(ιπλοΐα)
ναυτ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
ναυτιλ.(ιακός, -ή, -ό, ναυτιλία)
ν.μ. ναυτικό μίλι (1 ν.μ. = 1.852 μ.)
νομ.(ικός, -ή, -ό, -ά)

Οδ.(ύσσεια)
ομηρ.(ικός, -ή, -ό)
ομόρ.(ριζη), βλ. Γλωσσάριο
ονομ.(ατολόγιον)
ονομαστ.(ική)
ονοματοπ.(οιημένος, -η, -ο, -οιία), βλ. Γλωσσάριο
ό.π. (όπου παραπάνω)
ορολ.(ογία)
ορφ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
ουδ.(έτερο)

ουσιαστ.(ικό)
ουσιαστικοπ.(οιημένος, -η, -ο)

π.(οταμός)
παθ.(ητικός, -ή, -ό)
Παλ. (βλ. Λ. Παλάσκας, στη Βιβλιογραφία)
παλ.(αιός, -ά, -ό)
παράγ.(ωγος, -η, -ο, -εται)
παρακ.(είμενος)
παράλλ.(ηλος, -η, -ο)
παρατ.(ατικός)
παροιμ.(ία)
πεποιημ.(ένος, -η, -ο), βλ. Γλωσσάριο
περιφρ.(αστικός, -ή, -ό)
πιθ.(ανός, -ή, -ό, -ώς)
πλαν.(ήτης)
πληθ.(υντικός αριθμός)
Π.Ν. Πολεμικό Ναυτικό
ποιητ.(ής, -ικός, -ή, -ό, -ά)
πρβλ. παράβαλε
προέλ.(ευση)
προέρχ.(εται, -ονται)
πρόθ.(εση)
προσηγ.(ορικό, -ά), βλ. Γλωσσάριο
προστ.(ακτική)

ρ.(ήμα)
ρ.(ίζα)
ραψ.(ωδία)
ριζ.(-ικός, -ή, -ό)

σ.(ελίδα)
σημ.(αίνω, -ασία)
σημερ.(ινός, -ή, -ό)
στερητ.(ικός, -ή, -ό)
συγγ.(ενικός, -ή, -ό, -ενεύω)
συγγρ.(αφέας), εξυπακ. και ποιητής όπου απαιτείται
συγκεκ.(ομμένος, -η, -ο)
σύγχρ.(ονος, -η, -ο)
σύμφ.(ωνο)
συνδ.(έεται)
συνεκδ.(οχή, -οχικά), βλ. Γλωσσάριο
συνηρ.(ημένος, -η, -ο)
συνθ.(ετικό)
συνών.(υμο, -α), βλ. Γλωσσάριο
σχετ.(ικός, -ή, -ό, -ά)
σχόλ.(ιο, -ια)
τεύχ.(ος)

τ.μ. τετραγωνικό μέτρο
τ.(ύπος)
τραγ.(ικός, -ή, -ό)
τραγωδ.(ία)

υδρ.(ογραφικός, -ή, -ό)
ύμν.(ος)
υπερθ.(ετικός, -ή, -ό)
υπερσ.(υντέλικος)
υπηρ.(εσία)
υποθ.(ετικός, -ή, -ό)
υποκορ.(ιστικός, -ή, -ό)
υποσημ.(είωση)

φρ.(άση)
φιλόσ.(οφος)

ωκεαν.(ογραφία)

Σύμβολα

φ γεωγραφικό πλάτος, π.χ. το γ. πλάτος του Πειραιά είναι φ = 37^0 58′Β
λ γεωγραφικό μήκος, π.χ. το γ. μήκος του Πειραιά είναι λ = 23^0 40′Α
[ ] λέξεις που δεν αναφέρονται στο αρχαίο ή μεταφρασμένο κείμενο, αλλά εννοούνται
« » (1) χωρία των ομηρικών επών, (2) λέξεις ή φράσεις που εννοούνται
... δηλώνει ότι έχει παραλειφθεί κείμενο
< μετά τη γωνιώδη αγκύλη, ακολουθεί η συντετμημένη λέξη *ομηρ.*, η οποία ακολουθείται από μία ή περισσότερες λέξεις και σημαίνει ότι οι λέξεις αυτές έχουν ομηρική προέλευση, π.χ. ναύλοχος <ομηρ. *νηῦς* (ναῦς) + *λέχος*
† σημαίνει ότι η λέξη συναντάται μία φορά, στα ομηρικά έπη
χ^o μοίρες γ. πλάτους ή γ. μήκους
χ′ πρώτα λεπτά της μοίρας, 60′ = 1° (60 λεπτά ισούνται με 1 μοίρα)
χ′′ δεύτερα λεπτά της μοίρας, 60′′ = 1′ (60 δεύτερα ισούνται με 1 λεπτό της μοίρας)

Γλωσσάριο

αναδίπλωση: (α) σχήμα λόγου κατά το οποίο μία λέξη προτάσεως ή μία φράση επαναλαμβάνεται αμέσως για δεύτερη φορά και για λόγους εμφατικούς, λ.χ. «*αγάλι αγάλι* γίνεται η αγουρίδα μέλι», (β) φθόγγος, γραμματικό στοιχείο ή, σπανιότερα, συντακτική λειτουργία που αποβλέπει σε μεγαλύτερη έμφαση ή διαύγεια, και παράγει εντονότερο ηχητικό ή σημασιολογικό αποτέλεσμα.
αναύξητος: (για ρ.) αυτός που δεν παίρνει αύξηση.
ανομοίωση: διαφοροποίηση δύο όμοιων ή παρόμοιων φθόγγων, παρακειμένων ή απομακρυσμένων, που οδηγεί σε μεταβολή της φωνητικής μορφής του ενός από αυτούς, π.χ. ***κτ***ίζω-***χτ***ίζω, ***λυ***θρίνι (αρχ. ε***ρυ***θρίνος).
αντιδάνειο: λέξη που επιστρέφει σε μία γλώσσα (με αλλαγμένη μορφή ή και σημασία), αφού έχει περάσει ως δάνειο στο λεξιλόγιο ξένης γλώσσας, από την οποία επιστρέφει στην αφε-

τηρία της. Η λ. *καλάρω* (μαζεύω τα πανιά ιστιοφόρου πλοίου, επίσης ρίχνω τα δίχτυα) είναι από το ιταλ. calare, που είναι αντιδάν. από το αρχ. *χαλάω-ῶ*.
δημώδης: λαϊκός, που αρέσει στο λαό.
δυϊκός «αριθμός»: ο αριθμός των κλιτών μερών του λόγου, του οποίου γίνεται χρήση προς δήλωση δύο προσώπων, πραγμάτων κ.λπ.
ελεγείαι: μικρά λυρικά ποιήματα με ερωτικό και θρηνητικό περιεχόμενο.
επιτολή: (α) η ανατολή ενός αστέρα στον ορίζοντα, (β) η ανατολή ενός αστέρα στον ορίζοντα αμέσως μετά τη δύση του Ηλίου.
ευφημισμός: η χρησιμοποίηση θετικής λέξης προκειμένου να δηλωθεί αρνητική, π.χ. *γλυκάδι αντί ξίδι*.
θαμιστικό ρήμα: ρήμα που είναι παράγωγο από άλλο ρήμα και δηλώνει ότι το υποκείμενο εκτελεί *θαμά* (δηλ. συχνά) και σε μεγάλο βαθμό αυτό που φανερώνει το πρωτότυπο ρήμα (π.χ. *μεθύσκω*, θαμιστικό του μεθύω).
θέμα: το τμήμα της λέξης που απομένει μετά την αφαίρεση της κατάληξης.
κοινή ναυτική διάλεκτος ή **κοινοβαρβαρική διάλεκτος**: ναυτική γλώσσα που χρησιμοποιεί λέξεις συνήθως ιταλικής και γενικώς λατινογενούς προέλευσης, π.χ. *κουβέρτα* = κατάστρωμα, *άλμπουρο* = ιστός, *κάβος* = χονδρό σχοινί, *λοστρόμος* (ιταλ. nostromo) = ναύκληρος.
μεταπλασμός: ο σχηματισμός πτώσης των ονομάτων ή χρόνων των ρημάτων από ανύπαρκτη ονομαστική ή ενεστώτα.
μετάπτωση: μεταβολή του φωνήεντός της ρίζας (θεματικού φωνήεντος), καθώς και των προσφυμάτων, π.χ. *φέρω* ***φόρ****-ος*, *λέγω* ***λόγ****-ος*, *στέλλω* ***στολ****-ή*.
μετωνυμία: σχήμα λόγου κατά το οποίο χρησιμοποιείται άλλη λέξη αντί γι' αυτήν που κυριολεκτείται, π.χ. *σιδερικό* αντί για *όπλο*, *γερό ποτήρι* αντί για *πότης*, πρβλ. συνεκδοχή.
ομόρριζη «λέξη»: αυτή που έχει την ίδια ρίζα με άλλη λέξη. Π.χ. *μαθητής* και *μάθηση*.
ονοματοποιία, κν. **ονοματοποίηση**: ο σχηματισμός λέξεων κυρίως με απομίμηση ήχων, π.χ. *μουρμουρίζω*, *παφλάζω*.
παρετυμολόγηση: μη επιστημονική ετυμολόγηση μιας λέξης.
πεποιημένη «λέξη»: λέξη που μιμείται κάποιον ήχο. Βλ. ονοματοποιία.
προσηγορικά ονόματα: τα κοινά ουσιαστικά, σε αντίθεση προς τα κύρια ονόματα, π.χ. *Άτλας* = κύριο όνομα θεότητας, ενώ *άτλας* = το υποστήριγμα κάτω από τη γάστρα του πλοίου, που το συγκρατεί όταν αυτό βρίσκεται στη δεξαμενή. *Τυφώνας* = προϊστορικό τέρας, *τυφώνας* = κυκλώνας.
συγκοπή: η αποβολή φωνήεντος που βρίσκεται είτε στην αρχή της λ. (*επάνω-πάνω*) είτε μεταξύ δύο συμφώνων (*δώσετε-δώστε*).
συνεκδοχή: σχήμα λόγου κατά το οποίο χρησιμοποιούνται: (1) το ένα αντί των πολλών, π.χ. *ο καθηγητής πρέπει να είναι σοβαρός*, αντί *οι καθηγητές*, (2) το μέρος αντί του όλου, π.χ. *το τιμόνι θέλει ψυχραιμία*, αντί *η οδήγηση του αυτοκινήτου*, (3) η ύλη αντί του πράγματος που είναι φτιαγμένη από αυτήν, π.χ. *σιδερικό* αντί *όπλο*.
συνώνυμο: λέξη που έχει σχεδόν την ίδια ή παραπλήσια σημασία με κάποια άλλη λέξη, π.χ. *εργατικός - επιμελής*.
τμήση: σε σύνθετη λέξη, ο αποχωρισμός λέξης (συνήθως πρόθεσης) από τη λέξη με την οποία είναι σύνθετη και η παρεμβολή μεταξύ τους άλλων λέξεων.
ψίλωση: η τοποθέτηση ψιλής στο αρκτικό φωνήεν μιας λέξης, αντίθ. *δάσυνση*. Π.χ. η λ. *αντηλιακός* (ἀντί + ἡλιακός) και όχι *ανθηλιακός*, αφού το β′ συνθ. προέρχ. από δασυνόμενη λέξη. Η ψίλωση αποτελούσε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της αρχ. ιωνικής διαλέκτου.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΠΩΝ

ΙΛΙΑΔΑ

Από τότε που οι Έλληνες εκστράτευσαν στην Τροία μέχρι το τέλος του πολέμου στο Ίλιον, πέρασαν δέκα χρόνια. Ο Όμηρος όμως περιορίζεται στην *Ιλιάδα* στην περιγραφή των επεισοδίων του τελευταίου έτους και μάλιστα στα γεγονότα που συμβαίνουν σε χρονικό διάστημα πενήντα ημερών. Κεντρικό θέμα της *Ιλιάδας* είναι η οργή (μήνις) του Αχιλλέα κατά του Αγαμέμνονα και των Αχαιών, επειδή ο Αγαμέμνονας του άρπαξε τη σκλάβα Βρισηίδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να απέχει ο Αχιλλέας από τον πόλεμο, με όλα τα επακόλουθα που είχε η αποχή αυτή για τους Αχαιούς και τους Τρώες. Και η *Ιλιάδα* τελειώνει με το θάνατο του Έκτορα.

Η αφήγηση των γεγονότων από την 1η έως την 50ή ημέρα έχει ως εξής[8]:

Την **1η** ημέρα του ποιήματος, ο ιερέας του Απόλλωνα Χρύσης έρχεται στο στρατόπεδο των Αχαιών για να ζητήσει την κόρη του, τη Χρυσηίδα, από τον Αγαμέμνονα, που την έχει πάρει σκλάβα. Ο Αγαμέμνονας αρνείται και ο Απόλλωνας ρίχνει τα βέλη του επί δέκα ημέρες στο στρατόπεδο των Αχαιών (*Α 53-56*), ενώ οι θεοί έχουν στείλει λοιμό στο στρατόπεδό τους.

Οργή του Αχιλλέα για την αρπαγή της Βρισηίδας από τον Αγαμέμνονα

Τη **10η** ημέρα ο Αχιλλέας κάλεσε σε συνέλευση το στρατό για να δουν πώς θα αντιμετωπίσουν το λοιμό. Ο Οδυσσέας, κυβερνήτης σε πλοίο με είκοσι κωπηλάτες, μεταφέρει και παραδίδει τη Χρυσηίδα στον πατέρα της (*Α 309, 441*) και στη συνέχεια ο Απόλλωνας σταματάει το λοιμό (*Α 457*). Ο Αγαμέμνονας αρπάζει τη Βρισηίδα από τον Αχιλλέα (*Α 345*) και ο Αχιλλέας οργίζεται και απέχει από τον πόλεμο. Ο Δίας και οι άλλοι θεοί βρίσκονται στους Αιθίοπες.

Την **11η** ημέρα επιστρέφουν στο στρατόπεδο με το πλοίο αυτοί που είχαν μεταφέρει τη Χρυσηίδα στον πατέρα της (*Α 477* κ.εξ.).

Οι ημέρες **12-20** περνούν ήσυχα.

Την **21η** ημέρα επιστρέφει ο Δίας και οι άλλοι θεοί στον Όλυμπο από τους Αιθίοπες όπου είχαν μεταβεί (*Α 493*). Η οργή του Αχιλλέα είναι μεγάλη και η μητέρα του, η Θέτιδα, ανεβαίνει στον Όλυμπο μετά από δική του παράκληση και ζητάει από τον Δία να βοηθήσει τους Τρώες να νικήσουν τους Έλληνες (*Α 497* κ.εξ.). Μόλις η Ήρα αντιλήφθηκε τις διαθέσεις του Δία να βοηθήσει τους Τρώες, φιλονίκησε μαζί του ενώ ο Ήφαιστος τελικά τους συμφιλίωσε. Μετά ο Δίας, όπως και οι άλλοι θεοί, πήγε για ύπνο και η Ήρα κοιμήθηκε δίπλα του (*Α 611*).

Τη νύχτα της **21ης** ημέρας προς την **22η**, ο Δίας στέλνει όνειρο στον Αγαμέμνονα με τη μορφή του Νέστορα (*Β 20*) και τον παρακινεί να επιτεθεί στους Τρώες, και παράλληλα τον συμβουλεύει να προτρέψει τον Αχιλλέα να πολεμήσει.

Εχθροπραξίες μεταξύ Ελλήνων και Τρώων

Το πρωί της **22ης** ημέρας, ο Αγαμέμνονας μη καταλαβαίνοντας το πραγματικό νόημα του ονείρου, το διηγείται στους άρχοντες. Ύστερα καλεί σε συνέλευση όλους τους Έλληνες, επειδή είχε την υποψία μήπως ο Αχιλλέας πάρει με το μέρος του το στράτευμα και του επιτεθεί. Θέλοντας να τους δοκιμάσει, διατάζει όλους τους Έλληνες να γυρίσουν στην πατρίδα. Αυτοί δεν κατάλαβαν το τέχνασμα και ετοιμάζονται να σύρουν τα πλοία και να γυρίσουν στην πατρίδα. Τους συγκρατεί όμως ο Οδυσσέας και τους προτρέπει να μείνουν και

---

8. Γιάννης Καρνέζης, *Ομηρικά*, Αθήνα 1980.

να πολιορκήσουν το Ίλιον. Ο δε Αγαμέμνονας θυσιάζει στον Δία και οδηγεί τους Έλληνες στον πόλεμο. Στη συνέχεια, ο ποιητής παραθέτει τον κατάλογο των πλοίων και των ηγεμόνων των Ελλήνων, καθώς και των Τρώων με τους συμμάχους τους. Οι δύο πλευρές, Έλληνες και Τρώες, συγκρούονται. Αρχηγός των Τρώων είναι ο Έκτορας. Ο Μενέλαος μονομαχεί με τον Αλέξανδρο (Πάρη), ενώ έχουν δώσει όρκο, ότι όποιος νικήσει θα πάρει την Ελένη με τα υπάρχοντά της. Ο Αλέξανδρος νικήθηκε αλλά η Αφροδίτη τον αρπάζει και τον οδηγεί στο θάλαμό του, ενώ του φέρνει την Ελένη κι εκείνοι, αφού συνομίλησαν, μετά κοιμήθηκαν. Στη μάχη αυτή, της πρώτης ημέρας, σκοτώνονται 18 Αχαιοί και 38 Τρώες.

Την επομένη το πρωί, την **23η** ημέρα του ποιήματος, οι Τρώες προτείνουν ειρήνη και ανακωχή για την ταφή των νεκρών. Οι Αχαιοί απορρίπτουν τις προτάσεις ειρήνης αλλά δέχονται την ανακωχή, οπότε και οι δύο πλευρές θάβουν τους νεκρούς τους (*Η 417*).

Την **24η** ημέρα, πολύ πρωί, οι Αχαιοί φτιάχνουν τύμβο στην πυρά όπου είχαν κάψει τους νεκρούς τους, και κατασκευάζουν τείχος και τάφρο γύρω από τα πλοία τους, τα οποία έχουν τραβήξει έξω στην ακτή (*Η 433*).

Την **25η** ημέρα (2η ημέρα των εχθροπραξιών), οι δύο πλευρές συναντιούνται στην πεδιάδα της Τροίας. Οι Τρώες με τη βοήθεια του Δία νικούν τους Αχαιούς και τους ωθούν μέχρι την τάφρο. Ο Αγαμέμνονας μπροστά από το πλοίο του Οδυσσέα, που ήταν στη μέση της σειράς των ελληνικών πλοίων, ενθαρρύνει τους Αχαιούς (*Θ 222*), οι οποίοι απομακρύνουν τους Τρώες, ενώ ο Διομήδης σκοτώνει τον Αγέλαο. Οι Τρώες ωθούν ξανά τους Αχαιούς πίσω στα πλοία για δεύτερη φορά, αλλά έρχεται η νύχτα και αναγκάζονται να γυρίσουν πίσω και να στρατοπεδεύσουν στην πεδιάδα. Τη δεύτερη αυτή ημέρα των εχθροπραξιών σκοτώθηκαν 12 Τρώες και από τους Αχαιούς τραυματίστηκε μόνον ο Τεύκρος.

Τη νύχτα της **25ης** ημέρας προς την **26η**, ο Αγαμέμνονας στέλνει πρεσβεία με δώρα στον Αχιλλέα για να τον πείσει να μπει στη μάχη. Στην πρεσβεία συμμετείχαν ο Οδυσσέας, ο Αίας ο Τελαμώνιος και ο Φοίνικας, και από τους κήρυκες ο Οδίος και ο Ευρυβάτης (*Ι 165*). Ο Αχιλλέας αρνείται και οι άντρες γυρίζουν πίσω. Ο Αγαμέμνονας, αφού συσκέφθηκε με τον Μενέλαο και τους άλλους αρχηγούς, στέλνει τον Οδυσσέα και τον Διομήδη να κατασκοπεύσουν τους Τρώες (*Κ 198* κ.εξ.). Αυτοί συναντούν τον Δόλωνα, τον οποίο σκότωσαν, αφού προηγουμένως τους πληροφόρησε για τη θέση του στρατοπέδου του βασιλιά Ρήσου. Στη συνέχεια πήγαν στο στρατόπεδο, σκότωσαν τον Ρήσο και αφού πήραν τα άλογά του, γύρισαν στο ναύσταθμο.

Την **26η** ημέρα του ποιήματος (3η ημέρα των εχθροπραξιών), λόγω των πολλών και σημαντικών γεγονότων, ο ποιητής την έχει αναπτύξει σε οκτώ ραψωδίες, από το στίχο *Λ 1* μέχρι το *Σ 241*. Το πρωί της ημέρας αυτής οι Αχαιοί επιτίθενται κατά των Τρώων και τους ωθούν μέχρι τα τείχη. Μετά οι Τρώες αναγκάζουν τους Αχαιούς να υποχωρήσουν και συγκρούονται μαζί τους στην πεδιάδα, ενώ αργότερα τους ωθούν πίσω μέχρι την τάφρο του στρατοπέδου τους. Οι Τρώες δεν σταματούν εκεί, περνούν την τάφρο, γκρεμίζουν τα τείχη και ανεβαίνουν στα πλοία των Αχαιών. Οι Αχαιοί πανικοβάλλονται αλλά τελικά τους απωθούν πέρα από την τάφρο. Οι Τρώες επιστρέφουν για δεύτερη φορά, οπότε μπαίνει στον πόλεμο ο Πάτροκλος φορώντας την πανοπλία του Αχιλλέα και συγκρούεται με τους Τρώες. Ο Πάτροκλος και οι Αχαιοί τρέπουν πάλι σε φυγή τους Τρώες μέχρι τα τείχη του Ιλίου. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας ο Πάτροκλος σκοτώνεται από τον Έκτορα, κοντά στις Σκαιές Πύλες. Γύρω από το σώμα του Πατρόκλου ξεσπά σκληρή μάχη, κατά την οποία ο Εύφορβος σκοτώνεται από τον Μενέλαο, ενώ ο Έκτορας φοράει την πανοπλία του Αχιλλέα και πολεμάει κατά των Ελλήνων. Ο Αχιλλέας, όταν πληροφορήθηκε το θάνατο του Πατρόκλου, άρχισε να θρηνεί και ύστερα από παρακίνηση της Ήρας βγαίνει άοπλος στη μάχη τρέποντας σε φυγή τους Τρώες, και κατά τη φυγή πολλοί σκοτώνονται. Οι μάχες την ημέρα αυτήν τελείωσαν και οι Τρώες διανυκτέρευσαν στην πεδιάδα.

Τη νύχτα της **26ης** προς την **27η** ημέρα, οι Τρώες στρατοπεδευμένοι στην πεδιάδα έχουν λύσει τα άλογα από τα άρματα και συσκέπτονται, και μάλιστα όρθιοι λόγω του τρόμου

που τους έχει προκαλέσει ο Αχιλλέας (*Σ 242*). Οι Αχαιοί θρηνούν τον Πάτροκλο. Ο Ήφαιστος κατασκευάζει την καινούρια πανοπλία του Αχιλλέα, από υποχρέωση προς τη Θέτιδα, τη μητέρα του Αχιλλέα, η οποία τον είχε φιλοξενήσει στο σπιτικό του πατέρα της για εννέα χρόνια (και τούτο γιατί η μητέρα του, η Ήρα, τον είχε πετάξει μετά τη γέννα, επειδή ήταν χωλός και άσχημος) (*Σ 468* κ.εξ.).

Την **27η** ημέρα του ποιήματος (4η και τελευταία ημέρα των εχθροπραξιών), ο Αχιλλέας έχει εγκαταλείψει την οργή του και παίρνει μέρος στον πόλεμο με την καινούρια πανοπλία που του έχει φέρει η Θέτιδα. Ενώ οι άλλοι ασχολούνται με το φαγητό, εκείνος νηστικός οπλίζεται και βγάζει το στρατό για πόλεμο (*Τ 275*). Με την άδεια του Δία, κατεβαίνουν οι θεοί με σκοπό να βοηθήσουν τους δύο αντιπάλους, τους μεν Έλληνες η Ήρα, η Αθηνά, ο Ποσειδώνας, ο Ήφαιστος και ο Ερμής, τους δε Τρώες η Αφροδίτη, ο Απόλλωνας, η Άρτεμη, η Λητώ, ο Άρης και ο Σκάμανδρος[9]. Οι Τρώες υποχωρούν και κλείνονται στην πόλη τους (*Φ 522*). Όταν οι Τρώες κλείστηκαν στην πόλη, ο Έκτορας μόνο έμεινε έξω, απέναντι στον Αχιλλέα. Στην αρχή τρέπεται σε φυγή, μετά αντιστέκεται και σκοτώνεται από τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας τον δένει πίσω στο άρμα του και διαμέσου της πεδιάδας τον σέρνει στο ναύσταθμο και τον ρίχνει στο νεκροκρέβατο του Πατρόκλου (*Ψ 25*).

Την **28η** ημέρα φυσάει ο Βοριάς και ο Ζέφυρος στην πυρά που κείται ο Πάτροκλος, για να καεί το πτώμα του (*Ψ 208, 217*).

Την **29η** ημέρα έχει καεί το πτώμα του Πατρόκλου και τα οστά του τοποθετούνται σε χρυσή φιάλη. Ο Αχιλλέας διοργανώνει επιτάφιο αγώνα προς τιμή του Πατρόκλου (*Ψ 258*) κατά τον οποίο ο Διομήδης νικάει στα άλογα, ο Οδυσσέας στο τρέξιμο και άλλοι σε άλλα αγωνίσματα.

Το πρωί της **30ής** ημέρας, ο Αχιλλέας αφού έδεσε τα πόδια του νεκρού Έκτορα πίσω στο άρμα του, τον έσυρε τρεις φορές γύρω από τον τάφο του Πατρόκλου (*Ω 15*). Μετά και επί εννέα ημέρες το πτώμα του Έκτορα κρατείται στο στρατόπεδο των Αχαιών.

Ανακωχή των εμπολέμων για την ταφή του Έκτορα

Τη νύχτα της **39ης** ημέρας, ο Πρίαμος παρουσιάζεται στον Αχιλλέα, τον ικετεύει και παίρνει πίσω το γιο του, τον Έκτορα. Ο Αχιλλέας δέχθηκε επίσης ένδεκα ημέρες ανακωχή που του ζήτησε ο γερο-Πρίαμος, για να τελέσουν οι Τρώες τα πρέποντα στο νεκρό Έκτορα.

Την **49η** ημέρα (δεκάτη ημέρα της ανακωχής), οι Τρώες καίνε το πτώμα του Έκτορα (*Ω 785*).

Την **50ή** ημέρα μαζεύουν τα οστά του Έκτορα και αφού κατασκευάσουν τύμβο, τρώνε στο ανάκτορο του Πριάμου τιμώντας το νεκρό (*Ω 793* κ.εξ.). Έτσι απότομα τελειώνει η *Ιλιάδα*, χωρίς νικητές και νικημένους. Η *Ιλιάδα* επίσης δεν μας αναφέρει επεισόδια του Τρωικού πολέμου που μας είναι γνωστά από άλλες πηγές, όπως το φόνο του Αχιλλέα από τον Απόλλωνα[10], ούτε την άλωση της Τροίας. Η άλωση αναφέρεται στην *Οδύσσεια* (*γ 130, λ 533*), *«αὐτὰρ ἐπεὶ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν, βῆμεν δ' ἐν νήεσσι»* αφού κυριεύσαμε την οχυρωμένη πόλη του Πριάμου, μπήκαμε στα πλοία[11].

---

9. Θεϊκή προσωποποίηση ποταμού της Τροίας που φέρει το ίδιο όνομα.

10. Βλ. μτγν. Σοφ. *Φιλοκτ.* 338, *«ὁ Πηλέως γόνος τέθνηκεν, ἀνδρὸς οὐδενός, θεοῦ δ' ὕπο, τοξευτός, ὡς λέγουσιν, ἐκ **Φοίβου** δαμείς.»* τον Αχιλλέα δεν τον σκότωσε κανένας θνητός· ο Φοίβος (Απόλλωνας) τον σαΐτεψε, καθώς λένε.

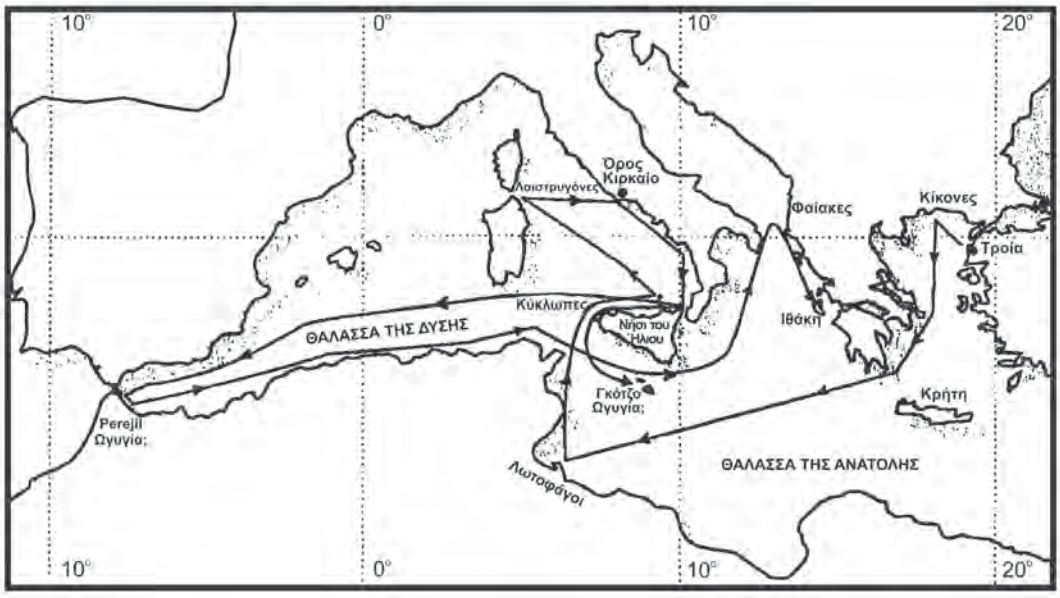
11. Βλ. επίσης (1) Αριστ. *Ποιητ.* 15.10, *«'Ιλίου πέρσις καὶ **ἀπόπλους**»* η άλωση του Ιλίου [από τους Έλληνες] και ο απόπλους των πλοίων, (2) Βιργ. *Αἰν.* III,156, *«nos te Dardania **incensa** tuasque arma secuti»* εμείς που ακολουθήσαμε εσένα και τα όπλα σου, όταν πυρπολήθηκε η Τροία (Δαρδανία).

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Περιπλανήσεις του Οδυσσέα από την Τροία ως την Ωγυγία

Ο Οδυσσέας έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με δώδεκα πλοία (*Β 637*). Διακρίθηκε στον Τρωικό πόλεμο για το πολυμήχανο πνεύμα του, την ευστροφία, τη γενναιότητα, τη σύνεση και την ευγλωττία του. Για εκείνο όμως το οποίο είναι πλέον γνωστός είναι οι περιπλανήσεις του μετά την άλωση της Τροίας από τους Έλληνες, που είναι και το κύριο θέμα της *Οδύσσειας*.

Όταν τελείωσε ο πόλεμος, αναχωρεί από την Τροία με προορισμό την Ιθάκη, έχοντας μαζί του δώδεκα πλοία, τον ίδιο αριθμό πλοίων με τον οποίο είχε μεταβεί στην Τροία πριν από δέκα χρόνια. Αρχικά βρέθηκε στη Θράκη πολεμώντας τους Κίκονες (Εικ. 1), όπου έχασε 6 άνδρες από κάθε πλοίο (*ι 60*). Έπειτα φθάνει στη χώρα των Λωτοφάγων, όπου οι σύντροφοί του άρχισαν να ξεχνούν την πατρίδα τους, και με δυσκολία κατάφερε να τους πάρει μαζί του. Στη συνέχεια βρέθηκε στη χώρα που ζούσε ο Κύκλωπας Πολύφημος (γιος του Ποσειδώνα), ο οποίος του έφαγε 6 συντρόφους και ο Οδυσσέας για να απαλλαγεί απ' αυτόν τον τύφλωσε.

ΕΙΚ. 1. ***Η επιστροφή του Οδυσσέα*** *(Πηγή:* Jean Cuisenier, *Ο Περίπλους του Οδυσσέα*[12]*)*

Συνεχίζοντας το ταξίδι του φτάνει στην Αιολία, όπου φιλοξενείται από το φύλακα των ανέμων Αίολο. Ο Αίολος του δίνει έναν ασκό με όλους τους ανέμους κλεισμένους μέσα, εκτός από τον ευνοϊκό άνεμο Ζέφυρο, για να τον οδηγήσει στην πατρίδα του. Ενώ πλησίαζε στην πατρίδα, οι σύντροφοι του Οδυσσέα από περιέργεια άνοιξαν τον ασκό και τότε οι άνεμοι πετάχτηκαν έξω ενώ η τρικυμία τούς έβγαλε ανοιχτά στο πέλαγος και τους οδήγησε σε νέες περιπέτειες, κάτι που θα στερήσει για πάντα την επιστροφή των συντρόφων στην

12. Οι πορείες και τα τοπωνύμια που καταγράφονται στο χάρτη δεν υιοθετούνται πλήρως στο λεξικό αυτό, αλλά δίδεται στον αναγνώστη η γεωγραφική εικόνα της Μεσογείου, που τον βοηθάει να κάνει τους δικούς του υπολογισμούς στην εξεύρεση των περιοχών που περιπλανήθηκε ο Οδυσσέας. Βλ. Ομηρική Γεωγραφία (στο παρόν λεξικό) σελ. 28.

πατρίδα. Θαλασσοταραχή και καταιγίδες θα τους ρίξουν στη χώρα των ανθρωποφάγων Λαιστρυγόνων. Αυτοί θα του βυθίσουν ένδεκα πλοία, αφήνοντάς του μόνο ένα, αφού φάνε όλους τους ναυαγούς *(κ 132)*.

Με ένα πλοίο που του έχει μείνει και λίγους συντρόφους φθάνει στο νησί της μάγισσας Κίρκης. Η Κίρκη μεταμόρφωσε τους συντρόφους του Οδυσσέα σε χοίρους και ο Οδυσσέας την υποχρέωσε να τους επαναφέρει στην ανθρώπινη μορφή. Κατά την παραμονή του εκεί κατέβηκε στον Κάτω Κόσμο, στο βασίλειο του Άδη. Στον Άδη συναντάει το μάντη Τειρεσία *(λ 165)* για να πάρει χρησμό για το ταξίδι της επιστροφής του. Συναντάει επίσης δικά του πρόσωπα που έχουν φύγει απ' τη ζωή, όπως τη μητέρα του Αντίκλεια, τον Αχιλλέα, τον Αγαμέμνονα, που έχει ήδη δολοφονηθεί στις Μυκήνες, τον Αίαντα και άλλους ήρωες της Τροίας *(ραψ. λ)*.

Όταν έφυγε από την Κίρκη, έφτασε στη χώρα των Σειρήνων και μετά πέρασε απ' το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης όπου χάνει αρκετούς απ' τους συντρόφους του. Ύστερα, φθάνει στη Θρινακία, στο νησί με τα βόδια του θεού Ήλιου. Παρά την εντολή του Οδυσσέα, οι σύντροφοί του σφάζουν και τρώνε μερικά βόδια. Η πράξη αυτή θα σταθεί μοιραία, διότι θα εξοργιστεί ο θεός, και μόλις το πλοίο φύγει απ' τη Θρινακία, θα ξεσπάσει τρικυμία με αποτέλεσμα να ναυαγήσουν και να χαθούν όλοι εκτός από τον Οδυσσέα. Ναυαγός πλέον και κωπηλατώντας με τα χέρια του πάνω σε ξύλα του ναυαγίου του, βγαίνει στο νησί της θεάς Καλυψώς, την Ωγυγία[13] (*μ 444* κ.εξ.). Εκεί παραμένει, παρά τη θέλησή του, για επτά χρόνια, πάντα νοσταλγώντας την πατρίδα του και τη σύζυγό του Πηνελόπη.

Η κατάσταση στο παλάτι του Οδυσσέα στην Ιθάκη

Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Οδυσσέα, η μητέρα του Αντίκλεια έχει πεθάνει, και ο πατέρας του Λαέρτης έχει αποσυρθεί και ζει μακριά απ' το παλάτι βυθισμένος στη θλίψη για την απουσία του γιου του και το θάνατο της γυναίκας του. Στο παλάτι έχουν μαζευτεί 108 μνηστήρες, απ' τις καλύτερες οικογένειες της επικράτειας του Οδυσσέα, και διεκδικούν την Πηνελόπη για γυναίκα τους. Αυτοί διασκεδάζουν μέσα στο παλάτι κατασπαταλώντας την περιουσία του Οδυσσέα χωρίς ο γιος του, ο Τηλέμαχος, να μπορεί να κάνει κάτι γι' αυτό, μπροστά σε ένα τέτοιο πλήθος μνηστήρων. Η Πηνελόπη με έξυπνο τρόπο τους κρατάει σε απόσταση διότι πιστεύει ότι ο Οδυσσέας κάποια στιγμή θα επιστρέψει.

Συνέλευση των θεών για να βοηθήσουν τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην Ιθάκη

Έχουν περάσει είκοσι χρόνια από τότε που έφυγε ο Οδυσσέας απ' την Ιθάκη και οι θεοί συνεδριάζουν για να τον βοηθήσουν να επιστρέψει στην πατρίδα του. Αποφασίζουν να ειδοποιηθεί η Καλυψώ να μην τον κρατάει άλλο στο νησί της και η Αθηνά παίρνοντας τη μορφή του φίλου του Οδυσσέα, Μέντη, συμβουλεύει τον Τηλέμαχο να συμπεριφέρεται σαν κύριος του σπιτιού του και να μάθει νέα για τον πατέρα του. Έτσι ο Τηλέμαχος μεταβαίνει με πλοίο στην Πύλο και από εκεί στη Σπάρτη για να συναντήσει τον Νέστορα και τον Μενέλαο, που έχουν ήδη επιστρέψει από την Τροία.

Ο Δίας στέλνει, με τον Ερμή, διαταγή στην Καλυψώ να αφήσει τον Οδυσσέα να φύγει απ' το νησί της. Η Καλυψώ υπακούει και βοηθάει τον Οδυσσέα να φτιάξει τη σχεδία του για το ταξίδι της επιστροφής.

Φεύγοντας ο Οδυσσέας απ' την Ωγυγία ταξίδευε με καλό καιρό επί δεκαεπτά ημέρες, τη δέκατη όγδοη όμως ημέρα *(ε 279)* συναντάει μεγάλη τρικυμία που του καταστρέφει τη σχεδία. Την τρικυμία είχε στείλει ο Ποσειδώνας από οργή, επειδή ο Οδυσσέας είχε τυφλώ-

13. Οι αρχαίοι τοποθετούσαν την Ωγυγία στη νήσο Γαύδο (σημερ. Γκόζο της Μάλτας), άλλοι μτγν. στη δυτική λεκάνη της Μεσογείου, κοντά στις Ηράκλειες Στήλες (σημερ. Γιβραλτάρ).

σει το γιο του, τον Κύκλωπα Πολύφημο. Ναυαγός πάλι ο Οδυσσέας και παλεύοντας με τα κύματα επί τρεις ημέρες *(ε 390)*, φτάνει στη Σχερία, τη χώρα των Φαιάκων.

Στην ακτή της Σχερίας συναντάει τη Ναυσικά, η οποία τον φέρνει στο παλάτι του πατέρα της, βασιλιά των Φαιάκων, Αλκίνοου. Εκεί φιλοξενείται και διηγείται όλα όσα συνέβησαν από την Τροία μέχρι την Καλυψώ. Οι Φαίακες του πρόσφεραν πολλά δώρα και τον οδήγησαν με δικό τους πλοίο στην Ιθάκη.

Ο Οδυσσέας επιστρέφει στο σπίτι του

Όταν ο Οδυσσέας έφτασε στην Ιθάκη, τον συνάντησε η θεά Αθηνά, η οποία τον μεταμόρφωσε σε ζητιάνο για να μην τον αναγνωρίσει κανείς. Έπειτα τον συμβούλεψε να συναντήσει το χοιροβοσκό του Εύμαιο, ο οποίος το διάστημα που απουσίαζε ο κύριός του, ζούσε σε μια καλύβα μακριά απ' το παλάτι. Ο Εύμαιος, που δεν έχει ακόμη αναγνωρίσει τον Οδυσσέα, του αναφέρει όλα όσα συμβαίνουν στο παλάτι.

Ενώ ο Τηλέμαχος έχει μεταβεί στη Σπάρτη για να μάθει νέα για τον πατέρα του, η θεά Αθηνά τον επισκέπτεται εκεί και τον συμβουλεύει να γυρίσει στην Ιθάκη και να μεταβεί στην καλύβα του χοιροβοσκού Εύμαιου. Ο Τηλέμαχος επιστρέφοντας στην Ιθάκη στέλνει τον Εύμαιο στο παλάτι να αναγγείλει στη μητέρα του την επιστροφή του από τη Σπάρτη, και κατά την απουσία του χοιροβοσκού, πατέρας και γιος σχεδιάζουν την εξόντωση των μνηστήρων.

Ύστερα, ο Τηλέμαχος ακολουθούμενος από τον Οδυσσέα και τον Εύμαιο κατευθύνονται στο παλάτι, όπου ο σκύλος Άργος αναγνωρίζει τον κύριό του. Ο ζητιάνος Οδυσσέας δέχεται προσβολές από τους μνηστήρες και τους υπηρέτες στο ίδιο του το σπίτι. Η Πηνελόπη μιλώντας με τον Οδυσσέα, χωρίς να τον έχει ακόμη αναγνωρίσει, του αναγγέλλει την απόφασή της να παντρευτεί το νικητή σε αγώνα τοξοβολίας που θα γίνει στο παλάτι.

Ο Οδυσσέας πείθει την Πηνελόπη ότι έχει ακουστά για τον Οδυσσέα, και αυτή δίνει εντολή στην Ευρύκλεια (παραμάνα του Οδυσσέα) να τον πλύνει. Η Ευρύκλεια αναγνωρίζει τον Οδυσσέα από ένα παλιό του τραύμα, το οποίο είχε αποκτήσει κυνηγώντας αγριόχοιρους.

Γίνονται αγώνες τοξοβολίας όπου συμμετέχει και ο ζητιάνος Οδυσσέας. Αποτυγχάνουν όλοι οι μνηστήρες ενώ νικάει ο Οδυσσέας. Αμέσως αυτός μαζί με τον Τηλέμαχο και μερικούς πιστούς υπηρέτες εξοντώνει όλους τους μνηστήρες.

Ειρήνη επικρατεί πάλι στην Ιθάκη

Οι ψυχές των σκοτωμένων μνηστήρων κατεβαίνουν στον Άδη, όπου ο Αγαμέμνονας και ο Αχιλλέας πληροφορούνται για το θρίαμβο του Οδυσσέα, ενώ ξεσηκώνονται οι συγγενείς των μνηστήρων και ζητούν εκδίκηση. Ο Οδυσσέας επισκέπτεται τον πατέρα του, Λαέρτη, και οι τρεις μαζί (παππούς, γιος και εγγονός) ετοιμάζονται να αντιμετωπίσουν την εκδίκηση των συγγενών των μνηστήρων. Παρεμβαίνει όμως ο Δίας και η Αθηνά, και αποφεύγεται η σύγκρουση. Έτσι αποκαθίσταται η ειρήνη στην Ιθάκη.

ΟΜΗΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Πολλοί αρχαίοι και μεταγενέστεροι συγγραφείς προσπάθησαν να βρουν τις τοποθεσίες που είχαν τα τοπωνύμια που αναφέρονται στα ομηρικά έπη. Για πολλά εξ αυτών δεν είμαστε βέβαιοι για τις πραγματικές τους θέσεις. Έτσι, ο μελετητής των ομηρικών επών ίσως θα πρέπει να βγάζει τα δικά του συμπεράσματα μέσα από τα ίδια τα ομηρικά έπη, ακολουθώντας τη μέθοδο του Αρίσταρχου: *«Ὅμηρον ἐξ Ὁμήρου σαφηνίζειν»*. Δηλαδή ο Όμηρος είναι ο καλύτερος ερμηνευτής του έργου του, δίνοντας ο ίδιος την καλύτερη δυνατότητα για την κατανόησή του.

Σημαντική ωστόσο είναι η προσφορά των βιβλίων του ιστορικού και γεωγράφου Στράβωνα με το περίφημο έργο του *Γεωγραφικά*, στο οποίο γίνεται αναφορά στις πόλεις και τους τόπους που αναφέρονται στα ομηρικά έπη.

Επειδή είναι δύσκολο να πούμε με βεβαιότητα κατά πόσο ένα τοπωνύμιο που φέρει ομηρική ονομασία, ταυτίζεται με αυτό των ομηρικών επών, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε αυτό που είπε ο Ερατοσθένης, ο πρώτος γεωγράφος της αρχαιότητας: *«τότ' ἂν εὑρεῖν τινα ποῦ Ὀδυσσεὺς πεπλάνηται, ὅταν εὕρῃ τὸν σκυτέα τὸν συρράψαντα τὸν τῶν ἀνέμων ἀσκόν.»* μόνο τότε θα βρεις εκεί που περιπλανήθηκε ο Οδυσσέας, όταν βρεις τον τσαγκάρη που έραψε τον ασκό των ανέμων [του Αιόλου], Στράβ. *Γεωγρ.* C. 24.

Πολλές φορές υπάρχει σύγχυση μεταξύ των αρχαίων συγγραφέων, κατά πόσο ένα ομηρικό τοπωνύμιο είναι πόλη, κωμόπολη ή χωριό. Όταν τούτο δεν είναι σαφές, στο λεξικό αυτό αναφέρεται συμβατικά ως πόλη. Επίσης, όταν γίνεται ταύτιση ενός ομηρικού τοπωνυμίου με κάποιο μεταγενέστερο, αναφέρεται και η πηγή προέλευσης.

Αα

ἀβαρία, ἡ, βλ. *ναυφθορία.*

Ἄβαντες, οἱ, αρχαιότατοι κάτοικοι της Εύβοιας[14], οι οποίοι μαζί με άντρες από άλλες ευβοϊκές πόλεις και με αρχηγό τον Ελεφήνορα συμμετείχαν σε στόλο σαράντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας. *«οἳ δ' Εὔβοιαν ἔχον μένεα πνείοντες **Ἄβαντες**, Χαλκίδα τ' Εἰρέτριάν τε πολυστάφυλόν ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευ' Ἐλεφήνωρ, ὄζος Ἄρηος, Χαλκωδοντιάδης, μεγαθύμων ἀρχὸς Ἀβάντων. ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* οι άντρες που κατείχαν την Εύβοια, οι μένεα πνέοντες Άβαντες, και άντρες απ' τη Χαλκίδα και την Ερέτρια την πολυστάφυλον ... όλοι αυτοί είχαν αρχηγό τον Ελεφήνορα, απόγονο του Άρη και γιο του Χαλκώδοντα, αρχηγού των γενναίων Αβάντων. ... ο οποίος έφερε μαζί του σαράντα μαύρα πλοία, *Β 536.*

ἄβυσσος, ἡ, <ομηρ. α- στερ. + *βυσσός*, = ο άνευ βυθού, απύθμενος. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 2.28, *«**ἄβυσσοί** εἰσι αἱ πηγαί,»* απύθμενες είναι οι πηγές [του Νείλου]. Επίσης, Αισχ. *Ἱκέτ.* 458, *«**ἄβυσσον** πέλαγος»* το απύθμενο πέλαγος.

Ἀγαμέμνων -ονος, ὁ, βασιλιάς των Μυκηνών και ο ισχυρότερος των Αχαιών. Γιος του πρώτου βασιλιά των Μυκηνών, Ατρέα, και αδελφός του Μενέλαου. Ανέβηκε στο θρόνο γύρω στο 1200 π.Χ. Στην εκστρατεία της Τροίας ήταν αρχηγός όλων των Ελλήνων και συμμετείχε με εκατό πλοία. Ο Αγαμέμνονας είχε τα περισσότερα πλοία, μετά ακολουθούσε ο βασιλιάς της Πύλου Νέστορας με ενενήντα πλοία και ύστερα οι άλλοι με λιγότερα, *«τῶν ἑκατὸν νηῶν ἦρχε κρείων **Ἀγαμέμνων** Ἀτρεΐδης»* σε εκατό πλοία ήταν αρχηγός ο κραταιός Αγαμέμνων, ο γιος του Ατρέα, *Β 576.* Ο Αγαμέμνονας ήταν άντρας επίμονος και πεισματάρης. Το πείσμα του τον οδήγησε σε σύγκρουση με τον Αχιλλέα όταν αυτός άρπαξε αυθαίρετα τη σκλάβα του Αχιλλέα, τη Βρισηίδα. Το γεγονός αυτό γίνεται αιτία πολλών συμφορών για τους Έλληνες (*Ιλιάδα* Α). Το μεγάλο του πείσμα κάνει τον Αχιλλέα να θυμώσει και να αποσυρθεί από τον πόλεμο. Μετά την καταστροφή της Τροίας, σύμφωνα με τον Όμηρο, ο Αγαμέμνονας γυρίζει στις Μυκήνες. Εκεί δολοφονείται από τη γυναίκα του Κλυταιμήστρα και τον εξάδελφό του Αίγισθο, ο οποίος κατά την απουσία του Αγαμέμνονα έχει συνάψει σχέσεις με την Κλυταιμήστρα. Οι δύο αυτοί εκδικήθηκαν τον Αγαμέμνονα, η Κλυταιμήστρα γιατί ο άντρας της θυσίασε την αγαπημένη κόρη τους Ιφιγένεια και ο Αίγισθος για τα όσα υπέφερε ο πατέρας του Θυέστης από τον πατέρα του Αγαμέμνονα, τον Ατρέα. Ο Ατρέας ήταν αδελφός του Θυέστη. Τα γεγονότα αυτά έγιναν θέματα σε πολλές τραγωδίες των τριών τραγικών της αρχαιότητας, όπως στα έργα Αισχύλου *Ορέστεια*, Σοφοκλή *Ἠλέκτρα* και Ευριπίδη *Ὀρέστης*. Η επιστροφή και ο θάνατος του Αγαμέμνονα αναφέρονται από τον Όμηρο στην *Οδύσσεια.*

14. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 445.

Ἀγαπήνωρ -ορος, ὁ, γιος του Αγκαίου, βασιλιά της Τεγέας, και στρατηγός των Αρκάδων στον Τρωικό πόλεμο. Επειδή ο λαός του δεν ήταν θαλασσινός, ο Αγαμέμνονας του έδωσε εξήντα πλοία για να λάβει μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, *«οἳ δ' ἔχον Ἀρκαδίην ... τῶν ἦρχ' Ἀγκαίοιο πάϊς, κρείων **Ἀγαπήνωρ**, ἐξήκοντα νεῶν ... αὐτὸς γάρ σφιν δῶκεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων, ... ἐπεὶ οὔ σφι θαλάσσια ἔργα μεμήλει»* οι Αρκάδες ... είχαν αρχηγό τους τον κραταιό Αγαπήνορα, γιο του Αγκαίου, ο οποίος είχε μαζί του εξήντα πλοία... τα οποία είχε δώσει ο βασιλιάς Αγαμέμνονας, ... επειδή αυτοί δεν γνώριζαν από θαλασσινά έργα, *Β 609*. Κατά την επιστροφή του στην πατρίδα, τρικυμία τον έριξε στις ακτές της Κύπρου, όπου εγκαταστάθηκε και ίδρυσε την πόλη Πάφο και έκτισε το ναό της Αφροδίτης. Ο Αγαπήνωρ ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[15].

ἀγάρροος, -η, -ον, <*ἄγαν*[16] + ομηρ. *ῥέω*, επίθ. του Ελλήσποντου, = αυτός που ρέει με ορμή, ορμητικός, ρευματώδης, *«ὅσσους Ἑλλήσποντος **ἀγάρροος** ἐντὸς ἐέργει»* όσους ο ορμητικός Ελλήσποντος περικυκλώνει, *Β 845*.

Ἀγαύη, ἡ, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), κόρη του Νηρέα και της Δωρίδας, *Σ 42*.

ἄγημα, τό, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἄγω*, η οποία ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια του στρατιωτικού τμήματος ειδικής αποστολής, βλ. Ξεν. *Λακεδ. Πολ.* 11.9, *«λαβὼν τὸ **ἄγημα** τῆς πρώτης μόρας ὁ βασιλιὰς ἄγει στρέψας ἐπὶ δόρυ»* ο βασιλιάς, αφού πήρε το άγημα της πρώτης μόρας[17], το στρέφει προς τα δεξιά. Επίσης Αρρ. *Ἀν.* 4.24,1, *«αὐτὸς δὲ ἄγων ... καὶ τῶν ἱππέων τὸ **ἄγημα** ... ἐπὶ τὸν ποταμὸν προϋχώρει»* [ο Αλέξανδρος] οδηγώντας ... και των ιππέων το άγημα ... προχώρησε προς τον ποταμό. Ναυτ. ορολ. = μικρή επίλεκτη ομάδα επί του πλοίου ειδικής αποστολής, όπως άγημα ναυαγόσωσης ή πυρόσβεσης. Στο Π.Ν. πρόκειται για τμήμα αντρών του πληρώματος πολεμικού πλοίου, που στέλνεται στην ξηρά με ειδική αποστολή, π.χ. αποβατικό άγημα.

ἄγκιστρον, τό, το αγκίστρι, από το ίδιο θ. που προέρχ. η ομηρ. λ. *ἄγκος* και μτγν. η λ. *ἄγκυρα*, *«περὶ νῆσον ἁλώμενοι ἰχθυάασκον γναμπτοῖς **ἀγκίστροισιν**, ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμὸς»* γύρω από το νησί ψάρευαν αδιάκοπα με καμπτά αγκίστρια, γιατί τους θέριζε την κοιλιά η πείνα, *δ 369*. Επίσης μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 2.70, *«περὶ **ἄγκιστρον**»* γύρω στο αγκίστρι.

ἄγκλιμα ἡ ἀνάκλιμα, τό, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἀνακλίνω*, η οποία συναντάται μτγν. στο Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Α΄ 90, *«ἵνα δὲ κατακλίνεται ὁ κυβερνήτης, **ἄγκλιμα** καλεῖται»* άγκλιμα ονομάζεται εκεί όπου κοιμάται ο κυβερνήτης του πλοίου. Ναυτ. ορολ. = η κλίνη στο πλοίο, κν. κουκέτα[18].

ἀγκοίνη, ἡ, <ομηρ. *ἄγκος, ἀγκών*, = αγκάλη, *«τὴν δὲ μέτ' Ἀντιόπην ἴδον, Ἀσωποῖο θύγατρα, ἣ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ' ἐν **ἀγκοίνῃσιν** ἰαῦσαι»* μετά δε είδα την Αντιόπη, την κόρη του Ασωπού, η οποία καυχιόταν πως κοιμήθηκε στην αγκαλιά του Δία, *λ 261*. Ναυτ. ορολ. = αγκοίνη, κν. τρότσα[19]. Σχοίνινος δακτύλιος περασμένος μέσα από σφονδύλους (σαν «κομπολόι»), στερεωμένος στη βάση της κεραίας του ιστίου, ο οποίος αγκαλιάζει τον ιστό και επιτρέπει στην κεραία να ολισθαίνει πάνω σ' αυτόν.

ἄγκος, τό, πληθ. αιτ. *ἄγκεα*. Από την ομηρ. λ. *ἄγκος* παράγονται πολλές λέξεις της ναυτ. ορολ. όπως *ἄγκιστρον, ἀγκοίνη, ἀγκύλη, ἀγκύλιον, ἄγκυρα, ἀγκυρίζω, ἀγκών* (αγκύρας ή σκάφους). Στον Όμηρο έχει την έννοια του κοίλου, της κοιλάδας, *«ὡς δ' ἀναμαιμάει βαθέ' **ἄγκεα** θεσπιδαὲς πῦρ»* όπως ακριβώς η ορμητική φωτιά που μαίνεται, μέσα στις βαθιές κοιλάδες, *Υ 490*.

ἀγκτηριάζω, <ομηρ. *ἄγχω*, ναυτ. ορολ. = δένω (σφίγγω) δύο σχοινιά μαζί, κν. μουρσελάρω[20]. Πρβλ. λ. *ἀγκτήρ -ῆρος* = βελόνα για συρρα-

15. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ΄, Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

16. *ἄγαν*, επίρρ., = πάρα πολύ. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγραφείς.

17. *μόρα* = στρατιωτικό τάγμα στη Σπάρτη, στο οποίο κατατάσσονταν όλοι οι στρατεύσιμοι πολίτες.

18. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 278.

19. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 732.

20. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 391.

φή πληγής, η οποία συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. Πλούτ. 2.468C.

ἀγκύλη, ἡ, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἄγκος* (= καμπύλο, κοίλον), η οποία ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια της πλεκτής θηλιάς, βλ. Ευριπ. *Ἰφ. Ταύρ.* 1408, *«πρὸς πέτρας ἦει σκάφος· χὠ μέν τις ἐς θάλασσαν ὡρμήθη ποσίν, ἄλλος δὲ πλεκτὰς ἐξανῆπτεν* ***ἀγκύλας*** *»* το σκάφος πήγαινε προς τα βράχια· και τότε άλλος μπήκε μες στο γιαλό κι άλλος έριχνε πλεκτές θηλιές. Ναυτ. ορολ. = αμμάτιση (ματισιά) της άκρης σχοινιού επάνω στο ίδιο το σχοινί έτσι που να δημιουργείται θηλιά, κν. γάσα.

ἀγκύλιον, τό, <ομηρ. *ἄγκος* (= καμπύλο, κοίλον). Ναυτ. ορολ. = ναυτικό κλειδί. Πρόκειται για ένα είδος μεταλλικού ανοικτού κρίκου σε σχήμα U (ύψιλον), το ανοικτό άκρο του οποίου κλείνει με πείρο. Χρησιμεύει για να ενώνει δύο κρίκους ή δύο άκρες αλυσίδων. Στο λεξ. Σουίδα[21], *ἀγκύλια* = κρίκοι των αλύσεων.

ἄγκυρα, ἡ, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἄγκος* (= καμπύλο, κοίλον), η οποία ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 6.12, *«τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρης τὰς νέας ἔχεσκε ἐπ'* ***ἀγκυρέων*** *»* την υπόλοιπη ημέρα επέμενε να μένουν τα πλοία αγκυροβολημένα. Επίσης Θουκ. *Ἱστ.* 7.59, *«ἔκλῃον οὖν τὸν λιμένα ... τριήρεσι πλαγίαις καὶ πλοίοις καὶ ἀκάτοις ἐπ'* ***ἀγκυρῶν*** *ὁρμίζοντες»* έφραξαν λοιπόν το λιμάνι, ... με το να αγκυροβολούν σ' αυτό λοξά οι τριήρεις, τα φορτηγά πλοία και οι βάρκες. Παράγ. λ. στη ναυτ. ορολ.: *ἀγκυροβολῶ*, *ἀγκυροβόλιο*, *ἀγκυρόδεσμος* (κν. κουλούρι), *ἀγκυροδέτης* (κν. μπότσος της άγκυρας). Στον Όμηρο η άγκυρα του πλοίου ονομάζεται *εὐνή*.

ἀγκυρίζω, <ομηρ. *ἄγκος*, = ενάπτω[22], αγκιστρώνω, κν. κοτσάρω, γαντζώνω, πρβλ. *ἄγκυρα*. Μτγν. έχει τη σημ. του υποσκελίζω, βλ. Αριστοφ. *Ἱππ.* 262, *«κἄν τιν' αὐτῶν γνῷς ἀπράγμον' ὄντα καὶ κεχηνότα, καταγαγὼν ἐκ Χερρονήσου, διαλαβὼν* ***ἀγκυρίσας*** *»* και όταν βρεις κάποιον αδιάφορο και χαζό, αφού τον κατεβάσεις από τη Χερσόνησο[23], τον υποσκελίζεις (του βάζεις τρικλοποδιά).

ἀγκών -ῶνος, ὁ, <ομηρ. *ἄγκος*. Στον Όμηρο έχει την έννοια του αγκώνα του ανθρώπινου σώματος (*Ε* 582) αλλά και της γωνιάς (εξοχής) που εν είδει αντηρίδας στηρίζει το τοίχωμα του κάστρου, *«τρὶς μὲν ἐπ'* ***ἀγκῶνος*** *βῆ τείχεος ὑψηλοῖο Πάτροκλος»* τρεις φορές ο Πάτροκλος πάτησε στην εξοχή του κάστρου, *Π* 702. Στη ναυτ. ορολ. έχει ανάλογη έννοια με την ομηρική: (1) *ἀγκώνας* «σκάφους», κν. μπρατσόλι = γωνιά από ξύλο ή μέταλλο, που συνδέει, για παράδειγμα, το κατάστρωμα με το παραπέτο ή δύο άλλα επίπεδα, τα οποία κατά τη σύνδεσή τους σχηματίζουν ορθή ή σχεδόν ορθή γωνία, (2) *ἀγκώνας* «άγκυρας» = το μέρος της άγκυρας όπου σχηματίζει γωνία η άτρακτος με τους δύο βραχίονές της.

ἄγνυμι, αόρ. *α' ἔαξα*, = θραύω, συντρίβω, τσακίζω «πλοίο», *«ἀτὰρ νῆάς γε ποτὶ σπιλάδεσσιν* ***ἔαξαν*** *κύματ'»* ενώ τα κύματα τσάκισαν τα πλοία πάνω στους βράχους, *γ* 298. Πρβλ. μτγν. σε αρχ. συγγρ., *ἀγή* (ἄγνυμι) = σπασμένο τεμάχιο, σύντριμμα: (1) Αισχ. *Πέρσαι*, 419, *«****ἀγαῖσι*** *κωπῶν θραύσμασίν τ' ἐρειπίων»* με κομμάτια κουπιών και συντρίμμια ναυαγίων, (2) *κυματωγή* <ομηρ. *κῦμα* + *ἄγνυμι* (ἀγή), = το μέρος όπου σπάει το κύμα, η ακτή, Ηροδ. *Ἱστ.* 4.196, *«Καρχηδόνιοι ... ἔξω Ἡρακλέων στηλέων ... ἐς τοὺς ἐπεὰν ἀπίκωνται καὶ ἐξέλωνται τὰ φορτία, θέντες αὐτὰ ἐπεξῆς παρὰ τὴν* ***κυματωγήν****,»* οι Καρχηδόνιοι ... όταν φτάσουν πέρα από τις Ηράκλειες Στήλες, ξεφορτώνουν τα φορτία τους και τα τακτοποιούν κατά μήκος της ακτής, (3) *ναυαγός* <ομηρ. *νηῦς* (ναῦς) + *ἄγνυμι* (ἀγή), = καραβοτσακισμένος, Ευριπ. *Ἑλένη* 408, *«καὶ νῶν τάλας* ***ναυαγὸς*** *ἀπολέσας φίλους ἐξέπεσον ἐς γῆν τήνδε»* και τώρα, ναυαγός ο ταλαίπωρος, δίχως φίλους στη χώρα βγήκα εδώ.

ἀγόμενα, τά, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἄγω*. Στη ναυτ. ορολ. *ἀγόμενα* είναι τα συρόμε-

21. *Λεξικό*, 10ος αιώνας μ.Χ., Εκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη.

22. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 442.

23. Πρόκειται για τη θρακική χερσόνησο, την Καλλίπολη.

να σχοινιά που περνούν μέσα από τροχίλους και είναι προσδεμένα σταθερά από τη μία άκρη, ενώ η άλλη είναι ελεύθερη για τους διάφορους χειρισμούς, όπως για την ανύψωση βαρών από το κατάστρωμα, κν. σερνάμενα[24].

ἀγόμενον, τό, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἄγω*. Στη ναυτ. ορολ. *ἀγόμενον* είναι το σχοινί που διέρχεται μέσα από το ράουλο του σύσπαστου (παλάγκου), κν. σερνάμενο[25].

ἄγρευση, ἡ, <ομηρ. *ἄγρη* (= αλιεία), = η αναζήτηση και ανέλκυση αντικειμένου από το βυθό, κν. πεσκάρισμα[26].

ἀγρεύω, <ομηρ. *ἄγρη* (= αλιεία), = ψαρεύω. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 2.95, *«πᾶς ἀνὴρ αὐτῶν ἀμφίβληστρον ἕκτηται, τῷ τῆς μὲν ἡμέρης ἰχθῦς **ἀγρεύει**»* καθένας απ' αυτούς έχει δίχτυ, που το χρησιμοποιεί την ημέρα για να ψαρεύει. Στη ναυτ. ορολ. *αγρεύω* «άγκυρα» ή άλλο αντικείμενο (κν. πεσκάρω[27]) είναι η ενέργεια στην οποία καταφεύγουμε για να πιάσουμε μια άγκυρα ή γενικά ένα αντικείμενο που έχει μείνει στο βυθό. Για να το επιτύχουμε αυτό, σύρουμε στο βυθό αγκύριο δεμένο σε σχοινί, τραβώντας το με λέμβο έως ότου αυτό πιάσει το αναζητούμενο αντικείμενο.

ἄγρη, ἡ, <ομηρ. *ἄγω*[28], = η αλιεία, το κυνήγι, *«ἀλλ' ὅτε δὴ νηὸς ἐξέφθιτο ἴδια πάντα, καὶ δὴ **ἄγρην** ἐφέπεσκον ... ἰχθῦς ὄρνιθάς τε»* αλλά όταν εξαντλήθηκαν όλα τα εφόδια του πλοίου, τότε τριγύριζαν κυνηγώντας ... φάρια και πουλιά, *μ 330*.

ἀγρώσσω, <ομηρ. *ἄγρη*, άλλος ποιητ. τ. του *ἀγρεύω*, = αλιεύω, πιάνω, συλλαμβάνω «ψάρια», *«ἰχθῦς **ἀγρώσσων** πυκινὰ πτερὰ δεύεται ἅλμῃ»* για να πιάσει ψάρια βυθίζει τα πυκνά φτερά του μέσα στ' αλμυρό νερό, *ε 53*. Ο ποιητής αναφέρεται σε θαλασσοπούλι.

ἄγχι, επίρρ. συγγ. του *ἄγχω*, = πλησίον, κοντά. Ως αυτοτελής λ.[29] συναντάται πολλές φορές στον Όμηρο αλλά και ως α′ συνθ. στην ομηρ. ναυτ. ορολ., βλ. *ἀγχίαλος*, *ἀγχιβαθής*.

ἀγχίαλος, -ον, <ομηρ. *ἄγχι* + *ἅλς*, επίθ. πόλεων που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα, = ο πλησίον της θάλασσας, παραθαλάσσιος, παράλιος, *«Χαλκίδα τ' **ἀγχίαλον**» την παραθαλάσσια Χαλκίδα, Β 640*. Ως επίθ. νήσων, συναντάται στους Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Ἀπόλλ.* 3.32, με την έννοια της περιβρεχόμενης «νήσου», *«**ἀγχιάλη** Πεπάρηθος»* η περιβρεχόμενη από θάλασσα Πεπάρηθος[30].

Ἀγχίαλος[31], **ὁ**, ένας από τους Φαίακες, *θ 112*, <ομηρ. *ἄγχι* + *ἅλς*, βλ. *Φαίηκες*.

ἀγχιβαθής, -ές, γεν. *ἀγχιβαθέος*, <ομηρ. *ἄγχι* + *βάθος*, *βαθύς*, = η πλησίον της ακτής βαθιά «θάλασσα», *«**ἀγχιβαθὴς** δὲ θάλασσα, καὶ οὔ πως ἔστι πόδεσσι στήμεναι ἀμφοτέροισι καὶ ἐκφυγέειν κακότητα»* γιατί είναι βαθιά η θάλασσα κοντά στην ακτή και δεν μπορεί να σταθεί κανείς όρθιος στα πόδια του, και να ξεφύγει το κακό, *ε 413*.

ἄγχω, παρατ. *ἄγχε*, = σφίγγω, πνίγω, *«**ἄγχε** δέ μιν πολύκεστος ἱμὰς ἁπαλὴν ὑπὸ δειρήν,»* και του έσφιγγε ο πολυκέντητος ιμάντας τον ευαίσθητο λαιμό, *Γ 371*. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἀγκτηριάζω*. Πρβλ. *ἀνάγκη*.

ἄγω, «νῆα», οδηγώ πλοίο, *«Νιρεὺς αὖ Σύμηθεν **ἄγε** τρεῖς νῆας ἑΐσας»* ο Νιρέας απ' τη Σύμη οδηγούσε τρία καλόκτιστα πλοία, *Β 671*. Πρόκειται για τον Νιρέα, ο οποίος έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με τρία πλοία. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἀγόμενα*, *ἀγόμενο*.

ἀγών -ῶνος, ὁ, <ομηρ. *ἄγω*, = τόπος συναγωγής, συνάθροιση, αγώνισμα. Η ομηρ. φράση *«νηῶν ἐν ἀγῶνι»* σημαίνει ναυτικό στρατόπεδο (συγκέντρωση πλοίων), ναύσταθμος, *«αὐτὸς μὲν γὰρ ἐγὼ μενέω **νηῶν ἐν ἀγῶνι**, ἀλλ' ἔταρον πέμπω πολέσιν μετὰ Μυρμιδόνεσσι μάρναsθαι»* εγώ μεν ο ίδιος θα μείνω στο ναυτικό στρατόπεδο αλλά στέλνω το σύντροφό μου, μαζί με πολλούς Μυρμιδόνες, για να πολεμήσει, *Π 239*.

---

24. Α. Σακελλαρίου, *Ἐγχειρίδιον Ἁρμενιστοῦ*, σ. 464, & Παλ. *Ὄνομ. Ναυτ.* 701.
25. Παλ. *Ὄνομ. Ναυτ.* 452.
26. Α. Σακελλαρίου, *Ἐγχειρίδιον Ἁρμενιστοῦ*, σ. 531.
27. Ιταλ. pescare = αλιεύω, ψαρεύω. Βλ. Παλ. *Ὄνομ. Ναυτ.* 672.
28. Liddell-Scott, *Λεξικόν*.
29. *«νῆες δέ τοι **ἄγχι** θαλάσσης ἕστᾶσ'»* και τα πλοία κοντά στη θάλασσα στέκονται, *Ι 43*.
30. Σημερ. νήσος Σκόπελος.
31. Ο εγγύς της θαλάσσης.

ἀείρω, ιων. και ποιητ. τ. αντί του *αἴρω*, = σηκώνω, παθ. ορθώνομαι. Στον Όμηρο, μέσ. ενεστ. μτχ. *ἀειρόμενος -οι*, παρατ. *ἀείρετο*, *«ὥς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, πάντες ἅμ' ὁρμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης ὑψόσ' **ἀειρόμενοι** ... ὣς ἄρα τῆς πρύμνη μὲν **ἀείρετο**»* όπως στην πεδιάδα τέσσερις ζεμένοι αρσενικοί ίπποι ορμούν όλοι μαζί από τα κτυπήματα του μαστιγίου [και] υψηλά ορθώνονται, ... έτσι σηκωνόταν και η πρύμη[32] (του πλοίου), *ν 83-84*. Ναυτ. ορολ. *αἴρω* «ἱστία» = σηκώνω, κν. ισάρω[33] πανιά. Βλ. μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 8.56, *«ἔνιοι τῶν στρατηγῶν ... ἔς τε τὰς νέας ἐσέπιπτον καὶ ἱστία **ἀείροντο** ὡς ἀποπλευσόμενοι»* μερικοί από τους στρατηγούς ... επιβιβάστηκαν στα πλοία και σήκωσαν πανιά για να αποπλεύσουν. Βλ. ναυτ. λ. *ἀπαίρω*, *ἄπαρση* «ἀγκύρας», *ἔξαρμα*, *ἐπάρτης*.

ἀειφανής, ὁ, «ἀστέρας», προέρχ. από τις ομηρ. λ. *ἀεί*[34] (= πάντοτε) + *φαείνω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., με την έννοια του αστέρα ο οποίος κατά την 24ωρη φαινόμενη κίνησή του βρίσκεται πάντοτε πάνω από τον ορίζοντα, βλ. Αρρ. *Ἀν. Ἰνδ.* 25, *«τῶν τε ἀστέρων ὅσους πρόσθεν μετεώρους κατεώρων, οἳ μὲν ἀφανέες πάντη ἦσαν, οἳ δὲ πρὸς αὐτῇ τῇ γῇ ἐφαίνοντο, καταδύνοντές τε καὶ αὐτίκα ἀνατέλλοντες οἱ πάλαι **ἀειφανέες**»* από τα αστέρια που προηγουμένως έβλεπαν, άλλα μεν δεν φαίνονταν καθόλου, ενώ άλλα που πρώτα ήσαν μονίμως ορατά (αειφανή), σ' αυτό το σημείο της γης φαίνονταν να ανατέλλουν και να δύουν. Εδώ ο Αρριανός αναφέρεται στον Νέαρχο, το ναύαρχο του Αλέξανδρου, ο οποίος καθώς ο στόλος του κατέβαινε σε νότια πλάτη στον Ινδικό ωκεανό, παρατηρούσε να αλλάζει όψη ο νυχτερινός ουρανός, έτσι που αστέρια τα οποία φαίνονταν σε βορειότερα πλάτη, τώρα να μη φαίνονται, και άλλα που προηγουμένως ήταν μονίμως ορατά, τώρα να ανατέλλουν και να δύουν. Η λ. *ἀειφανής ἀστήρ* έχει την ίδια έννοια και στη σημερινή αστρονομική και ναυτική ορολογία. Αστέρες αειφανείς, για παρατηρητή που βρίσκεται στον ελληνικό χώρο, είναι, μεταξύ άλλων, αυτοί των αστερισμών της Μεγάλης Άρκτου και της Μικρής Άρκτου. Ένας αστέρας όμως της Μεγάλης Άρκτου, ο Benetnash[35], την εποχή των ομηρ. επών[36] ήταν αειφανής στον ελληνικό χώρο, ενώ σήμερα είναι αμφιφανής, και τούτο λόγω της *μετάπτωσης των ἰσημεριῶν*, βλ. Παράρτημα 1.

ἄελλα, ἡ, επικ. ἀέλλη, = σφοδρός άνεμος, θύελλα, ανεμοστρόβιλος, ανεμοθύελλα, *«οἱ δ' ἴσαν ἀργαλέων ἀνέμων ἀτάλαντοι **ἀέλλῃ**»* και εκείνοι προχωρούσαν σαν ανεμοθύελλα, *Ν 795*. Βλ. *ἄημι*, *ἀήρ*, *ἀήτης*.

ἀενάων, -ουσα, -ον, γεν. *-οντος*, <ομηρ. *ἀεί*[37] (= πάντοτε) + *νάω*[38], = αυτός που ρέει διαρκώς, που δεν στερεύει, *«ἐν δ' ὕδατ' **ἀενάοντα**»* και μέσα ρέουν ύδατα αστέρευτα, *ν 109*.

ἄημι, επικ. *ἄω*, γ' δυϊκ. *ἄητον*, απρφ. *ἀῆναι*, = πνέω, φυσώ, συρίζω, *«Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν **ἄητον**»* ο Βοριάς και ο Ζέφυρος, που από τη Θράκη πνέουν, *Ι 5*. Επίσης, *«αὐτὰρ ἐγώ γε Πύλονδ' ἔχον, οὐδέ ποτ' ἔσβη οὖρος, ἐπεὶ δὴ πρῶτα θεὸς προέηκεν **ἀῆναι**»* και εγώ συνέχισα το ταξίδι μου για την Πύλο, χωρίς να σταματήσει να φυσά ούριος άνεμος, από τη στιγμή που ένας θεός τον έστειλε να φυσά, *γ 183*. Πρόκειται για τον Τηλέμαχο, ο οποίος μεταβαίνει με πλοίο από την Ιθάκη στην Πύλο για να μάθει νέα για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα.

ἀήρ, ἠ[39], γεν. **ἠέρος**, δοτ. *ἠέρι*, <ομηρ. *ἄημι* (= πνέω φυσώ, συρίζω). Στον Όμηρο και στον Ησίοδο αναφέρεται ως το κατώτερο

32. Η παρομοίωση που κάνει ο ποιητής συσχετίζεται μάλλον με την πλώρη του πλοίου παρά με την πρύμη.
33. Ιταλ. issare = ανεβάζω, σηκώνω.
34. *Ψ 648*, επίρρ. επικ. και ιων. *αἰεί (α 341)* και *αἰέν (Α 290, Φ 518* κ.α.*)*.
35. Άλλη ονομασία: Alkaid.
36. Ο Όμηρος αναφέρει ότι ο Οδυσσέας, όταν έφυγε με τη σχεδία του από το νησί της Καλυψώς, ταξίδευε και τη νύχτα, οδηγούμενος από τα αστέρια της Μεγάλης Άρκτου, τα οποία δεν δύουν ποτέ (*ε 275*).
37. *Ψ 648*, επίρρ. επικ. και ιων. *αἰεί (α 341)* και *αἰέν (Α 290, Φ 518* κ.α.*)*.
38. Ομηρ. *νάω* = ρέω, τρέχω, *ζ 292*.
39. Στον Όμηρο είναι θηλ. γένους.

μέρος του αέρα που περιβάλλει τη γη, που δεν θεωρείται καθαρός αλλά ομιχλώδης, σε αντίθεση προς τον *αιθέρα*, ο οποίος είναι ο καθαρός ανώτατος αέρας, (1) κατώτερος αέρας, *«δι' **ἠέρος** αἰθέρ' ἵκανεν»* διαμέσου του αέρα έφτανε στον αιθέρα, *Ξ 288*, (2) αχλύς, ομίχλη, νέφος, *«**ἀὴρ** γὰρ περὶ νησὶ βαθεῖ' ἦν, οὐδὲ σελήνη οὐρανόθεν προὔφαινε, κατείχετο δὲ νεφέεσσιν»* γιατί γύρω από τα πλοία μας υπήρχε βαθιά ομίχλη, και ούτε η σελήνη από τον ουρανό φαινόταν γιατί σκεπαζόταν από τα σύννεφα, *ι 144*, Επίσης, *«Ἀφροδίτη ... ἐκάλυψε δ' ἄρ' **ἠέρι** πολλῇ»* η Αφροδίτη ... όμως κάλυψε [τον Πάρη] με ομίχλη πολλή, *Γ 381*. Εδώ η Αφροδίτη σκεπάζει τον Πάρη με ομίχλη και τον σώζει αρπάζοντάς τον από τα χέρια του Μενέλαου. Οι δύο άνδρες είχαν συμφωνήσει να μονομαχήσουν και ο νικητής να πάρει μαζί του την Ελένη, ώστε να σταματήσει έτσι ο πόλεμος στο Ίλιον, αλλά η Αφροδίτη άλλα είχε στο μυαλό της.

ἀήτης, ὁ, ποιητ. έκφραση του ανέμου, <ομηρ. *ἄημι*, = αυτός που πνέει, ο αγέρας, ο άνεμος, *«ἀνέμοιο δὲ δεινὸς **ἀήτη** ἱστίῳ ἐμβρέμεται, τρομέουσι δέ τε φρένα ναῦται δειδιότες»* η φοβερή πνοή του ανέμου στα ιστία βρυχάται και οι καρδιές των ναυτών τρομάζουν από το δέος, *Ο 626*. Επίσης, *«ὄρσας' ἀργαλέων ἀνέμων ἐπὶ πόντον **ἀήτας»*** όρθωσες φοβερούς ανέμους να φυσούν πάνω στο πέλαγος, *Ξ 254*.

Ἀθηνά, ἡ, βλ. *Ἀθήνη*.

Ἀθῆναι, αἱ, αρχαιότατη πόλη. (1) Η Αθήνα έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με αρχηγό τον Μενεσθέα, ο οποίος έφερε μαζί του πενήντα πλοία, *«οἳ δ' ἄρ' **Ἀθήνας** εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον, δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη θρέψε Διὸς θυγάτηρ, ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευ' υἱὸς Πετεῶο Μενεσθεύς. ... τῷ δ' ἅμα πεντήκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* εκείνοι που κατοικούν στην Αθήνα, την καλοκτισμένη πόλη, τη χώρα του μεγαλόκαρδου Ερεχθέα, που κάποτε ανάθρεψε η Αθηνά, η κόρη του Δία, ... σ' αυτούς αρχηγός ήταν ο Μενεσθέας, ο γιος του Πετεού, ... ο οποίος μαζί του έφερε πενήντα μαύρα πλοία, *Β 546*. (2) Η Αθήνα κατά το γνωστό επίγραμμα[40] είναι μία από τις επτά πόλεις που διεκδικούν τον τόπο γέννησης του Ομήρου, *«Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου: Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, **Ἀθῆναι**»*.

Ἀθήνη, ἡ, κόρη του Δία, θεά της σοφίας, η πιο ισχυρή θεότητα μετά τον Δία. Μητέρα δεν αναφέρεται στον Όμηρο, αλλά κατά το Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Ἀπόλλ.* 3.308, γεννήθηκε από το κεφάλι του Δία, *«Κρονίδης ἐρικυδέα γείνατ' **Ἀθήνην** ἐν κορυφῇ»* ο γιος του Κρόνου (ο Δίας) γέννησε την πανένδοξη Αθηνά απ' το κεφάλι του. Η Αθηνά ήταν κυβερνήτης του πλοίου του Τηλέμαχου στο ταξίδι από την Ιθάκη στην Πύλο, όταν αυτός πήγε να συναντήσει το βασιλιά Νέστορα για να μάθει νέα για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα[41]. Επίσης, όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, η Αθηνά πήγε με το μέρος των Ελλήνων (*Υ 33*).

Αἰαίη, ἡ, το νησί όπου κατοικούσε η μάγισσα Κίρκη, *«**Αἰαίην** δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιε Κίρκη ἐϋπλόκαμος»* και στη νήσο Αιαία φτάσαμε, εκεί που κατοικούσε η καλλιπλόκαμη Κίρκη, *κ 135*. Στο νησί αυτό η Κίρκη κρατούσε μαζί της τον Οδυσσέα επί ένα χρόνο, θέλοντας να τον κάνει άντρα της, *«ὣς δ' αὔτως Κίρκη κατερήτυεν ἐν μεγάροισιν **Αἰαίη** δολόεσσα, λιλαιομένη πόσιν εἶναι»* έτσι η Κίρκη η πανούργα με κρατούσε στα μέγαρά της στην Αιαία, επειδή επιθυμούσε άντρας της να είμαι, *ι 32*.

Αἴας, ο Λοκρός, πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο με 40 πλοία, *«Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν Ὀϊλῆος ταχὺς **Αἴας** μείων, ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο Λοκρῶν, οἳ ναίουσι πέρην ἱερῆς Εὐβοίης»* στους Λοκρούς ήταν αρχηγός ο γρήγορος Αίαντας, ο μικρότερος γιος του Οϊλέα, ... ο οποίος είχε φέρει μαζί του σαράντα μαύρα πλοία των Λοκρών που κατοικούν απέναντι από την ιερή Εύβοια, *Β 527-535*. Ο Αίας έδειξε μεγάλο ηρωισμό κατά την τειχομαχία[42] και κατά τον πολυαίμακτο αγώνα για να πάρουν πίσω οι Έλληνες το πτώμα του

40. Ανθολογία Παλατινή, Βιβλίο ΙΣΤ′ (ανθολογία Μαξίμου του Πλανούδη), 298, Εκδ. Κάκτος 2008.

41. *«νηὸς **ἄρχε** δ' **Ἀθήνη»*** στο πλοίο κυβερνήτης ήταν η Αθηνά, *β 416*.

42. Μάχη σώμα με σώμα πάνω στα τείχη ή γύρω από αυτά, βλ. ραψ. *Μ Ιλιάδας*.

Πατρόκλου. Ωστόσο χαρακτηριζόταν ωμός, όλο θράσος κι ασέβεια, γι' αυτό και είχε προκαλέσει την εχθρότητα της Αθηνάς αλλά και του Ποσειδώνα (ατίμασε την Κασσάνδρα, την κόρη του Πριάμου, μέσα στο ναό της Αθηνάς, όταν καταλήφθηκε η Τροία). Όταν γύριζε στην πατρίδα, ο Ποσειδώνας προκάλεσε θαλασσοταραχή, μα ο Αίαντας κατάφερε να γλιτώσει, βγαίνοντας ναυαγός σ' ένα βράχο κοντά στο ακρωτήριο Καφηρέας[43]. Τότε σήκωσε τη γροθιά του στον ουρανό και φώναξε ότι είχε νικήσει τον Ποσειδώνα. Μα την ίδια στιγμή, ο θεός της θάλασσας χτύπησε με την τρίαινά του την πέτρα, την έσπασε και ο Αίαντας γκρεμίστηκε στη θάλασσα. Ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[44].

Αΐας, ο Τελαμώνιος, πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο με 12 πλοία, *«**Αἴας** δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας, στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες»* ο Αίας από τη Σαλαμίνα κυβερνούσε δώδεκα πλοία, τα οποία έφερε και παρέταξε δίπλα στις φάλαγγες των Αθηναίων, *Β 557*. Ήταν γιος του Αιακίδη Τελαμώνα, βασιλιά της Σαλαμίνας. Θεωρείται ο εξοχότερος ήρωας του Τρωικού πολέμου μετά τον Αχιλλέα (*Β 768, λ 551*). Πρωτοστάτησε στην τειχομαχία, υπερασπίζοντας τα πλοία. Στην Τροία ο Αίαντας μονομάχησε με τον Έκτορα χωρίς να νικηθεί. Οι δύο άντρες έδωσαν φιλικό τέλος στη μονομαχία, ανταλλάσσοντας δώρα (*Η 182-305*). Όταν σκοτώθηκε ο Αχιλλέας, φιλονίκησε με τον Οδυσσέα για το ποιος θα πάρει τα όπλα του. Όταν τα πήρε ο Οδυσσέας, ο Αίας θύμωσε τόσο πολύ ώστε έφτασε ως την τρέλα κι αυτοκτόνησε[45]. Μετά τον Όμηρο, άλλοι ποιητές έδωσαν διαφορετικές παραλλαγές για το θάνατό του. Ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[46].

αἰγιαλῖτις -ιδος, ἡ, προέρχ. από την ομηρ. λ. *αἰγιαλός* και ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. με την έννοια της παραλίας, βλ. Στράβ. *Γεωγρ.* C.182, *«τοὺς ποταμίους κάλχηκας καὶ τὰς ψήφους τὰς **αἰγιαλίτιδας**»* τις κροκάλες του ποταμού και τα χαλίκια της παραλίας. *Αἰγιαλίτιδα ζώνη* = η θαλάσσια ζώνη, εύρους μέχρι 12 ν.μ., που εκτείνεται πέραν του εδάφους και των εσωτερικών υδάτων ενός παράκτιου κράτους[47].

αἰγιαλός, ὁ, πιθ. εκ του ομηρ. *ἀΐσσω*[48] + *ἅλς*, = το μέρος της ακτής όπου ορμάει η θάλασσα (το κύμα), παραλία, γιαλός, ακρογιαλιά, *«ὡς ὅτε κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης **αἰγιαλῷ** μεγάλῳ βρέμεται»* όπως όταν κύμα της πολυτάραχης θάλασσας βρυχάται στην πλατιά ακρογιαλιά, *Β 210*. Πρβλ. *καταιγίς*.

Αἰγιαλός, ὁ, παραθαλάσσια χώρα στις βόρειες ακτές της Πελοποννήσου, από τη Σικυώνα μέχρι την Ήλιδα, η μετέπειτα Αχαΐα[49]. Οι άνδρες από τον Αιγιαλό, τις Μυκήνες και άλλες πόλεις της επικράτειας του Αγαμέμνονα και υπό την αρχηγία του, συμμετείχαν στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο εκατό πλοίων, *«οἳ δὲ Μυκήνας εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον, ἀφνειόν τε Κόρινθον ... **Αἰγιαλόν** τ'... Ἑλίκην εὐρεῖαν, τῶν ἑκατὸν νηῶν ἦρχε κρείων Ἀγαμέμνων»* εκείνοι που ζούσαν στην καλοχτισμένη πόλη των Μυκηνών, στην πλούσια Κόρινθο ... στον Αιγιαλό ... και την απλόχωρη Ελίκη, όλοι αυτοί συμμετείχαν με εκατό πλοία υπό την αρχηγία του κραταιού Αγαμέμνονα, *Β 575*.

Αἰγίλιψ, ἡ, χωριό πάνω σε βράχο της Ακαρνανίας[50] ή κατ' άλλους της Ιθάκης ή νησίδα πλησίον της Ηπείρου. Στην εκστρατεία της Τροίας, οι άνδρες της συμμετείχαν μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Οδυσσέα και υπό την αρχηγία του σε στόλο δώδεκα πλοίων,

43. Νότιο άκρο της Εύβοιας. Στενό Καφηρέως (Κάβο-Ντόρο) λέγεται το πέρασμα μεταξύ Εύβοιας και Άνδρου.

44. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ', Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

45. Η τρέλα και η αυτοκτονία του Αίαντα είναι το θέμα της τραγωδίας του Σοφοκλή *Αΐας*.

46. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ', Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

47. Άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης των Ην. Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, 1982.

48. αόρ. *ἤϊξα* = κινούμαι ορμητικά, σπεύδω, ορμώ και πηδώ, βλ. *«οἱ δὲ μάλ' ὦκα **ἤϊξαν** πεδίονδε»* και [τα άλογα] πολύ γρήγορα όρμησαν στην πεδιάδα, *ο 183*.

49. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 383, 386. Βλ. επίσης, Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

50. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 452. Βλ. επίσης Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

*«αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους, οἵ ῥ' Ἰθάκην εἶχον ... καὶ Κροκύλει' ἐνέμοντο καὶ **Αἰγίλιπα** τρηχεῖαν ... τῶν μὲν Ὀδυσσεὺς ἦρχε Διὶ μῆτιν ἀτάλαντος· τῷ δ' ἅμα νῆες ἕποντο δυώδεκα μιλτοπάρῃοι»* ο Οδυσσέας κυβερνούσε τους τολμηρούς Κεφαλλήνες, που είχαν την Ιθάκη ... και ενέμοντο τα Κροκύλεια και την πετρώδη Αιγίλιπα ... σ' αυτούς ήταν αρχηγός ο Οδυσσέας, που στη φρόνηση ήταν ίσος[51] με τον Δία, ο οποίος είχε στη δύναμή του δώδεκα κοκκινόπλωρα πλοία, *Β 633*.

Αἴγινα, ἡ, νησί στον Σαρωνικό κόλπο αλλά και τόπος της Επιδαύριας[52]. Άνδρες από την Αίγινα μαζί με αυτούς άλλων πόλεων της δικαιοδοσίας του Διομήδη και υπό την ηγεσία του, συμμετείχαν στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο ογδόντα πλοίων, *«οἳ δ' Ἄργός τ' εἶχον Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν, ... οἵ τ' ἔχον **Αἴγιναν** Μάσητά τε κοῦροι Ἀχαιῶν, ... συμπάντων δ' ἡγεῖτο βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης· τοῖσι δ' ἅμ' ὀγδώκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* εκείνοι που κατοικούσαν το Άργος και την περιτειχισμένη Τίρυνθα, ... κι όσοι Αχαιοί κατοικούσαν στην Αίγινα και τον Μάσητα ... σ' όλους αυτούς ήταν αρχηγός ο βροντερόφωνος Διομήδης, και τους ακολουθούσαν ογδόντα μέλανα πλοία, *Β 562*.

Αἴγιον, τό, πόλη της Αχαΐας στον Κορινθιακό κόλπο[53], που μαζί με τις Μυκήνες και άλλες πόλεις της επικράτειας του Αγαμέμνονα και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο εκατό πλοίων, *«οἳ δὲ Μυκήνας εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον, ἀφνειόν τε Κόρινθον ... **Αἴγιον** ... Ἑλίκην εὐρείαν, τῶν ἑκατὸν νηῶν ἦρχε κρείων Ἀγαμέμνων»* εκείνοι που ζούσαν στην καλοχτισμένη πόλη των Μυκηνών, στην πλούσια Κόρινθο ... στο Αίγιο ... και την απλόχωρη Ελίκη, όλοι αυτοί συμμετείχαν με εκατό πλοία υπό την αρχηγία του κραταιού Αγαμέμνονα, *Β 574*.

αἰγόκερως, ὁ, προέρχ. από τις ομηρ. λ. *αἴξ*[54] (= γίδα) + *κέρας*[55]. *Τροπικός του Αιγόκερω* = παράλληλος κύκλος ως προς τον ισημερινό, με νότιο γ. πλάτος 23^0 27′. Ο ήλιος στο πλάτος αυτό βρίσκεται στις 22 Δεκεμβρίου, οπότε λαμβάνει και τη μέγιστη νότια απόκλισή του.

Αἴγυπτος, ἡ, η Αίγυπτος, χώρα της Β. Αφρικής[56], *«μὴ τάχα πικρὴν **Αἴγυπτον** καὶ Κύπρον ἴδηαι»* μήπως γρήγορα βρεις μια πικρή Αίγυπτο και Κύπρο, *ρ 448*, βλ. *ὁ Αἴγυπτος* (Νείλος).

Αἴγυπτος, ὁ, ο Νείλος ποταμός (ποτάμι της Αιγύπτου)[57], *«νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ **Αἰγύπτου** προπάροιθε, Φάρον δέ ἑ κικλήσκουσι, τόσσον ἄνευθ', ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς ἤνυσεν, ἢ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν»* υπάρχει κάποιο νησί στην πολυκύμαντη θάλασσα απέναντι απ' τον Νείλο[58] που το ονομάζουν Φάρο, και απέχει απ' τον ποταμό τόση απόσταση όση χρειάζεται να διανύσει κοίλο πλοίο σε μία μέρα, όταν πνέει δυνατός ούριος άνεμος, *δ 355*, βλ. *ἡ Αἴγυπτος*. Το όνομα Νεῖλος συναντάται για πρώτη φορά στο Ησιόδ. *Θεογ.* 338, *«Τηθὺς δ' Ὠκεανῷ ποταμοὺς τέκε δινήεντας, **Νεῖλόν** τ' Ἀλφειόν τε»* και η Τηθύς γέννησε στον Ωκεανό τούς στροβιλιστούς ποταμούς, τον Νείλο και τον Αλφειό.

αἰθήρ, ἡ[59], <ομηρ. *αἴθω*[60], = το ανώτατο και καθαρότατο στρώμα του αέρα, σε αντίθεση με τον αέρα (*ἀήρ*, βλ. λ.), ο οποίος είναι το κατώτερο μέρος του αέρα που περιβάλλει τη γη, *«Ἄϊδης δ' ἔλαχε ζόφον ἠερόεντα, Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν **αἰθέρι** καὶ νεφέλῃσι»* στον Άδη έλαχε το καταχθόνιο σκότος, στον δε Δία ο ευρύς ουρανός στον αιθέρα και στα σύννεφα, *Ο 192*.

αἴθρη, ἡ, <ομηρ. *αἰθήρ*, *αἴθω*[61], = αιθρία, ευδία, λαμπρός καιρός, *«Ζεῦ πάτερ ... ποίησον δ' **αἴθρην**, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι»* Δία πατέρα ... κάνε αιθρία να δουν τα μάτια μας, *Ρ 646*.

αἰθρηγενέτης, ὁ, <ομηρ. *αἴθρη* + *γίγνομαι*, = αυτός που βγαίνει (φυσάει) από τον αιθέρα, ή αυτός που γεννήθηκε στην *αἴθρη* (αιθρία)

---

51. *ἀτάλαντος* (*α-* αθροιστ. + *τάλαντον*) = ίσος ως προς το βάρος, ισοβαρής, ισοδύναμος, ίσος (όμοιος προς κάτι).
52. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 375.
53. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 335, 336.
54. *Κ 486* κ.α.
55. *Κ 294* κ.α.
56. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 785-821.
57. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 29, 36.
58. Στον Όμηρο, η λ. *Αἴγυπτος* στο θηλ. γένος σημαίνει τη χώρα Αίγυπτο, ενώ στο αρσ., *ὁ Αἴγυπτος*, είναι ο μετέπειτα ονομαζόμενος Νείλος ποταμός.
59. Στον Όμηρο είναι θηλ. γένους.
60. Στον Όμηρο συναντάται πάντοτε στη μτχ. ενεστ. *αἰθόμενος* = φλεγόμενος, *σ 343* κ.α.
61. ό.π.

ή αυτός που γεννήθηκε από τον αιθέρα ή αυτός που γεννήθηκε στον αιθέρα. Επίθετο του Βοριά επειδή φυσούσε από τα ύψη, *«καὶ Βορέης **αἰθρηγενέτης**, μέγα κῦμα κυλίνδων»* και ο Βοριάς ο αιθερογέννητος σήκωσε μεγάλα κύματα, *ε 296*, βλ. *αἰθρηγενής*.

αἰθρηγενής, -ές, <ομηρ. *αἴθρη* + *γίγνομαι*, επίθ. του Βοριά, = αυτός που γεννιέται στον αιθέρα, αιθερογέννητος, *«ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ νιφάδες Διὸς ἐκποτέονται ψυχραὶ ὑπὸ ῥιπῆς **αἰθρηγενέος** Βορέαο»* όπως όταν πυκνές νιφάδες χιονιού πετούν από τον ουρανό (τον Δία), ψυχρές, από την ορμή του αιθερογέννητου Βοριά, *Τ 358*, βλ. *αἰθρηγενέτης*.

αἴθυια, ἡ, πτηνό που καταδύεται στη θάλασσα, είδος γλάρου, θαλασσοπούλι, *«καλλίσφυρος Ἰνὼ ... Ὀδυσῆ' ἐλέησεν ἀλώμενον, ἄλγε ἔχοντα· **αἰθυίῃ** δ' εἰκυῖα ποτῇ ἀνεδύσετο λίμνης»* η Ινώ η καλλίσφυρη ... ελέησε τον περιπλανώμενο και βασανισμένο Οδυσσέα κι αφού πήρε τη μορφή πτηνού αναδύθηκε απ' τη θάλασσα[62], *ε 337*.

Αἰολίη και **Αἰολία, ἡ,** ομηρική νήσος, *«**Αἰολίην** δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιεν Αἴολος ἱπποτάδης, φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσι, πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ»* και στο νησί Αιολία φτάσαμε, εκεί που κατοικούσε σε πλωτό νησί ο Αίολος, ο γιος του Ιππότη, φίλος στους αθάνατους θεούς, *κ 1*. Αν και βάσει των ποιημάτων της *Οδύσσειας* δεν μπορεί να γίνει δυνατή η γεωγραφική ταύτιση της Αιολίας με κάποιο πραγματικό νησί, πολλοί συγγραφείς αναφέρουν ότι το νησί του Αιόλου ήταν η Στρογγύλη (Στρόμπολι), που ανήκει στις Λιπάρες νήσους κοντά στη Σικελία (Στράβ. *Γεωγρ.* C. 275-277 και Διόδ. Σικελ. *Βιβλ. Ἱστορ.* 5,7).

Αἴολος, ὁ, οι Έλληνες πίστευαν ότι ο Αίολος ήταν ο ταμίας των ανέμων και όχι θεός, γι' αυτό και δεν του είχαν στήσει βωμούς ή ναούς. Αργότερα, μόνο στους ρωμαϊκούς χρόνους, λατρευόταν ως θεός των ανέμων. Κατά τον Όμηρο ήταν γιος του Ιππότη και της Μελανίππης, βασιλιάς της πλωτής νήσου Αιολίας, η οποία περιβαλλόταν από απόκρημνους βράχους και χάλκινα τείχη, *«Αἰολίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιεν **Αἴολος** ἱπποτάδης»* και στο νησί Αιολία φτάσαμε, εκεί όπου κατοικούσε ο Αίολος, ο γιος του Ιππότη, *κ 2*. Ο Αίολος ζούσε με τη γυναίκα του και τα δώδεκα παιδιά τους (έξι κόρες, που είχαν παντρευτεί τους έξι γιους του) στη νήσο Αιολία. Παρουσιάζεται δε φιλόξενος στον Οδυσσέα και στους συντρόφους του, και όταν του ζήτησε τη βοήθειά του για να επιστρέψει στην πατρίδα του, προθυμοποιήθηκε να τον βοηθήσει, κλείνοντας σε έναν ασκό τους ορμητικούς ανέμους, εκτός από τον Ζέφυρο, που τον άφησε ελεύθερο για να τον οδηγήσει στο ταξίδι του. Οι σύντροφοι όμως του Οδυσσέα πίστευαν ότι ο ασκός ήταν γεμάτος χρυσάφι, *«οἱ δ' ἔταροι ... ἀγόρευον καί μ' ἔφασαν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον οἴκαδ' ἄγεσθαι, δῶρα παρ' **Αἰόλου**»* και οι σύντροφοί μου ... κουβέντιαζαν και είπαν πως εγώ έφερνα για το σπίτι χρυσό και ασήμι, δώρα από τον Αίολο, *κ 36*. Αυτοί άνοιξαν τον ασκό κι έτσι οι άνεμοι τους έφεραν πάλι στο νησί. Αυτήν τη φορά όμως ο Αίολος τους έδιωξε γιατί είχαν παρακούσει την εντολή. Κατά τους αρχαίους, ο Αίολος είναι αυτός που έκανε γνωστή στους ναυτικούς τη χρήση των πανιών, βλ. Διόδ. Σικελ. *Βιβλ. Ἱστορ.* 5.7.7, *«**Αἴολος** ... τὴν τῶν **ἱστίων** χρείαν τοῖς ναυτικοῖς ἐπεισηγήσασθαι»* ο Αίολος ... εισηγήθηκε στους ναυτικούς τη χρήση των πανιών.

Αἰπύ, τό, πόλη στη χώρα του βασιλιά της Πύλου Νέστορα. Το Αιπύ μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Νέστορα, και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε σε στόλο ενενήντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, *«οἳ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο καὶ ... ἐΰκτιτον **Αἰπύ**, ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ· τῷ δ' ἐνενήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* σ' εκείνους που κατοικούσαν στην Πύλο ... και το καλοκτισμένο Αιπύ, ... σ' αυτούς ηγεμόνευε ο Γερήνιος ιππότης Νέστορας, ο οποίος έφερε μαζί του ενενήντα κοίλα πλοία, *Β 592*, βλ. *Νέστωρ*.

αἶρε, προστ. της ομηρ. λ. *ἀείρω* (*αἴρω*). Πρόσταγμα που χρησιμοποιείται στο Π.Ν. και τις Ναυτικές Σχολές για την έπαρση της σημαίας.

αἴρω, βλ. *ἀείρω*.

62. Εκτός από την έννοια της λίμνης, σημ. και θάλασσα.

Αἰτωλοί, οἱ, κάτοικοι της Αιτωλίας[63], στους οποίους ήταν αρχηγός ο Θόας, που έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με σαράντα μέλανα πλοία, *«**Αἰτωλῶν** δ' ἡγεῖτο Θόας Ἀνδραίμονος υἱός, ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* ο Θόας, ο γιος του Ανδραίμονα, ηγεμόνας των Αιτωλών, ... έφερε μαζί του σαράντα μαύρα πλοία, *Β 638*.

αἰώρα, ἡ, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἀείρω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια της κούνιας, βλ. Πλάτ. *Νόμ.* 789D, *«ἢ καὶ ἐν **αἰώραις** ἢ καὶ κατὰ θάλατταν»* είτε βρίσκονται σε κούνια είτε στη θάλασσα (σε βάρκα). Ναυτ. ορολ. = η κρεμαστή κλίνη των ναυτών, κν. μπράντα[64].

ἀκαλαρρείτης -ου, ὁ, επίθ. του Ωκεανού. Ομηρ. λ. η οποία προέρχ. από τις επίσης ομηρ. λ. *ἀκήν* (= ήσυχος, σιωπηλός[65]) + *ῥέω*, = αυτός που ρέει, που κυλά ήσυχα, ήρεμα, *«ἠέλιος μὲν ἔπειτα νέον προσέβαλλεν ἀρούρας ἐξ **ἀκαλαρρείταο** βαθυρρόου Ὠκεανοῖο»* ο ήλιος έπειτα εκ νέου έριξε το φως του στους αγρούς [ανατέλλοντας] από τον ήρεμο βαθύρροο Ωκεανό, *τ 434, Η 422*.

ἀκέομαι, αποθ. και επικ. *ἀκείομαι*, μτχ. *ἀκειόμενος*, = θεραπεύω, διορθώνω, επισκευάζω «πλοία», *«φῆ δέ μιν ἐν Κρήτεσσι παρ' Ἰδομενῆϊ ἰδέσθαι νῆας **ἀκειόμενον**, τάς οἱ ξυνέαξαν ἄελλαι»* μου είπε πως τον είδε [τον Οδυσσέα] στην Κρήτη στο σπίτι του Ιδομενέα να επισκευάζει τα πλοία, τα οποία είχαν τσακίσει οι θύελλες, *ξ 383*.

ἄκρα, ἡ, ομόρρ. και συνών. των ομηρ. λ. *ἄκρη, ἄκρον, ἀκρωτήριον*. Και σήμερα έχει την ίδια έννοια, αυτήν του ακρωτηρίου, κν. κάβου. Πρβλ. *ἄκρα Μαλέας*[66].

ἀκραής, -ές, γεν. *-έος*, <ομηρ. *ἄκρος* + *ἄημι*, = ο σφοδρώς πνέων, ο δυνατός (επίθ. ούριου ανέμου), *«τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἴει γλαυκῶπις Ἀθήνη, **ἀκραῆ** Ζέφυρον, κελάδοντ' ἐπὶ οἴνοπα πόντον»* σ' εκείνους η γαλανομάτα Αθηνά τους έστειλε ποθητό ούριο άνεμο, το δυνατό Ζέφυρο, που σφυρίζει στον οινώδη πόντο, *β 421*. Πρόκειται για τη θεά Αθηνά, η οποία έστειλε ούριο άνεμο στο πλοίο του Τηλέμαχου, όταν αυτός ξεκίνησε από την Ιθάκη για να επισκεφθεί το βασιλιά Νέστορα στην Πύλο, για να μάθει νέα για τον πατέρα του.

ἄκρη, ἡ, θηλ. της ομηρ. λ. *ἄκρος*, = το ακρωτήριο, *«νέα μέν μοι κατέαξε Ποσειδάων ἐνοσίχθων ... **ἄκρῃ** προσπελάσας»* το πλοίο μου το τσάκισε ο γαιοσείστης Ποσειδώνας ... αφού το έφερε κοντά στο ακρωτήριο, *ι 285*. Ναυτ. ορολ. = άκρα, ακρωτήριο, κν. κάβος, πρβλ. σημερ. ονομασία *άκρα* Σουνίου[67].

ἄκρον, τό, ουδ. της ομηρ. λ. *ἄκρος*, = το ακρωτήριο, *«Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ', **ἄκρον** Ἀθηνέων»* φθάσαμε στο ιερό Σούνιο, το ακρωτήριο των Αθηνών, *γ 278*. Ναυτ. ορολ. = άκρα, ακρωτήριο, κν. κάβος, βλ. *ἄκρη*.

Ἀκρόνεως -ω, ὁ, ένας από τους Φαίακες, *θ 111*, <ομηρ. *ἄκρος* + *νηῦς* (ναῦς)[68], βλ. *Φαίηκες*.

ἀκρόνηα, τά, προέρχ. από τις ομηρ. λ. *ἄκρος* + *νηῦς* (ναῦς). Ως αυτοτελής λ. το *ἀκρόνηον* αναφέρεται στο λεξ. Σουίδα (= *τὸ τῆς νεὼς ἄκρον*). Σημερ. ναυτ. ορολ. = τα δύο άνω άκρα των στημάτων (της στείρας, κν. κοράκι της πλώρης και του ποδοστήματος στην πρύμη), κν. τα κεφάλια[69].

ἀκρόπρῳρον, τό, από τις ομηρ. λ. *ἄκρος* + *πρῴρη*. Ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. και σημ. το ακρόπρωρο ή ξόανο που διακοσμούσε την πλώρη του σκάφους, βλ. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 99, *«εὐρόντα δ' **ἀκρόπρῳρον** ξύλινον ἐκ ναυαγίου ἵππον ἔχον ἐγγεγλυμμένον»* και βρήκε από ναυάγιο, ένα ακρόπρωρο ξύλινο που είχε σχήμα αλόγου. Στη σημερ. ναυτ. ορολ. έχει την ίδια έννοια[70].

---

63. Περιοχή μεταξύ Ακαρνανίας, Λοκρίδος και Ηπείρου, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 449-452.
64. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 606.
65. *Γ 95*. Βλ. επίσης, Ευστάθ. Θεσσ. *Πίναξ Ἰλ. & Ὀδ.* 1009.30, λ. *ἀκαλόν*.
66. Το ακρωτήριο Μαλέας, βλ. χάρτης Ελλην. Υδρογρ. Υπηρ. αριθμ. 41 (Α. Μαλέας μέχρι Α. Κύμης).
67. Το ακρωτήριο Σούνιο, βλ. χάρτης Ελλην. Υδρογρ. Υπηρ. αριθμ. 413 (Σαρωνικός κόλπος).
68. Ο κινούμενος στην άκρη της νηός (του πλοίου), ήτοι ο παράτολμος ναυτικός, βλ. *Ὀδύσσεια*, Κ. Δούκας, Ιδεοθέατρον-Γεωργιάδης, σ. 689.
69. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 4.
70. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 226.

ἄκρος, -η, -ον, αυτός που βρίσκεται στην άκρη, *«οἰήϊον **ἄκρον**»*, *η* 540. Επίσης, *«ὕδωρ **ἄκρον**»* η επιφάνεια του νερού, *Π* 162. Πρβλ. *ἄκρη* (ακρωτήριο).

ἀκροστόλιον, τό, <ομηρ. *ἄκρος* + *στέλλω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. και σημ. τα στολίσματα της πλώρης ή το άκρον της πλώρης, βλ. Αθήν. *Δειπν.* 203f, *«τὴν τεσσαρακοντήρη ναῦν κατεσκεύασεν ὁ Φιλοπάτωρ τὸ μῆκος ἔχουσαν διακοσίων ὀγδοήκοντα πηχῶν, ... ὕψος δὲ ἕως **ἀκροστολίου** τεσσαράκοντα ὀκτῶ πηχῶν»* ο Φιλοπάτωρ κατασκεύασε σαραντάκωπο πλοίο το οποίο είχε μήκος διακόσιες ογδόντα πήχεις, ... και ύψος ως τα ακροστόλια σαράντα οκτώ πήχεις. Στη ναυτ. ορολ. έχει και σήμερα την ίδια έννοια, τα στολίσματα της πλώρης[71]. Πρβλ. *ἀκρόπρῳρον*, *ἄφλαστον*.

ἀκρωτήριον, τό, από την ομηρ. λ. *ἄκρος* (= ακρωτήριο): (1) Το ακρωτήριο, βλ. *ἄκρη* και *ἄκρον*. Η λ. *ἀκρωτήριον*, ως αυτοτελής λέξη, και με τη σημερινή της έννοια, συναντάται στο Ηροδ. *Ἱστ.* 4.43, *«ἔπλεε ἐπὶ Ἡρακλέας στήλας· διεκπλώσας δὲ καὶ κάμψας τὸ **ἀκρωτήριον** τῆς Λιβύης τῷ οὔνομα Σολόεις ἐστί, ἔπλεε πρὸς μεσαμβρίην, ... περήσας δὲ θάλασσαν πολλὴν ἐν πολλοῖσι μησί,»* έπλεε προς τις Ηράκλειες Στήλες[72] και αφού τις πέρασε, παρέκαμψε το ακρωτήριο της Λιβύης[73] Σολόεντα[74] και πλέοντας νότια ... ταξίδευε για πολλούς μήνες. Πρόκειται για τον Σατάσπη, τον οποίο για τιμωρία ο Ξέρξης, επειδή είχε βιάσει την κόρη αξιωματούχου του, τον είχε στείλει να κάνει τον περίπλου της Αφρικής. Ύστερα από πολλούς μήνες ταξίδι δεν τα κατάφερε και γύρισε πίσω, οπότε ο Ξέρξης τον εκτέλεσε. (2) Το άκρον «της πρύμης», το ακρόπρυμνο, βλ. Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Διοσκ.* 33.10, *«ἐπ' **ἀκρωτήρια** βάντες πρύμνης»* στα ακρόπρυμνα είχαν ανέβει. Πρβλ. *ἀκρόπρῳρον*.

Ἀκταίη[75], **ἡ**, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ* 41.

ἀκταιωρός, ἡ, <ομηρ. *ἀκτή* + *ὄρομαι*[76] (-ωρός), μικρό πολεμικό πλοίο που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη των ακτών. Πρβλ. ***ἀκτωρεῖν*** = τὸ παρὰ θάλασσαν φυλάττειν[77].

ἀκτή, ἡ, <ομηρ. *ἄγνυμι*[78] (βλ. λ.), = ακτή, παραλία, άκρα, ο τόπος όπου τα κύματα συντρίβονται (*ἄγνυνται*), *«ἐφ' ἁλὸς πολιῆς κέχυται λιμέσιν τε καὶ **ἀκταῖς**»* στην άσπρη θάλασσα χύνεται και στα λιμάνια και τις ακτές, *Μ* 284. Επίσης, *«**ἀκταὶ** δὲ προβλῆτες ἐναντίαι ἀλλήλῃσιν ἐν στόματι προὔχουσιν»* και ακτές που είναι απέναντι μεταξύ τους στο στόμιο του λιμανιού προεξέχουν, *κ* 89. Πρόκειται για τις ακτές στη χώρα των Λαιστρυγόνων, εκεί που τρικυμίες έφεραν τον Οδυσσέα με τους συντρόφους του.

ἀκτογραμμή, ἡ, προέρχ. από τις ομηρ. λ. *ἀκτή* + *γράφω*[79]. Είναι η γραμμή κατά μήκος της οποίας συναντιούνται η ξηρά και η θάλασσα.

ἀκτοπλοΐα, ἡ, από τις ομηρ. λ. *ἀκτή* + *πλόος (πλέω)*. Είναι η ναυσιπλοΐα κοντά στις ακτές.

ἅλαδε, επίρρ., <ομηρ. *ἅλς*, = προς τη θάλασσα, στη θάλασσα, *«ὅσσοι ἀπ' Ἰδαίων ὀρέων **ἅλαδε** προρέουσι»* όσοι από τα Ιδαία όρη στη θάλασσα χύνονται, *Μ* 19.

ἄλγος, τό, πληθ. *ἄλγεα*, = αυτό που προξε-

---

71. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 225.
72. Γενικά σήμερα πιστεύεται ότι πρόκειται για το Στενό του Γιβραλτάρ. Οι αρχαίοι θεωρούσαν ότι ήταν το τέλος της οικουμένης, του τότε γνωστού κατοικημένου κόσμου, βλ. Πίνδ. *Ὀλυμπ.* ΙΙΙ, 77, *«**ἐσχατιὰν** ... Ἡρακλέος σταλᾶν»* στα πέρατα του κόσμου ... στις Ηράκλειες Στήλες.
73. Λιβύη λεγόταν όλη η περιοχή της Β. Αφρικής δυτικά της Αιγύπτου.
74. Κατά πάσα πιθανότητα το ακρωτήριο Σπαρτέλ και Καντίν στο Μαρόκο, βλ. Ηροδ. *Ἱστ.* 2.32, σημ. 43, και 4.43, σημ. 48, Εκδ. Κάκτος.
75. Αυτή που έχει σχέση με την ακτή.
76. *ὄρομαι* = επιτηρώ, επιστατώ, *«ἀνέρες ἐσθλοὶ **ὄρονται**»* άντρες πιστοί τα επιτηρούν, *ξ* 104, πρβλ. μτγν. *ἀντλιωρός*, *σηματωρός*.
77. *Μέγα Ετυμολογικόν* (Λεξικόν), λ. *ἀκταίωρος*.
78. Μερικοί σχολιαστές θεωρούν αμφίβολη την προέλευση από το *ἄγνυμι*, βλ. Liddell-Scott, *Λεξικόν*.
79. *«**γράφας** ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά,»* αφού έγραφε σε πίνακα πτυσσόμενο θανατηφόρα σημάδια, *Ζ* 169. Στους περίφημους αυτούς στίχους καταδεικνύεται ότι η γραφή υπήρχε προ των Τρωικών.

νεί πόνο, συμφορά, ταλαιπωρία, *«πολλὰ δ' ὅ γ' ἐν πόντῳ πάθεν* ***ἄλγεα****»* πολλές δε ταλαιπωρίες υπέφερε στο πέλαγος, *α 4*. Ναυτ. ορολ. *ἄλγη*[80] = υδρόβιοι φυτικοί οργανισμοί που προσκολλώνται στη γάστρα του πλοίου και μειώνουν την ταχύτητά του.

Ἀλέξανδρος, ὁ, άλλο όνομα του Πάρη, *«Μηριόνης δὲ Φέρεκλον ἐνήρατο, τέκτονος υἱὸν Ἁρμονίδεω, ... ὃς καὶ* ***Ἀλεξάνδρῳ*** *τεκτήνατο νῆας ἔϊσας ἀρχεκάκους, αἳ πᾶσι κακὸν Τρώεσσι γένοντο οἵ τ' αὐτῷ»* ο δε Μηριόνης σκότωσε τον Φέρεκλο, το γιο του τέκτονα Αρμονίδη, ... ο οποίος και για τον Αλέξανδρο ναυπήγησε ευκατάστρωτα πλοία, τα οποία έγιναν αρχή του κακού, που κακό έγιναν για όλους τους Τρώες και για τον ίδιο, *Ε 62*.

ἀλέομαι, και *ἀλεύομαι*, ευκτ. *ἀλέαιτο*, = αποφεύγω, φεύγω για να σωθώ από κάποιον κίνδυνο, *«κῆτος ὑπεκπροφυγὼν* ***ἀλέαιτο****»* για να αποφύγει το θαλάσσιο κήτος, *Υ 147*. Βλ. επίσης ποιητ. Θέογν. *Ἐλεγ*. Α΄ 575, *«οἵ με φίλοι προδιδοῦσιν, ἐπεὶ τόν γ' ἐχθρὸν* ***ἀλεῦμαι*** *ὥστε κυβερνήτης χοιράδας*[81] *εἰναλίας»* οι φίλοι είναι αυτοί που με προδίδουν, γιατί τον εχθρό τον αποφεύγω βέβαια, όπως ο κυβερνήτης αποφεύγει τις ξέρες στη θάλασσα. Από τις ομηρ. λ. *ἀλέομαι-ἀλεωρή* προέρχ. η λ. της ναυτ. ορολ. *ἀλεώριο* (βλ. λ.).

ἀλεωρή, ἡ, <ομηρ. *ἀλέομαι*, = αποφυγή, υπεράσπιση από κάτι, απόκρουση, *«σκολόπεσσιν ὀξέσιν ... ἵστασαν υἷες Ἀχαιῶν ... δηΐων ἀνδρῶν* ***ἀλεωρήν****.»* μυτερούς πασσάλους είχαν στήσει οι γιοι των Αχαιών ... για την απόκρουση των εχθρών, *Μ 57*. Πρόκειται για τους αιχμηρούς πασσάλους που είχαν μπήξει οι Έλληνες στην τάφρο που ήταν μπροστά από το στρατόπεδό τους, για να εμποδίζουν την εισβολή από τα άρματα των Τρώων. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἀλεώριο*.

ἀλεώριο, τό, από τις ομηρ. λ. *ἀλέομαι, ἀλεωρή*. Ναυτ. ορολ. = σημαντήρας που δείχνει ναυτικούς κινδύνους. Πρόκειται για πάσσαλο στερεωμένο στο βυθό, που εξέχει πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Τοποθετείται σε περιοχές ναυτικών κινδύνων, όπως ρηχά νερά, διαύλους, ναυάγια, και αποτελεί βοήθημα στο ναυτιλλόμενο για την αποφυγή τέτοιων κινδύνων[82].

ἀληγεῖς, οἱ, «ἄνεμοι», (ναυτ. μετεωρ.), <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *λήγω*, = άνεμοι που πνέουν σχεδόν συνεχώς, με σημαντική ένταση και προς την ίδια κατεύθυνση. Είναι άνεμοι των τροπικών περιοχών και πνέουν από τις Β και Ν υποτροπικές[83] περιοχές προς τον Ισημερινό με κατεύθυνση ΒΑ στο βόρειο ημισφαίριο και ΝΑ στο νότιο ημισφαίριο.

ἁλιαής, -ές, γεν. *-έος*, <ομηρ. *ἅλς* + *ἄημι*, = ο υπεράνω της θάλασσας ή αυτός που πνέει στη θάλασσα, θαλασσινός, *«οὐδέ ποτ' οὖροι πνείοντες φαίνονθ'* ***ἁλιαέες****»* και ουδέποτε φαίνονταν να πνέουν θαλασσινοί ούριοι άνεμοι, *δ 361*.

Ἁλίαρτος, ὁ, πόλη της Βοιωτίας παρά τη λίμνη Κωπαΐδα[84]. Ο Αλίαρτος μαζί με άλλες βοιωτικές πόλεις πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με πενήντα πλοία, *«Βοιωτῶν ... ἦρχον ... οἵ τε Κορώνειαν καὶ ποιήενθ'* ***Ἁλίαρτον****, ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον»* οι αρχηγοί των Βοιωτών ... είχαν μαζί τους άντρες από την Κορώνεια και τον Αλίαρτο με το πολύ χορτάρι, ... όλοι αυτοί συμμετείχαν με πενήντα πλοία, *Β 503*.

ἁλιεύς -ῆος, ὁ, <ομηρ. *ἅλς*, = ο ασχολούμενος με τη θάλασσα, (1) ψαράς, *«ὡς δ' ὅτ'* *ἐπὶ προβόλῳ* ***ἁλιεὺς*** *... ἰχθύσι τοῖς ὀλίγοισι δόλον κατὰ εἴδατα βάλλων»* κι όπως όταν από βράχο που προεξέχει ο ψαράς ... ρίχνει δόλωμα για φαγητό σε μικρά ψάρια, *μ 251*, (2) ναυτικός, *«τοὺς δ' ἐξ ἀλλάων πολίων οἶκόνδε ἕκαστον πέμπον ἄγειν* ***ἁλιεῦσι*** *θοῇς ἐπὶ νηυσὶ τιθέντες»* καθέναν απ' αυτούς που ήταν από άλλες πόλεις, τους έστελναν με ναυτικούς στον τόπο τους, αφού τους έβαζαν πάνω σε γρήγορα πλοία, *ω 419*.

Ἁλίη, ἡ, θηλ. του *ἅλιος* (βλ. λ.), μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 40*.

ἀλίμενος, -ον, <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *λιμήν*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομή-

80. Λατ. alga -ae = φύκος.

81. *χοιράς* = ξέρα, βλ. λ.

82. Α. Δημαράκη - Χ. Ντούνη, *Ναυτιλία*, τόμ. Α΄, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1986, σ. 189.

83. Ζώνες στα τροπικά όρια των εύκρατων ζωνών.

84. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 407.

ρου αρχ. συγγρ. και σημ. αυτόν που δεν έχει λιμάνι, βλ. Αισχ. *Ἱκέτ.* 759, *«**ἀλίμενον** χθόνα»* ακτή χωρίς λιμάνι. Επίσης, Θουκ. *Ἱστ.* 4.8, *«τὰ γὰρ αὐτὰ τῆς Πύλου ἔξω τοῦ ἕσπλου πρὸς τὸ πέλαγος **ἀλίμενα** ὄντα»* διότι τα παράλια της Πύλου που είναι έξω από το στόμιο, προς το πέλαγος, είναι χωρίς λιμάνι.

ἁλιμενότης, ἡ, <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *λιμήν*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρ. αρχ. συγγρ., με την έννοια της ακτής που δεν έχει λιμάνια, βλ. Ξεν. *Ἑλλ.* 4.8.7, *«Φαρνάβαζος, ... φοβούμενος δὲ τήν τε **ἀλιμενότητα** τῆς χώρας»* ο Φαρνάβαζος ... φοβόταν και τις ακτές που δεν είχαν λιμάνια.

ἁλιμυρήεις, -εσσα, -εν, <ομηρ. *ἅλς* + *μύρομαι*[85], = αυτός που χύνεται στη θάλασσα, *«καὶ τὸ μὲν ἐς ποταμὸν **ἁλιμυρήεντα** μεθῆκεν»* και το έριξε [το μαντίλι] στο ποτάμι που χυνόταν στη θάλασσα, *ε 460*, πρβλ. Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ. Β′* 372, *«στόμα Θερμόδωντος κόλπῳ ἐν εὐδιόωντι Θεμισκύρειον ὑπ' ἄκρην **μύρεται»*** ο Θερμόδωντας ποταμός χύνεται σ' έναν κόλπο ήρεμο κάτω από το ακρωτήριο Θεμισκύρειο.

ἅλιος, -η, -ον, <ομηρ. *ἅλς*, = θαλάσσιος, αυτός που κατοικεί στη θάλασσα, ο ενάλιος. Με τη λ. αυτή ο ποιητής αποκαλεί τις θαλασσινές θεότητες Νηρέα, Νηρηίδες και Πρωτέα, *«ἀργυρόπεζα Θέτις θυγάτηρ **ἁλίοιο** γέροντος»* η αργυρόπους Θέτιδα, η κόρη του γέροντα της θάλασσας [του Νηρέα], *Α 556*. Επίσης πρβλ. *γέρων **ἅλιος*** = Πρωτέας (*δ 349*), ***ἅλιαι** θεαί* = Νηρηίδες (*Ω 84*). Βλ. *εἰνάλιος*.

Ἅλιος[86], **ὁ,** γιος του Αλκίνοου, *θ 119*, <ομηρ. *ἅλς*, βλ. *Φαίηκες*.

ἁλιοτρεφής, -ές, γεν. *-έος*, <*ομηρ. ἅλς* + *τρέφω*, επίθ. της φώκιας, = αυτός που διαμένει στη θάλασσα, ο θαλασσοτραφής, ο θαλασσόβιος, *«τεῖρε γὰρ αἰνῶς φωκάων **ἁλιοτρεφέων** ὀλοώτατος ὀδμή»* γιατί μας τυραννούσε η ολέθρια οσμή από τις θαλασσοτραφείς φώκιες, *δ 442* (†).

ἁλίπλοος, -ον, <ομηρ. *ἅλς* + *πλέω*, = αυτός που πλέει στη θάλασσα, θαλασσόπλοος, αυτός που βρέχεται από τη θάλασσα, θαλασσόκλυστος, *«ὖε δ' ἄρα Ζεὺς συνεχές, ὄφρά κε θᾶσσον **ἁλίπλοα** τείχεα θείη»* ο Δίας έβρεχε συνεχώς μέχρι να κάνει το γρηγορότερο θαλασσόκλυστα τα τείχη, *Μ 26*. Ως ουσιαστ., βλ. μτγν. συγγρ., όπως Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ.* Γ′ 1329, με την έννοια του ναυτικού, του ναύτη, *«μέγα λαῖφος **ἁλίπλοοι** ἐστείλαντο»* οι ναύτες μάζεψαν το μεγάλο πανί.

Ἀλκίνοος, ὁ, βασιλιάς των Φαιάκων, ο οποίος αφού φιλοξένησε το ναυαγό Οδυσσέα στο ανάκτορό του, τον μετέφερε με δικό του πλοίο στην Ιθάκη, *ζ 12* κ.εξ., <ομηρ. *ἀλκή*[87] + *νόος*[88] = ο ανδρεία φρονών, αυτός που η σκέψη του είναι στην ανδρεία, βλ. *Φαίηκες*.

ἅλμη, ἡ, <ομηρ. *ἅλς*. (1) Θαλασσινό νερό, αλμυρό νερό, *«ὀψέ δὲ δή ῥ' ἀνέδυ, στόματος δ' ἐξέπτυσεν **ἅλμην** πικρήν,»* αργά αναδύθηκε, και από το στόμα έφτυσε πικρό αλμυρό νερό [που είχε καταπιεί], *ε 322*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος αναδύεται στην επιφάνεια της θάλασσας ύστερα από την καταστροφή που υπέστη η σχεδία του από τη θαλασσοταραχή, όταν έφυγε από το νησί της Καλυψώς. Έχει χάσει ήδη όλους τους συντρόφους του και ναυαγό πλέον θα τον ρίξουν τα κύματα στη χώρα των Φαιάκων. (2) Άλμη, αρμύρα της θάλασσας, *«ἀμφίπολοι, στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς **ἅλμην** ὤμοιιν ἀπολούσομαι»* θεραπαινίδες, σταθείτε πιο κει, ώσπου εγώ ο ίδιος την αρμύρα από τους ώμους μου να ξεπλύνω, *ζ 219*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος απευθύνεται στις θεραπαινίδες της Ναυσικάς, όταν αυτές τον βρήκαν ναυαγό σε ακτή στη χώρα των Φαιάκων.

ἁλμυρός, -ή, -όν, <ομηρ. *ἅλμη*, = αρμυρός. Συναντάται μόνο με το ουσιαστ. *ὕδωρ*, *«ὣς ὁ μὲν ἔνθ' ἀπόλωλεν, ἐπεὶ πίεν **ἁλμυρὸν** ὕδωρ»* έτσι εκείνος εκεί χάθηκε, αφού ήπιε αρμυρό νερό, *δ 511*. Πρόκειται για τον Αίαντα τον Λοκρό, τον οποίο ο Ποσειδώνας γκρέμισε από βράχο στη θάλασσα του Καφηρέα, επειδή αυτός ασέβησε προς το θεό. Επίσης, *«ἔνθεν γὰρ Σκύλλη, ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις*

85. Στον Όμηρο (*Τ 6*, *Ζ 373* κ.α.) σημ. δακρυρροώ, μοιρολογώ. Στο Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ. (Β′ 372)* σημ. ρέω.

86. Ο θαλασσινός.

87. *ἀλκή* = σωματική δύναμη, ρώμη, ανδρεία, *Γ 45*, *Ζ 265* κ.α.

88. *νόος* = νους, φρόνηση, *Ο 461*, *643* κ.α.

δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ***ἁλμυρὸν*** *ὕδωρ»* γιατί η Σκύλλα από τη μία μεριά και από την άλλη η Χάρυβδη τρομακτικά ρουφούσαν της θάλασσας το αλμυρό νερό, *μ 236*. Η Χάρυβδη, όπως και η Σκύλλα, είναι προσωποποίηση επικίνδυνης θαλάσσιας δίνης, η οποία καταβρόχθιζε τα πλοία που περνούσαν από το στενό όπου αυτές κατοικούσαν. Οι αρχαίοι τοποθετούσαν το στενό αυτό στο σικελικό πορθμό, μεταξύ Σικελίας και Ιταλίας[89].

ἀλόθεν, επίρρ., <ομηρ. *ἅλς*, = από τη θάλασσα, *«αὐτὰρ ἐγὼ Ζεφύροιο καὶ ἀργεστᾶο Νότοιο εἶσομαι ἐξ* ***ἀλόθεν*** *χαλεπὴν ὄρσουσα θύελλαν»* όμως, εγώ θα πάω από τη θάλασσα να ορθώσω τη φρικτή θύελλα του Ζέφυρου και του ασπροσύννεφου Νοτιά, *Φ 335*.

Ἀλόπη, **ἡ**, πόλη στη χώρα του Αχιλλέα, η οποία μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειάς του και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε σε στόλο πενήντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, *«νῦν αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον, οἵ τ' Ἄλον οἵ τ' Ἀλόπην ... νέμοντο, ... τῶν αὖ πεντήκοντα νεῶν ἦν ἀρχὸς Ἀχιλλεύς.»* και τώρα όσοι κατοικούσαν στο Πελασγικό Άργος, και νέμονταν την Άλο και την Αλόπη, ... όλοι αυτοί είχαν πενήντα πλοία με αρχηγό τον Αχιλλέα, *Β 682*.

Ἅλος[90], **ἡ**, πόλη στην επικράτεια του Αχιλλέα, η οποία μαζί με άλλες πόλεις και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«νῦν αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον, οἵ τ' Ἅλον ... οἵ τε Τρηχῖνα νέμοντο, ... τῶν αὖ πεντήκοντα νεῶν ἦν ἀρχὸς Ἀχιλλεύς.»* και τώρα όσοι κατοικούσαν στο Πελασγικό Άργος, και νέμονταν την Άλο, ... και την Τρηχίνα, ... όλοι αυτοί είχαν πενήντα πλοία με αρχηγό τον Αχιλλέα, *Β 682*.

ἁλοσύδνη, **ἡ**, <ομηρ. *ἅλς* + *ὕδνη*[91], = η θαλασσογέννητη, η κόρη της θάλασσας. Επίθ. της Θέτιδας, *«ἐκ Θέτιδος καλλιπλοκάμου* ***ἁλοσύδνης»*** από την καλλιπλόκαμη θαλασσογέννητη Θέτιδα, *Υ 207*. Έτσι αποκαλούνταν και η Αμφιτρίτη, *«ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς* ***ἁλοσύδνης*** *ἀθρόαι εὕδουσιν»* γύρω του αθρόες φώκιες, που κολυμπούν με τα πόδια[92], της όμορφης θαλασσινής θεάς, κοιμούνται, *δ 404*.

ἅλς-ἁλός, (1) αρσ. ὁ *ἅλς* = το αλάτι, *«οὐ σύ γ' ἂν ἐξ οἴκου σῷ ἐπιστάτῃ οὐδ'* ***ἅλα*** *δοίης»* δεν θα έδινες ούτε αλάτι από το σπίτι σου στο δούλο σου, *ρ 455*, (παροιμία, δηλαδή δεν δίνεις το παραμικρό). Επίσης, *«εἰς ὅ κε τοὺς ἀφίκηαι, οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν ἀνέρες, οὐδὲ θ'* ***ἅλεσσι*** *μεμιγμένον εἶδαρ ἔδουσιν»* [να φύγεις από τα ανάκτορά σου] ώσπου να φτάσεις σε αυτούς τους άνδρες που δεν γνωρίζουν θάλασσα ούτε βάζουν αλάτι στο φαγητό που τρώνε, *λ 123*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος έχει κατέβει στον Άδη και παίρνει συμβουλές από το μάντη Τειρεσία για το ταξίδι της επιστροφής του. Ο Τειρεσίας προβλέπει ότι ο Οδυσσέας, όταν γυρίσει στην πατρίδα του, θα πάρει εκδίκηση σκοτώνοντας τους μνηστήρες και μετά με ένα κουπί στον ώμο θα απομακρυνθεί μέχρι τέτοιο σημείο, που οι άνθρωποι τους οποίους θα συναντήσει δεν θα γνωρίζουν τίποτα που έχει σχέση με τη θάλασσα. (2) Θηλ. ἡ *ἅλς* = η θάλασσα, το αλμυρό νερό, *«Τηλέμαχος δ' ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θῖνα θαλάσσης, χεῖρας νιψάμενος πολιῆς* ***ἁλός****, εὔχετ' Ἀθήνῃ»* ο Τηλέμαχος, αφού αποχωρίστηκε, κατέβηκε μόνος στο ακρογιάλι και αφού έπλυνε τα χέρια του στο νερό της αφρισμένης θάλασσας, ευχήθηκε στην Αθηνά, *β 261*. Επίθετα της ἁλός: *ἀτρύγετος*, *βαθεῖη*, *μαρμαρέη*, *πολιή*, *πολυβενθής*. Στον Όμηρο την ίδια σημ. με τη λ. *ἅλς* έχουν και οι λ. *θάλασσα*, *πόντος*, *πέλαγος* και *λίμνη*. (3) Β′ συνθ. της ομηρ. λ. *ἔφαλος* (= παραθαλάσσιος) και των λ. της σύγχρ. ναυτ. ορολ. *ἔξαλα*, *ἴσαλος*, *ὕφαλος*. (4) Παράγωγα της ομηρ. λ. *ἅλς* που συναντώνται σε μτγν. του Ομήρου συγγραφείς:

– *ἁλιά* και *ἁλία*, ἡ = σκεύος τριψίματος αλατιού, εν είδει ίγδεως (= γουδιού), Πολυδ. *Ὀνομαστ.* 10.169, *«καὶ* ***ἁλία*** *δὲ σκεῦος ἦν πύξινον»*, και το γουδί ήταν από ξύλο πύξου.

– *ἁλιάδης*, *ὁ* = ναύτης, θαλασσινός, ψαράς,

89. Θουκ. *Ἱστ.* 4.24 και Στράβ. *Γεωγρ.* C. 25, 26.

90. Δύο πόλεις έφεραν το όνομα Ἅλος, η μία στη Φθιώτιδα της Θεσσαλίας και η άλλη στη Λοκρίδα. Δεν είναι σαφές για ποια από τις δύο πρόκειται, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 432.

91. Πιθ. από την ίδια ρίζα όπως και το *υἱός*, βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

92. *νέποδες*, εκ του *νέω-νήχω* (= κολυμπώ) + πόδες = κολυμπώ με τα πόδια. Κατά τον Δ. Μαρωνίτη, *φῶκαι νέποδες* = φώκιες άποδες.

Σοφ. *Αἴας*, 880, *«φιλοπόνων **ἁλιαδᾶν** ἔχων ἀΰπνους ἄγρας»* οι ακούραστοι ψαράδες που ξαγρυπνούν στο ψάρεμα.

– *ἁλιάετος*, *ὁ*, ποιητ. *ἁλιαίετος* = ψαραετός, Αριστοφ. *Ὄρν.* 891, *«ἱερεῖον καλεῖς **ἁλιαιέτους** καὶ γῦπας;»* τι προσκαλείς στο σφαχτό της θυσίας ψαραετούς και γύπες;

– *ἁλιαρός*, *-όν* = αλατισμένο φαγητό, Ευστάθ. Θεσσ. *Πίναξ Ἰλ. & Ὀδ.* 1506.61, *«**ἅλίαρον** παρὰ τοῖς παλαιοῖς, τὸ ἠρτυμένον ἅλατι»* οι παλαιοί αλίαρον ονόμαζαν το αλατισμένο φαγητό.

– *ἁλιάς -άδος*, *ἡ* = αλιευτικό σκάφος, ψαράδικο, Αθήν. *Δειπν.* 208f, *«**ἁλιάδες** τε καὶ σκάφαι πλείους»* ψαράδικα και πολλές βάρκες.

– *ἁλιβαφής*, *-ές*, <ομηρ. *ἅλς* + *βάπτω*, = αυτός που βυθίστηκε ή πνίγηκε στη θάλασσα, βλ. Αισχ. *Πέρσαι*, 269, *«σώματα **ἁλιβαφῆ** κατθανόντα»* τα σώματα βυθισμένα (πνιγμένα) στη θάλασσα.

– *ἁλίβρομος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *βρέμω*, = αυτός που θορυβεί σαν τη θάλασσα.

– *ἁλίβροχος*, *-ον* = αυτός που βρέχεται από τη θάλασσα, Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ.* Β′ 731, *«πέτραι **ἁλίβροχοι»*** πέτρες που βρέχονται από τη θάλασσα.

– *ἁλιγενής*, *-ές*, <ομηρ. *ἅλς* + *γένος* (*γίγνομαι*), = αυτός που γεννήθηκε από τη θάλασσα, θαλασσογέννητος, Πλούτ. *Ἠθ.* 685[E], *«οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ἀφροδίτην **ἁλιγενῆ** τοὺς ποιητὰς προσηγορεύειν»* θαρρώ επίσης πως και οι ποιητές αποκαλούν την Αφροδίτη θαλασσογέννητη.

– *ἁλίδουπος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *δοῦπος*[93]= αυτός που θορυβεί στη θάλασσα. Πρόκειται για τον Ποσειδώνα, *Ὁρφ. Ὕμν.* 17.4, *«κλῦθι, Ποσείδαον ... ποντομέδων, **ἁλίδουπε»*** άκουσε, Ποσειδώνα ... άρχοντα του πόντου, που θορυβείς στη θάλασσα.

– *ἁλιεία*, *ἡ* = η αλίευση, το ψάρεμα.

– *ἁλιερκής*, *-ές*, <ομηρ. *ἅλς* + *ἕρκος*[94] (= φραγμός), = αυτός που έχει ως φραγμό τη θάλασσα, ο θαλασσόφραχτος, που περιβάλλεται από θάλασσα, βλ. Πίνδ. *Πυθ.* 1.33, *«ὑπὲρ Κύμας **ἁλιερκέες** ὄχθαι»* οι θαλασσόφραχτες παραλίες της Κύμης.

– *ἁλίευμα*, *τό* = το σύνολο των ψαριών που αλιεύονται, η ψαριά, βλ. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 493 *«**ἁλιεύματα** τῶν εἰς ταριχείας ἰχθύων»* η ψαριά που είναι κατάλληλη για πάστωμα.

– *ἁλιευτικόν*, *τό*, «πλοῖον», βλ. Ξεν. *Κύρ. Ἀνάβ.* 7.1.20, *«ὁ δὲ Ἀναξίβιος καταδραμὼν ἐπὶ θάλατταν ἐν **ἁλιευτικῷ** πλοίῳ»* και ο Αναξίβιος έτρεξε γρήγορα προς τη θάλασσα και ανέβηκε σε αλιευτικό πλοίο.

– *ἁλιεύω*, κν. ψαρεύω, βλ. Αθήν. *Δειπν.* 544d, *«εἰ δ' **ἁλιευόμενος** ἐτύγχανον, ἔφη, καταλιπὼν τὴν ἐργασίαν ἂν ἀπῆλθον;»* αν τύχαινε να ψαρεύω, είπε, θα άφηνα την εργασία μου και θα έφευγα.

– *ἁλίζωος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *ζωή*[95], = αυτός που ζει στη θάλασσα, ο θαλασσοβίωτος, Αθήν. *Δειπν.* 321f, *«βόας πορκῆες **ἁλίζωοι** καλέουσιν»* οι θαλασσοβίωτοι ψαράδες[96] τις ονομάζουν βόδια.

– *ἁλιήρης*, *-ες*, <ομηρ. *ἅλς* + *ἐρέσσω* (= κωπηλατώ), = αυτός που κωπηλατεί, Ευριπ. *Ἑκάβη* 452, *«**ἁλιήρει** κώπᾳ πεμπομέναν»* με κουπιά θα με φέρεις κωπηλατώντας.

– *ἁλικρόκαλος*, *-ον* = θάλασσα με κροκάλες, *Ὀρφ. Ἀργοναυτ.* 337, *«ὅσοι ψαμαθώδεας ἀκτὰς ναίεθ' **ἁλικροκάλους»*** όσοι κατοικείτε στις αμμώδεις ακτές με τις θαλάσσιες κροκάλες.

– *ἁλίκτυπος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *κτύπος*[97], = θαλασσόδαρτος, Σοφ. *Ἀντ.* 944, *«οὐχ **ἁλίκτυποι** κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν»* τα θαλασσόδαρτα μαύρα πλοία δεν μπορούν να ξεφύγουν.

– *ἁλιμέδων*, *ὁ*, <ομηρ. *ἅλς* + *μέδων*[98], = άρχοντας της θάλασσας, Αριστοφ. *Θεσμ.* 323, *«πότνιε Πόσειδον **ἁλιμέδον»*** σεβάσμιε Ποσειδώνα, άρχοντα της θάλασσας.

– *ἅλινος*, *-η*, *-ον* = από αλάτι, αλάτινος,

93. *δοῦπος* = γδούπος, βαρύς υπόκωφος ήχος, *«Ὀδυσσεύς, ... **δοῦπον** ἄκουσε ποτὶ σπιλάδεσσι θαλάσσης»* ο Οδυσσέας ... γδούπο άκουσε προς τα βράχια της θάλασσας, *ε 401*.

94. *Δ 350*, *«Ἀτρεΐδη, ποῖόν σε ἔπος φύγεν **ἕρκος** ὀδόντων;»* γιε του Ατρέα, τι λόγος πάλι είναι αυτός που έφυγε απ' το στόμα σου;

95. *ζωή* = τα προς το ζην, το βιος, *ξ 96, 208* κ.α.

96. *πορκεύς* = αυτός που ψαρεύει με πόρκο (= δίχτυ), ο ψαράς. Πρβλ. *πόρκης* (= κρίκος, δακτύλιος), *Ζ 320*.

97. *Κ 532* κ.α.

98. *μέδων* = άρχοντας, ηγεμόνας, *Β 79* κ.α.

Ηροδ. *Ἱστ.* 4.185, *«τὰ δὲ οἰκία τούτοισι πᾶσι ἐκ τῶν* ***ἁλίνων*** *χόνδρων οἰκοδομέαται· ταῦτα γὰρ ἤδη τῆς Λιβύης ἄνομβρά ἐστι»* τα δε σπίτια έχουν φτιαχτεί από χόνδρους αλατιού· επειδή στη Λιβύη ποτέ δεν βρέχει.

– *ἁλίπαστος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *πάσσω*[99] (= πασπαλίζω, ραντίζω), = παστωμένος, αλατισμένος, Αθήν. *Δειπν.* 399e, *«κρέας ὀπτὸν* ***ἁλίπαστον****»* ψητό κρέας αλατισμένο.

– *ἁλίπεδον*, *τό*, <ομηρ. *ἅλς* + *πεδίον*[100], *πέδον*[101], = παραθαλάσσιο πεδίο. Έτσι ονομαζόταν το ομαλό παραθαλάσσιο πεδίο δίπλα στον Πειραιά, βλ. Ξεν. *Ἑλλ.* 2.4.30, *«ὁ δὲ Παυσανίας ἐστρατοπεδεύσατο μὲν ἐν τῷ* ***Ἁλιπέδῳ*** *καλουμένῳ»* και ο Παυσανίας στρατοπέδευσε στο ονομαζόμενο Αλίπεδο.

– *ἁλίπλαγκτος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *πλάζω*[102], = αυτός που πλανάται στη θάλασσα, θαλασσόπλαγκτος, Σοφ. *Αἴας*, 695, *«ὦ Πὰν* ***ἁλίπλαγκτε****»* ω Πάνα, θαλασσόπλαγκτε.

– *ἁλίπληκτος*, δωρ. *ἁλίπλακτος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *πλήσσω*[103] (= πλήττω, κτυπώ), = αυτός που πλήττεται από τη θάλασσα, θαλασσόπληκτος, Σοφ. *Αἴας*, 598, *«ὦ κλεινὰ Σαλαμίς, σὺ μέν που ναίεις* ***ἁλίπλακτος****»*, ω δοξασμένη Σαλαμίνα, εσύ που βρίσκεσαι θαλασσόπληκτη.

– *ἁλιρρόθιος*, *-ον*, και *-α*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *ῥόθιος* (= θορυβώδης), = θορυβώδης θάλασσα, *Ὀρφ. Ἀργοναυτ.* 1296, *«ἐς βυσσὸν δίσκευσαν* ***ἁλιρροθίοιο*** *θαλάσσης»* έπεσαν σαν δίσκοι στο βυθό της θορυβώδους θάλασσας.

– *ἁλίρροθος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *ῥόθιος* (= θορυβώδης), = πολύβουη θάλασσα, Αισχ. *Πέρσαι*, 362, *«φυλάσσειν καὶ πόρους* ***ἁλιρρόθους****»* και να φυλάγουν τα πολύβουα θαλάσσια στενά.

– *ἁλίρρυτος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *ρυτός* (*ρέω*)[104], = φουσκωμένη θάλασσα (κύμα), Αισχ. *Ἱκέτ.* 856, *«****ἁλίρρυτον*** *ἄλσος»* το φουσκωμένο κύμα του πελάγους[105].

– *ἁλιστεφής*, *-ές*, <ομηρ. *ἅλς* + *στέφω*[106], = αυτός που περιστεφανώνεται, περιβρέχεται από τη θάλασσα, *Ὀρφ. Ἀργοναυτ.* 146, *«Φάληρος ... ὃς Γύρτωνος* ***ἁλιστεφὲς*** *ἔκτισεν ἄστυ»* ο Φάληρος ... ο οποίος έκτισε την πόλη της Γύρτωνας, που περιβρέχεται από τη θάλασσα.

– *ἁλιτενής*, *-ές*, <ομηρ. *ἅλς* + *τείνω*, = αυτός που εκτείνεται προς τη θάλασσα, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 307, *«ὁ Ἀχίλλειος δρόμος,* ***ἁλιτενὴς*** *χερρόνησος»* ο Αχίλλειος δρόμος, μία χερσόνησος που εκτείνεται προς τη θάλασσα.

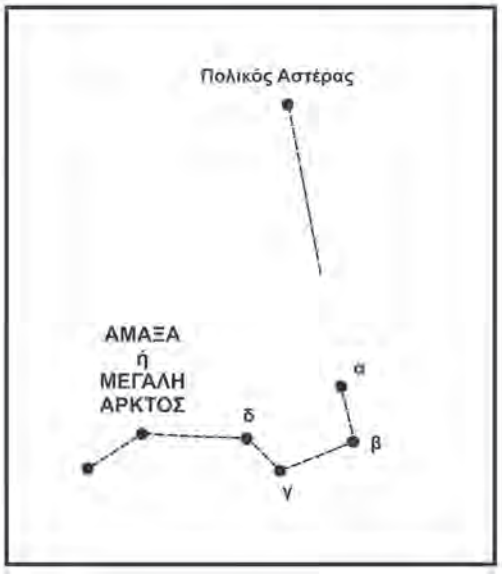
– *ἁλίτυπος*, *-ον*, <ομηρ. *ἅλς* + *τύπτω*[107] (= κτυπώ, πλήττω), = αυτός που τύπτεται, κτυπιέται από τη θάλασσα. Ως ουσιαστ. = ναύτης, ψαράς, βλ. Ευριπ. *Ὀρέστ.* 373, *«ἔκλυον* ***ἁλιτύπων*** *τινὸς τῆς Τυνδαρείας παιδὸς ἀνόσιον φόνον»* άκουσα από κάποιον ναύτη τον ανόσιο φόνο της Τυνδαρίδας (Κλυταιμήστρας)[108].

Ἀμάθεια, **ἡ**, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 48*.

Ἄμαξα, **ἡ**, ιων. και επικ. τ. αντί του δασυνόμενου *ἅμαξα*[109]. Αστερισμός του βορείου ημισφαιρίου, πλησίον του πολικού αστέρα (Εικ. 2). Λεγόταν επίσης και *Ἄρκτος*. Πρόκειται για τη σημερινή Μεγάλη Άρκτο. Ο Οδυσσέας χρησιμοποιεί τον αστερισμό αυτό για τον προσανατολισμό του και τη νυχτερινή του ναυσιπλοΐα. Έχει φύγει από το νησί της Καλυψώς, γεμάτος δε επιθυμία να γυρίσει στην Ιθάκη και χωρίς να τον πιάνει ύπνος, ταξιδεύει και τη νύχτα έχοντας ως οδηγό την Άμαξα (Μεγάλη Άρκτο) και άλλα αστέρια γνωστά στη ναυσιπλοΐα της εποχής του,

---

99. *«****πάσσε*** *δ' ἄλὸς θείοιο»* και το πασπάλισε με θεϊκό αλάτι, *Ι 214*. Πρβλ. παστώνω.
100. *πεδίον* = πεδιάδα, *Β 465* κ.α.
101. *πέδον* = το έδαφος, Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Δήμ.* 2.455, *«****πέδῳ*** *... βρισέμεν ἀσταχύων»* στο έδαφος ... με στάχυα θα γέμιζε.
102. *«ξὺν νηυσὶν ἐπ' ἠεροειδέα πόντον* ***πλαζόμενοι*** *κατὰ λῆἴδ'»* περιπλανώμενοι με τα πλοία πάνω στη μελανόχρωμη θάλασσα για λάφυρα, *γ 106*.
103. *Ψ 694* κ.α.
104. Liddell-Scott, *Λεξικόν*.
105. *ἄλσος*, μτφ. = θαλάσσιο πεδίο, πέλαγος, πρβλ. Κικέρωνος neptunia prata = θαλάσσιο λιβάδι.
106. *Σ 205* κ.α.
107. *Λ 433* κ.α.
108. Πρόκειται για τη δολοφονία του Αγαμέμνονα από την Κλυταιμήστρα.
109. *ἅμαξα*, <ομηρ. *ἅμα* «συγχρόνως, μαζί» (*Γ 109*) + *ἄξων*, = ιππήλατο όχημα με τέσσερις τροχούς σε δύο άξονες, σε αντιδιαστολή προς το *δίφρο* και το πολεμικό *ἅρμα*, που είχαν έναν άξονα.

ΕΙΚ. 2. Ἅμαξα, η σημερινή Μεγάλη Άρκτος

«γηθόσυνος δ' οὔρῳ πέτασ' ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς. αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως ἥμενος· οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ***ἅμαξαν*** *ἐπίκλησιν καλέουσιν, ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει, οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο»* περιχαρής ο θεϊκός Οδυσσέας για τον ούριο άνεμο, άνοιξε πανιά και καθήμενος κυβερνούσε με τέχνη το τιμόνι. Ούτε που μπορούσε να κλείσει μάτι, αλλά παρατηρούσε τις Πλειάδες[110] και τον αργά δύοντα Βοώτη και την Άρκτο, που και Άμαξα την ονομάζουν, η οποία στρέφεται γύρω από τον εαυτό της και καρτερεί τον Ωρίωνα, και δεν συμμετέχει [η Άρκτος] στα λουτρά[111] του Ωκεανού, *ε 273, Σ 487*. Εδώ βλέπουμε τις μεγάλες αστρονομικές γνώσεις των Ελλήνων την ομηρική εποχή. Ήδη γινόταν νυκτερινή ναυσιπλοΐα με τα αστέρια, τα οποία χρησιμοποιούνταν όχι μόνο για τον προσανατολισμό αλλά και για την εύρεση του γ. πλάτους. Είναι γνωστό ότι το γωνιακό ύψος του πολικού αστέρα από τον ορίζοντα είναι κατά προσέγγιση ίσο με το γ. πλάτος του παρατηρητή (βλ. *πολικός*).

ἀμείβω, η λ. συναντάται πολλές φορές στον Όμηρο, όπως *Z 235, P 192* κ.α., με την έννοια του αλλάζω, ανταλλάσσω, βλ. ναυτ. ορολ. *ἀμείβοντες, ἀμοιβός*.

ἀμείβοντες <ομηρ. *ἀμείβω*, μτχ. *ἀμείβοντες*. Ναυτ. ορολ. = αμείβοντες ή συγκύπται[112], κν. γάβριες. Δύο στυλίσκοι (σφηκίσκοι) δεμένοι μαζί στο επάνω μέρος σε σχήμα «Λ». Χρησιμεύουν για την ανύψωση βαρών εκεί όπου δεν διατίθεται ή δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί γερανός ή μπίγα[113]. Στην *Ιλιάδα* η λέξη αμείβοντες σημαίνει δοκοί εγκάρσιοι της στέγης (ψαλίδες στέγης), *«μέγας Τελαμώνιος Αἴας ... δ' Ὀδυσσεὺς πολύμητις ... ἀγκὰς δ' ἀλλήλων λαβέτην χερσὶ στιβαρῇσιν ὡς ὅτ'* ***ἀμείβοντες****, τούς τε κλυτὸς ἤραρε τέκτων δώματος ὑψηλοῖο βίας ἀνέμων ἀλεείνων»* ο μέγας Αίας, ο γιος του Τελαμώνα ... και ο πολύσοφος Οδυσσέας ... πιάστηκαν αγκαλιαστά με τα γερά τους χέρια, σαν να ήταν ψαλίδες στέγης που ξακουστός τεχνίτης προσαρμόζει, για να αποφύγει τη βία των ανέμων, *Ψ' 712*. Πρόκειται για αγώνα πάλης μεταξύ του Αίαντα και του Οδυσσέα στον επιτάφιο αγώνα που διοργάνωσε ο Αχιλλέας μετά το θάνατο του Πατρόκλου.

ἅμμα, τό, <ομηρ. *ἅπτω* (= δένω, προσδένω). Σημερ. ναυτ. ορολ. = (1) σύνδεσμος, κόμπος[114], (2) ένα από τα ισομήκη τεμάχια αλυσίδας από τα οποία αποτελείται η αλυσίδα της άγκυρας, το άμμα[115]. Η λ. *ἅμμα*,

110. Ο λαός την ονομάζει Πούλια.

111. Δεν συμμετέχει στα λουτρά σημαίνει είναι μονίμως πάνω απ' τον ορίζοντα. Κατά τον Όμηρο κανένα από τα αστέρια της Μεγάλης Άρκτου, καθώς περιστρέφονται γύρω από τον Βόρειο Πόλο, δεν βυθίζεται κάτω από το θαλάσσιο ορίζοντα. Σήμερα όμως ένα από τα αστέρια της, ο Benetnash (άλλως Alkaid) βυθίζεται, και τούτο λόγω της *μετάπτωσης των ισημεριών*, βλ. Παράρτημα 1.

112. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 694.

112. Σωληνοειδής τύπος γερανού του πλοίου.

114. Γ. Κοτσοβίλη, *Περί Εξαρτισμού των Πλοίων*, Έκδοσις Δευτέρα, Τυπολιθογραφείον Ν. Φρέρη, εν Σύρω 1919, σ. 131.

115. *ἅμμα* = αλυσίδα άγκυρας, μήκους 27,5 μ. (15 οργιές). Κάθε άγκυρα του πλοίου έχει έναν αριθμό αμμάτων, ο οποίος ποικίλλει ανάλογα με το είδος και το μέγεθος του πλοίου. Κυμαίνεται μεταξύ 8 και 28 αμμάτων (συνολικού μήκους 220-770 μ.), βλ. Γ. Φαμηλωνίδης, *Ναυτική Τέχνη*, Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1989, σ. 84.

ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια του σχοινιού ή της ταινίας αλλά και του κόμπου, (α) ως σχοινί ή ταινία: Ευριπ. *Βάκχ.* 697, *«**ἀμμάτων** σύνδεσμ' ἐλέλυτο»* τα σχοινιά των συνδέσμων λύθηκαν, (β) ως κόμπος: Ηροδ. *Ἱστ.* 4.98, *«λύετε **ἅμμα** ἕν ἑκάστης ἡμέρης»* να λύνετε έναν κόμπο κάθε μέρα. Πρόκειται για το βασιλιά των Περσών Δαρείο, ο οποίος είχε δώσει σε στρατιώτες του ένα δερμάτινο λουρί με εξήντα κόμπους με εντολή να λύνουν έναν κόμπο κάθε ημέρα, ώστε να μετρηθεί ο χρόνος των εξήντα ημερών. Τους έδωσε χρόνο εξήντα ημερών για να φρουρούν μία γέφυρα στον ποταμό Ίστρο[116], τον οποίο αυτός μόλις είχε περάσει και βάδιζε εναντίον των Σκυθών. Αν ο βασιλιάς δεν γύριζε εντός εξήντα ημερών, τους είχε δώσει εντολή να εγκαταλείψουν τη γέφυρα και να φύγουν για την πατρίδα τους. Επίσης βλ. Ευριπ. *Ἱππόλ.* 781, *«τόδ' **ἅμμα** λύσομεν δέρης»* να λύσουμε τον κόμπο (βρόχο) απ' το λαιμό της.

ἀμματίζω, <ομηρ. *ἅπτω* (= δένω, προσδένω), = συνενώνω, συγκολλώ με πλέξη δύο σχοινιά, κν. ματίζω[117].

ἀμμάτιση, ἡ, <ομηρ. *ἅπτω* (= δένω, προσδένω), = η συνένωση με πλέξη δύο σχοινιών, κν. ματισιά, βλ. *ἀμματίζω*.

Ἀμνισός, ἡ, λιμάνι στην Κρήτη, επίνειο[118] της Κνωσού, *«στῆσε δ' ἐν **Ἀμνισῷ**, ὅθι τε σπέος Εἰλειθυίης, ἐν λιμέσιν χαλεποῖσι, μόγις δ' ὑπάλυξεν ἀέλλας»* και σταμάτησε στην Αμνισό [ο Οδυσσέας] όπου βρίσκεται το σπήλαιο της Ειλειθυίας, σε λιμάνι επικίνδυνο, και μετά βίας γλίτωσε τις θύελλες, *τ 188*.

ἀμοιβός, ὁ, <ομηρ. *ἀμείβω*. Ναυτ. ορολ. πληθ. *ἀμοιβά* = τα αμοιβά, τα ανταλλακτικά «του πλοίου», κν. ρεσπέτα[119]. Στον Όμηρο σημ. αυτόν που αντικαθιστά, που διαδέχεται κάποιον, *«ἐξ Ἀσκανίης ἐριβώλακος ἦλθον **ἀμοιβοί**»* από την εύφορη Ασκανία ήρθαν αντικαταστάτες άλλων, *Ν 793*.

ἄμπωτις, ἡ, κατά συγκοπή[120] αντί *ἀνάπωτις*. Προέρχ. από τις ομηρ. λ. *ἀνά* + *πίνω*[121] = αναρροφώ, η οποία ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. την κατώτατη στάθμη της θάλασσας κατά την παλίρροια, βλ. Πίνδ. *Ὀλυμπ.* 9.52, *«λέγοντι μὰν χθόνα μὲν κατακλύσαι μέλαιναν ὕδατος σθένος, ἀλλὰ Ζηνὸς τέχναις **ἀνάπωτιν** ἐξέφνας ἄντλον ἐλεῖν»* λέγεται πως η ορμή του νερού κατέκλυσε τη μαύρη γη, αλλά οι τέχνες του Δία το ρούφηξαν ξαφνικά. Πρόκειται για τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα, που κατέκλυσε τη γη. Επίσης στο Ηροδ. *Ἱστ.* 8.129, *«γίνεται **ἄμπωτις** τῆς θαλάσσης μεγάλη»*, η θάλασσα κατέρχεται πολύ χαμηλά. Ήταν γνωστό στους αρχαίους ότι η άνοδος και η πτώση της στάθμης της θάλασσας οφειλόταν στις φάσεις της Σελήνης, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 396a, 27, *«Πολλαί τε **ἀμπώτεις** λέγονται καὶ κυμάτων ἄρσεις συμπεριοδεύειν ἀεὶ τῇ σελήνῃ κατά τινας ὡρισμένους καιρούς.»* πολλές αμπώτιδες και πλημμυρίδες λέγεται πως σε ορισμένες περιπτώσεις ακολουθούν τις φάσεις της Σελήνης. Ναυτ. ορολ. = το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί για να κατέλθει το νερό από την ανώτατη στάθμη της θάλασσας μέχρι την κατώτατη στάθμη της, κατά την παλίρροια.

Ἀμύκλαι, αἱ, αρχ. πόλη της Λακωνίας[122], η οποία μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Μενέλαου και υπό την αρχηγία του έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο εξήντα πλοίων, *«οἳ δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν, Φᾶρίν τε Σπάρτην τε ... **Ἀμύκλας** ... τῶν οἱ ἀδελφεὸς ἦρχε, βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος, ἐξήκοντα νεῶν»* σ' αυτούς που κατοικούσαν στη χαραδρώδη Λακεδαίμονα, στη Φάρη και στη Σπάρτη, ... και στις Αμύκλες ... σ' εκείνους ήταν αρχηγός ο αδελφός [του Αγαμέμνονα] ο βροντερόφωνος Μενέλαος, ο οποίος έφερε εξήντα πλοία, *Β 584*.

ἀμφηρικόν, τό, «**ἀκάτιον**» <ομηρ. *ἀμφί* + *ἐρέσσω*, = πρόκειται για κωπήλατο πλοι-

116. Ποτάμι που εκβάλλει στον Εύξεινο Πόντο, ο σημερ. κάτω Δούναβης.

117. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 373.

118. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 476, *«Μίνω δέ φασιν ἐπινείῳ χρήσασθαι τῷ **Ἀμνισῷ**»* ο Μίνως λέγεται ότι είχε επίνειο την Αμνισό.

119. Ενετ. respeto, Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 775.

120. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *συγκοπή*.

121. *η 177* κ.α.

122. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 363-365.

άριο, στο οποίο κάθε κωπηλάτης κωπηλατεί με δύο κουπιά, ή για δίκωπη λέμβο. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Θουκ. *Ἱστ.* 4.67, *«ἀκάτιον **ἀμφηρικὸν**» μικρή κωπήλατη λέμβος.*

ἀμφί-, εκατέρωθεν, και τα δύο, και στα δύο μέρη, ολόγυρα, *φ 122* κ.α. Αποτελεί α′ συνθ. πολλών ομηρικών και ομηρικής προέλ. ναυτ. λέξεων, βλ. *ἀμφηρικόν* «ἀκάτιον», *ἀμφίδετον* «πλοῖον», *ἀμφίαλος*, *ἀμφίδυμος*, *ἀμφιέλισσα*, *ἀμφίρ(ρ)υτος*, *ἀμφίστολον* «πλοῖον».

ἀμφίαλος, -ον, <ομηρ. *ἀμφί* + *ἅλς*, επίθ. της Ιθάκης, = ο περιβρεχόμενος από τη θάλασσα, *«ἐν **ἀμφιάλῳ** Ἰθάκῃ»* η περιβρεχόμενη από τη θάλασσα Ιθάκη, *α 386*. Αργότερα συναντάται στο Σοφ. *Φιλοκτ.* 1495, με την ίδια έννοια, *«ὦ Λήμνου πέδον **ἀμφίαλον**»* ω γη της Λήμνου που περιβάλλεσαι από θάλασσα. Βλ. *ἀμφίρυτος* (υποσ.).

Ἀμφίαλος, ὁ, ένας εκ των Φαιάκων, *θ 114*, *128*, <ομηρ. *ἀμφί* + *ἅλς*, βλ. *Φαίηκες*.

Ἀμφιγένεια, ἡ, αρχ. πόλη της Ηλείας, πιθ. η *Ἄμφεια* κατά τον Στράβωνα[123]. Η Αμφιγένεια μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Νέστορα, και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε σε στόλο ενενήντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, *«οἳ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο ... καὶ **Ἀμφιγένειαν** ἔναιον, ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ· τῷ δ' ἐνενήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* σ' εκείνους που κατοικούσαν στην Πύλο ... και την Αμφιγένεια, ... σ' αυτούς ήταν αρχηγός ο Γερήνιος ιππότης Νέστορας, ο οποίος έφερε μαζί του ενενήντα κοίλα πλοία, *Β 593*, βλ. *Νέστωρ*.

ἀμφίδετον, τό, «πλοῖον», από τις ομηρ. λ. *ἀμφί* + *δέω*, = πλοίο το οποίο βρίσκεται στο αγκυροβόλιο και έχει ποντίσει και τις δύο άγκυρές του σε κάποια απόσταση τη μία από την άλλη, έτσι ώστε να περιορίζεται ο χώρος εντός του οποίου θα στρέφεται το πλοίο, κν. δεμένο μουστάκι[124].

ἀμφίδυμος, -ον (πρβλ. *δίδυμος*), = ο έχων δύο στόμια. Επίθ. που αναφέρεται σε λιμάνι, *«Ἀστερίς, ... λιμένες δ' ἔνι ναύλοχοι αὐτῇ **ἀμφίδυμοι**»* η Αστερίδα ... που έχει λιμάνια, για αγκυροβολία, με δύο στόμια, *δ 847*.

ἀμφιέλισσα, ἡ, <ομηρ. *ἀμφί* + *ἑλίσσω*[125], επίθ. πλοίων, = εκατέρωθεν (κατά την πλώρη και την πρύμη ή κατά τις πλευρές) κυρτό, αμφίκυρτο, *«οἱ μὲν ἀποστρέψαντες ἔβαν νέας **ἀμφιελίσσας** ἀμφ' Ὀδυσῆα ἄνακτα δαΐφρονα»* οι άλλοι, όταν επέστρεψαν, μπήκαν στα αμφίκυρτα πλοία έχοντας αρχηγό τον έμπειρο Οδυσσέα, *γ 162*.

Ἀμφιθόη, ἡ, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 42*.

ἀμφιλύκη, ἡ, κατά τους αρχ. ερμηνευτές η λ. *ἀμφιλύκη* παράγ. από το άχρ. *λύκη*[126] και σημ. το λυκαυγές της πρωίας ή και το λυκόφως της εσπέρας. Στον Όμηρο η λ. συναντάται μία φορά και συνοδεύεται από τη λ. *νύξ* (*ἀμφιλύκη νύξ*), *«ἔτι δ' **ἀμφιλύκη** νύξ»* ήταν ακόμη το λυκαυγές της νύχτας, *Η 433* (†). Στο Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ.* Β′ 671, η λ. συναντάται μόνη, *«Ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω φάος ἄμβροτον οὔτ' ἔτι λίην ὀρφναίη πέλεται, λεπτὸν δ' ἐπιδέδρομε νυκτὶ φέγγος, ὅτ' **ἀμφιλύκην** μιν ἀνεγρόμενοι καλέουσιν»* την ώρα που το αθάνατο φως δεν έχει ακόμα φτάσει μα ούτε πια βαθύ είναι το σκοτάδι, αλλά ένα λεπτό φέγγισμα ορμάει πάνω στη νύχτα, την ώρα που ξυπνούν οι άνθρωποι και που την ονομάζουν λυκαυγές. Η περίοδος του λυκαυγούς, όπως και του λυκόφωτος, είναι η ιδανική περίοδος χρόνου που μπορούν να ληφθούν τα ύψη των αστέρων για τον υπολογισμό του αστρονομικού στίγματος επί του πλοίου, γιατί συνυπάρχουν και τα δύο απαιτούμενα στοιχεία, ο *ορίζοντας* και ο *αστέρας*. Διότι μετά το λυκαυγές υπάρχει ορίζοντας αλλά δεν υπάρχει αστέρας, μετά δε το λυκόφως υπάρχει αστέρας αλλά δεν φαίνεται ο ορίζοντας.

Ἀμφίμαχος, ὁ, ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[127]. Έλαβε μέρος στην εκστρατεία

123. *Γεωγρ.* C. 349.

124. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 682.

125. *ἑλίσσω* = στρέφω, κάμπτω, *Α 317* κ.α.

126. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*. Πρβλ. *λυκηγενής* = φωτογέννητος, επίθ. του Απόλλωνα, *Δ 101*, *119*.

127. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ′, Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

της Τροίας και ήταν ένας από τους τέσσερις αρχηγούς των Επειών, οι οποίοι έφεραν μαζί τους σαράντα πλοία, *«οἳ δ' ἄρα Βουπράσιόν τε καὶ Ἤλιδα δῖαν ... τῶν αὖ τέσσαρες ἀρχοὶ ἔσαν, δέκα δ' ἀνδρὶ ἑκάστῳ νῆες ἕποντο θοαί, πολέες δ' ἔμβαινον Ἐπειοί. τῶν μὲν ἄρ' **Ἀμφίμαχος** καὶ Θάλπιος ἡγησάσθην, ... Διώρης, ... τῶν δὲ τετάρτων ἦρχε Πολύξεινος θεοειδὴς»* αυτοί που κατοικούσαν το Βουπράσιο και τη θεϊκή Ήλιδα ... είχαν έρθει με τέσσερις αρχηγούς, που τον καθέναν ακολουθούσαν ομάδες από δέκα γρήγορα πλοία στα οποία επέβαιναν πολλοί Επειοί. Σ' αυτούς ηγείτο ο Αμφίμαχος και ο Θάλπιος, ... και ο Διώρης, ... στην τέταρτη ομάδα ήταν αρχηγός ο θεοειδής Πολύξενος, *Β 620*.

Ἀμφινόμη, ἡ, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 44*.

ἀμφίρυτος, -η, -ον[128], αντί του *ἀμφίρυτος*, <ομηρ. *ἀμφί* + *ῥέω*, = ο πέριξ βρεχόμενος, ο περιβαλλόμενος από θάλασσα, ο θαλασσόβρεχτος. Στην *Οδύσσεια* συναντάται πάντοτε ως γένους θηλυκού (αμφιρύτη) ως επίθ. νήσου, *«δυσμοίρῳ, ὅς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχει, νήσῳ ἐν **ἀμφιρύτῃ**»* ο δύσμοιρος, που τόσο καιρό τώρα βασανίζεται μακριά από τους φίλους του σε περιβρεχόμενο από θάλασσα νησί, *α 50*. Πρόκειται για το νησί της Καλυψώς, στο οποίο κρατούσε η θεά ως σύντροφό της τον Οδυσσέα. Πρβλ. *περίρρυτος*.

ἀμφίστολον, τό, «πλοῖον», <ομηρ. *ἀμφί* + *στέλλω*, = πλοίο που εκπληρώνει δύο αποστολές, του πολεμικού και του εμπορικού. Πρόκειται για εμπορικό πλοίο που εξοπλίζεται εν καιρώ πολέμου και αποτελεί μέρος του πολεμικού στόλου[129].

Ἀμφιτρίτη, ἡ, θαλάσσια θεά. Κατά την προϊστορική παράδοση, σύζυγος του Ποσειδώνα, μαζί με τον οποίο θεωρείτο κυρίαρχος της Μεσογείου, τιμώμενη ως βασίλισσα της θάλασσας. Αναφέρεται συχνά στην *Οδύσσεια* από τον Όμηρο και συμβολίζει τη φουρτουνιασμένη θάλασσα, *«προτί δ' αὐτὰς κῦμα μέγα ρογχθεῖ κυανώπιδος **Ἀμφιτρίτης**»* κοντά τους δε σπάνε με πάταγο τα μεγάλα κύματα της γαλανομάτας Αμφιτρίτης, *μ 60*.

ἀμφιφανής, ὁ, «ἀστέρας», προέρχ. από τις ομηρ. λ. *ἀμφί* + *φαείνω (φαίνω)*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια των ουρανίων σωμάτων τα οποία εμφανίζονται και στη δύση και στην ανατολή, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 395b,15, *«καὶ τὰ μὲν τούτων ἑσπέρια, τὰ δὲ ἑῷα, τὰ δὲ **ἀμφιφανῆ** θεωρεῖται»* απ' αυτά άλλα φαίνονται στη δύση και άλλα στην ανατολή, άλλα και στα δύο αυτά σημεία. Στη σημερ. ναυτ. ορολ., *ἀμφιφανής ἀστέρας είναι* αυτός ο οποίος κατά την 24ωρη φαινόμενη κίνησή του βρίσκεται για ένα χρονικό διάστημα πάνω από τον ορίζοντα και ένα διάστημα κάτω απ' αυτόν, δηλ. αστέρας που ανατέλλει και δύει. Αστέρες αμφιφανείς στην Ελλάδα είναι, μεταξύ άλλων, αυτοί των αστερισμών της Ανδρομέδας και του Βοώτη. Πρβλ. *ἀειφανής, ἀφανής*.

ἀμφοτερόπλους, -ουν, <ομηρ. *ἀμφότερος*[130] + *πλόος* (πλους). Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., (1)

128. Ο Κ. Δούκας, ο οποίος θεωρεί ότι η ομηρική Ιθάκη είναι η Λευκάδα, δίδει τον εξής χαρακτηρισμό στη λ. *ἀμφιρύτη*: «Ο χαρακτηρισμός της νήσου ως "*ἀμφιρύτης*", ήτοι περιβρεχόμενης από θάλασσα, αποτελεί κοσμητικό επίθετο που ισχύει βέβαια μόνο για τα νησιά. Για την Ιθάκη ο Όμηρος χρησιμοποιεί το χαρακτηρισμό "*ἀμφίαλος*", ήτοι περιβρεχόμενη από δύο θάλασσες, δηλαδή διθάλασση, διπέλαγη. Όσοι ερμηνεύουν τη λέξη *αμφίαλος* ως "*περιβρεχόμενη*", ερμηνεύουν λάθος ή εσκεμμένως, προκειμένου να μην αναγνωρίσουν στη Λευκάδα-Ιθάκη τον ειδικό αυτό χαρακτηρισμό, που ανταποκρίνεται στην τοπική γεωγραφία, αφού όντως η Λευκάδα περικλείεται από δύο θάλασσες, μία ανοικτή και μία κλειστή. Ο Πίνδαρος χαρακτηρίζει την Κόρινθο ως *ἀμφίαλον* επειδή βρίσκεται μεταξύ δύο θαλασσών, του Κορινθιακού και του Σαρωνικού κόλπου. Στην *Ιλιάδα* (*Β΄, 640* και *697*) χαρακτηρίζονται δύο παραθαλάσσιες πόλεις ως *ἀμφίαλοι*, η Χαλκίδα, πόλις της Αιτωλίας όχι μακριά από το στόμιο του Εύηνου ποταμού υπό το όρος Βαράσσοβα, και ο Αντρών, παράλια πόλις της Θεσσαλίας στην υπώρεια της Οίτης, κυρίως τόπος με πολλά σπήλαια». Βλ. *Ομήρου Οδύσσεια*, Εκδόσεις Ιδεοθέατρον-Γεωργιάδης, Αθήναι 1999, σ. 698 (σχολ. μ).

129. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1352.

130. *Γ 179*, *Η 418* κ.α.

ως επίθ. με την έννοια της ξηράς που είναι πλεύσιμη και από τις δύο μεριές (όπως ο ισθμός), αμφίπλευστη, βλ. Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Θ΄ 18, *«γῆ ... **ἀμφοτερόπλους** καὶ αὐχὴν καὶ ἰσθμός»* γη ... αμφίπλευστη και αυχένας και ισθμός, (2) ως ουσ., *ἀμφοτερόπλουν* «δάνειον ἡ ἀργύριον» = ναυτοδάνειο που δινόταν με υποθήκευση του πλοίου, οπότε ο δανειστής διέτρεχε τον κίνδυνο και για τα δύο σκέλη του ταξιδιού (πηγαιμός και επιστροφή), βλ. Δημ. *Πρὸς Φορμ.* 908.20: (α) *«ἐδάνεισα Φορμίωνι κ΄ μνᾶς **ἀμφοτερόπλουν** εἰς τὸν Πόντον»* δάνεισα στον Φορμίωνα είκοσι μνας για το ταξίδι στον Πόντο μετ' επιστροφής, (β) *«καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οἱ τὰ **ἀμφοτερόπλοα** δανειζόμενοι»* και όλοι οι άλλοι που δανείζονται για ταξίδι μετ' επιστροφής. Βλ. *ἑτερόπλουν*.

ἀναβαίνω, ανεβάζω στο πλοίο, επιβιβάζω, *«**ἂν** δ' αὐτὴν Χρυσηΐδα καλλιπάρῃον **βήσομεν**»*[131] και τη Χρυσηίδα με τις όμορφες παρειές να επιβιβάσουμε στο [πλοίο], *Α 143-144*. Πρόκειται για τον Αγαμέμνονα, ο οποίος απευθύνεται στους Αχαιούς για να επιβιβάσουν στο πλοίο τη Χρυσηίδα, που ήταν αιχμάλωτή του, και να την επιστρέψουν στον πατέρα της γερο-Χρύση, ιερέα του Απόλλωνα.

Ἀναβησίνεως[132], **ὁ**, ένας από τους Φαίακες, *θ 113*, <ομηρ. *ἀνά* + *βαίνω* + *νηῦς* (ναῦς), βλ. *Φαίηκες*.

ἀνάγω, <ομηρ. *ἀνά* + *ἄγω*, = (1) μτβ., μεταφέρω διά θαλάσσης από το λιμάνι στο ανοιχτό πέλαγος ή σε άλλη χώρα, *«ἐν ποντοπόροισι νέεσσι ... γυναῖκ' εὐειδέ' **ἀνῆγες** ἐξ ἀπίης γαίης ... πατρί τε σῷ μέγα πῆμα πόλῃί τε παντί τε δήμῳ»* με ποντοπόρα πλοία ... γυναίκα όμορφη μετέφερες από μακρινή γη, ... προξενώντας μεγάλη συμφορά στον πατέρα σου, στην πόλη και σ' όλο το δήμο, *Γ 48*. Πρόκειται για τον Έκτορα, ο οποίος επιπλήττει έντονα τον αδελφό του, Πάρη, για το κακό που προκάλεσε στον πατέρα του γερο-Πρίαμο και σ' όλους τους Τρώες, με το να απαγάγει την Ελένη. (2) Παθητ. και μέσ. *ἀνάγομαι* = αποπλέω από το λιμάνι στο ανοικτό πέλαγος, *«ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς, καὶ τότ' ἔπειτ' **ἀνάγοντο** μετὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν»* και σαν φάνηκε η ροδοδάκτυλη πρωιγενής Ηώς, μπήκαν στα πλοία τους και ανοίχτηκαν στο πέλαγος για να επιστρέψουν στο πλατύ στρατόπεδο των Αχαιών, *Α 478*. Επίσης, μτγν. στο Ξεν. *Οἰκ.* 8.12, *«διὰ πολλῶν ... ξυλίνων σκευῶν καὶ πλεκτῶν ὁρμίζεται ναῦς καὶ **ἀνάγεται**»* ένα πλοίο χρειάζεται πολλά ξύλινα σκεύη (άρμενα) και σχοινιά για να προσδέσει (ρεμιτζάρει) και να ανοιχτεί στο πέλαγος.

ἀναδύομαι, <ομηρ. *ἀνά* + *δύω*, αόρ. β΄ *ἀνέδυν*, = ανέρχομαι εκ του ύδατος, αναδύομαι, *«ὀψέ δὲ δή ῥ' **ἀνέδυ**, στόματος δ' ἐξέπτυσεν ἅλμην πικρήν,»* και αργά αναδύθηκε, φτύνοντας απ' το στόμα πικρό αλμυρό νερό [που είχε καταπιεί], *ε 322*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος αναδύεται στην επιφάνεια της θάλασσας ύστερα από την καταστροφή που έχει υποστεί η σχεδία του από τη θαλασσοταραχή, όταν έφυγε από το νησί της Καλυψώς. Έχει χάσει ήδη όλους τους συντρόφους του και ναυαγό πλέον θα τον ρίξουν τα κύματα στη χώρα των Φαιάκων. Επίσης, *«καρπαλίμως δ' **ἀνέδυ** πολιῆς ἁλὸς ἠΰτ' ὀμίχλη»* και σαν ομίχλη ορμητικά αναδύθηκε από την γκρίζα θάλασσα, *Α 359*. Πρόκειται για τη θεά Θέτιδα, η οποία αναδύεται από το βυθό της θάλασσας –εκεί που βρίσκονται τα ανάκτορα του πατέρα της Νηρέα– για να συναντήσει το γιο της Αχιλλέα. Της έχει ζητήσει ο γιος της να μεταβεί αυτή στον Όλυμπο και να παρακαλέσει τον Δία να βοηθήσει τους Τρώες να νικήσουν τους Έλληνες. Και τούτο λόγω της οργής του προς τον Αγαμέμνονα, επειδή αυτός του έχει αρπάξει την αιχμάλωτή του Βρισηίδα. Πρβλ. *καταδύω*, *δύτης*.

ἀνακλίνω, <ομηρ. *κλίνω*, μτχ. παθητ. αορ. *ἀνακλινθεῖσα*, = ανακλίνομαι, πλαγιάζω, γέρνω προς τα πίσω (όπως κατά την κωπηλασία), *«εὖθ' οἳ **ἀνακλινθέντες** ἀνερρίπτουν ἅλα πηδῷ»* αμέσως γέρνοντας προς τα πίσω άρχισαν να κτυπούν τη θάλασσα με τα κουπιά, *ν 78*, βλ. ναυτ. ορολ. *ἄγκλιμα*, πρβλ. *ἀναπίπτω*.

ἀνακρεμάννυμι, αόρ. *ἀνεκρέμασα* και μτχ. δωρ. και ποιητ. *ἀγκρεμάσας*, = κρεμώ κάτι, αναρτώ, *«ἡ μὲν τὸν πτύξασα καὶ*

131. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *τμήση*.

132. Ο αναβαίνων στη νήα (πλοίο).

ἀσκήσασα χιτώνα, πασσάλῳ ***ἀγκρεμάσασα****»* Αυτή [η Ευρύκλεια], αφού δίπλωσε και ίσιωσε το χιτώνα, τον κρέμασε σε κάποιον πάσσαλο, *α 440*, βλ. ναυτ. ορολ. *ἀνακρεμῶ* (λέμβο).

ἀνακρεμῶ «λέμβον», <ομηρ. *ἀνακρεμάννυμι*, = ανυψώνω[133] τη λέμβο από το νερό με τις επωτίδες[134] του πλοίου.

ἀναμετρέω, μόνο ευκτ. αορ. *ἀναμετρήσαιμι*, = πάλιν μετρώ, αναμετριέμαι, *«ἦλθε δ' ἐπὶ Νότος ὧκα ... ὄφρ' ἔτι τὴν ὀλοὴν* ***ἀναμετρήσαιμι*** *Χάρυβδιν»* και ήλθε ο Νότος γρήγορα ... για να αναμετρηθώ με την ολέθρια Χάρυβδη, *μ 428* (†), βλ. ναυτ. ορολ. *ἀναμέτρησις*.

ἀναμέτρησις, ἡ, <ομηρ. *ἀναμετρέω*. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., όπως Στράβ. *Γεωγρ.* C. 11, με την έννοια της καταμέτρησης της «γης», *«τὰ περὶ τὴν* ***ἀναμέτρησιν*** *τῆς ὅλης γῆς»* σ' ό,τι αφορά την καταμέτρηση όλης της γης. Στη ναυσιπλοΐα είναι ο τρόπος εύρεσης του στίγματος του πλοίου με υπολογισμό, βάσει της πορείας που ακολουθεί αυτό, της ταχύτητάς του και του χρόνου που μεσολαβεί από το προηγούμενο στίγμα του. Είναι στίγμα κατά προσέγγιση, σε αντιδιαστολή του ακριβέστερου στίγματος που λαμβάνεται είτε δορυφορικά είτε με τη χρήση γραμμών θέσεως (αστρονομικών ή ακτοπλοΐας)[135].

ἀνανέομαι, δωρ. και επικ. *ἀννέομαι*, αποθ. γ' ενικ. *ἄννεῖται*, = ανέρχομαι, ανατέλλω, *«οὐ γὰρ ἴδμεν ... οὐδ' ὅπῃ ἠέλιος φαεσίμβροτος εἶσ' ὑπὸ γαῖαν οὐδ' ὅπῃ* ***ἀννεῖται****»* γιατί δεν γνωρίζουμε ... ούτε πού ο φωτοδότης ήλιος βουτάει υπό τη γη ούτε πού ανατέλλει, *κ 192*.

ἀναπεπταμένα, τά, «ἱστία», <ομηρ. *ἀναπετάννυμι*, ναυτ. ορολ. = απλωμένα (σηκωμένα, ανοιγμένα) πανιά[136].

ἀναπετάννυμι, αόρ. *ἀνεπέτασαν*, = αναπετώ, απλώνω (ανοίγω) «πανιά», *«****ἀνά*** *θ' ἱστία λευκὰ* ***πέτασσαν****»*[137] και άνοιξαν τα άσπρα πανιά, *δ 783, κ 506*. Η λ. συναντάται σε σύγχρ. επίσης συγγρ., *«Ὁ δὲ εὐσεβὴς Κεφαλλὴν πλοίαρχος Σκλάβος,* ***ἀναπετάσας*** *πάσῃ σπουδῇ τὰ ἱστία, σπεύδει πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, σῳζόμενος καὶ σῴζων εἰς Ὀδησσὸν τὸ πολύτιμον εὕρημα*[138]*»*. Την ίδια έννοια έχει και σήμερα στην επίσ. ναυτ. ορολ.[139]

ἀναπέτασις, ἡ, «ἱστίου», <ομηρ. *ἀναπετάννυμι*, ναυτ. ορολ. = άπλωμα, άνοιγμα του πανιού.

ἀναπίπτω, <ομηρ. *ἀνά* + *πίπτω*, = γέρνω προς τα πίσω (προκειμένου περί κωπηλάτου, όταν αυτός γέρνει προς τα πίσω κατά την κωπηλασία). Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. Ξεν. *Οἰκ.* 8.8, *«ἄλυποι ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ ἐμπλέοντες ἢ διότι ἐν τάξει μὲν κάθηνται, ἐν τάξει δὲ προνεύουσιν, ἐν τάξει δ'* ***ἀναπίπτουσιν****»* οι κωπηλάτες δεν ενοχλούν ο ένας τον άλλο διότι κάθονται με τάξη, κλίνουν μπροστά με τάξη, και γέρνουν πίσω με τάξη. Επίσης, Πολύβ. *Ἱστ.* 1.21.2, *«μέσον δ' ἐν αὐτοῖς στήσαντες τὸν κελευστήν, ἅμα πάντας* ***ἀναπίπτειν*** *ἐφ' αὑτοὺς ἄγοντας τὰς χείρας καὶ πάλιν προνεύειν ἐξωθοῦντας ταύτας»* αφού έβαλαν στη μέση τον κελευστή, όλοι συγχρόνως άρχισαν να γέρνουν προς τα πίσω τραβώντας τα χέρια, ύστερα να γέρνουν μπροστά σπρώχνοντάς τα. Εδώ ο Πολύβιος αναφέρεται στους Ρωμαίους[140] οι οποίοι έκαναν προσομοίωση κωπηλασίας στη στεριά, βάζοντας τους μελλοντικούς κωπηλάτες σε καθίσματα ίδια με αυτά των κωπηλατών για να μαθαίνουν κωπηλασία. Πρβλ. ομηρ. *ἀνακλίνω*.

ἀναπλέω, παρατ. *ἀνεπλέομεν*, απρφ. μέλλ. *ἀναπλεύσεσθαι*, = πλέω προς τα άνω, *«ἡμεῖς μὲν στεινωπὸν* ***ἀνεπλέομεν*** *γοόωντες»*

133. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 995.

134. *επωτίδες* = μόνιμο σύστημα ανακρέμασης και καθέλκυσης των σωσίβιων λέμβων, κν. καπόνια.

135. *γραμμή θέσεως* = ο γεωμετρικός τόπος των σημείων, σ' ένα εκ των οποίων βρίσκεται το πλοίο. Στην τομή δύο ή περισσότερων γραμμών θέσεως βρίσκεται ακριβώς το στίγμα του πλοίου.

136. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 805.

137. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *τμήση*.

138. Πρόκειται για το πεταμένο στα νερά της Κωνσταντινούπολης πτώμα του πατριάρχη Γρηγορίου Ε', το οποίο περισυνέλεξε ο πλοίαρχος Σκλάβος και με το πλοίο του το μετέφερε στην Οδησσό. Το κείμενο είναι από τον πανηγυρικό του Αλέξ. Λυκούργου (1871), βλ. Γ. Βαλσάμης (1995), *Οἱ Πατριάρχες τοῦ Γένους*, σ. 179-199, Βόλος, 1995.

139. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 804.

140. 3ος αι. π.Χ. κατά τον πόλεμο Ρωμαίων-Καρχηδονίων.

εμείς λοιπόν το στενό (πορθμό) προς τα πάνω πλέαμε θρηνούντες, *μ 234*. Πρόκειται για το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης που, όταν ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του το περνούσαν, η Σκύλλα τού άρπαξε από το πλοίο και έφαγε έξι συντρόφους. Επίσης, *«Ἀχαιοὶ ἐς Τροίην νήεσσιν **ἀναπλεύσεσθαι** ἔμελλον»* οι Αχαιοί επρόκειτο με πλοία να πλεύσουν πάνω στην Τροία, *Λ 22*.

ἀνάπλους, ὁ, «ποταμοῦ», <ομηρ. *ἀναπλέω*. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. πλου αντίθετο προς το ρεύμα του ποταμού, βλ. Ηροδ. *Ἱστ*. 2.8, ασυναίρ. *ἀνάπλοος*, *«ἀλλ' ὅσον τε ἡμερέων τεσσέρων **ἀναπλόου** ἐστὶ στεινὴ Αἴγυπτος»* αλλά σε μια απόσταση ταξιδιού τεσσάρων ημερών, ανεβαίνοντας το ρεύμα του ποταμού, η Αίγυπτος είναι στενή.

ἀναπρῳρέω, -ῶ, <ομηρ. *ἀνά* + *πρῴρη*. Ναυτ. ορολ. = αναπλωρίζω, παίρνω τέτοια θέση ώστε η πλώρη μου να είναι πάνω στον άνεμο[141].

ἀνάπρῳρος, -ον, <ομηρ. *ἀνά* + *πρῴρη*, επίθ. του πλοίου. Ναυτ. ορολ. = ανάπλωρος, πλοίο του οποίου η θέση είναι τέτοια ώστε η πλώρη του να είναι πάνω στον άνεμο[142].

ἀνάπτω, απρφ. *ἀνάψαι*, προστ. παρακ. παθ. *ἀνήφθω*, = προσδένω κάτι πάνω σε κάτι άλλο, προσδένω «πλοίο», *«ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν, οὔτ' εὐνὰς βαλέειν οὔτε πρυμνήσι' **ἀνάψαι»*** υπάρχει και κατάλληλο λιμάνι που δεν χρειάζονται σχοινιά ούτε άγκυρες να ρίξεις ούτε πρυμνήσια να προσδέσεις, *ι 137*. Εδώ ο ποιητής αναφέρεται σε λιμάνι στη χώρα των Κυκλώπων, όπου έφτασε ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του, το οποίο είναι τόσο ασφαλές ώστε το πλοίο του δεν χρειάζεται ούτε να αγκυροβολήσει ούτε να δέσει με σχοινιά στην ακτή. Επίσης, *«δησάντων σ' ἐν νηῒ θοῇ χεῖράς τε πόδας τε ὀρθὸν ἐν ἱστοπέδῃ, ἐκ δ' αὐτοῦ πείρατ' **ἀνήφθω»*** αφού σε δέσουν στο ταχύ το πλοίο χειροπόδαρα, όρθιο στου ιστού τη βάση, με τα σχοινιά πλεγμένα γύρω του, *μ 51, 162*. Πρόκειται για τη μάγισσα Κίρκη, η οποία δίνει συμβουλές στον Οδυσσέα για το πώς θα μπορέσει να περάσει από τα μέρη των Σειρήνων χωρίς να υποστεί όλεθρο. Γιατί οι Σειρήνες ασκούσαν ακαταμάχητη γοητεία με τα τραγούδια τους, με αποτέλεσμα οι ναυτικοί να πηγαίνουν μαζί τους και αυτές μετά να τους κατασπαράζουν. Έτσι η μάγισσα συμβούλευσε τον Οδυσσέα ότι για να αποφύγουν τα σαγηνευτικά τους τραγούδια, αυτός θα πρέπει να δεθεί στο κατάρτι του πλοίου και στους συντρόφους του να βάλει κερί στ' αυτιά τους για να μην ακούν. Βλ. επίσης, Ευριπ. *Μήδ*. 770, *«ἐκ τοῦδ' **ἀναφόμεσθα** πρυμνήτην κάλων»* από εκεί θα δέσουμε τις πρυμάτσες[143].

ἀνάσπαση, ἡ, <ομηρ. *ἀνασπάω*, (βλ. λ.), = το προς τα πάνω τράβηγμα, βγάλσιμο. Ναυτ. ορολ., *ἀνάσπαση «ἀγκύρας»* = ανάσυρση (ξεκόλλημα) της άγκυρας από το βυθό έτσι που το πλοίο να είναι ελεύθερο να αποπλεύσει. (Μετεωρ.) *ἀνάσπαση ἡ αἰώρηση* = οπτική απάτη της ατμόσφαιρας, που οφείλεται σε ανώμαλη ατμοσφαιρική διάθλαση, κατά την οποία ακρωτήρια, νησιά, καθώς και τα άκρα των πλοίων παρουσιάζονται στον παρατηρητή λίγο πιο πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, ενώ μεταξύ αυτών και της επιφάνειας της θάλασσας παρεμβάλλεται υπόλευκη ευδιάκριτη ταινία.

ἀνασπάω, μέσ. αόρ. *ἀνεσπασάμην*, = ανασύρω, αποσπώ, τραβώ προς τα πάνω, *«ὄφρα οἱ ἐκ χροὸς ἔγχος **ἀνεσπάσατ'** ἐγγύθεν ἐλθὼν ἥρως Μηριόνης»* ο ήρωας Μηριόνης, όταν ήρθε κοντά, απέσπασε από το σώμα του το ακόντιο, *Ν 574*. Η λ. συναντάται και σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., με την έννοια του ανασύρω από τη θάλασσα, όπως (1) Ηροδ. *Ἱστ*. 4.154, *«σχοινίοισι αὐτὴν διαδήσας κατῆκε ἐς τὸ πέλαγος, **ἀνασπάσας** δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν Θήρην»* αφού έδεσε την κοπέλα με σχοινί, τη βούτηξε στη θάλασσα, μετά αφού την ανέσυρε επάνω στο πλοίο [την πήρε μαζί του] στη Θήρα. (2) Λουκιαν. *Ἔρωτ*. 8, *«οἱ μὲν οὖν ἐρέται τὸ σκάφος ἔξαλον εἰς γῆν **ἀνασπάσαντες»*** και οι κωπηλάτες ανέσυραν από τη θάλασσα στη στεριά το σκάφος. Επίσης, με την έννοια του ξεκολλάω, βλ. Θεόφρ. *Περὶ*

141. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ*. 881.
142. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ*. 880.
143. Τα σχοινιά με τα οποία δένεται η πρύμη του πλοίου στην ξηρά, βλ. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ*. 685.

φυτ. Αἰτ. 5.4.7, «***ἀνέσπασε*** *πολλὴν γῆν*» ξεκόλλησε (σήκωσε) μεγάλη ποσότητα χώματος. Ναυτ. ορολ. *ανασπάω άγκυρα* = ανασύρω (ξεκολλάω) την άγκυρα από το βυθό, έτσι που το πλοίο να είναι ελεύθερο να αποπλεύσει[144]. Η προστακτική «*ανάσπα*» αποτελεί κέλευσμα στο Π.Ν. για την ανάσπαση της άγκυρας.

ἀναστρέφω, <ομηρ. *ἀνά* + *στρέφω*, = αναστρέπω, ευκτ. αορ. *ἀνστρέψειαν*, «*μή πως συγκύρσειαν ὁδῷ ἔνι μώνυχες ἵπποι, δίφρους τ'* ***ἀνστρέψειαν*** *ἐϋπλεκέας*» μήπως τα μονώνυχα άλογα συγκρουστούν στο δρόμο και ανατρέψουν τους καλόπλεκτους δίφρους, *Ψ 436*. Ναυτ. ορολ. (1) αναστρέφω, κν. παίρνω βόλτα στα όρτσα[145]. Σημαίνει ότι όταν πρόκειται να αλλάξω πορεία και ήδη έχω τον άνεμο από τη μία πλευρά του ιστιοφόρου πλοίου μου, για παράδειγμα από αριστερά, τότε στρέφω το πλοίο αριστερά (πάνω στον άνεμο) έτσι ώστε περνώντας ο άνεμος από πλώρα, να τον έχω στη νέα μου πορεία από δεξιά. Η μεταβολή αυτή της πορείας λέγεται *αναστροφή*. (2) Αναστρέφω «άγκυρα», κν. ξεβιράρω, = στρέφω τον εργάτη[146] της άγκυρας αντίστροφα.

ἀναστροφή, **ἡ**, <ομηρ. *ἀναστρέφω*. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. Ευριπ. *Ἀνδρ.* 1007, «*ἐχθρῶν γὰρ ἀνδρῶν μοῖραν εἰς* ***ἀναστροφὴν*** *δαίμων*» διότι ο θεός αναστρέφει τη μοίρα των εχθρών. Ναυτ. ορολ. = αναστροφή, κν. βόλτα στα όρτσα. Αλλαγή πορείας του ιστιοφόρου, έτσι ώστε ο άνεμος που φυσάει προς μία πλευρά του πλοίου, να έλθει από την άλλη, περνώντας από την πλώρη. Για παράδειγμα, αν έχω τον άνεμο από αριστερά, τότε στρέφω το πλοίο αριστερά (πάνω στον άνεμο) έτσι που περνώντας ο άνεμος από πλώρα, να τον έχω στη νέα μου πορεία από δεξιά. Αντίθ. *ὑποστροφή*, βλ. λ.

ἀνάτασις, **ἡ**, «**χρονομέτρου**», από τις ομηρ. λ. *ἀνά* + *τείνω* (τάσις), ναυτ. ορολ. = το ημερήσιο «κούρντισμα» του χρονομέτρου του πλοίου. Ο ακριβής χρόνος είναι απαραίτητο στοιχείο για τον υπολογισμό του αστρον. στίγματος του πλοίου και ειδικά του γ. μήκους[147].

ἀνατείνω «**ἱστίον**», <ομηρ. *ἀνά* + *τείνω*, = απλώνω πανιά, κν. τεζάρω τα πανιά[148]. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Πίνδ. *Νεμ.* 5.93, «***ἀνὰ δ' ἱστία τεῖνον***»[149] και άπλωσε τα πανιά.

ἀναυλεί, επίρρ. <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *νηῦς* (ναῦς), = χωρίς ναύλο, βλ. λεξ. Σουίδα. Πρβλ. *ἄναυλα*.

ἀνέλκυση, **ἡ**, <ομηρ. *ἀνέλκω*, = το να ανασύρει κάποιος κάτι από το βυθό, όπως ανέλκυση ναυαγίου.

ἀνελκύω, <ομηρ. *ἀνέλκω*, = ανελκύω άγκυρα ή κάποιο αντικείμενο από το βυθό, ανελκύω (ξεκαθίζω) προσαραγμένο ή βυθισμένο πλοίο κ.ά., βλ. *ἀνέλκω*.

ἀνέλκω, μεσ. ενεστ. μτχ. *ἀνελκόμενος*, = ανελκύω, τραβώ προς τα επάνω ή προς τα

144. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 656.

145. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 898.

146. Μηχάνημα που έλκει (βιράρει) τις αλυσίδες των αγκυρών. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 461 και 652.

147. Πριν από την κατασκευή χρονομέτρων ακριβείας για τα πλοία, η ακριβής θέση του στίγματος του πλοίου ήταν άγνωστη και η ναυσιπλοΐα άκρως επικίνδυνη. Τα ναυάγια ήταν συνηθισμένα, όπως στις 22 Οκτωβρίου 1707, λόγω αδυναμίας ευρέσεως του γ. μήκους –η εύρεση του γ. πλάτους ήταν γνωστή–, οπότε τέσσερα βρετανικά πολεμικά πλοία που κατευθύνονταν στη Βρετανία, προσάραξαν στις νήσους Scilly (ΝΔ της Βρετανίας) και χάθηκαν περί τους δύο χιλιάδες άνδρες. Η Βρετανική Βουλή με τον περίφημο Νόμο του 1714 για το γ. μήκος (Longitude Act of 1714) είχε θεσπίσει πολύ μεγάλο χρηματικό ποσό σε όποιον κατάφερνε να βρει τρόπο εύρεσης του γ. μήκους. Με το θέμα της εύρεσης του γ. μήκους είχαν ασχοληθεί κατά καιρούς πολλοί επιστήμονες, όπως ο Γαλιλαίος, ο Νεύτων, ο Χάλλεϋ και άλλοι, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Το πρόβλημα λύθηκε με την κατασκευή χρονομέτρων ακριβείας για τα πλοία. Βλ. Dava Sobel, *Longitude*, Fourth Estate Ltd, 1995, σ. 6-8. Σήμερα με τη χρήση του δορυφορικού συστήματος, η εύρεση του στίγματος στο ανοικτό πέλαγος είναι απλή αλλά την τελευταία λέξη έχει πάντοτε η αστρονομική ναυτιλία διά του εξάντος και του χρονομέτρου, διότι όλα τα σύγχρονα όργανα, όπως τα ηλεκτρονικά, μπορούν να υποστούν βλάβες.

148. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 812.

149. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *τμήση*.

έξω[150], ανασύρω, *«ἔγχος **ἀνελκόμενον** δολιχόσκιον»* τραβώντας προς τα έξω το μακρύ ακόντιο, *χ 97*. Η λ., με την έννοια του ανασύρω πλοίο στην ξηρά, συναντάται μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 7.59, *«ὁ δὲ χῶρος οὗτος τὸ παλαιὸν ἦν Κικόνων. Ἐς τοῦτον τὸν αἰγιαλὸν κατασχόντες τὰς νέας ἀνέψυχον **ἀνελκύσαντες**»* ο χώρος δε αυτός ανήκε την παλιά εποχή στους Κίκονες. Σ' αυτόν το γιαλό τράβηξαν τα πλοία να στεγνώσουν. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἀνελκύω*, *νεωλκέω*.

ἄνεμος,[151] **ὁ**, (μετεωρ.), <ομηρ. *ἄημι*, = άνεμος, *«τὰς δ' **ἄνεμός** τε κυβερνῆταί τ' ἴθυνον»* αυτά δε [τα πλοία] ο άνεμος και οι κυβερνήτες κατεύθυναν, *ι 78*. Επίσης, *«ἔνθα δὲ βυκτάων **ἀνέμων** κατέδησε κέλευθα· κεῖνον γὰρ ταμίην **ἀνέμων** ποίησε Κρονίων»* όπου των σφοδρών ανέμων έδεσε τους δρόμους, γιατί εκείνον [τον Αίολο] ο γιος του Κρόνου τον είχε κάνει κύριο των ανέμων, *κ 20, 21*. Είναι η στιγμή που ο ταμίας των ανέμων Αίολος έχει δέσει μέσα σε ασκό όλους τους ανέμους εκτός από τον Ζέφυρο (*κ 25*), τον οποίο άφησε έξω για να φουσκώνει τα πανιά του πλοίου του Οδυσσέα. Το ότι με τον Ζέφυρο (δυτικό άνεμο)[152] ο Οδυσσέας θα επέστρεφε στην πατρίδα του, δείχνει ότι το νησί του Αιόλου βρισκόταν δυτικά ή περίπου δυτικά της Ιθάκης, βλ. *Αἰολίη*. Επίσης, *«ἐπὶ δὲ Ζεὺς τερπικέραυνος ὦρσεν ἀπ' Ἰδαίων ὀρέων **ἀνέμοιο** θύελλαν, ἥ ῥ' ἰθὺς νηῶν κονίην φέρειν»* τότε ο τερπικέραυνος Ζευς όρθωσε από τα Ιδαία όρη ανεμοθύελλα που κατευθείαν έφερε σκόνη στα πλοία, *Μ 253*. Στον Όμηρο αναφέρονται τέσσερις άνεμοι: Εὖρος[153], Νότος, Βορέης, Ζέφυρος (βλ. *ε 295*). Ονομασίες ή επίθετα ανέμου: *ἄελλα*, *ἀήτης*, *ἀργαλέος*, *ἀϋτμή*, *δυσαής*, *ζαής*, *θύελλα*, *ἰωή*, *πνοιή*.

ἀνεμοτρεφής, **-ές**, <ομηρ. *ἄνεμος* + *τρέφω*, χρησιμοποιείται ως επίθ. κύματος, = αυτός που τρέφεται από τον άνεμο, αυτός που αυξάνεται από τον άνεμο, *«ὡς ὅτε κῦμα θοῇ ἐν νηῒ πέσῃσι λάβρον ὑπαὶ νεφέων **ἀνεμοτρεφές**»* σαν κύμα θρεμμένο απ' τους ανέμους και τα σύννεφα, που πέφτει λάβρο πάνω σε γρήγορο καράβι, *Ο 625*.

Ἀνεμώρεια, **ἡ**, αρχ. πόλη της Φωκίδας[154], η οποία μαζί με άλλες πόλεις και με αρχηγούς τον Σχεδίο και τον Επίστροφο συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο σαράντα πλοίων, *«αὐτὰρ Φωκήων Σχεδίος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον υἷες Ἰφίτου μεγαθύμου, ... οἵ τ' **Ἀνεμώρειαν** καὶ Ὑάμπολιν ... τοῖς δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* ο Σχεδίος και ο Επίστροφος, γιοι του Ιφίτου του μεγαλόθυμου, ήταν αρχηγοί των Φωκέων, ... οι οποίοι με τους άνδρες από την Ανεμώρεια και την Υάμπολη ... ταξίδεψαν με σαράντα μαύρα πλοία, *Β 521*.

ἀνερύω «ἱστία», <ομηρ. *ἐρύω*, = ανασύρω, σέρνω ή τραβώ προς τα πάνω τα πανιά, *«ἱστοὺς στησάμενοι **ἀνά** θ' ἱστία λεύκ' **ἐρύσαντες**[155] ἥμεθα»* τους ιστούς αφού στήσαμε και αφού σύραμε επάνω τα λευκά πανιά, καθίσαμε, *ι 77*. Βλ. επίσης *μ 402*.

ἀνέφελος, **-ον**, <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *νέφος*, = χωρίς σύννεφα, εύδιος, *«οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται ... ἀλλὰ αἴθρη πέπταται **ἀνέφελος**»* ούτε πλήττεται από ανέμους ... αλλά ο ουρανός είναι καθαρός, ανέφελος, *ζ 45*. Εδώ ο Όμηρος μας περιγράφει το ήρεμο και καθαρό περιβάλλον στην κατοικία των θεών, στον Όλυμπο.

Ἀνθηδών, **ἡ**, πόλη της Βοιωτίας με λιμάνι στον Β. Ευβοϊκό κόλπο[156]. Η Ανθηδόνα μαζί με άλλες πόλεις της Βοιωτίας συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«Βοιωτῶν ... ἦρχον ... οἵ τε πολυστάφυλον Ἄρνην ἔχον, οἵ τε Μίδειαν Νῖσάν τε ζαθέην **Ἀνθηδόνα** ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες*

150. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1305.

151. Πρβλ. λατ. animus = πνεύμα, ψυχή, anima = πνοή.

152. Τα πλοία που περιγράφει ο Όμηρος διέθεταν ένα πανί στη μέση του σκάφους. Έτσι, μόνο με άνεμο από την πρύμη ή σχεδόν από την πρύμη, αυτά μπορούσαν να ιστιοδρομούν, βλ. J. Cuisenier, *Ο Περίπλους του Οδυσσέα*, Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005, σ. 124.

153. *Εὖρος* = ΝΑ άνεμος. Στον Όμηρο, ενώ οι άνεμοι Βορέης, Νότος και Ζέφυρος συμπίπτουν με τα αντίστοιχα σημεία του ορίζοντα, για τον προς ανατολάς άνεμο χρησιμοποιείται ο Εύρος επειδή θεωρείται σφοδρότερος, βλ. *Ἀπηλιώτης*.

154. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 423.

155. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *τμήση*.

156. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 404.

κίον» οι αρχηγοί των Βοιωτών ... είχαν μαζί τους άντρες από την πολυστάφυλο Άρνη, απ' τη Μίδεια και την ιερή Νίσα και την Ανθηδόνα ... και όλοι αυτοί συμμετείχαν με πενήντα πλοία, *Β 508*.

ἀνίημι, «ἱστίον», ναυτ. ορολ. = χαλαρώνω ιστίο, κν. μολάρω πανί[157]. Στον Όμηρο, *ἀνίημι*, παρατ. *ἀνίει*, = λύω, χαλαρώνω, *«ὣς εἰπὼν δεσμὸν **ἀνίει** μένος Ἡφαίστοιο. τὼ δ' ἐπεὶ ἐκ δεσμοῖο λύθεν, ... ὁ μὲν Θρήκηθεν βεβήκει, ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη»* αυτά είπε ο ισχυρός Ήφαιστος και έλυσε τα δεσμά. Εκείνοι αφού λύθηκαν από αυτά, ... ο μεν [Άρης] πήγε στη Θράκη, η δε χαμογελαστή Αφροδίτη πήγε στην Κύπρο, *θ 359*. Εδώ ο Ήφαιστος απελευθερώνει μέσα από τα δίχτυα τη γυναίκα του την Αφροδίτη και τον εραστή της Άρη. Ο Ήφαιστος υποψιαζόμενος τις παράνομες σχέσεις της γυναίκας του με τον Άρη, κατασκεύασε δίχτυα τα οποία, όταν εκείνος απουσίαζε, συνέλαβαν αυτόματα τους εραστές. Με επίμονη παρότρυνση του Ποσειδώνα ο Ήφαιστος, παρά τις αντιρρήσεις του, τους απελευθέρωσε. Τα κατορθώματα αυτά των δύο εραστών τραγουδάει ο ποιητής Δημόδοκος στον Οδυσσέα όταν ο δεύτερος φιλοξενείται στο παλάτι του βασιλιά των Φαιάκων Αλκίνοου.

ἀνταρκτικός, ὁ, <ομηρ. *ἄρκτος*, = το αντίθ. της άρκτου (= βορρά). Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια αυτού που βρίσκεται στην περιοχή του νότιου πόλου, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 392a,4, *«τῶν δὲ ἀκινήτων πόλων τούτων ὁ μὲν ἀεὶ φανερός ἐστιν ὑπὲρ κορυφὴν ὢν κατὰ τὸ βόρειον κλίμα, ἀρκτικὸς καλούμενος, ὁ δὲ ὑπὸ γῆν ἀεὶ κατακέκρυπται, κατὰ τὸ νότιον, **ἀνταρκτικὸς** καλούμενος»* από τους ακίνητους αυτούς πόλους ο ένας είναι φανερός, που βρίσκεται στην κορυφή, στη βόρεια περιοχή, και ονομάζεται αρκτικός. Ο άλλος, που είναι κρυμμένος προς Νότο, ονομάζεται ανταρκτικός. Όσον αφορά τον *ανταρκτικό* «κύκλο» –από πλευράς ναυσιπλοΐας– είναι ο παράλληλος κύκλος προς τον ισημερινό σε νότιο γ. πλάτος 66^0 33′. Βλ. *ἀρκτικός*.

Ἀντίκλεια, ἡ, κόρη του Αυτόλυκου, γυναίκα του Λαέρτη και μητέρα του Οδυσσέα, *λ 85*, *ο 356*.

ἀντίπρῳρα, επίρρ., από το ομηρ. *ἀντί* + *πρῴρη*, = πρόκειται για πλοία που βρίσκονται σε τέτοια θέση ώστε οι πλώρες τους να είναι αντίθετες, αντικριστές. Η λ. *ἀντίπρῳρα*, ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Θουκ. *Ἱστ.* 4.8, *«τοὺς μὲν οὖν ἔσπλους ταῖς ναυσὶν **ἀντιπρῴροις** βύζην κλῄσειν ἔμελλον»* [οι Λακεδαιμόνιοι] λοιπόν σχεδίαζαν να κλείσουν τις εισόδους του λιμανιού τοποθετώντας τα πλοία με αντικριστές τις πλώρες. Πρόκειται για τα δύο στόμια που δημιουργεί το νησί Σφακτηρία στον όρμο της Πύλου, τα οποία οι Λακεδαίμονες (475 π.Χ.) σχεδίαζαν να φράξουν με πλοία, εμποδίζοντας έτσι τον αθηναϊκό στόλο να εισέλθει στον κόλπο, ώστε οι Αθηναίοι να μην τον χρησιμοποιήσουν ως ορμητήριο εναντίον τους.

Ἄντιφος, ὁ, ήταν αρχηγός του στόλου αυτών που κατοικούσαν στη Νίσυρο, την Κάρπαθο, την Κάσο, την Κω και τις Καλύδνες, ο οποίος έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας μαζί με τον αδελφό του Φείδιππο, έχοντας μαζί του τριάντα πλοία, *«οἳ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κράπαθόν τε Κάσον τε καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν νήσους τε Καλύδνας, τῶν αὖ Φείδιππός τε καὶ **Ἄντιφος** ἡγησάσθην Θεσσαλοῦ υἷε δύω Ἡρακλεΐδαο ἄνακτος τοῖς δὲ τριήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* αυτοί που κατοικούσαν στη Νίσυρο, την Κάρπαθο, την Κάσο, την Κω, την πόλη του Ευρύπυλου και τα νησιά Καλύδνες είχαν αρχηγούς τον Φείδιππο και τον Άντιφο, τους δύο γιους του βασιλιά Θεσσαλού, γιου του Ηρακλή· αυτοί είχαν μαζί τους τριάντα κοίλα πλοία, *Β 678*.

ἀντλία, ἡ, <ομηρ. *ἄντλος*. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. το εσωτερικό κοίλο μέρος του πλοίου, το αμπάρι, βλ. Σοφ. *Φιλοκτ.* 484, *«ἐμβαλοῦ μ' ὅπῃ θέλεις ἄγων, εἰς **ἀντλίαν**, εἰς πρῷραν, εἰς πρύμνην, ὅποι ἥκιστα μέλλω τοὺς ξυνόντας ἀλγυνεῖν»* βάλε με όπου θέλεις στο πλοίο, στο αμπάρι, στην πλώρη, στην πρύμη, εκεί όπου η αρρώστια μου πιο λίγο θα πειράζει τους άλλους. Βλ. *ἀντλοδόκη*.

157. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 802.

ἀντλίον[158], **τό**, <ομηρ. *ἄντλος* (βλ. λ.). Ναυτ. ορολ. = καδίσκος με χειρολαβή, που χρησιμοποιείται για να βγάζουμε τα νερά από τον πυθμένα της λέμβου.

ἀντλιωρός, ὁ, <ομηρ. *ἄντλος* + *ὄρομαι*[159], = μέλος του πληρώματος δεξαμενόπλοιου, που χειρίζεται και εποπτεύει τις αντλίες κατά τη φορτοεκφόρτωση του πλοίου και φροντίζει για τη συντήρηση και την καλή λειτουργία τους.

ἀντλοδόκη, ἡ, από τις ομηρ. λ. *ἄντλος* + *δέχομαι* (-δόκη), = υδροσυλλέκτης, κν. κούτσα[160] ή σεντίνα[161]. Το μέρος όπου συγκεντρώνονται τα νερά στο κύτος από διαρροές ή κατά το πλύσιμο του κύτους[162], βλ. *ἄντλος*.

ἄντλος, ὁ, <ομηρ. *ἀνά* + *τλῆναι*[163], = το κάτω μέρος του πλοίου, το κύτος του πλοίου, το αμπάρι, εκεί που κατασταλάζουν τα ακάθαρτα νερά, «*ἱστός δ' ὀπίσω πέσεν, ὅπλα τε πάντα εἰς* ***ἄντλον*** *κατέχυνθ'*» και ο ιστός έπεσε προς τα πίσω, και όλος ο εξαρτισμός σκορπίστηκε στο αμπάρι, *μ 411*. Πρόκειται για το μοναδικό πλοίο που έχει μείνει στον Οδυσσέα, το οποίο συντρίβεται και αυτό λόγω της θαλασσοταραχής και του κεραυνού που στέλνει ο Δίας. Ο Οδυσσέας εδώ χάνει και τους τελευταίους συντρόφους του. Ναυαγός πλέον και κωπηλατώντας με τα χέρια πάνω σε ξύλα από το ναυάγιό του, θα φτάσει στο νησί της θεάς Καλυψώς (*μ 448*). Η λ. *ἄντλος*, λόγω της συσσώρευσης των νερών στο αμπάρι, απέκτησε αργότερα την έννοια του κάδου[164] και μετέπειτα τη συσκευή ή μηχανή που αντλεί το νερό.

ἀντολή, πληθ. *ἀντολαί*, <ομηρ. *ἀνατέλλω*[165], δωρ. και επικ. τ. αντί του *ἀνατολή*, = η ανατολή του ηλίου, «*ὅθι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης οἰκία καὶ χοροί εἰσι καὶ* ***ἀντολαὶ*** *Ἠελίοιο*» εκεί όπου είναι της πρωιγενούς αυγής το σπίτι και ο χορότοπος κι όπου ανατέλλει ο ήλιος, *μ 4*.

Ἀντρών -ῶνος, ὁ, αρχ. πόλη της Θεσσαλίας στους πρόποδες της Οίτης[166]. Η Αντρώνα μαζί με άλλες θεσσαλικές πόλεις συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας, σε στόλο σαράντα πλοίων, υπό την αρχηγία του Πρωτεσίλαου, «*οἳ δ' εἶχον Φυλάκην … ἀγχίαλόν τ' Ἀντρῶνα … τῶν αὖ Πρωτεσίλαος ἀρήϊος ἡγεμόνευε … τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο*» αυτοί που κατοικούσαν στη Φυλάκη … και στην παραθαλάσσια Αντρώνα, … είχαν αρχηγό τον πολεμικό Πρωτεσίλαο, … ο οποίος είχε μαζί του σαράντα μέλανα πλοία, *Β 697*.

ἀνύω, <ριζ. τ. του ομηρ. ρ. *ἄνω*[167], παρατ. *ἤνυον*, γ' ενικ. αορ. *ἤνυσεν*, = διανύω απόσταση, «*νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ Αἰγύπτου προπάροιθε, Φάρον δέ ἑ κικλήσκουσι, τόσσον ἄνευθ', ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς* ***ἤνυσε*** *ἦ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν*» υπάρχει κάποιο νησί στην πολυκύμαντη θάλασσα απέναντι απ' τον Νείλο[168], που το ονομάζουν Φάρο, και απέχει απ' τον ποταμό τόση απόσταση όση χρειαζόταν να είχε διανύσει κοίλο πλοίο σε μία μέρα, όταν πνέει δυνατός ούριος άνεμος, *δ 357*. Πρβλ. *ἄνυσμα*, *διάνυσμα*.

ἀνωθέω, μτχ. αορ. *ἀνώσαντες*, = απωθώ, σπρώχνω «το πλοίο» από την ξηρά προς τη θάλασσα, «*οἱ μὲν* ***ἀνώσαντες*** *πλέον ἐς πόλιν, ὡς ἐκέλευσε Τηλέμαχος*» αυτοί αφού έσπρωξαν στη θάλασσα το πλοίο, έπλεαν προς την πόλη, όπως τους πρόσταξε ο Τηλέμαχος, *ο 553* (†).

---

158. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 989, κν. *σέσουλα*, ιταλ. sessola, βλ. επίσης Ευστάθ. Θεσσ. *Σχόλ. Ὀδ. 1728, 59*.
159. *ὄρομαι* = επιτηρώ, επιστατώ, «*ἀνέρες ἐσθλοὶ* ***ὄρονται***» άντρες πιστοί τα επιτηρούν, *ξ 104*, πρβλ. *ἀκταιωρός*, *σηματωρός*.
160. Ενετ. cuzzo.
161. Λατ. sentina.
162. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 986.
163. *τλῆναι* = ανέχομαι, υπομένω, δέχομαι, *Ε 383, 395* κ.α., βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.
164. Μανέθων (300 π.Χ.) 6. 434, ποιητής, Liddell-Scott, *Λεξικόν*, λ. *ἄντλος* 3(II).
165. *Ε 777* (†).
166. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 432, 435.
167. «***ἦνον*** *ὁδόν·*» διήνυσαν την οδό, *γ 496*. Βλ. Liddell-Scott, *Λεξικόν*, λ. *ἄνω*.
168. Στον Όμηρο, η λ. στο θηλ. γένος σημ. τη χώρα Αίγυπτο, ενώ το αρσ., *ὁ Αἴγυπτος*, είναι ο μετέπειτα ονομαζόμενος Νείλος ποταμός. Το όνομα Νείλος συναντάται στον Ησίοδο, βλ. *Θεογ.* 338, «*Τηθὺς δ' Ὠκεανῷ ποταμοὺς τέκε δινήεντας,* ***Νεῖλόν*** *τ' Ἀλφειόν τε*» και η Τηθύς γέννησε στον Ωκεανό τους στροβιλιστούς ποταμούς, τον Νείλο και τον Αλφειό.

ἄξων, ὁ, «τῆς γῆς, τοῦ κόσμου», από το ομηρ. *ἄγω*. Στον Όμηρο η λ. συναντάται με την έννοια του άξονα στον οποίο περιστρέφονται οι τροχοί του άρματος, *«καμπύλα κύκλα χάλκεα ὀκτάκνημα σιδηρέῳ **ἄξονι** ἀμφίς.»* οι καμπυλωτοί χάλκινοι οκτάκτινοι τροχοί και απ' τις δυο μεριές του σιδερένιου άξονα του άρματος, *Ε 723*. Με την έννοια του άξονα του κόσμου, συναντάται μτγν. στο Διον. Αλικαρν. *Ῥωμ. Ἀρχ.* 1.9, *«μετεωρίζεται γὰρ ἀπὸ τῶν βορείων μερῶν ὁ τοῦ **ἄξονος** πόλος, περὶ ὃν ἡ τοῦ κόσμου στροφὴ γίνεται»* διότι στα βόρεια μέρη ο πόλος του άξονα, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η ουράνια σφαίρα, είναι υπερυψωμένος. Αστρον. ναυτ. = άξονας της Γης είναι αυτός περί τον οποίο αυτή περιστρέφεται εκ δυσμών προς ανατολάς. Στην προέκταση αυτού βρίσκεται ο άξονας του κόσμου, γύρω από τον οποίο η ουράνια σφαίρα φαινομενικά περιστρέφεται εξ ανατολών προς δυσμάς.

ἀπαίρω, επικ. *ἀπαείρω*, μέσ. μτχ. *ἀπαειρόμενος*, = σηκώνω κάτι και απομακρύνομαι, φεύγω, *«**ἀπαειρόμενον** πόλιος»* όταν θα φεύγω από την πόλη, *Φ 563*. Η λ. *ἀπαίρω*, ως αυτοτελής λέξη και με την έννοια του αποπλέω, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 8.57, *«οὔ τοι ἄρα, ἢν **ἀπάρωσι** τὰς νέας ἀπὸ Σαλαμῖνος, περὶ οὐδεμιῆς ἔτι πατρίδος ναυμαχήσεις· κατὰ γὰρ πόλις ἕκαστοι τρέψονται, καὶ οὔτε σφέας Εὐρυβιάδης κατέχειν δυνήσεται οὔτε τις ἀνθρώπων ἄλλος ὥστε μὴ οὐ διασκεδασθῆναι τὴν στρατιήν· ...»* ασφαλώς, μόλις τα πλοία αποπλεύσουν από τη Σαλαμίνα, δεν θα πολεμάτε για μια χώρα. Γιατί ο καθένας θα πάει στην πατρίδα του και ούτε ο Ευρυβιάδης ούτε κανείς άλλος θα μπορέσει να εμποδίσει την ολοκληρωτική διάλυση του στόλου μας. Αυτά τα λόγια είπε ένας Αθηναίος που λεγόταν Μνησίφιλος στον Θεμιστοκλή όταν έμαθε ότι ο ελληνικός στόλος θα απέπλεε από τη Σαλαμίνα και οι Έλληνες θα πολεμούσαν τους Πέρσες στον Ισθμό της Κορίνθου, λέγοντάς του ότι αυτό το σχέδιο είναι παράλογο και θα οδηγήσει την Ελλάδα στον όλεθρο. Ναυτ. ορολ. = σηκώνω πανιά και αποπλέω[169], βλ. *ἄπαρση*.

ἄπαρση, ἡ, <ομηρ. *ἀείρω*, *ἀπαείρω* (ποιητ. τ. του *ἀπαίρω*), = η ανέλκυση της άγκυρας και εν συνεχεία ο απόπλους του πλοίου, η αναχώρηση, το σαλπάρισμα[170]. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., όπως Διον. Αλικαρν. *Ῥωμ. Ἀρχ.* 3.58, *«καὶ ἐπειδὴ καιρὸς **ἀπάρσεως** ἦν»* και όταν ήρθε ο καιρός για αναχώρηση. Επίσης, στο ελληνικό[171] κείμενο της μετάφρ. των Εβδομήκοντα[172], βλ. *Ἀριθμ.* ΛΓ'.2, *«τὰς **ἀπάρσεις** αὐτῶν καὶ τοὺς σταθμοὺς αὐτῶν»* τις αναχωρήσεις και τις σταθμεύσεις τους.

ἀπείριτος, -ον, έχει τη σημ. της επίσης ομηρ. λ. *ἀπειρέσιος*[173], = άπειρος, απέραντος. Συναντάται ως επίθ. του πόντου (θάλασσας), *«εἶδον γὰρ σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθὼν νῆσον, τὴν πέρι πόντος **ἀπείριτος** ἐστεφάνωται»* γιατί όταν ανέβηκα σε απόκρημνη σκοπιά, είδα νησί που απέραντο πέλαγος περιστεφανώνει, *κ 195*. Ο Οδυσσέας φθάνοντας με το πλοίο του σε κάποιο άγνωστο νησί, έχει ανέβει σε ένα υψηλό μέρος της ακτής για να ερευνήσει την περιοχή. Πρόκειται, όπως θα δει αργότερα, για το νησί της μάγισσας Κίρκης. Η λ. με την ίδια έννοια συναντάται επίσης στο Ησιόδ. *Θεογ.* 109, *«καὶ ποταμοὶ καὶ πόντος **ἀπείριτος**»* και οι ποταμοί και ο απέραντος πόντος.

ἀπείρων, -ον, <ομηρ. *α-* στερ. + *πεῖραρ*, επικ. τ. του *ἄπειρος*, επίθ. του πόντου (πελάγους), = ατελείωτος, απέραντος, *«αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς δακρύσας ἑτάρων ἄφαρ ἕζετο νόσφι λιασθείς, θῖν' ἔφ' ἁλὸς πολιῆς, ὁρόων ἐπ' **ἀπείρονα** πόντον»* και ο Αχιλλέας δακρύζοντας κάθισε αποτραβηγμένος από τους άντρες του, κοιτάζοντας το απέραντο πέλαγος, *Α 350*. Πρόκειται για τη στιγμή που οι δύο απεσταλμέ-

169. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 849.

170. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 850.

171. Η γλώσσα της μετάφρασης είναι η λεγόμενη ελληνιστική κοινή της εποχής, με πολλές σημιτικές παρεμβολές.

172. Μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης από τα εβραϊκά στα ελληνικά από εβδομήντα δύο Ιουδαίους ελληνιστές μεταφραστές (έξι από κάθε φυλή), χάρη συντομίας «έβδομήκοντα», που έγινε στην Αλεξάνδρεια στα χρόνια του Πτολεμαίου του Φιλάδελφου (285-246 π.Χ.).

173. *ἀπειρέσιος* = απέραντος, ατελείωτος, *Ψ 58* κ.α.

νοι άντρες του Αγαμέμνονα παίρνουν τη Βρισηίδα από τον Αχιλλέα. Επίσης, *«ὅσσον Λέσβος ἄνω ... καὶ Ἑλλήσποντος* ***ἀπείρων****»* όσους [περιβάλλει] η Λέσβος προς τα πάνω ... και ο απέραντος Ελλήσποντος, *Ω 545*.

ἀπεχμάζω, <ομηρ. *ἔχμα*. Ναυτ. ορολ. = λύνω τα σχοινιά ή συρματόσχοινα με τα οποία έχει δεθεί (στερεωθεί) το φορτίο, ώστε να μη μετατοπίζεται κατά τη μεταφορά του στο ταξίδι, κν. ξεμποτσάρω[174].

Ἀπηλιώτης, ὁ, <ομηρ. *ἀπό* + *ἠέλιος* (ἥλιος). Η διατήρηση του -π- (αντί *ἀφ-ηλιώτης*[175]) οφείλεται στην ψίλωση[176] των ιων. διαλέκτων. Ναυτ. ορολ. = η ανατολή, ο ανατολικός, ο άνεμος που πνέει από την ανατολή. Ο Όμηρος, ενώ χρησιμοποιεί τους ανέμους *Βορέης*, *Νότος* και *Ζέφυρος* να συμπίπτουν με τα αντίστοιχα σημεία του ορίζοντα, για τον προς ανατολάς άνεμο χρησιμοποιεί τον *Εύρο* (ΝΑ άνεμο), επειδή τον θεωρεί σφοδρότερο. Η λ. *Ἀπηλιώτης* ως αυτοτελής λέξη χρησιμοποιείται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 4.22, *«ἀποκλίνοντι μᾶλλον πρὸς* ***ἀπηλιώτην*** *ἄνεμον*[177] *νέμονται Θυσσαγέται»* στρέφοντας κανείς λίγο προς ανατολάς συναντά την περιοχή που νέμονται οι Θυσσαγέτες. Επίσης, Θουκ. *Ἱστ.* 3.23, *«κρύσταλλός τε γὰρ ἐπεπήγει ..., ἀλλ' οἷος* ***ἀπηλιώτου*** *ἢ βορέου»* αλλά ο πάγος είχε πήξει ..., όπως όταν φυσά απηλιώτης ή βοριάς. Από αρχαιολ. πλευράς, η λ. σώζεται στο «Ωρολόγιον του Κυρρήστου[178]», κν. Αέρηδες στην Αθήνα, σ' έναν οκταγωνικό μαρμάρινο πύργο ύψους 12 μ.

ἄπλοια, ἡ, <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *πλώω* (πλέω), = η αναγκαστική παραμονή του πλοίου στο λιμάνι λόγω καιρικών συνθηκών. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Θουκ. *Ἱστ.* 4.4, *«ἡσύχαζεν ὑπὸ* ***ἀπλοίας****»* παρέμενε στο λιμάνι αδρανής επειδή δεν του επέτρεπε ο καιρός να αποπλεύσει.

ἄπνοια, ἡ, <ομηρ. *α-* στερ. + *πνείω* (πνέω), επίσης πρβλ. ομηρ. *ἄπνευστος*[179]. Ονομασία που φέρει σήμερα ο άνεμος που βρίσκεται στη θέση 0 (μηδέν) της Κλίμακας Ανέμου (Μποφώρ), που από πλευράς κατάστασης της θάλασσας σημ. ότι η θάλασσα είναι τελείως λεία, σαν καθρέπτης, βλ. *νηνεμίη*.

ἀποβάθρα, ἡ, <ομηρ. *ἀπό* + *βαίνω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. την κλίμακα (σκάλα) αποβίβασης του πλοίου, βλ. Ηροδ. *Ἱστ.* 9.98, *«παρασκευασάμενοι ...* ***ἀποβάθρας*** *καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδεε ἔπλεον ἐπὶ τῆς Μυκάλης»* αφού ετοίμασαν ... τις σκάλες και όλα τα απαραίτητα, έπλεαν προς τη Μυκάλη. Επίσης, Θουκ. *Ἱστ.* 4.12, *«τὸν ἑαυτοῦ κυβερνήτην ἀναγκάσας ὀκεῖλαι τὴν ναῦν ἐχώρει ἐπὶ τὴν* ***ἀποβάθραν****»* [ο Βρασίδας[180]] αφού ανάγκασε τον κυβερνήτη του να ρίξει το πλοίο στην ξηρά, προχώρησε πάνω στη σκάλα αποβίβασης. Ναυτ. ορολ. (1) από πλευράς πλοίου, έχει την ίδια έννοια με την αρχαία, ήτοι τη σκάλα επιβίβασης και αποβίβασης του πλοίου, κν. σανιδόσκαλα[181], (2) από πλευράς λιμανιού, είναι το μέρος του λιμανιού που έχει κατάλληλα διαμορφωθεί για επιβίβαση ή αποβίβαση ανθρώπων και φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων.

ἀποβαίνω, <ομηρ. *ἀπό* + *βαίνω*, μτχ. αορ. β' *ἀποβάντες*, = κατεβαίνω από το πλοίο, αποβιβάζομαι, *«σπουδῇ δ' ἐς λιμένα προερέσσαμεν, ... ἀλλ' αὖτως* ***ἀποβάντες*** *ἐκείμεθα νηὸς ἄπαντες»* και στο λιμάνι γοργά μπήκαμε κωπηλατώντας, ... αλλά όταν αποβιβαστήκαμε όλοι από το πλοίο, ξαπλώσαμε όπως ήμαστε, *ν 281*, αντίθ. *ἐπιβαίνω*.

ἀπόγειον, τό, <ομηρ. *ἀπό* + *γαῖα* (γῆ). (Αστρον.) = το σημείο πάνω στην τροχιά

174. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 406.

175. Μπαμπινιώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό*.

176. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *ψίλωση*.

177. Η λ. *ἀπηλιώτης* χρησιμοποιείται στους αρχ. συγγρ. με τη λ. *ἄνεμος* ή χωρίς αυτή.

178. Ανδρόνικος Κυρρήστης, τέλος 2ου αι. π.Χ., μηχανικός, αστρονόμος, αρχιτέκτονας, βλ. Κ. Γεωργακόπουλος, *Αρχαίοι Έλληνες Θετικοί Επιστήμονες*, Εκδ. Γεωργιάδης, Αθήναι 1995, σ. 53.

179. *ἄπνευστος* = αυτός που δεν αναπνέει, *ε 456*.

180. Στρατηγός των Σπαρτιατών, ο οποίος επιχειρεί απόβαση στην Πύλο, την οποία κατέχουν οι Αθηναίοι (425 π.Χ.).

181. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 978.

της Σελήνης, που η Σελήνη απέχει τη μεγαλύτερη απόσταση από τη Γη. Ως αυτοτελής λ. συναντάται μτγν. στον Πτολεμαίο, βλ. *περίγειον*.

ἀπόκλισις, ἡ, <ομηρ. *ἀποκλίνω*[182]. Ως αυτοτελής λ. αναφέρεται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. Πλούτ. *Πομπ.* 47, *«ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει τὰς* ***ἀποκλίσεις*** *ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχὺς»* γιατί όπως αντίρροπες δυνάμεις κρατούν το σκάφος κατά τις ταλαντεύσεις του, έτσι αυτές κρατούσαν σε ισορροπία την πόλη. Ναυτ. ορολ., *ἀπόκλισις*: (1) πυξίδας, = η γωνία που σχηματίζεται μεταξύ του μαγνητικού και του γεωγραφικού μεσημβρινού. Και τούτο διότι οι μαγνητικοί μεσημβρινοί δείχνουν το μαγνητικό Βορρά, ο οποίος βρίσκεται σε διαφορετική θέση από το γεωγραφικό ή αληθή Βορρά. (2) (Αστρον.) = η απόσταση ενός αστέρα από τον ισημερινό. Είναι η μία εκ των ισημερινών συντεταγμένων[183] –η άλλη είναι η *ορθή αναφορά*–, με τις οποίες καθορίζουμε τη θέση του ίχνους ενός αστέρα πάνω στην ουράνια σφαίρα. Η απόκλιση είναι ένα από τα στοιχεία για την εύρεση του αστρον. στίγματος του πλοίου.

Ἀπόλλων -ωνος, ὁ, θεός του ήλιου, γιος του Δία και της Λητώς. Ο Απόλλωνας σκότωσε με τα βέλη του τον Φρόντη, κυβερνήτη του πλοίου του Μενέλαου, όταν αυτοί περνούσαν έξω από το Σούνιο κατά την επιστροφή τους από την Τροία, *«ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ', ἄκρον Ἀθηνέων, ἔνθα κυβερνήτην Μενελάου Φοῖβος* ***Ἀπόλλων*** *οἷς ἀγανοῖς βέλεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνε, πηδάλιον μετὰ χερσὶ θεούσης νηὸς ἔχοντα, Φρόντιν Ὀνητορίδην»* αλλά όταν φθάσαμε στο ιερό Σούνιο, ακρωτήριο των Αθηνών, τότε ο Φοίβος Απόλλωνας κτυπώντας με τα ανεπαίσθητα[184] βέλη του, σκότωσε τον κυβερνήτη του Μενέλαου, τον Φρόντη, το γιο του Ονήτορα, ενώ ακόμα κρατούσε στα χέρια του το πηδάλιο του τρεχάτου πλοίου, *γ 279*. Όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, ο Απόλλωνας πήγε με το μέρος των Τρώων (*Υ 39*).

ἀποπλείω, ποιητ. τ. αντί του *ἀποπλέω*, απρφ. *ἀποπλείειν*, = αποπλέω, *«καὶ δ' ἂν τοῖς ἄλλοισιν ἐγὼ παραμυθησαίμην οἴκαδ'* ***ἀποπλείειν***» κι εσάς τους άλλους θα συμβούλευα να αποπλεύσετε για την πατρίδα, *Ι 418*, επίσης *Ι 685*, *θ 501*, *π 331*. Βλ. μτγν. στο Θουκ. *Ἱστ.* 6.61, *«Ἀλκιβιάδης, ... καὶ οἱ ξυνδιαβεβλημένοι* ***ἀπέπλεον*** *μετὰ τῆς Σαλαμινίας ἐκ τῆς Σικελίας ὡς ἐς τὰς Ἀθήνας»* ο Αλκιβιάδης, ... και οι συγκατηγορούμενοί του απέπλευσαν με το πλοίο Σαλαμινία από τη Σικελία τάχα για την Αθήνα. Βλ. *ἀπόπλους*.

ἀπόπλους, ὁ, ασυναίρ. *ἀπόπλοος*, <ομηρ. *ἀποπλείω*, *ἀποπλώω*, = η αναχώρηση του πλοίου. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 8.79, *«περὶ* ***ἀποπλόου*** *τοῦ ἐνθεῦτεν Πελοποννησίοισι»* για τον απόπλου από εκεί των Πελοποννησίων. Επίσης, Αριστ. *Ποιητ.* 15,10, *«'Ιλίου πέρσις καὶ* ***ἀπόπλους****»* η άλωση του Ιλίου [από τους Έλληνες] και ο απόπλους των πλοίων.

ἀποπλώω, <ομηρ. *πλώω*, ιων. τ. αντί του *ἀποπλέω*, αόρ. *ἀπέπλω*, = αποπλέω, απομακρύνομαι (σχετικά με πλοίο), *«ὅτε γαίης πολλὸν* ***ἀπέπλω*** *ποντοπόρος νηῦς»* μόλις απομακρύνθηκε πολύ από την ξηρά το ποντοπόρο πλοίο, *ξ 339*.

ἀποτίθημι, <ομηρ. *τίθημι*[185]. Ναυτ. ορολ. *ἀποτίθημι* «τας κώπας» = παίρνω μέσα τα κουπιά[186]. Στον Όμηρο, απρφ. *ἀποθέσθαι*, = αποθέτω, θέτω κατά μέρος, *«κέλεται Τρῶας καὶ πάντας Ἀχαιοὺς τεύχεα κάλ'* ***ἀποθέσθαι*** *ἐπὶ χθονὶ»* προτείνει στους Τρώες και τους Αχαιούς να αποθέσουν όλοι τα καλά όπλα τους πάνω στη γη, *Γ 89*. Πρόκειται για τον Πάρη, ο οποίος, ύστερα από τόσα δεινά που έχει επιφέρει ο πόλεμος στην Τροία, προτείνει οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές να αφήσουν τα όπλα και ο Μενέλαος να μονομαχήσει μαζί του

182. *τ 556* (†).

183. Λέγονται και ουράνιες συντεταγμένες.

184. Τα βέλη του Απόλλωνα και της Άρτεμης λέγονταν *αγανά* (ανεπαίσθητα, μαλακά, ήπια) επειδή προξενούσαν αιφνίδιο θάνατο –τουτέστιν ανώδυνο θάνατο– σε αντίθεση με τον επώδυνο θάνατο, όπως από ασθένεια, βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

185. *ι 404*, *ω 476* κ.α.

186. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1016.

και όποιος νικήσει να πάρει την Ελένη με όλα της τα πλούτη. Αν νικήσει ο Μενέλαος, θα πάρει την Ελένη με τα πλούτη της και οι Τρώες θα πληρώνουν αποζημίωση στους Αχαιούς και για τις επόμενες γενεές.

ἀπριάτην, επίρρ., <ομηρ. α- στερ. + *πρίασθαι*[187], = χωρίς πληρωμή (αμοιβή), χωρίς λύτρα. Η λ. συναντάται στην *Ὀδ.* (*ξ 317*) σχετικά με την απελευθέρωση ναυαγού, κάτι που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από ναυτικής πλευράς, *«ἐννῆμαρ φερόμην, δεκάτῃ δέ με νυκτὶ μελαίνῃ γαίῃ Θεσπρωτῶν πέλασεν μέγα κῦμα κυλίνδον. ἔνθα με Θεσπρωτῶν βασιλεὺς ἐκομίσσατο Φείδων ἥρως **ἀπριάτην**»* επί εννιά μέρες φερόμουν πάνω στα κύματα, και τη δεκάτη σκοτεινή νύχτα μ' έφερε [ναυαγό] κυλιόμενο μεγάλο κύμα στη γη των Θεσπρωτών. Εκεί με παρέλαβε ο Φείδων, ο βασιλιάς των Θεσπρωτών, ηρωική ψυχή, χωρίς να ζητήσει λύτρα. Στην αρχαιότητα οι ναυαγοί που διασώζονταν γίνονταν δούλοι και ανακτούσαν την ελευθερία τους πληρώνοντας λύτρα[188].

ἅπτω, μέσ. μτχ. *ἁψάμενος*, = προσάπτομαι, δένω, πιάνω, *«ἡ δ' ἔβη εἰς Ἀΐδαο πυλάρταο κρατεροῖο, **ἁψαμένη** βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου»* εκείνη δε [η Επικάστη] κατέβηκε στο φύλακα των πυλών, τον ισχυρό Άδη, αφού έδεσε σκληρό βρόχο από το υψηλό μέλαθρο, *λ 278*. Επικάστη στον Όμηρο είναι η Ιοκάστη των τραγικών ποιητών, την οποία συνάντησε ο Οδυσσέας στον Άδη (*λ 271*), όταν είχε κατέβει να συναντήσει το μάντη Τειρεσία για να πάρει χρησμό για το ταξίδι της επιστροφής του. Ναυτ. ορολ., βλ. παράγ. *ἅμμα, ἁμματίζω, ἁμμάτιση*.

Ἀραιθυρέη, ἡ, αρχ. πόλη της Αργολίδας, η οποία αργότερα, κατά τον Στράβωνα[189], ονομάστηκε *Φλιοῦς*. Η Αραιθυρέα μαζί με τις Μυκήνες και άλλες πόλεις της επικράτειας του Αγαμέμνονα, και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο εκατό πλοίων, *«οἳ δὲ Μυκήνας εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον, ἀφνειόν τε Κόρινθον ... **Ἀραιθυρέην** ... Ἐλίκην εὐρεῖαν, τῶν ἑκατὸν νηῶν ἦρχε κρείων Ἀγαμέμνων»* εκείνοι που ζούσαν στην καλοχτισμένη πόλη των Μυκηνών, στην πλούσια Κόρινθο ... στην Αραιθυρέα ... και την απλόχωρη Ελίκη, όλοι αυτοί συμμετείχαν με εκατό πλοία έχοντες αρχηγό τον κραταιό Αγαμέμνονα, *Β 571*.

ἀραρίσκω, μτχ. αορ. α′ *ἄρσας -αντες*, μτχ. αορ. β′ *ἀραρών*, μτχ. μέσ. αορ. β′ *ἄρμενος*. Ρήμα που αποτελεί τη βάση ευρείας λεξικολογικής οικογένειας. Από ναυτικής πλευράς το συναντάμε στον Όμηρο με τις έννοιες: (1) επανδρώνω (πλοίο), εφοδιάζω, *«νῆ **ἄρσας** ἐρέτῃσιν ἐείκοσιν, ἥ τις ἀρίστη, ἔρχεο πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο»* αφού επανδρώσεις το καλύτερό σου πλοίο με είκοσι κωπηλάτες, να πας να μάθεις για τον πατέρα σου που λείπει, *α 280*. Πρόκειται για τη θεά Αθηνά, η οποία παροτρύνει τον Τηλέμαχο να πάει στην Πύλο, στο βασιλιά Νέστορα, ο οποίος έχει γυρίσει από την Τροία, και να ρωτήσει για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα. (2) Στερεώνω, προσαρμόζω, κατασκευάζω, *«ἴκρια δὲ στήσας, **ἀραρὼν** θαμέσι σταμίνεσι ποίει»* και αφού έστησε το κατάστρωμα, στερέωσε σ' αυτό κοντά κοντά τα στραβόξυλα[190], *ε 252*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος έχει μείνει επτά χρόνια στο νησί της Καλυψώς και ετοιμάζει σχεδία για να γυρίσει στην πατρίδα του. (3) Ταιριαστός, το οποίο εκλαμβάνεται ως επίθετο, *«ἐν δὲ ἱστὸν ποίει καὶ ἐπίκριον **ἄρμενον** αὐτῷ»* και [στη σχεδία] έφτιαξε ιστό και ταιριαστή αντένα, *ε 254*. Στη σημερ. ναυτ. ορολογία συναντάμε πολλές παράγ. λ. όπως: *ἄρμενα, ἀρμενίζω, ἀρμένισμα, ἀρμενιστής, ἄρμενον, ἁρμολογία, ἁρμός*.

ἀργαλέος, -η, -ον, αντί του *ἀλγαλέος* κατ' ανομοίωση[191], από το ομηρ. *ἄλγος*[192]. Χρησιμοποιείται ως επίθ. του κύματος, = οδυνηρό, φοβερό, *«Ἦος ὁ ταῦθ' ὥρμαινε ... ὦρσε*

187. *πρίασθαι* = αγοράζειν, *α 430, ξ 115, 452*.
188. Παπαγεωργίου, *Ομηρικό Λεξικό*, λ. *ἀπριάτην*.
189. *Γεωγρ*. C. 382.
190. Κατ' άλλους τα στηρίγματα (ξυλοδοκοί) που υποστηρίζουν τα δύο καταστρώματα του ομηρικού πλοίου, Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.
191. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *ανομοίωση*.
192. *ἄλγος* = πόνος, οδύνη. Πρβλ. *Ἰλ. Α 2*, *«Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς **ἄλγε** ἔθηκε»* ψάλε μου, θεά, τη μήνι του Αχιλλέα, του γιου του Πηλέα, αυτήν τη μήνι την ολέθρια, που προξένησε στους Αχαιούς αμέτρητες συμφορές (άλγη).

δ' ἐπὶ μέγα κῦμα Ποσειδάων ἐνοσίχθων[193], *δεινόν τ' **ἀργαλέον** τε, κατηρεφές, ἤλασε δ' αὐτόν.»* τέτοια ενώ τριγύριζαν μες στο μυαλό [του Οδυσσέα], ... όρθωσε μεγάλο κύμα ο Ποσειδώνας ο γαιοσείστης, δεινό, οδυνηρό και θολωτό, και τον κατασκέπασε, *ε 367*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, που ύστερα από δεκαοκτώ ημέρες ταξίδι από τότε που έφυγε από το νησί της Καλυψώς, η σχεδία του καταστρέφεται από μεγάλα κύματα και αυτός ναυαγός και εξουθενωμένος θα διασωθεί φθάνοντας στο νησί των Φαιάκων.

Ἄργισσα, ἡ, αρχ. πόλη της Θεσσαλίας, πάνω στον Πηνειό ποταμό, η μετέπειτα Άργουρα[194]. Μαζί με άλλες πόλεις συμμετείχε σε στόλο σαράντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, με αρχηγούς τον Πολυποίτη και τον Λεοντέα, *«οἳ δ' **Ἄργισσαν** ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο, ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης ..., ἅμα τῷ γε Λεοντεύς, ... τοῖς δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἔποντο»* σ' αυτούς που κατοικούσαν στην Άργισσα και νέμονταν τη Γυρτώνη, ... ήταν αρχηγός ο ατρόμητος στον πόλεμο Πολυποίτης ..., μαζί με τον Λεοντέα, ... τους οποίους ακολουθούσαν σαράντα μέλανα πλοία, *Β 738*.

Ἄργος, τό, πόλη της Αργολίδας, η οποία κατά τον Τρωικό πόλεμο ήταν έδρα του Διομήδη. Το Άργος, μαζί με άλλες πόλεις και με αρχηγό τον Διομήδη, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο ογδόντα πλοίων, *«οἳ δ' **Ἄργος** τ' εἶχον Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν Ἑρμιόνην Ἀσίνην τε, βαθὺν κατὰ κόλπον ἐχούσας, ... συμπάντων δ' ἡγεῖτο βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης· τοῖσι δ' ἅμ' ὀγδώκοντα μέλαιναι νῆες ἔποντο»* εκείνοι που κατοικούσαν το Άργος και την περιτειχισμένη Τίρυνθα, την Ερμιόνη και την Ασίνη, που έχουν βαθείς κόλπους, ... σ' όλους αυτούς ήταν αρχηγός ο βροντερόφωνος Διομήδης, τους οποίους ακολουθούσαν ογδόντα μέλανα πλοία, *Β 559*. Το Άργος κατά το γνωστό επίγραμμα[195] είναι μία από τις επτά πόλεις που διεκδικούν τον τόπο γέννησης του Ομήρου, *«Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου: Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, **Ἄργος**, Ἀθῆναι».*

Ἄργος, τό, (Πελασγικόν), πόλη στην εξουσία του Αχιλλέα, η οποία μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειάς του συμμετείχε υπό την αρχηγία του σε στόλο πενήντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, *«Νῦν αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ **Πελασγικὸν Ἄργος** ἔναιον, οἵ τ' Ἄλον, ... τῶν αὖ πεντήκοντα νεῶν ἦν ἀρχὸς Ἀχιλλεύς.»* και τώρα όσοι κατοικούσαν στο Πελασγικό Άργος, και την Άλο, ... όλοι αυτοί είχαν πενήντα πλοία με αρχηγό τον Αχιλλέα, *Β 681*.

Ἀργώ[196], **ἡ**, το πλοίο του Ιάσονα με το οποίο έγινε η Αργοναυτική εκστρατεία. Πριν φύγει ο Οδυσσέας από το νησί της Κίρκης, η μάγισσα τον προειδοποιεί για τους μεγάλους κινδύνους που θα συναντήσει κατά το ταξίδι της επιστροφής του, και μάλιστα του εφιστά την προσοχή στο πέρασμά του από τις Πλαγκτές πέτρες, λέγοντάς του ότι μόνο η Αργώ κατάφερε να τις περάσει, *«οἴη δὴ κείνη γε παρέπλω ποντοπόρος νηῦς **Ἀργὼ** πασιμέλουσα, παρ' Αἰήταο πλέουσα»* μόνο εκείνο το ποντοπόρο πλοίο τις παρέπλευσε, η Αργώ η περίφημη, γυρίζοντας από τη χώρα του Αιήτη, *μ 70*. Η αναφορά του ποιητή στην Αργώ δείχνει ότι η Αργοναυτική εκστρατεία προϋπήρξε της εκστρατείας της Τροίας.

ἀρήγω, μέλλ. *ἀρήξω*, = βοηθώ, συντρέχω, *«ὃς πρῴην μὲν ἐμοί τε καὶ Ἥρῃ στεῦτ' ἀγορεύων Τρωσὶ μαχήσεσθαι, ἀτὰρ Ἀργείοισιν **ἀρήξειν**»*, αυτός [ο Άρης] πριν από λίγο στάθηκε και δήλωσε ανοικτά σε μένα και στην Ήρα ότι θα μάχεται εναντίον των Τρώων κι ότι θα βοηθήσει τους Αργείους, *Ε 833*, *Α 77*, *Υ 25*. Ναυτ. ορολ. πρβλ. *ἐπιθαλάσσια ἀρωγή*.

---

193. *ἔνοσις* = σεισμός, κλόνηση.

194. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 439, 440.

195. Ανθολογία Παλατινή, Βιβλίο ΙΣΤ' (ανθολογία Μαξίμου του Πλανούδη), 298, Εκδ. Κάκτος 2008.

196. Το όνομα προέρχεται πιθανώς από το *ἀργός* = γρήγορος, βλ. *Ἰλ. Ω 211*, *«**ἀργίποδας** κύνας»* ταχύποδες σκύλους. Κατ' άλλους, το όνομά του το οφείλει στο ναυπηγό Άργο, γιο του Φρίξου, που κατασκεύασε το πλοίο αυτό με την καθοδήγηση της θεάς της σοφίας και της τέχνης, της Αθηνάς. Με την Αργώ ο Ιάσονας ταξίδεψε μαζί με τους άλλους συντρόφους, τους Αργοναύτες, από την Ιωλκό της Θεσσαλίας στην Κολχίδα (Εύξεινος Πόντος) και έφερε στο θείο του, τον βασιλιά Πελία, το «Χρυσόμαλλον δέρας».

Ἀρήνη, ἡ, πόλη της Ήλιδας κοντά στον Μινύειο ποταμό[197]. Το όνομα Αρήνη έφερε επίσης η μετέπειτα Εράνα, η οποία βρισκόταν στη Μεσσηνία[198]. Η Αρήνη μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Νέστορα και υπό την αρχηγία του, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο ενενήντα πλοίων, *«οἳ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο καὶ Ἀρήνην ... τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ· τῷ δ' ἐνενήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* σ' εκείνους που κατοικούσαν στην Πύλο και την Αρήνη, ... σ' αυτούς ηγεμόνευε ο Γερήνιος ιππότης Νέστορας, ο οποίος έφερε μαζί του ενενήντα κοίλα πλοία, *Β 591*, βλ. *Νέστωρ*.

Ἄρης, ὁ, (1) (αστρον.), ένας από τους τέσσερις ναυτικούς πλανήτες[199] που χρησιμοποιούνται για την εύρεση του αστρον. στίγματος του πλοίου. Οι άλλοι είναι η Αφροδίτη, ο Ζευς και ο Κρόνος[200]. (2) Κατά την προϊστορική παράδοση, γιος του Δία και της Ήρας, θεός του πολέμου. Σύμβολο της ρώμης, σε αντίθεση με την Αθηνά προς την οποία είναι πολέμιος και με την οποία όταν έρχεται σε σύγκρουση, πάντοτε νικιέται (*Ε 853* κ.εξ. & *Φ 400* κ.εξ.). Όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, ο Άρης πήγε με το μέρος των Τρώων (*Υ 38*).

ἀριστερήνεμος[201], **-η, -ον**, <ομηρ. *ἀριστερός* + *ἄνεμος*, = πλεύση ιστιοφόρου με τον άνεμο από την αριστερή πλευρά, αντίθ. *δεξιήνεμος*, πρβλ. ομηρ. *«ἐπ' ἀριστερόφιν»* στην αριστερή μεριά, *Ν 309*.

ἀριστερόκωποι, οἱ, <ομηρ. *ἀριστερός* + *κώπη*, = οι κωπηλάτες που κωπηλατούν στην αριστερή πλευρά του πλοίου, αντίθ. *δεξιόκωποι*.

ἀριστερός, -ή, -όν, <από το ομηρ. *ἄριστος*[202], κατ' ευφημισμό[203]. Επειδή στην αρχ. Ελλάδα η αριστερή πλευρά είχε συνδεθεί με το δυσοίωνο[204], το άχρηστο, τη συμφορά και γενικά το κακό, για το λόγο αυτό χρησιμοποιούσαν κατ' ευφημισμό λέξεις που δήλωναν εύνοια, υπεροχή κ.λπ. πιστεύοντας έτσι ότι απέτρεπαν το κακό. Πρβλ. άλλη μτγν. ονομασία του αριστερού, *εὐώνυμος* (*εὖ* + *ὄνομα*). Η λ. συναντάται πολλές φορές στον Όμηρο, *«τὴν γὰρ δή μιν ἄνωγε Καλυψώ, δῖα θεάων, ποντοπορευέμεναι ἐπ' ἀριστερὰ χειρὸς ἔχοντα [Ἄρκτον]»* γιατί η υπέροχη θεά Καλυψώ του είπε, καθώς θα ταξιδεύει, να έχει στα αριστερά του [τη Μ. Άρκτο], *ε 277*. Πριν φύγει ο Οδυσσέας από το νησί της Καλυψώς, η θεά τού δίνει συμβουλές για το ταξίδι και μάλιστα τον καθοδηγεί κάνοντας χρήση των άστρων, όπως της Μεγάλης Άρκτου, του Ωρίωνα (βλ. λ.) και άλλων αστέρων, που θα του χρησιμεύσουν για τη νυχτερινή του ναυσιπλοΐα. Εδώ παρατηρούμε τις μεγάλες αστρονομικές γνώσεις του Ομήρου. Ναυτ. ορολ. βλ. *ἀριστερήνεμος*, *ἀριστερόκωποι*, *ἀριστερότοιχοι*.

ἀριστερότοιχοι, οἱ, <ομηρ. *ἀριστερός* + *τοῖχος*. Λέγεται κυρίως για κωπηλάτες,

197. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 346.

198. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 348.

199. Λέγονται ναυτικοί πλανήτες επειδή, απ' όλους τους πλανήτες, είναι αυτοί που χρησιμοποιούνται για την εύρεση του αστρονομικού στίγματος επί του πλοίου. Βλ. navigational planets, El. Maloney, *Dutton's Navigation and Piloting*, 14th edition, Naval Institute Press, Annapolis Maryland, 1985, σ. 255, και Α. Δημαράκη - Χ. Ντούνη, *Ναυτιλία*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1987, σ. 86.

200. Brown's Nautical Almanac έτους 2012.

201. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ*. 879.

202. *«εἷς οἰωνὸς* ***ἄριστος*** *ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»* ένας είναι ο άριστος οιωνός, να αμύνεται κανείς για την πατρίδα του, *Μ 243*. Την παροιμιώδη αυτή φράση φιλοπατρίας είπε ο Έκτορας προς το στενό του φίλο Πολυδάμα, ο οποίος ήξερε να μελετά τους οιωνούς, όταν ο δεύτερος τον συμβούλευσε να μη βγουν οι Τρώες στη μάχη, επειδή όλα τα σημεία έδειχναν δυσοίωνα.

203. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *ευφημισμός*.

204. Στην οιωνοσκοπία, για παρατηρητή στραμμένο προς Βορρά, όταν τα πουλιά πετούσαν δυτικά (αριστερά), ήταν κακός οιωνός. Βλ. *υ 242*, *«****ἀριστερὸς*** *ἦλυθεν ὄρνις αἰετὸς ὑψιπέτης, ... ὦ φίλοι, οὐχ ἡμῖν συνθεύσεται ἥδε γε βουλή,»* απ' αριστερά ήλθε όρνεο, αετός πετώντας ψηλά, ... φίλοι δεν θα μας βγει σε καλό αυτή μας η επιβουλή [του Τηλέμαχου ο φόνος].

είναι αυτοί που ανήκουν ή κωπηλατούν στην αριστερή πλευρά του σκάφους.

Ἀρκαδίη, ἡ, χώρα στο μέσο της Πελοποννήσου. Οι κάτοικοι της Αρκαδίας έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με εξήντα πλοία, τα οποία τους είχε δώσει ο Αγαμέμνονας επειδή αυτοί δεν είχαν σχέση με τη ναυτιλία, *«οἳ δ' ἔχον **Ἀρκαδίην** ... τῶν ἦρχ' Ἀγκαίοιο πάϊς, κρείων Ἀγαπήνωρ, ἐξήκοντα νεῶν ...αὐτὸς γάρ σφιν δῶκεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων νῆας ἐϋσσέλμους περάαν ἐπὶ οἴνοπα πόντον Ἀτρεΐδης, ἐπεὶ οὔ σφι θαλάσσια ἔργα μεμήλει»* και οι Αρκάδες ... είχαν αρχηγό τους τον κραταιό Αγαπήνορα, γιο του Αγκαίου, ο οποίος έφερε μαζί του εξήντα πλοία... τα οποία του είχε δώσει ο ίδιος ο βασιλιάς Αγαμέμνονας, τα καλοκτισμένα αυτά πλοία για να διασχίσουν τον οινώδη πόντο, επειδή αυτοί δεν είχαν σχέση με τα θαλασσινά έργα, *Β 603*. Σε άλλο στίχο ο ποιητής αναφέρει τους Αρκάδες ως καλούς πολεμιστές, *«πολέες δ' ἐν νηῒ ἑκάστῃ **Ἀρκάδες** ἄνδρες ἔβαινον ἐπιστάμενοι πολεμίζειν»* πολλοί δε εμπειροπόλεμοι άνδρες Αρκάδες επέβαιναν σε κάθε πλοίο, *Β 611*.

Ἀρκάς -άδος, κάτοικος της Αρκαδίας, βλ. *Ἀρκαδίη*.

Ἀρκεσίλαος, ὁ, <ομηρ. *ἀρκέω*[205] + *λαός*, ένας από τους πέντε αρχηγούς των Βοιωτών που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας συμμετέχοντας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Λήϊτος ἦρχον **Ἀρκεσίλαός** τε Προθοήνωρ τε Κλονίος τε, ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον, ἐν δὲ ἑκάστῃ κοῦροι Βοιωτῶν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι βαῖνον»* στους Βοιωτούς ήταν αρχηγοί ο Πηνέλεως και ο Λήιτος και ο Αρκεσίλαος και ο Προθοήνορας και ο Κλονίος, ... αυτοί έφεραν μαζί τους πενήντα πλοία, σε καθένα απ' τα οποία επέβαιναν εκατόν είκοσι νεαροί Βοιωτοί, *Β 495*. Τον Αρκεσίλαο σκότωσε ο Έκτορας, σε μάχη στο Ίλιον (*Ο 329*).

ἀρκτικός, ὁ, <ομηρ. *ἄρκτος*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. με την έννοια αυτού που βρίσκεται στην περιοχή του βορείου πόλου, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 392a,4, *«τῶν δὲ ἀκινήτων πόλων τούτων ὁ μὲν ἀεὶ φανερός ἐστιν ὑπὲρ κορυφὴν ὢν κατὰ τὸ βόρειον κλίμα, **ἀρκτικὸς** καλούμενος, ὁ δὲ ὑπὸ γῆν ἀεὶ κατακέκρυπται, κατὰ τὸ νότιον, ἀνταρκτικὸς καλούμενος»* από τους ακίνητους αυτούς πόλους ο ένας είναι φανερός, που βρίσκεται στην κορυφή, στη βόρεια περιοχή, και ονομάζεται αρκτικός. Ο άλλος, που είναι κρυμμένος προς Νότο, ονομάζεται ανταρκτικός. Επίσης στο Στράβ. *Γεωγρ.* C. 96, *«Πολύβιος δὲ ποιεῖ ζώνας ἕξ, δύο μὲν τὰς τοῖς **ἀρκτικοῖς** ὑποπιπτούσας, δύο δὲ τὰς μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν τροπικῶν, καὶ δύο τὰς μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ»* ο Πολύβιος[206] χωρίζει τη γη σε έξι ζώνες. Δύο που πέφτουν στους αρκτικούς[207], δύο ανάμεσα σ' αυτούς και τους τροπικούς, και δύο ανάμεσα στους τροπικούς και τον ισημερινό. Από πλευράς ναυσιπλοΐας, αρκτικός κύκλος είναι ο παράλληλος κύκλος προς τον ισημερινό σε βόρειο γ. πλάτος 66^0 33′. Βλ. *ἀνταρκτικός*.

Ἄρκτος, ἡ, (αστρον.), αστερισμός του βορείου ημισφαιρίου, πλησίον του πολικού αστέρα. Στα ομηρ. έπη συναντάται και με το όνομα *Ἅμαξα* (βλ. λ.). Πρόκειται για τη σημερινή Μεγάλη Άρκτο (Εικ. 3), *«**Ἄρκτον** θ', ἣν καὶ Ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν, ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει, οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο»* και την Άρκτο, την οποία και Άμαξα αποκαλούν, η οποία στρέφεται γύρω από τον εαυτό της[208] παρατηρώντας τον Ωρίωνα, χωρίς αυτή να βυθίζεται στα νερά του Ωκεανού, *ε 273, Σ 487*. Κατά τον Όμηρο κανένα από τα αστέρια της Μεγάλης Άρκτου, καθώς περιστρέφονται γύρω από τον Β πόλο, δεν βυθίζεται κάτω από το θαλάσσιο ορίζοντα. Σήμερα όμως ένα από τα αστέρια της, ο Benetnash[209], βυθίζε-

205. *ἀρκέω* = αποκρούω, αποτρέπω, αποσοβώ, *Ζ 16* κ.α.

206. Ιστορικός του 2ου αι. π.Χ.

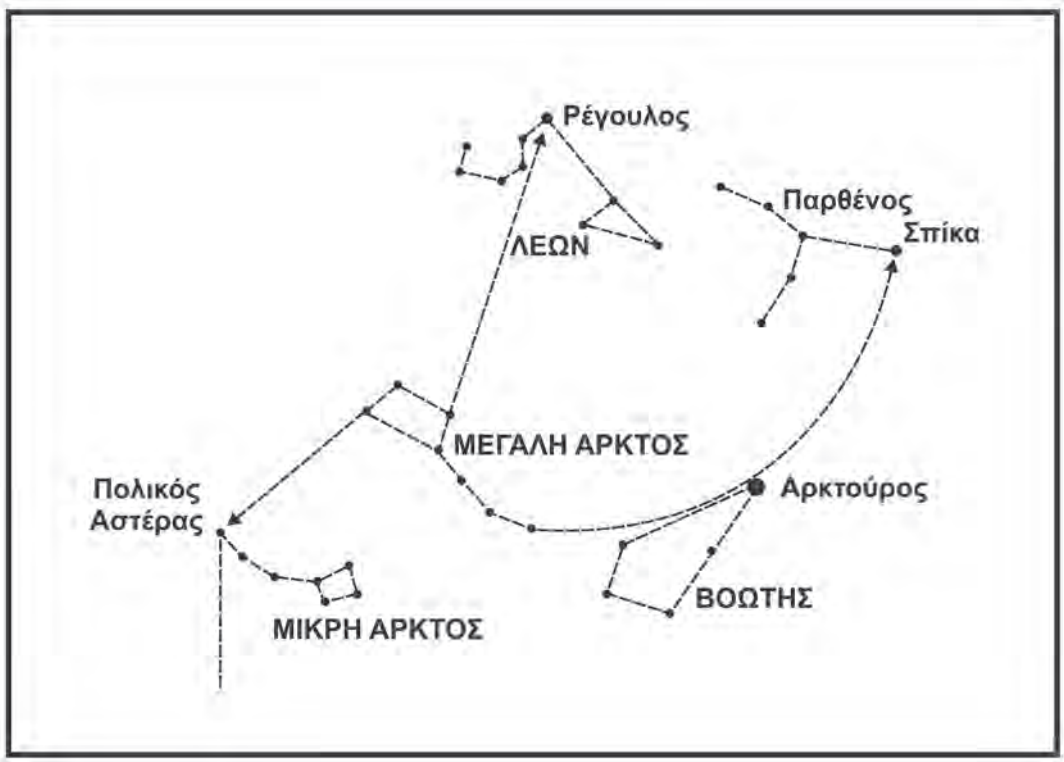
207. Ο συγγραφέας με τη λ. *ἀρκτικός* περιλαμβάνει και τον ανταρκτικό κύκλο.

208. Η Μεγάλη Άρκτος, όπως και τα άλλα αστέρια του Β. ημισφαιρίου, περιστρέφεται γύρω από τον Β πόλο, φαινομενικά από την Ανατολή προς τη Δύση. Επειδή όμως βρίσκεται κοντά στον πόλο, γι' αυτό ο Όμηρος μας λέει ότι περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό της.

209. Άλλη ονομασία, Alkaid.

ται, και τούτο λόγω της *μετάπτωσης των ισημεριών*, βλ. Παράρτημα 1. Οι αρχαίοι Έλληνες αποκαλούσαν *ἄρκτον* τη βόρεια πλευρά του ορίζοντα, βλ. Ηροδ. *Ίστ.* 1.148, *«τὸ δὲ Πανιώνιόν ἐστι τῆς Μυκάλης χῶρος ἱρός, πρὸς **ἄρκτον** τετραμμένος»* το Πανιώνιο είναι ένας ιερός χώρος στη βόρεια πλευρά της Μυκάλης. Επίσης, Αριστ. *Μετεωρ.* 361a, 22, *«τῶν πνευμάτων, καλοῦνται δ' οἱ μὲν ἀπὸ τῆς **ἄρκτου** βορέαι, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας νότοι»* οι άνεμοι που πνέουν από βόρεια καλούνται βοριάδες και αυτοί από τη μεσημβρία νοτιάδες.

Ἀρκτοῦρος, ὁ, <ομηρ. *ἄρκτος* + *οὖρος*[210] (= φύλακας), = ο φύλακας της Μ. Άρκτου. δυ έχοντας ως οδηγό τον Βοώτη, και φυσικά εννοεί τον Αρκτούρο, που είναι και το φωτεινότερο άστρο του, *«γηθόσυνος δ' οὖρῳ πέτασ' ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς. αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως ἥμενος· οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα **Βοώτην**»* περιχαρής για τον ούριο άνεμο σήκωσε πανιά ο θεϊκός Οδυσσέας. Έπειτα, καθήμενος επιδέξια κατεύθυνε το πηδάλιο. Και δεν του βάραινε τα βλέφαρα ο ύπνος αλλά [ναυσιπλοούσε] παρατηρώντας τις Πλειάδες και τον αργά δύοντα Βοώτη, *ε* 272. Τον Αρκτούρο αναφέρει ο Ησίοδος και άλλοι μτγν. συγγρ., βλ. Ησιόδ. *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 566,

ΕΙΚ. 3. ***Ο Αρκτούρος*****, άστρο στον αστερισμό του Βοώτη**

Το λαμπρότερο άστρο του αστερισμού του Βοώτη (Εικ. 3). Ο Αρκτούρος ήταν γνωστός στον Όμηρο, καθότι ο ποιητής αναφέρει τον Οδυσσέα να ναυσιπλοεί το βρά-

*«**Ἀρκτοῦρος** ... ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος»* ο Αρκτούρος ... ανατέλλει στην αρχή του λυκόφωτος. Επίσης, Θουκ. *Ίστ.* 2.78, *«καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἐξείργαστο περὶ **ἀρκτούρου** ἐπιτολάς, καταλιπόντες φυλακὰς τοῦ ἡμίσεος τείχους (τὸ δὲ ἥμισυ Βοιωτοὶ ἐφύλασσον)»* και επειδή έφεραν

210. *Θ* 80 κ.α.

εις πέρας όλη τη δουλειά κατά την εποχή που ανατέλλει ο Αρκτούρος, άφησαν φρουρά για το μισό τείχος (το άλλο μισό φύλαγαν οι Βοιωτοί). Βλ. *Βοώτης*.

Ἅρμα, τό, χωριό της Βοιωτίας[211], το οποίο μαζί με άλλες βοιωτικές πόλεις συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«οἵ τ' **Ἅρμ'** ἐνέμοντο καὶ Εἰλέσιον καὶ Ἐρυθράς, ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον»* είχαν έρθει άντρες από το Άρμα, το Ειλέσιο και τις Ερυθρές, ... αυτοί είχαν μαζί τους πενήντα πλοία, *Β 499*.

ἅρμενα, τά, <ομηρ. *ἀραρίσκω*, *ἄρμενον*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται στο Ησιόδ. *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 808, με την έννοια της αρματωσιάς του πλοίου, *«ὑλοτόμον τε ταμεῖν θαλαμήια δοῦρα νήιά τε ξύλα πολλά, τά τ' **ἅρμενα** νηυσὶ πέλονται»* και ο υλοτόμος να κόβει ξύλα για το σπίτι και πολλά καραβόξυλα που χρειάζονται για την αρματωσιά στα πλοία. Σημερ. ναυτ. ορολ. = σκεύη νεώς (πλοίου)[212], η αρματωσιά (ιστοί, κεραίες και ιστία), βλ. *ὅπλον* (2).

ἁρμενίζω, <ομηρ. *ἄρμενον*, = αρμενίζω, πλέω με τα άρμενα, ταξιδεύω.

ἁρμένισμα[213], **τό**, <ομηρ. *ἄρμενον*, = η διαγωγή του πλοίου εν πλω ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες και τις ναυπηγικές του ιδιότητες.

ἁρμενιστής, ὁ, <ομηρ. *ἄρμενον*, = ο ναύτης του Π.Ν. που χειρίζεται τα άρμενα.

ἄρμενον, τό, ουδ. παθ. μτχ. αορ. β′ του *ἀραρίσκω*, = το κατάλληλο, το ταιριαστό, *«ἐν δὲ ἱστὸν ποίει καὶ ἐπίκριον **ἄρμενον** αὐτῷ»* έφτιαξε τον ιστό και ταιριαστή αντένα, *ε 254*, βλ. *ἄρμενα*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος κατασκευάζει τη σχεδία του στο νησί της Καλυψώς για να γυρίσει στην πατρίδα του.

ἁρμόζω, <εκ του ομηρ. *ἀραρίσκω*, που αποτελεί τη βάση ευρείας λεξικολογικής οικογένειας, αόρ. *ἥρμοσεν*, μέσ. προστ. ενεστ. *ἁρμόζεο*, = συνάπτω, συναρμολογώ, συναρμόζω (πρβλ. *ἁρμός*), *«ἀλλ' ἄγε δούρατα μακρὰ ταμὼν **ἁρμόζεο** χαλκῷ εὐρεῖαν σχεδίην»* αλλά πήγαινε μακριά ξύλα να κόψεις και συνάρμοσέ τα φτιάχνοντας πλατιά σχεδία με χάλκινα εργαλεία, *ε 162*. Πρόκειται για τη θεά Καλυψώ, η οποία προτρέπει τον Οδυσσέα να φτιάξει σχεδία για να γυρίσει στην πατρίδα του. Η θεά δίνει αυτή την εντολή χωρίς τη θέλησή της αλλά ύστερα από προσταγή του Δία, διότι αποφάσισαν σε συμβούλιο οι θεοί να ειδοποιηθεί η Καλυψώ να αφήσει ελεύθερο τον Οδυσσέα να γυρίσει στην πατρίδα του. Για τον Οδυσσέα η επιθυμία επιστροφής στην πατρίδα είναι μεγάλη, παρά την πρόταση της Καλυψώς να τον κάνει αθάνατο αν αυτός την παντρευτεί και μείνει μαζί της. Ο Οδυσσέας παρέμεινε στο νησί της Καλυψώς επτά χρόνια. Επίσης, *«τόφρα δ' ἔνεικε τέρετρα Καλυψώ, δῖα θεάων· τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα καὶ **ἥρμοσεν** ἀλλήλοισι»* εντωμεταξύ η υπέροχη θεά Καλυψώ έφερε τρυπάνια, και [ο Οδυσσέας] τα τρύπησε όλα [τα ξύλα] και τα άρμοσε μεταξύ τους, *ε 247*. Εδώ η Καλυψώ βοηθάει τον Οδυσσέα στην κατασκευή της σχεδίας του.

ἁρμονίη και **ἁρμονιή, ἡ**, <ομηρ. *ἁρμόζω*, = αρμός, σύνδεσμος, κλείδωση, άρθρωση σανίδων κατασκευής σκάφους, *«τόφρα δ' ἔνεικε τέρετρα Καλυψώ, δῖα θεάων· τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα καὶ ἥρμοσεν ἀλλήλοισι, γόμφοισιν δ' ἄρα τήν γε καὶ **ἁρμονίῃσιν** ἄρασσεν»* εντωμεταξύ η υπέροχη θεά Καλυψώ έφερε τρυπάνια, και [ο Οδυσσέας] τα τρύπησε όλα [τα ξύλα] και τα άρμοσε μεταξύ τους, και με σφήνες και κλειδώσεις έδενε [τη σχεδία του], *ε 248*. Επίσης μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 2.96, *«νομεῦσι δὲ οὐδὲν χρέωνται· ἔσωθεν δὲ τὰς **ἁρμονίας** ἐν ὧν ἐπάκτωσαν τῇ βύβλῳ»* τα πλοία τους δεν έχουν στραβόξυλα, και εσωτερικά οι αρμοί τους είναι στεγανοποιημένοι με πάπυρο. Εδώ ο Ηρόδοτος αναφέρεται στα πλοία των Αιγυπτίων που ταξιδεύουν στον Νείλο.

ἁρμός, ὁ, <εκ του *ἄρω*, ριζ. τ. του ομηρ. *ἀραρίσκω*[214], = ο αρμός. Ναυτ. ορολ., *ἁρμός ἐπηγκενίδων*, = (1) η σειρά των επηγκενίδων (σανίδων) που τοποθετούνται σε προέκταση η μία μετά την άλλη, από το ένα

211. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 404.

212. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 698.

213. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 857.

214. Liddell-Scott, *Λεξικόν*, λ. *ἄρω*.

άκρο του σκάφους στο άλλο, (2) το μικρό κενό που αφήνεται μεταξύ των επηγκενίδων. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια του σημείου συναρμογής δύο αντικειμένων, βλ. Σοφ. *Άντιγ.* 1197, *«**ἁρμὸν** χώματος λιθοσπαδῆ»* τον αρμό της γκρεμισμένης ξερολιθιάς. Την ίδια έννοια έχει και σήμερα.

Ἄρνη, ἡ, αρχ. πόλη της Βοιωτίας, της οποίας τη θέση μερικοί ταύτιζαν με τη Λιβαδειά[215], άλλοι με τη Χαιρώνεια και άλλοι θεωρούσαν ότι καταποντίστηκε[216] στη λίμνη Κωπαΐδα. Η Άρνη μαζί με άλλες πόλεις της Βοιωτίας συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«Βοιωτῶν ... ἦρχον ... οἵ τε πολυστάφυλον **Ἄρνην** ἔχον, οἵ τε Μίδειαν Νῖσάν τε ζαθέην ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον»* οι αρχηγοί των Βοιωτών ... είχαν μαζί τους άντρες από την πολυστάφυλο Άρνη, απ' τη Μίδεια και την ιερή Νίσα ... και όλοι αυτοί συμμετείχαν με πενήντα πλοία, *Β 507.*

ἁρπάγη, ἡ, <ομηρ. *ἁρπάζω*, = η αρπάγη, κν. γάντζος, τσουγκράνα. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ευριπ. *Κύκλ.* 33, *«σιδηρᾷ τῇ δέ μ' **ἁρπάγῃ»*** με τη σιδερένια τσουγκράνα. Ναυτ. ορολ. = κάθε εργαλείο ή μηχάνημα που λειτουργεί εν είδει γάντζου, και χρησιμοποιείται για τη μετακίνηση αντικειμένων ή τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων.

ἁρπάζω, μτχ. αορ. *ἁρπάξας, -ασα*, = αρπάζω, αφαιρώ κάτι βίαια. Στην *Οδύσσεια* (ραψ. *ε* και *κ*) το ρήμα αρπάζω χρησιμοποιείται, μεταξύ άλλων, για να δείξει τη βιαιότητα της θάλασσας και του ανέμου, *«μή πώς μ' ἐκβαίνοντα βάλῃ λίθακι ποτὶ πέτρῃ κῦμα μέγ' **ἁρπάξαν»*** καθώς βγαίνω [στην ακτή], φοβάμαι μήπως με αρπάξει μεγάλο κύμα και με κτυπήσει πάνω στα βράχια, *ε 416.* Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος ήδη ναυαγός, βρίσκεται μπροστά στην ακτή της χώρας των Φαιάκων και φοβάται μην τον κτυπήσουν τα κύματα πάνω στα βράχια καθώς θα βγαίνει στην ακτή. Επίσης, *«ἀσκὸν μὲν λῦσαν, ἄνεμοι δ' ἐκ πάντες ὄρουσαν, τοὺς δ' αἶψ' **ἁρπάξασα** φέρεν πόντονδε θύελλα κλαίοντας, γαίης ἄπο πατρίδος»* μόλις έλυσαν τον ασκό, όλοι οι άνεμοι ξεπετάχθηκαν και αυτούς αμέσως η θύελλα τους άρπαξε και τους έβγαλε στο πέλαγος, μακριά από την πατρική γη, ενώ αυτοί έκλαιγαν, *κ 48.* Οι σύντροφοι του Οδυσσέα θεωρώντας ότι ο ασκός που τους είχε δώσει ο Αίολος περιείχε χρυσάφι, τον έλυσαν και οι άνεμοι ξεπετάχθηκαν κάνοντας φοβερή θαλασσοταραχή. Η πράξη αυτή θα στοιχίσει τη ζωή όλων των συντρόφων του Οδυσσέα γιατί πριν αυτοί ανοίξουν τον ασκό, έβλεπαν ήδη μπροστά τους την πατρική γη *(κ 29).* Τώρα όμως οι φοβερές θύελλες θα τους ρίξουν στους Λαιστρυγόνες οι οποίοι θα βυθίσουν τα έντεκα από τα δώδεκα πλοία του Οδυσσέα τρώγοντας όλους τους ναυαγούς. Το δωδέκατο πλοίο θα σωθεί αλλά θα χαθεί και αυτό αργότερα με όλο το πλήρωμά του και μόνο ο Οδυσσέας, ναυαγός πλέον, θα επιζήσει. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἁρπάγη.*

Ἅρπυιαι, αἱ, <ομηρ. *ἁρπάζω*. Η προϊστορική παράδοση τις αναφέρει ως τερατόμορφα αρπακτικά πλάσματα με πρόσωπο γυναίκας. Το όνομά τους αλληγορικά σημαίνει *καταιγίδα* (θυελλώδεις άνεμοι). Ως προσωποποίηση της καταιγίδας έχει συνδεθεί με το θάνατο των ναυτικών. Όταν οι ναυτικοί ύστερα από μακρόχρονη απουσία δεν ξαναγύριζαν στο λιμάνι, έλεγαν ότι τους «άρπαξαν οι Άρπυιες». Το ίδιο νόμιζε και ο Τηλέμαχος για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα, όπως μας αναφέρει ο Όμηρος, *«νῦν δέ μιν ἀκλειῶς **ἅρπυιαι** ἀνηρείψαντο· ... ἐμοὶ δ' ὀδύνας τε γόους τε κάλλιπεν»* τώρα δε άδοξα οι Άρπυιες τον έχουν αρπάξει, ... και σε μένα αυτό, οδύνες και δάκρυα άφησε, *α 241.*

Ἄρτεμις -ιδος, ἡ, θεά του κυνηγιού, κόρη του Δία και της Λητώς και αδελφή του Απόλλωνα. Όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, η Άρτεμη πήγε με το μέρος των Τρώων *(Υ 39).*

215. Β. Πανταζής, *Ομηρική Γεωγραφία και Ομηρική Εποχή*, σ. 102.

216. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 413, *«**Ἄρνην** ὑπὸ τῆς λίμνης καταποθῆναι»* η Άρνη καταποντίστηκε στη λίμνη.

ἀρχηγοί, οἱ, «του στόλου», στον Όμηρο αναφέρονται ως «ἀρχοὶ νηῶν». Πρόκειται για τους αρχηγούς των πλοίων των ελληνικών πόλεων που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, *«**ἀρχοὺς** αὖ **νηῶν** ἐρέω νῆάς τε προπάσας»* τώρα λοιπόν θα αναφέρω τους αρχηγούς του στόλου και όλα τα πλοία, *Β 493*, βλ. *νηῦς*.

ἀρχός, ὁ, *ἀρχός νηός* = κυβερνήτης πλοίου, πρβλ. *πλοί-αρχος*. Όταν ο Αγαμέμνονας επέστρεψε τη σκλάβα Χρυσηίδα στον πατέρα της, τη μετέφερε με πλοίο στο οποίο κυβερνήτης ήταν ο Οδυσσέας, *«Ἀτρεΐδης δ' ἄρα νῆα θοὴν ἄλαδε προέρυσσεν, ἐν δ' ἐρέτας ἔκρινεν ἐείκοσιν, ... ἀνὰ δὲ Χρυσηΐδα καλλιπάρῃον εἶσεν ἄγων· ἐν δ' **ἀρχὸς** ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς.»* ο Αγαμέμνονας[217] αφού έριξε στη θάλασσα γρήγορο πλοίο, και αφού διάλεξε είκοσι κωπηλάτες, ... έφερε τη Χρυσηίδα με τις όμορφες παρειές πάνω στο πλοίο, και κυβερνήτης μπήκε ο πολυμήχανος Οδυσσέας, *Α 311*. Επίσης *« ... ἀλλὰ τῷ ὅς θ' ἅμα νηῒ πολυκληῖδι θαμίζων, **ἀρχὸς** ναυτάων»* [ξένε, δεν μοιάζεις με αθλητή] ... αλλά μου φαίνεσαι ένας από εκείνους που, περιπλανώμενοι με πολύκωπα πλοία, κυβερνούν τους ναύτες, *θ 162*, βλ. *ἄρχω*, πρβλ. *κυβερνήτης*.

ἄρχω, παρατ. *ἦρχον*, = άρχω, είμαι αρχηγός, *«τῶν ἑκατὸν νηῶν **ἦρχε** κρείων Ἀγαμέμνων Ἀτρεΐδης»* σ' αυτούς ήταν αρχηγός ο κραταιός Αγαμέμνων, γιος του Ατρέα, ο οποίος έφερε μαζί του εκατό πλοία, *Β 576*, βλ. ομηρ. *ἀρχός*, πρβλ. μτγν. *ναύαρχος*, *πλοίαρχος*.

ἀρωγή, ἡ, <ομηρ. *ἀρήγω*. Στον Όμηρο έχει την έννοια της βοήθειας, της επικουρίας, *«πειθόμενοι τεράεσσι θεῶν καὶ Ζηνὸς **ἀρωγῇ»*** γιατί πιστέψαμε στα θεϊκά σημάδια και στη βοήθεια του Δία, *Δ 408*, επίσης *Φ 360*, *Ψ' 574*. Βλ. μτγν. στο Αισχ. *Χοηφ*. 477, *«πέμπετ' **ἀρωγὴν** ... ἐπὶ νίκῃ»* στείλτε βοήθεια ... για να νικήσουν. Ναυτ. ορολ. βλ. *ἐπιθαλάσσια ἀρωγή*.

ἀσθενής, ὁ, «ἄνεμος», <ομηρ. *α-* στερ. + *σθένος*[218]. Ονομασία που φέρει σήμερα ο άνεμος που βρίσκεται στη θέση 2 (δύο) της Κλίμακας Ανέμου (Μποφώρ), που από πλευράς κατάστασης της θάλασσας σημ. ότι η θάλασσα φέρει στην επιφάνειά της μικρά κύματα. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια του αδύναμου, του ασθενικού, βλ. Πίνδ. *Πυθ*. 1.107, *«**ἀσθενεῖ** μὲν χρωτὶ βαίνων»* περπατώντας με ασθενικό κορμί.

Ἀσίνη, ἡ, πόλη της Αργολίδας[219], η οποία μαζί με άλλες πόλεις και με αρχηγό τον Διομήδη, συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο ογδόντα πλοίων, *«οἳ δ' Ἄργος τ' εἶχον Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν Ἑρμιόνην **Ἀσίνην** τε, βαθὺν κατὰ κόλπον ἐχούσας, ... συμπάντων δ' ἡγεῖτο βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης· τοῖσι δ' ἅμ' ὀγδώκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* εκείνοι που κατοικούσαν το Άργος και την περιτειχισμένη Τίρυνθα, την Ερμιόνη και την Ασίνη, που έχουν βαθείς κόλπους, ... σ' όλους αυτούς ήταν αρχηγός ο βροντερόφωνος Διομήδης, τους οποίους ακολουθούσαν ογδόντα μέλανα πλοία, *Β 560*.

Ἀσκάλαφος, ὁ, ο Ασκάλαφος μαζί με τον αδελφό του Ιάλμενο ήσαν αρχηγοί των αντρών από την Ασπληδόνα και τον Ορχομενό της Βοιωτίας, οι οποίοι ηγούντο τριάντα πλοίων στην εκστρατεία της Τροίας, *οἳ δ' Ἀσπληδόνα ναῖον ἰδ' Ὀρχομενὸν Μινύειον, τῶν ἦρχ' **Ἀσκάλαφος** καὶ Ἰάλμενος, ... τοῖς δὲ τριήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* αυτοί που κατοικούσαν την Ασπληδόνα και τον Μινύειο Ορχομενό είχαν αρχηγούς τον Ασκάλαφο και τον Ιάλμενο, ... οι οποίοι συμμετείχαν με τριάντα κοίλα πλοία, *Β 512*. Ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[220].

ἀσκός, ὁ, κν. ασκί, = δερμάτινος σάκος, κατάλληλος για τη φύλαξη και τη μεταφορά υγρών διά θαλάσσης (κρασιού, νερού κ.λπ.), *«δῖα Καλυψώ, ... ἐν δέ οἱ **ἀσκὸν** ἔθηκε θεὰ μέλανος **οἴνοιο** ... πέτασ' ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς.»* η θεά Καλυψώ, ... σε ασκό του έβαλε μαύρο κρασί ... και ο θεϊκός Οδυσσέας άνοιξε πανιά [για το ταξίδι], *ε 265*. Είναι η στιγμή που ο Οδυσσέας, ύστερα από επτά χρόνια παραμονής στο νησί της Καλυψώς, φεύγει με τη σχεδία του για το ταξίδι της επι-

217. *Ἀτρεΐδης* = ο γιος του Ατρέα, ο Αγαμέμνονας.
218. *Ε 139* κ.α.
219. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 373.
220. Απολλόδ. *Βιβλ*. Γ', Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

στροφής, ενώ η θεά τού βάζει κρασί σε ασκό για να πάρει μαζί του. Επίσης, *«ἀτὰρ αἴγεον **ἀσκὸν** ἔχον μέλανος οἴνοιο, ἡδέος»* και μαζί μου είχα ασκί από αίγα, με μαύρο γλυκό κρασί, *ι 196*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος πηγαίνοντας προς το σπήλαιο του κύκλωπα Πολύφημου, είχε μαζί του ασκό με μαύρο κρασί. Επίσης, σε ασκό είχε κλείσει ο Αίολος τους ανέμους, *«δῶκε δέ μ' ἐκδείρας **ἀσκὸν** βοὸς ἐννεώροιο, ἔνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα, ... αὐτὰρ ἐμοὶ πνοιὴν Ζεφύρου προέηκεν ἀῆναι»* και μου έδωσε ασκί από βόδι εννέα ετών, αφού το έγδαρε, μέσα στο οποίο έδεσε τους δρόμους των βουερών ανέμων, ... αλλά μου άφησε μόνο την πνοή του Ζέφυρου να φυσά, *κ 19*. Εδώ ο Οδυσσέας διηγείται τη στιγμή που ο ταμίας των ανέμων Αίολος του δίνει τον ασκό με κλεισμένους μέσα όλους τους ανέμους, εκτός από τον Ζέφυρο, τον οποίο άφησε απέξω για να τον οδηγεί στην πατρίδα του. Το ότι ο Αίολος του άφησε τον Ζέφυρο να του φουσκώνει τα πανιά, σημαίνει ότι το νησί του Αιόλου ήταν δυτικά της Ιθάκης, εφόσον την εποχή εκείνη τα πλοία που χρησιμοποιούσαν μόνο ένα τετράγωνο[221] πανί μπορούσαν να πλεύσουν μόνο με ούριο άνεμο. Ναυτ. ορολ. βλ. *ἄσκωμα*.

ἄσκωμα, τό, προέρχ. από την ομηρ. λ. *ἀσκός*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια του δέρματος, βλ. Αριστοφ. *Βάτρ.* 363, *«**ἀσκώματα** καὶ λίνα καὶ πίτταν»* δέρματα, πανιά και πίσσα. Επίσης Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Α΄ 88, *«τὸ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ σκαλμῷ δέρμα **ἄσκωμα**»* το δέρμα που είναι στο σκαρμό λέγεται άσκωμα. Σημερ. ναυτ. ορολ. = δερμάτινο περίβλημα του κουπιού, στο μέρος που αυτό κινείται στο σκαρμό, για να μη φθείρεται, κν. κιοσελές[222].

ἀσπιδίσκη, ἡ, <υποκορ. της ομηρ. λ. *ἀσπίς*[223]. Κατά τον Ευστάθιο πρόκειται για κόσμημα της περικεφαλαίας σε σχήμα ασπίδας, βλ. *Σχόλ. Ἰλ.* 601.9, *«οἱ κατὰ τὸ μέτωπον τῆς περικεφαλαίας **ἀσπιδίσκοι**»*. Ναυτ. ορολ. = το μέρος του καθρέπτη της πρύμης ή πινακίδα πάνω στην οποία είναι γραμμένο το όνομα του πλοίου[224].

Ἀσπληδών, ἡ, πόλη της Βοιωτίας[225], στη χώρα των Μινύων. Η Ασπληδόνα μαζί με τον Ορχομενό συμμετείχαν στην εκστρατεία της Τροίας με τριάντα πλοία, υπό την αρχηγία του Ασκάλαφου και του αδελφού του Ιάλμενου, *«οἳ δ' **Ἀσπληδόνα** ναῖον ἰδ' Ὀρχομενὸν Μινύειον, τῶν ἦρχ' Ἀσκάλαφος καὶ Ἰάλμενος, ... τοῖς δὲ τριήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* αυτοί που κατοικούσαν την Ασπληδόνα και τον Μινύειο Ορχομενό είχαν αρχηγούς τον Ασκάλαφο και τον Ιάλμενο, ... οι οποίοι συμμετείχαν με τριάντα κοίλα πλοία, *Β 511*.

Ἀστέριον, τό, αρχ. πόλη της Θεσσαλίας[226] η οποία μαζί με το Ορμένιο έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με σαράντα πλοία, με αρχηγό τον Ευρύπυλο, *«οἳ δ' ἔχον Ὀρμένιον, ... οἵ τ' ἔχον **Ἀστέριον** ... τῶν ἦρχ' Εὐρύπυλος Εὐαίμονος ἀγλαὸς υἱός· τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* αυτοί που κατοικούσαν στο Ορμένιο ... και στο Αστέριο ... είχαν αρχηγό τον Ευρύπυλο, τον ξακουστό γιο του Ευαίμονα, οι οποίοι είχαν μαζί τους σαράντα μέλανα πλοία, *Β 735*.

Ἀστερίς, ἡ, μικρό βραχώδες νησί μεταξύ Ιθάκης και Σάμης (Κεφαλονιά), *«ἔστι δέ τις νῆσος μέσσῃ ἁλὶ πετρήεσσα, μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης, **Ἀστερίς**, οὐ μεγάλη»* είναι κάποιο νησί πετρώδες και μικρό στη μέση της θάλασσας μεταξύ της Ιθάκης και της απόκρημνης Σάμης, η Αστερίς, *δ 846*. Ο Στράβων την αναφέρει ως Αστερία[227].

ἀστερόεις, -εσσα, -εν <ομηρ. *ἀστήρ*, = πλήρης αστέρων, πολύαστρος. Ο πολύαστρος ουρανός ήταν για τους αρ-

221. J. Cuisenier, *Ο Περίπλους του Οδυσσέα*, Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005, σ. 124.

222. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 974. Αγγλ. leathering, βλ. A. Ansted, *A Dictionary of Sea Terms*, λ. oar.

223. *Ε 797*, *«**ἀσπίδος** εὐκύκλου»* της ωραιόκυκλης ασπίδας.

224. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 237.

225. Απέχει είκοσι στάδια από τον Ορχομενό και μεταξύ τους ρέει ο ποταμός Μέλας, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 415.

226. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 438, 439.

227. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 59, 456.

χαίους και τους μτγν. ναυτικούς πολύτιμος βοηθός στη νυχτερινή τους ναυσιπλοΐα. Η λ. *ἀστερόεις*, στον Όμηρο, χρησιμοποιείται ως κοσμητικό επίθ. του ουρανού, *«ὑπ' ἠελίῳ τε καὶ οὐρανῷ **ἀστερόεντι** ναιετάουσι πόληες ἐπιχθονίων ἀνθρώπων»* οι, υπό τον ήλιο και τον αστερόεντα ουρανό, κατοικούμενες από τους ανθρώπους πόλεις, *Δ 44*. Επίσης, *«ὁ δ' ἔπειτα Ποσειδάωνι ἄνακτι εὔχετο, χεῖρ' ὀρέγων εἰς οὐρανὸν **ἀστερόεντα»*** και αυτός έπειτα προσευχόταν στον άνακτα Ποσειδώνα, σηκώνοντας τα χέρια του στον πολύαστρο ουρανό, *ι 527*· επίσης, *Π 134*, *Σ 370*. Πρόκειται για τον κύκλωπα Πολύφημο, ο οποίος έχει βγει έξω στον αστερόεντα ουρανό και προσεύχεται παρακαλώντας τον πατέρα του Ποσειδώνα να στείλει πολλά δεινά στον Οδυσσέα, επειδή αυτός τον τύφλωσε.

ἀστεροπή, **ἡ**, επικ. τ. αντί *ἀστραπή*. Μετεωρ. = αστραπή, κεραυνός, *«Ποσειδάων ἐνοσίχθων δεινὸν ἄορ τανύηκες ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ εἴκελον **ἀστεροπῇ»*** ο Ποσειδώνας ο γαιοσείστης κρατάει στο παχύ του χέρι φοβερό επίμηκες ξίφος, όμοιο με αστραπή, *Ξ 386*. Επίσης, *«Ἰδομενεὺς δ' ..., γέντο δὲ δοῦρε, βῆ δ' ἴμεν **ἀστεροπῇ** ἐναλίγκιος»* και ο Ιδομενέας ... άρπαξε δύο δόρατα και έφυγε όμοιος με κεραυνό, *N 242*.

ἀστήρ -έρος, **ὁ**, δοτ. πληθ. *ἀστράσι*, = άστρο, αστήρ, (1) *«παμφαίνονθ' ὥς τ' **ἀστέρ'** ... ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ φαίνονται πολλοῖσι μετ' **ἀστράσι** ... ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι»* λαμποκοπούσε σαν αστέρι ... που πασίδηλες οι ακτίνες του διακρίνονται μέσα στ' άλλα αστέρια ... εκείνον που κύνα του Ωρίωνα αποκαλούν, *X 26* και *28*. Πρόκειται για το γερο-Πρίαμο, ο οποίος έβλεπε τον Αχιλλέα σαν το λαμπερό Ωρίωνα να αστράφτει μέσα στην πανοπλία του, όταν ο λαμπρός αυτός πολεμιστής ανυπομονούσε έξω από τα τείχη της Τροίας να αναμετρηθεί με τον Έκτορα. (2) *«δαΐδ' οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ **ἀστέρ'** ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος Ὠκεανοῖο»* του άναβε [του Διομήδη] από την περικεφαλαία και την ασπίδα ακατάπαυστο πυρ, όμοιο με το φθινοπωρινό[228] αστέρι, όταν λαμπρό φεγγοβολάει, λουσμένο στον ωκεανό[229], *E 5*. (3) *«νυκτὸς ἀμολγῷ ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται **ἀστήρ»*** μέσα στο σκοτάδι της νύχτας στέκεται ο Έσπερος, που είναι το ωραιότερο αστέρι στον ουρανό, *X 318*. Πρόκειται για το άστρο της Αφροδίτης, βλ. *Ἕσπερος*. (4) *«Ἀθήνην, ... οἷον δ' **ἀστέρα** ἧκε Κρόνου πάϊς ... ναύτῃσι τέρας»* Η Αθηνά ... έμοιαζε με αστέρι που έστειλε το παιδί του Κρόνου [ο Δίας] ... να δώσει στους ναύτες σημάδι, *Δ 75*, επίσης *Z 295*, *Z 401*, *o 108*. Βλ. *ἀστερόεις*, *ἀστεροπή*, *ἀστραπή*, *ἀστράπτω*, *ἄστρον*.

ἀστραπή, **ἡ**, <ομηρ. *ἀστράπτω*, (μετεωρ.), = η αστραπή. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Αριστ. *Μετεωρ.* 369a, 10, *«περὶ δὲ **ἀστραπῆς** καὶ βροντῆς, ἔτι δὲ περὶ τυφῶνος καὶ πρηστῆρος καὶ κεραυνῶν λέγωμεν»* θα μιλήσουμε δε για την αστραπή και τη βροντή, καθώς και για τους τυφώνες και τους ανεμοστρόβιλους και τους κεραυνούς. Βλ. ομηρ. λ. *ἀστεροπή*.

ἀστράπτω, (μετεωρ.), = ρίχνω αστραπές, *«**ἀστράπτων** ἐπιδέξι' ἐναίσιμα σήματα φαίνων»* [ο Δίας] άστραψε απ' τα δεξιά δείχνοντάς μας σημάδια ευοίωνα, *B 353*, επίσης *I 237*. Κατά τους Έλληνες οιωνοσκόπους, για έναν παρατηρητή στραμμένο προς Βορρά, το αίσιο (ευοίωνο) σημείο ήταν προς τα δεξιά

228. Πρόκειται για τον Σείριο, του οποίου η επιτολή (βλ. Γλωσσάριο) είναι στα τέλη Ιουλίου. Ο ποιητής τον αποκαλεί *ὀπωρινὸν ἀστέρα*, γιατί ο Όμηρος διαιρούσε το χρόνο σε άνοιξη, θέρος (αρχές καλοκαιριού), οπώρη (τέλος καλοκαιριού) και χειμώνα, βλ. *Ιλιάς*, Εκδ. Κάκτος 1992, ραψ. *E 5*. Ο Σείριος είναι άλλη ονομασία του άστρου *α* του αστερισμού του *Κυνός*. Η ονομασία «Σείριος» σημαίνει «άστρο με έντονη στίλβη», είναι δε το λαμπρότερο άστρο του ουρανού με μέγεθος -1,47. Ο Σείριος ήταν, για τους αρχαίους Αιγυπτίους, το σημαντικότερο άστρο, γιατί η ηλιακή του επιτολή συνέπιπτε με την πλημμύρα του Νείλου.

229. Κατά την αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων, η Γη ήταν επίπεδος δίσκος περιβαλλόμενος από τον Ωκεανό, που τον θεωρούσαν το μεγαλύτερο ποτάμι, απ' όπου ανέτελλαν και έδυαν ο ήλιος, το φεγγάρι και όλα τα ουράνια σώματα. Βλ. *Ιλιάς*, Εκδ. Κάκτος 1992, ραψ. *E 5*.

ή ανατολικά του και το απαίσιο (δυσοίωνο) προς τα αριστερά ή δυτικά του. Βλ. *ἀστεροπή*.

ἄστρον, τό, πληθ. *ἄστρα*, = το άστρο, *«ἐν οὐρανῷ* ***ἄστρα*** *φαεινὴν ἀμφὶ σελήνην φαίνετ' ἀριπρεπέα»* στον ουρανό τα άστρα γύρω από τη φωτεινή σελήνη φαίνονται μεγαλοπρεπή, *Θ 555*, επίσης *Κ 252*, *μ 312*, βλ. *ἀστήρ*. Την ομηρ. εποχή και μτγν., οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα αστέρια για τη νυχτερινή τους ναυσιπλοΐα, βλ. *πλανῆτες* και τους αστερισμούς *Ἅμαξα*, *Βοώτης*, *Κύων*, *Πληϊάδες*. Τα αστέρια γι' αυτούς δεν ήταν μόνο σημεία προσανατολισμού αλλά και στοιχείο εύρεσης του γ. πλάτους, βλ. *πολικός* «ἀστέρας». Στη σύγχρ. ωκεανοπλοΐα, η λήψη των γωνιακών υψών των αστέρων από τον ορίζοντα, με τη χρήση των αστρονομικών τους στοιχείων, μας δίνει ένα ακριβέστατο στίγμα. Βλ. *πλανῆτες* (υποσ.).

ἀστρονομικός, -ή, -όν, <ομηρ. *ἄστρον* + *νέμω*[230]. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Πλάτ. *Τίμ.* 27a, *«Τίμαιον μέν, ἅτε ὄντα* ***ἀστρονομικώτατον*** *ἡμῶν»* γιατί ο Τίμαιος είναι καλύτερος από εμάς στην αστρονομία. Πρβλ. ναυτ. ορολ. *ἀστρονομικὸ στίγμα*, ήτοι τρόπος εύρεσης της θέσης του πλοίου με αστρονομικές παρατηρήσεις των ουρανίων σωμάτων, όπως του Ήλιου, της Σελήνης και άλλων αστέρων. Τούτο επιτυγχάνεται με τη λήψη του ύψους του αστέρα με τον εξάντα και την αξιοποίησή του με μαθηματικούς υπολογισμούς, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων[231], και τα αστρονομικά στοιχεία[232] του αστέρα.

Ἀτλαντικός «ὠκεανός», προέρχ. από την ομηρ. ονομασία του τιτάνα *Ἄτλαντα* (βλ. λ.), που οι αρχαίοι τοποθετούσαν το βασίλειό του στη δυτική άκρη της θάλασσας, πέρα από τις Στήλες του Ηρακλή. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Πλάτ. *Τίμ.* 24e, *«ἔξωθεν ὁρμηθεῖσαν ἐκ τοῦ* ***Ἀτλαντικοῦ*** *πελάγους»* η οποία ήρθε απέξω απ' το Ατλαντικό πέλαγος. Εδώ ο Πλάτωνας αναφέρεται στη χαμένη ήπειρο *Ατλαντίδα*. Επίσης, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 392b, 23, *«****Ἀτλαντικῆς*** *καλουμένης θαλάσσης»* της ονομαζόμενης Ατλαντικής θάλασσας. Σήμερα, ο *Ατλαντικός ωκεανός* φέρει την ονομασία της θάλασσας που χωρίζει την Ευρώπη και την Αφρική από την Αμερική.

Ἄτλας, ὁ, <ομηρ. *α-* αθροιστ. + *τλῆναι*[233] (= υπομένω, αντέχω). Ο Άτλας, σύμφωνα με τον Όμηρο, κρατούσε ψηλές κολόνες που χώριζαν τη γη από τον ουρανό, και γνώριζε τα βάθη της θάλασσας, *«****Ἄτλας*** *... ὅς τε θαλάσσης πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι»* ο Άτλας ... ο οποίος γνωρίζει τα βάθη της θάλασσας και κρατάει μεγάλες κολόνες που χωρίζουν τη γη από τον ουρανό, *α 52*. Κατά τον Ησίοδο ο Άτλας βαστούσε στην πλάτη του, με τα χέρια του, τον ουρανό, *«****Ἄτλας*** *δ' οὐρανὸν εὐρὺν ἔχει κρατερῆς, ... κεφαλῇ τε καὶ ἀκαμάτῃσι χέρεσσι»* ο Άτλας που κρατάει τον πλατύ ουρανό, ... με το κεφάλι και με τα ακούραστα χέρια του, Ησιόδ. *Θεογ. 517*. Βλ. ναυτ. ορολ. *ἄτλας*.

ἄτλας, ὁ, προσηγορικό[234] της ομηρ. λ. *Ἄτλας*, πληθ. *ἄτλαντες* = ισχυρά υποστηρίγματα που τοποθετούνται κάτω από τη γάστρα του πλοίου και το υποβαστάζουν όταν αυτό βρίσκεται στη δεξαμενή ή κατά τη ναυπήγησή του, κν. τσιφούτια[235].

ἀτμόπλοιον, τό, <ομηρ. *ἀϋτμή* + *πλείω-πλέω*, = πλοίο που κινείται με ατμό.

ἀτμός, ὁ, <ομηρ. *ἄημι* (ἄω[236]), συγγ. με *ἀϋτμή*, πρβλ. μτγν. του Ομήρου συγγρ.,

230. *ι 233* κ.α.

231. Π.χ. το γ. πλάτος και μήκος αναμέτρησης, τη λήψη ακριβούς χρόνου Γκρήνουιτς κατά την παρατήρηση του αστέρα και την αναγνώριση του αστέρα.

232. Χρήση αστρονομικών πινάκων (Almanac). Υπολογισμός της απόκλισης, της ωρικής γωνίας και του Αζιμούθ του αστέρα κ.λπ.

233. *Ε 395* κ.α.

234. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *προσηγορικά ονόματα*.

235. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 180.

236. *ἄω* = πνέω, φυσώ, παρατ. *ἄεν*, βλ. Απολλ. Ρόδ. *Αργοναυτ.* Β΄ 1228, *«ἐϋκραὴς* ***ἄεν*** *οὖρος, ἱστία δ' ἤειραν»* φυσούσε ήπιος ούριος άνεμος, και σήκωσαν τα πανιά.

(1) *ἀτμίζω*, Αριστ. *Μετεωρ.* 349b, 23, *«διὰ ψυχρότητα συνίσταται ὁ **ἀτμίζων** ἀὴρ εἰς ὕδωρ»* με την ψύξη συμπυκνώνεται σε νερό ο αέρας που περιέχει υδρατμούς. Επίσης Ξεν. *Κύρ. Ἀνάβ.* 4.5.15, *«καὶ ἐτετήκει διὰ κρήνην τινὰ ἣ πλησίον ἦν **ἀτμίζουσα**»* και [το χιόνι] είχε λιώσει εξαιτίας μιας πηγής που υπήρχε κοντά, και έβγαζε ατμό. (2) *ἀτμίς*, Ηροδ. *Ἱστ.* 4.75, *«τὸ δὲ θυμιᾶται ἐπιβαλλόμενον καὶ **ἀτμίδα** παρέχεται»* αυτό βγάζει αναθυμίαμα και ατμό. Ο ατμός χρησιμοποιείται στη ναυτιλία ως κινητήρια δύναμη και ειδικά για την πρόωση των πλοίων, πρβλ. *ἀτμόπλοιον*.

ἀτρύγετος, -ον[237], ταραγμένος, αδάμαστος, πολυτάραχος, επίθ. της θάλασσας και του αιθέρα, χαρακτηριστικό της αγριότητάς τους, (1) *«παρὰ θῖν' ἁλὸς **ἀτρυγέτοιο»*** στην παραλία της ταραγμένης θάλασσας, *Α 316*, (2) *«**ἀτρύγετον** πόντον»*, το πολυτάραχο πέλαγος, *Ο 27*, (3) *«ἁλὸς **ἀτρυγέτοιο»*** της αδάμαστης θάλασσας, *α 72*, (4) *«αἰθέρος **ἀτρυγέτοιο»*** του ταραγμένου αιθέρα, *Ρ 425*.

Αὐγειαί, αἱ, (1), πόλη της Λακωνίας[238], η οποία μαζί με άλλες πόλεις της επικράτειας του Μενέλαου και υπό την αρχηγία του, έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο εξήντα πλοίων, *«οἳ δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν, Φᾶρίν τε Σπάρτην τε ... καὶ **Αὐγειὰς** ... τῶν οἱ ἀδελφεὸς ἦρχε, βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος, ἐξήκοντα νεῶν»* σ' αυτούς που κατοικούσαν στη χαραδρώδη Λακεδαίμονα, στη Φάρη και στη Σπάρτη, ... και στις Αυγειές ... σ' εκείνους ήταν αρχηγός ο αδελφός [του Αγαμέμνονα], ο βροντερόφωνος Μενέλαος, ο οποίος έφερε εξήντα πλοία, *Β 583*, (2) πόλη της Λοκρίδας[239], η οποία έλαβε μέρος μαζί με άλλες πόλεις στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο σαράντα πλοίων, υπό την αρχηγία του Αίαντα του Λοκρού, *«Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας μείων, ... οἳ Κῦνον τ' ἐνέμοντ' ... καὶ **Αὐγείας** ἐρατεινὰς ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο Λοκρῶν»* στους Λοκρούς ήταν αρχηγός ο ταχύς Αίαντας, ο μικρότερος γιος του Οϊλέα, ...αυτοί νέμονταν και τον Κύνο, ... και τις όμορφες Αυγείες ... και συμμετείχαν με σαράντα μαύρα πλοία [στο στόλο του Αίαντα], *Β 532*.

αὐγή, ἡ, στον ενικ. = φως, λάμψη, και στον πληθ. = ακτίνες, *«αἶψα δ' ἰαίνετο κηρός, ἐπεὶ κέλετο μεγάλη ἴς Ἠελίου τ' **αὐγὴ»*** και αμέσως το κερί μαλάκωσε, γιατί το ανάγκαζε η μεγάλη μου δύναμη και το φως [ζεστασιά] του Ηλίου, *μ 176*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος μας περιγράφει τη στιγμή που το πλοίο του περνούσε από τις Σειρήνες και αυτός πίεζε με τα χέρια του το κερί που είχε βάλει στα αυτιά των συντρόφων του, για να μην επηρεαστούν από τα σαγηνευτικά τους τραγούδια. Επίσης, *«ἀρίζηλοι δέ οἱ **αὐγαὶ** φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἀστράσι»* πασίδηλες δε οι ακτίνες του διακρίνονται μεταξύ πολλών αστεριών, *Χ 27*.

Αὐλίς -ίδος, ἡ, πόλη κτισμένη πάνω σε πετρώδη λόφο προς τα ΝΔ του Ευρίπου[240]. Ο Όμηρος την ονομάζει «πετρήεσσα» από τη βραχώδη τοποθεσία της. Στον όρμο της Αυλίδας συγκεντρώθηκε ο ελληνικός στρατός και στόλος για την εκστρατεία εναντίον της Τροίας, *«χθιζά τε καὶ πρωΐζ' ὅτ' ἐς **Αὐλίδα** νῆες Ἀχαιῶν ἠγερέθοντο κακὰ Πριάμῳ καὶ Τρωσὶ φέρουσαι»* σαν να ήταν εχθές ή προχθές που συγκεντρώθηκαν στην Αυλίδα τα πλοία των Αχαιών για να φέρουν συμφορές στον Πρίαμο και τους Τρώες, *Β 303*. Η Αυλίδα μαζί με άλλες πόλεις της Βοιωτίας συμμετείχε στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«οἵ θ' Ὑρίην ἐνέμοντο καὶ **Αὐλίδα** πετρήεσσαν Σχοῖνόν τε Σκῶλόν τε ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον»* ήρθαν απ' την Υρία και τη βραχώδη Αυλίδα, απ' τον Σχοίνο και τη Σκώλο, ... οι οποίοι είχαν μαζί τους πενήντα πλοία, *Β 496*.

237. Σκοτεινή η ετυμολογία. Η προέλευση από το *τρυγάω* (ο μη δυνάμενος να τρυγηθεί, επομ. έρημος, άκαρπος) εγκαταλείφθηκε. Πιθ. φαίνεται η ετυμ. από το *ἀ-* στερητ. + *τρύω* (παράλλ. τ. του ομηρ. *τρύχω*) = καταστρέφω, φθείρω (παθ. φθείρομαι, καταπονούμαι), οπότε *ἀτρύγετος* = ακαταπόνητος, αδάμαστος, βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*, & Liddell-Scott, *Λεξικόν*.

238. Αργότερα μετονομάστηκαν σε Αιγαιές, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 364. Κατά τον Παυσανία Γ, 21, 6, βρίσκονται τριάντα στάδια από το Γύθειο.

239. Κατά την εποχή του Στράβωνα αυτή η πόλη δεν υπήρχε, Στράβ. *Γεωγρ.* C. 364.

240. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 400, 401.

αὔρη, ἡ, ιων. τ. του *αὔρα*, <ομηρ. *ἄημι*[241], = πνοή ανέμου, αύρα, «***αὔρη*** *δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ πνέει ἠῶθι πρό.*» η αύρα από το ποτάμι ψυχρή πνέει πριν από την αυγή, *ε 469*. Μτγν. στο Ξεν. *Ἑλλ.* 6.2.29, «*καὶ εἰ μὲν* ***αὔρα*** *φέροι, ... ἀνεπαύοντο*» και αν φυσούσε αύρα [στα πανιά], ... αυτοί αναπαύονταν.

αὐτανδρος, -η, -ον, ουδ. *αὔτανδρον*, επίθ. που αναφέρεται σε πλοίο. Ναυτ. ορολ. = πλοίο μαζί με το πλήρωμά του. Π.χ. «το πλοίο βυθίστηκε αύτανδρο». Προέρχ. από τις ομηρ. λ. *αὐτός*[242] + *ἀνήρ*[243], και ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., όπως Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ.* Γ′ 582, «***αὔτανδρον*** *φλέξειν δόρυ νήιον*» και θα κάψει το πλοίο μαζί με το πλήρωμά του. Πρβλ. Θουκ. *Ἱστ.* 2.90, «*καὶ τῶν νεῶν τινὰς ... μίαν δὲ* ***αὐτοῖς ἀνδράσιν*** *εἷλον ἤδη*» και από κάποια πλοία ... ένα το 'πιασαν με όλο το πλήρωμά του.

αὐτερέτης, ὁ, <ομηρ. *αὐτός*[244] + *ἐρέτης*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., με την έννοια του κωπηλάτη που είναι ταυτόχρονα και πολεμιστής, βλ. Θουκ. *Ἱστ.* 1.10, όπου ο συγγρ. αναφέρεται στους κωπηλάτες του Φιλοκτήτη, κατά την εκστρατεία της Τροίας, οι οποίοι ήσαν ταυτόχρονα και πολεμιστές, «***αὐτερέται*** *δὲ ὅτι ἦσαν καὶ μάχιμοι πάντες, ἐν ταῖς Φιλοκτήτου ναυσὶ δεδήλωκεν*» [ο Όμηρος] μνημονεύει ότι οι κωπηλάτες του Φιλοκτήτη ήσαν και πολεμιστές (τοξότες). Επίσης, βλ. λεξικογράφο Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Α′. 95, «*οἱ δ' ἐμπλέοντες κυβερνήτης, πρῳράτης, ναύτης, ἐρέτης, ...* ***αὐτερέτης***» και στο πλοίο μέσα ήσαν: κυβερνήτης, πλωριός ναύτης, ναύτης, κωπηλάτης, ... και κωπηλάτης που ήταν ταυτόχρονα και πολεμιστής».

ἀϋτμή, ἡ, <ομηρ. *ἄημι*[245], συγγ. με *ἀτμός*[246], = (1) άνεμος, «*ὄρσας ... ἀμέργατον* ***ἀϋτμήν***,» σήκωσε ... φοβερό άνεμο, *λ 400*, (2) πνοή, «*τεῖρε δ'* ***ἀϋτμὴ*** *Ἡφαίστοιο*» γιατί τον βασάνιζε η πνοή του Ηφαίστου, *Φ 366*, (3) απόπνοια, οσμή, «*ἀλλ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦα κιὼν νεὸς ἀμφιελίσσης, καὶ τότε με κνίσης ἀμφήλυθεν ἡδὺς* ***ἀϋτμή***» μα όταν προχωρώντας ήμουν κοντά στο αμφίκυρτο πλοίο, τότε από το καιόμενο λίπος (τσίκνα) μου ήρθε ευχάριστη οσμή, *μ 369*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος έχει φτάσει με τους συντρόφους του στο νησί του θεού Ήλιου και έχει πέσει να κοιμηθεί. Όταν ξυπνάει, του έρχεται μυρωδιά από καμένο λίπος και καταλαβαίνει ότι οι σύντροφοί του έχουν σφάξει και τρώνε τις αγελάδες του θεού Ήλιου, που ούτε καν έπρεπε να τις πειράξουν. Αυτό θα εξοργίσει τον Δία, ο οποίος αργότερα θα κατακεραυνώσει το πλοίο του, με αποτέλεσμα να χαθούν όλοι οι σύντροφοί του[247] ενώ αυτός μόνος, ναυαγός πλέον, θα φθάσει εξαντλημένος στο νησί της θεάς Καλυψώς. (4) Καπνός, βλ. Ησιόδ. *Θεογ.* 862, «*καίετο γαῖα* ***αὐτμῇ*** *θεσπεσίῃ*» καιγόταν η γη με θαυμαστό καπνό. Πρβλ. ναυτ. ορολ. *ατμός*.

ἀφανής, ὁ, <ομηρ. *α-* στερ. + *φαείνω*, = αυτός που δεν φαίνεται. Η λ. *ἀφανής*, ως αυτοτελής λ., από αστρον. πλευράς, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., με την έννοια του αστέρα ο οποίος κατά την 24ωρη φαινόμενη κίνησή του βρίσκεται πάντοτε κάτω από τον ορίζοντα και ποτέ δεν είναι ορατός από έναν παρατηρητή που βρίσκεται σε ένα συγκεκριμένο γ. πλάτος, βλ. Αρρ. *Ἀν. Ἰνδ.* 25, «*τῶν τε ἀστέρων ὅσους πρόσθεν μετεώρους κατεώρων, οἳ μὲν* ***ἀφανέες*** *πάντη ἦσαν, οἳ δὲ πρὸς αὐτῇ τῇ γῇ ἐφαίνοντο, καταδύνοντές τε καὶ αὐτίκα ἀνατέλλοντες οἱ πάλαι ἀειφανέες*» από τα αστέρια που προηγουμένως έβλεπαν, άλλα μέν δεν φαίνονταν καθόλου, ενώ άλλα που πρώτα ήσαν μονίμως ορατά (αειφανή), σ' αυτό το σημείο της γης φαίνονταν να ανατέλλουν και να δύουν. Εδώ ο Αρριανός αναφέρεται στον Νέαρχο, το ναύαρχο του Αλέξανδρου, ο οποίος, καθώς ο στόλος του κατέβαινε σε νότια πλάτη στον Ινδικό ωκεανό, παρατηρούσε να αλλάζει όψη ο νυχτερινός ουρανός, έτσι που αστέρια τα οποία έβλεπαν σε βορειότερα πλάτη, τώρα να μην τα βλέπουν

241. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

242. Εδώ έχει την έννοια: *με, μαζί με, με όλο το*, πρβλ. «*δύω ἵππους* ***αὐτοῖσιν*** *ὄχεσφιν*» δύο ίππους με το όχημά τους, *Θ 290*.

243. *Ρ 435, φ 323* κ.α.

244. *Θ 290* κ.α.

245. Liddell-Scott, *Λεξικόν*.

246. Παπαγεωργίου, *Ομηρικό Λεξικό*.

247. *μ 405-425*.

πλέον, και άλλα που προηγουμένως ήταν μονίμως ορατά, τώρα να ανατέλλουν και να δύουν. Η λ. *ἀφανὴς ἀστήρ* έχει την ίδια έννοια και στη σημερ. αστρον. και ναυτ. ορολογία. Για παράδειγμα, για έναν παρατηρητή που βρίσκεται στο γ. πλάτος των Αθηνών (φ = 38^0 Β), αφανείς είναι οι αστέρες που βρίσκονται κοντά στο νότιο ουράνιο πόλο, όπως μεταξύ άλλων αστέρες του αστερισμού του Κενταύρου και του Σταυρού του Νότου.

ἀφήλιον, τό, (αστρον.), παράγ. από τις ομηρ. λ. *ἀπό* + *ἠέλιος* (ήλιος). Είναι το σημείο πάνω στην τροχιά ενός πλανήτη, που απέχει τη μεγαλύτερη απόσταση από τον ήλιο. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., όταν πλέον υιοθετείται το ηλιοκεντρικό σύστημα[248]. Βλ. *περιήλιον*.

ἀφικνέομαι, αποθ. μέλλ. *ἀφίξεαι -εται*, υποτ. γ′ πληθ. ἀφίκωνται, = φθάνω, *«Σειρῆνας μὲν πρῶτον* ***ἀφίξεαι****, αἵ ῥά τε πάντας ἀνθρώπους θέλγουσιν»* πρώτα θα φθάσεις στις Σειρήνες, που όλους τους ανθρώπους θέλγουν, *μ 39*. Πρόκειται για τη μάγισσα Κίρκη, η οποία κάνει γνωστό στον Οδυσσέα ότι, στο ταξίδι του προς την Ιθάκη, θα περάσει από τις σαγηνευτικές Σειρήνες και μάλιστα σε επόμενους στίχους τον συμβουλεύει για τον τρόπο που αυτός και οι σύντροφοί του θα τις αποφύγουν. Επίσης, *«εἰς ὅ κε νῆας ἐϋσσέλμους* ***ἀφίκωνται****»* μέχρις ότου φθάσουν στα ευκατάστρωτα πλοία, *Ρ 454*.

ἄφιξις, ἡ, ιων. *ἄπιξις*, <ομηρ. *ἀφικνέομαι*, = η άφιξη, ο ερχομός. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ*. 5.92, *«τὴν ἀπὸ Κορίνθου* ***ἄπιξιν****»* τον ερχομό από την Κόρινθο. Πρβλ. *ἀφιξῆ πλοίου*.

ἄφλαστον, τό, <ομηρ. *παφλάζω*. Κατά τον Ευστάθιο[249] είναι το άνω πρυμναίο τμήμα του πλοίου, το μη βρεχόμενο (παφλαζόμενο) από τα κύματα (Εικ. 4), σε αντίθεση προς την παφλαζόμενη πλώρη, *«Ἕκτωρ δὲ πρύμνηθεν ἐπεὶ λάβειν οὐχὶ μεθίει,* ***ἄφλαστον*** *μετὰ χερσὶν ἔχων, Τρωσὶν δὲ κέλευεν»* ο δε Έκτορας σαν έπιασε την πρύμη, δεν την άφηνε, το άφλαστο κρατώντας, τους δε Τρώες παρακινούσε, *Ο 717*. Μτγν. συναντάται επίσης στο Ηροδ. *Ἱστ*. 6.114, *«Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα ἐπιλαμβανόμενος τῶν* ***ἀφλάστων*** *νεός, τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκεϊ πίπτει»* ο Κυνέγειρος, ο γιος του Ευφορίωνα, κρατούσε την πρύμη του πλοίου, και του απέκοψαν το χέρι με τσεκούρι και τον σκότωσαν. Πρόκειται για έναν από τους δέκα Αθηναίους στρατηγούς[250] στη Μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.). Πολέμησε γενναία στη μάχη και στο τέλος προσπαθώντας να κρατήσει από την πρύμη εχθρικό πλοίο, κάποιος από τους Πέρσες τού έκοψε με τσεκούρι το χέρι και τον σκότωσε. Σημερ. ναυτ. ορολ, *ἄφλαστα*[251] = τα στολίδια της πρύμης, βλ. *ἀκρόπρῳρον*, *ἀκροστόλιον*.

Ἀφροδίτη, ἡ, (1) (αστρον.), ένας από τους τέσσερις ναυτικούς πλανήτες[252] που χρησιμοποιούνται για την εύρεση του αστρον. στίγματος του πλοίου. Οι άλλοι είναι ο Άρης, ο Ζευς και ο Κρόνος[253]. Η Αφροδίτη, όταν η γωνιακή της απόσταση από τον Ήλιο είναι μεγάλη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εύρεση του αστρον. στίγματος και κατά τη διάρκεια της ημέρας γιατί μπορεί να γίνει ορατή μέσω του τηλεσκοπικού φακού του εξάντα. (2) Κατά την προϊστορική παράδοση, κόρη του Δία και της Διώνης, θεά της καλλονής και της χάριτος και γυναίκα του Ηφαίστου, χωρίς να

248. Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος αναφέρθηκε στο *ηλιοκεντρικό σύστημα* στο ομώνυμο έργο του, το οποίο όμως δεν διεσώθη επειδή θεωρήθηκε «ασεβές» για την εποχή του, βλ. Κ. Γεωργακόπουλος, *Αρχαίοι Έλληνες Θετικοί Επιστήμονες*, Εκδ. Γεωργιάδης, Αθήναι 1995, σ. 82.

249. Ευστάθ. Θεσσ. *Σχόλ. Ἰλ. 1039*, vers. 717. Πρβλ. επίσης, λατ. aplustre -is = το κυρτό μέρος της πρύμης.

250. Ήταν αδερφός του τραγικού ποιητή Αισχύλου.

251. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ*. 236.

252. Λέγονται ναυτικοί πλανήτες επειδή, απ' όλους τους πλανήτες, είναι αυτοί που χρησιμοποιούνται για την εύρεση του αστρονομικού στίγματος επί του πλοίου. Βλ. navigational planets, El. Maloney, *Dutton's Navigation and Piloting*, 14th edition, Naval Institute Press, Annapolis Maryland, 1985, σ. 255, και Α. Δημαράκη - Χ. Ντούνη, *Ναυτιλία*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1987, σ. 86.

253. Brown's Nautical Almanac, έτους 2012.

ΕΙΚ. 4. ***Το άφλαστον της πρύμνης*** *(Πηγή:* **Ε. Κοφινιώτου**, ***Ομηρικό Λεξικό****)*

μένει πιστή σ' αυτόν (*θ 267* κ.εξ.). Όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, η Αφροδίτη πήγε με το μέρος των Τρώων (*Υ 40*).

ἀφρός, ὁ, ο αφρός «του ωκεανού, του ποταμού», *«Ὠκεανοῖο* ***ἀφρῷ*** *μορμύρων ῥέεν ἄσπετος»* έρρεε βουίζοντας ο απέραντος αφρός του ωκεανού, *Σ 403*. Επίσης, *«****ἀφρῷ*** *μορμύροντα ἰδών, ἀνά τ' ἔδραμ' ὀπίσσω»* βλέποντας τον αφρό [του ποταμού] να ρέει ορμητικά, έτρεξε προς τα πίσω, *Ε 599*.

ἄχθομαι, <ομηρ. *ἄχθος*, = φορτώνομαι, είμαι φορτωμένος (σχετ. με πλοίο), *«κοίλη νηῦς* ***ἤχθετο*** *τοῖσι νέεσθαι»* το κοίλο πλοίο φορτώθηκε για να φύγει, *ο 457*.

ἄχθος, τό, συγγ. του *ἄγω*[254] και *ἄγχω*[255], = βάρος, φορτίο «πλοίου», *«Μενέλαος, πολλὰ κτήματ' ἄγων, ὅσα οἱ νέες* ***ἄχθος*** *ἄειραν»* ο Μενέλαος έφερε [τόσο] πλούτο όσο φορτίο σήκωναν τα πλοία του, *γ 312*. Επίσης χαρακτηριστική είναι η ομηρ. παροιμιώδης φράση *«****ἄχθος*** *ἀρούρης»* βάρος της γης, *Σ 104*. Με τη φράση αυτή χαρακτήρισε ο Αχιλλέας τον εαυτό του ύστερα από το θάνατο του Πατρόκλου, θεωρώντας ότι αυτός από κει και πέρα θα ήταν βάρος της γης, ήτοι μάταιη η ζωή του.

Ἀχιλλεύς, ὁ, γιος του Πηλέα και της Θέτιδας, βασιλιάς των Μυρμιδόνων και των Ελλήνων της Θεσσαλίας. Είχε γιο τον Νεοπτόλεμο. Ο Αχιλλέας ήταν ο πιο αγαπητός και ο ενδοξότερος ήρωας του Τρωικού πολέμου και ίσως ο ιδανικότερος τύπος ήρωα που μας αναφέρει ο Όμηρος. Έχοντας μαζί του τον παιδαγωγό του Φοίνικα και το φίλο του Πάτροκλο οδήγησε με πενήντα πλοία Έλληνες, Μυρμιδόνες και Αχαιούς στην Τροία, *«Νῶν αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον, ... Μυρμιδόνες δὲ καλεῦντο καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀχαιοί, τῶν αὖ πεντήκοντα νεῶν ἦν ἀρχὸς* ***Ἀχιλλεύς***.» και τώρα όσοι κατοικούσαν στο Πελασγικό Άργος, ... και Μυρμιδόνες καλούντο και Έλληνες και Αχαιοί, είχαν πενήντα πλοία με αρχηγό τον Αχιλλέα, *Β 685, Π 168*. Ήταν ο ουσιαστικός αρχηγός των Ελλήνων στην Τροία. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Τροίας, κυρίευσε δώδεκα παραλιακές και ένδεκα μεσογειακές πόλεις (*Ι 328*), μεταξύ των οποίων και τη Λυρνησσό, όπου αιχμαλώτισε τη Βρισηίδα (*Α 392, Β 690*), που αργότερα του την πήρε ο Αγαμέμνονας. Η πράξη αυτή του Αγαμέμνονα όργισε τον Αχιλλέα, ο οποίος αποτραβήχτηκε από τις μάχες, με αποτέλεσμα οι Αχαιοί να χάνουν συνέχεια εδάφη και νίκες. Η μήνις αυτή του Αχιλλέα είναι και το θέμα της *Ιλιάδας*. Μάταια οι άλλοι ηγέτες τον παρακάλεσαν να ξαναγυρίσει στη μάχη. Όταν ο φίλος του, ο Πάτροκλος, του ζήτησε να του δώσει τα όπλα του για να εμφανιστεί εκείνος με τη μορφή του Αχιλλέα, φοβίζοντας έτσι τους Τρώες, δέχεται να του τα δώσει. Ο Πάτροκλος βγαίνει στη μάχη και σκοτώνεται από τον Έκτορα (*Π 827*). Ο Αχιλλέας τότε θρηνεί το χαμό του αγαπημένου του φίλου, μένει μέρες νηστικός, θυσιάζει στην πυρά αιχμαλώτους Τρώες που είχε συλλάβει ο Πάτροκλος και προκαλεί τον Έκτορα σε μονο-

254. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.
255. Σταματάκος, *Λεξικόν*.

μαχία. Τον σκοτώνει και τον δένει πίσω από το άρμα του σέρνοντάς τον με μανία (*Χ 326* κ.εξ.). Ωστόσο η ψυχή του μαλακώνει όταν ο ίδιος ο γερο-Πρίαμος έρχεται να του ζητήσει, με δάκρυα, το νεκρό γιο του. Επιστρέφει το πτώμα του Έκτορα και κλαίει μαζί με τον Πρίαμο. Εδώ φαίνεται η πραγματική μορφή του ήρωα. Πεισμώνει όταν πληγώνεται το αίσθημά του περί δικαιοσύνης, αφήνει έξαλλη την οργή του να ξεσπάσει όταν χάνει τον αγαπημένο του φίλο, αλλά νιώθει, το ίδιο βαθιά, τον ανθρώπινο πόνο, τον πατρικό, για την απώλεια αγαπημένου προσώπου[256]. Ο Αχιλλέας έκανε πολλά κατορθώματα στην Τροία, όπως μας εξιστορεί ο Όμηρος αλλά και οι μετέπειτα ποιητές. Κατά την προϊστορική παράδοση –πράγμα που δεν αναφέρει ο Όμηρος– θα πεθάνει χτυπημένος με δόλο από τον Πάρη στη φτέρνα, στο μοναδικό τρωτό σημείο του σώματός του. Ο Σοφοκλής στην τραγωδ. *Φιλοκτήτης* 338 αναφέρει ότι είχε ακουστά πως ο Αχιλλέας σκοτώθηκε από τον Απόλλωνα[257].

ἀχλύς -ύος, ἡ, (ναυτ. μετεωρ.), = ομίχλη, καταχνιά, σκοτάδι, *«ἠέλιος δὲ οὐρανοῦ ἐξαπώλωλε, κακὴ δ' ἐπιδέδρομεν **ἀχλύς**.»* αλλά ο ήλιος χάθηκε από τον ουρανό και κακή αχλύς επέδραμε, *υ 357*.

ἀχλύω, (ναυτ. μετεωρ.), <ομηρ. *ἀχλύς*, αόρ. *ἤχλυσε*, = σκοτεινιάζω, *«δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, **ἤχλυσε** δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς»* και τότε ο Κρονίων[258] έστησε κυανό νέφος πάνω απ' το βαθουλό πλοίο και το πέλαγος σκοτείνιασε, *μ 406, ξ 304*.

ἄχνη, ἡ, κυρ. η λεπτοκομμένη μορφή ύλης εν είδει σκόνης. *Ἁλὸς ἄχνη* = η αλισάχνη, ο αφρός της θάλασσας που εκτινάσσεται όταν το κύμα σκάει πάνω στο πλοίο ή σε βραχώδη ακτή, *«κῦμα θαλάσσης ... χέρσῳ ῥηγνύμενον ... ἀποπτύει δ' ἁλὸς **ἄχνην**»* το κύμα της θάλασσας ... που σκάει στη στεριά ... ξερνάει αλισάχνη, *Δ 426, ε 403*.

Ἀψευδής, ἡ, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 46*, <ομηρ. *ἀ-* στερητ. + *ψεῦδος*[259].

ἀφίς, ἡ, ιων. τ. αντί της δασυν. λ. *ἁφίς*, <ομηρ. *ἅπτω*. Έχει την έννοια του κυκλικού σχήματος, όπως (1) η θηλιά του διχτυού, *«μή πως ὡς **ἀφῖσι** λίνοι' ἁλόντε πανάγρου»* μήπως πιαστείτε στις θηλιές του διχτυού, *Ε 487*, (2) ναυτ. ορολ. η αψίδα της πρύμης[260], κν. κουτάλα, = το πρυμναίο κοίλο τμήμα της γάστρας, που εξέχει πρύμα από το ποδόστημα[261].

ἀφόρροος, -ον, <ομηρ. *ἄψ*[262] + *ῥέω*, επίθ. του ωκεανού, = ο προς τα πίσω ρέων, ο οπισθόροος, *«Εὐρυνόμη, θυγάτηρ **ἀφορρόου** Ὠκεανοῖο»* η Ευρυνόμη, η κόρη του οπισθόρροου ωκεανού, *Σ 399, θ 65*. Στα ομηρ. έπη ο ωκεανός αναφέρεται ως ποταμός που περιρρέει τη γη. Βλ. Εικ. 12.

256. *Μυθολογικό & Ομηρικό Λεξικό*, Σύγχρονη Διδακτική, λ. *Αχιλλέας*.

257. *«ὁ Πηλέως γόνος τέθνηκεν, ἀνδρὸς οὐδενός, θεοῦ δ' ὕπο, τοξευτός, ὡς λέγουσιν, ἐκ **Φοίβου** δαμείς.»* τον Αχιλλέα δεν τον σκότωσε κανένας θνητός· ο Φοίβος (Απόλλωνας) τον σαΐτεψε, καθώς λένε.

258. Ο γιος του Κρόνου ή Κρονίδης = ο Δίας.

259. *Β 81* κ.α.

260. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 9, αγγλ. counter, γαλλ. la voute.

261. *ποδόστημα* = το πρυμνιό μέρος του πλοίου, εκεί που βρίσκεται το πηδάλιο.

262. *ἄψ*, επικ. επίρρ. = πίσω, προς τα πίσω, *Χ 277* κ.α.

του φοβερού πελώριου [ελαφιού], *κ 168*. Πρόκειται για το ελάφι που σκότωσε ο Οδυσσέας στο νησί της μάγισσας Κίρκης. Η λ. συναντάται επίσης σε μτγν. αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ίστ.* 2.28, *«πολλέων γὰρ αὐτὸν χιλιάδων ὀργυιέων* ***πλεξάμενον*** *κάλον κατεῖναι ταύτῃ καὶ οὐκ ἐξικέσθαι ἐς βυσσόν.»* διότι έπλεξε σχοινί χιλιάδων οργιών και το έριξε στο νερό, αλλά χωρίς αυτό να φτάσει στο βυθό. Εδώ ο Ηρόδοτος αναφέρεται στις πηγές του Νείλου, που ο Αιγύπτιος βασιλιάς Ψαμμήτιχος έβαλε να μετρήσουν το βάθος τους και δεν βρήκαν βυθό. Ο Ηρόδοτος συνεχίζοντας την αφήγησή του λέγει ότι αν αυτό αληθεύει, θα οφείλεται σε ισχυρές δίνες που δεν επιτρέπουν στο βαρίδι να φθάσει στο βυθό. Βλ. *πλεκτάνη, πλεκτός*.

Πευρών, ἡ, αρχαία πόλη της Αιτωλίας κοντά στον Εύηνο ποταμό[958], η οποία μαζί με άλλες αιτωλικές πόλεις και υπό την αρχηγία του Θόαντα, έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο σαράντα πλοίων, *«Αἰτωλῶν δ' ἡγεῖτο Θόας Ἀνδραίμονος υἱός, οἳ* ***Πλευρῶν'*** *ἐνέμοντο καὶ Ὤλενον ... Καλυδῶνά τε πετρήεσσαν, ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* ο Θόας, ο γιος του Ανδραίμονα, ηγεμόνας των Αιτωλών που νέμονταν την Πλευρώνα και την Ώλενο, ... και τη βραχώδη Καλυδώνα, ... έφερε μαζί του σαράντα μαύρα πλοία, *Β 639*.

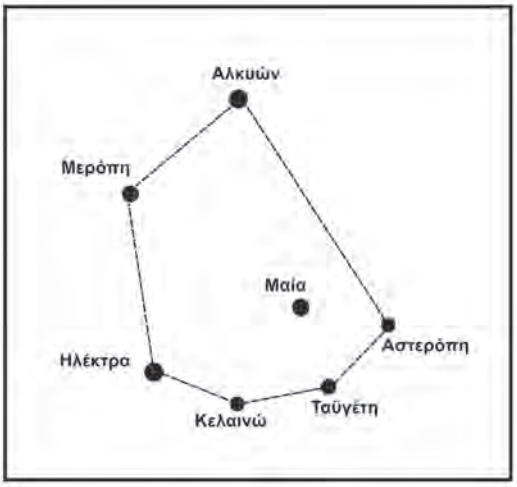
πλεύση, ἡ, (ἡ πορεία), από τις ομηρ. λ. *πλείω, πλώω*. Ναυτ. ορολ. = η κατεύθυνση της προχώρησης του πλοίου σχετικά με τον κύκλο του ορίζοντα. Ήτοι, η γωνία η οποία περιλαμβάνεται μεταξύ του Βορρά και της κατεύθυνσης του πλοίου.

πλευστικῶς, επίρρ., <ομηρ. *πλείω, πλώω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια της δυνατότητας που έχει ένα αντικείμενο να πλέει, βλ. Αριστ. *Μετεωρ.* 359a, 10, *«καὶ γὰρ τὸ πάχος διαφέρει τοσοῦτον ὥστε τὰ πλοῖα ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἀγωγίμων βάρους ἐν μὲν τοῖς ποταμοῖς ὀλίγου καταδύνειν, ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ μετρίως ἔχειν καὶ* ***πλευστικῶς****»* και η πυκνότητα διαφέρει [μεταξύ γλυκού και αλμυρού νερού] έτσι ώστε τα πλοία με το ίδιο φορτίο, ενώ στο ποτάμι είναι μισοβυθισμένα, στη θάλασσα είναι κανονικά, ώστε να μπορούν να πλέουν.

πλέω, βλ. *πλείω* και *πλώω*.

πλήθω, αμετβ. τ. του *πίμπλημι*. Η λ. συναντάται πολλές φορές στον Όμηρο, όπως *Ε 87* κ.α., με την έννοια του πληρούμαι, είμαι πλήρης, εξογκώνομαι, από την οποία παράγ. πολλές λ. της αρχ. και σύγχρ. ναυτ. ορολ., βλ. *πλήμη, πλημμυρίς, πλημυρίς, πλησίστιος*. Πρβλ. *σελήνη πλήθουσα* (= πανσέληνος), *Σ 484*.

Πληϊάδες[959], **αἱ,** (αστρον.), οι Πλειάδες είναι ένα θεαματικό αστρικό σμήνος στον αστερισμό του Ταύρου και 6-7 αστέρια του αναγνωρίζονται εύκολα με γυμνό οφθαλμό (Εικ. 8). Ο Οδυσσέας χρησιμοποιεί τον αστερισμό αυτό για τον προσανατολισμό

ΕΙΚ. 8. Ο αστερισμός των Πλειάδων

958. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 450.

959. Μερικοί το ετυμολογούν με το ρήμα *πλέω*, διότι η μεν *επιτολή* τους (βλ. Γλωσσάριο) έφερνε το θέρος, η δε δύση το χειμώνα, που σήμαινε παράλληλα την έναρξη και το τέλος της ναυτιλίας, βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*, λ. *Πληιάδες*. Κατά την προϊστορική παράδοση οι Πλειάδες ήσαν κόρες του Άτλαντα και οι αρχαίοι διά του Έλληνα αστρονόμου και ποιητή Άρατου (3ος αι. π.Χ.) έδωσαν τα ονόματα των Πλειάδων στα επτά λαμπρότερα αστέρια του σμήνους, τα οποία, ξεκινώντας από το μεγαλύτερο, κατά σειρά μεγέθους είναι: Αλκυών, Ηλέκτρα, Μαία, Μερόπη, Ταϋγέτη, Κελαινώ και Αστερόπη.

του και τη νυχτερινή του ναυσιπλοΐα. Έχει φύγει από το νησί της Καλυψώς και από τη μεγάλη του επιθυμία να γυρίσει στην πατρίδα, ταξιδεύει και τη νύχτα έχοντας ως οδηγό τις Πλειάδες και άλλα αστέρια γνωστά στη ναυσιπλοΐα της εποχής του, *«γηθόσυνος δ' οὖρῳ πέτασ' ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς. αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνήεντως ἥμενος· οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε **Πληϊάδας** τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην»* περιχαρής για τον ούριο άνεμο σήκωσε πανιά ο θεϊκός Οδυσσέας. Έπειτα, καθήμενος επιδέξια, κατεύθυνε το πηδάλιο. Και δεν του βάραινε τα βλέφαρα ο ύπνος αλλά [ναυσιπλοούσε] παρατηρώντας τις Πλειάδες και τον αργά δύοντα Βοώτη, *ε 272, Σ 486.*

πλήμη, ἡ, από τις ομηρ. λ. *πίμπλημι - πλήθω*. Ναυτ. ορολ. = η πλήμη, το μέγιστο ύψος της στάθμης της παλίρροιας, βλ. *πλημυρίς*, επίσης με δύο *-μ- (πλημμυρίς).*

πλημμυρίς, ἡ, (ωκεαν.), πρόκειται για τη χρονική περίοδο που ανυψώνεται το νερό από την κατώτατη ρηχία μέχρι την πλήμη. Στον Όμηρο η λέξη συναντάται μία φορά (*ι 486*) και το πιο πιθανό να γράφεται με ένα *-μ-* (*πλημυρίς*, βλ. λ.) όπως θεωρούν εκείνοι που ετυμολογούν τη λέξη από το *πίμπλημι - πλήθω* (= πληρώ, γεμίζω). Όσοι γράφουν τη λέξη με δύο *-μ-* (*πλημμυρίς*), υποστηρίζουν την προέλευση από το *πλήν* + *μύρω*[960]. Στο Ηροδ. *Ίστ.* 8.129, γράφεται με δύο *-μ-*, *«ἐπῆλθε **πλημμυρὶς** τῆς θαλάσσης μεγάλη, ὅση οὐδαμά κω, ὡς οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι»* έγινε μεγάλη πλημμυρίδα (παλίρροια) στη θάλασσα, όσο ποτέ άλλοτε, όπως λένε οι ντόπιοι. Σήμερα, στη ναυτική ορολογία έχουμε τις λέξεις *πλήμη*[961] (ή *πλήμμη*[962]) και *πλημμυρίς*[963].

πλήμνη, ἡ, η λ. ανάγεται στο θ. *πλη-* της ομηρ. λ. *πίμπλημι*. Σημερ. ναυτ. ορολ. = δακτύλιος στο κέντρο του τροχίλου (τροχαλίας), που περιβάλλει τον άξονά του, κν. ταμπάνι[964]. Στον Όμηρο, πρόκειται για τη στεφάνη (δακτύλιο) στο κέντρο του τροχού που περιβάλλει τον άξονα του άρματος, *«**πλῆμναι** δ' ἀργύρου εἰσὶ περίδρομοι ἀμφοτέρωθεν»* ασημένιες πλήμνες περιβάλλουν και τις δύο άκρες [του άξονα], *Ε 726.* Κατά τον Ευστάθιο[965]: (α) *«εἰσὶ δὲ **πλῆμναι** αἱ τῶν τροχῶν χοινικίδες ἤτοι σύριγγες, ... εἰς ἃς ἐντίθενται τὰ τοῦ ἄξονος ἄκρα»* πλήμνες είναι τα ανοίγματα που φέρουν οι τροχοί [στο κέντρο], δηλ. οι τρύπες, ... μέσα απ' τις οποίες περνούν τα άκρα του άξονα του άρματος, (β) *«πλῆμναι καλούμεναι διὰ τὸ πλήθεσθαι ἢ πληροῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἄξονος»* ονομάζονται πλήμνες επειδή γεμίζονται ή πληρούνται από τον άξονα.

πλημυρίς, ἡ, <ομηρ. *πίμπλημι, πλήθω*. Στον Όμηρο σημ. την πλημμύρα, την εξόγκωση και την προς την παραλία κίνηση του θαλασσινού νερού, *«τὴν δ' αἶψ' ἤπειρόνδε παλιρρόθιον φέρε κῦμα, **πλημυρὶς** ἐκ πόντοιο, θέμωσε δὲ χέρσον ἰκέσθαι»* και το πλοίο αμέσως έφερε στην ξηρά το παλινδρομικό κύμα, και η πλημμυρίδα απ' το πέλαγος το ανάγκασε να έλθει στην ξηρά, *ι 486.* Πρόκειται για την εξόγκωση του κύματος, που δημιουργήθηκε από το βράχο που έριξε στη θάλασσα ο κύκλωπας Πολύφημος, προσπαθώντας να στοχεύσει το πλοίο του Οδυσσέα. Βλ. ναυτ. ορολ. *πλημμυρίς.*

πλησίαλος, -ον, <ομηρ. *πλησίος*[966] + *ἅλς*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. με την έννοια αυτού που είναι πλησίον της θάλασσας, στην παραλία, βλ. Αθήν. *Δειπν.* 333C, *«ὦδευον κατὰ τὸ **πλησίαλον»*** προχωρούσαν στην παραλία.

πλησίστιος, -ον, <ομηρ. *πίμπλημι, πλήθω* + *ἱστίον*, = πλησίστιος, με φουσκωμένα πανιά, *«ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε νεὸς κυανοπρῴροιο ἴκμενον οὖρον ἵει **πλησίστιον**, ... Κίρκη ἐϋπλόκαμος»* σε εμάς πάλι η ωραιοπλέξουδη Κίρκη, στην πρύμη του κυανόπλωρου πλοίου ούριο άνεμο έστειλε, που

960. *μύρω (μύρομαι)* = ρέω, στάζω, δακρυρροώ (βλ. Ησιόδ. *Ἀσπίς*, 132), και Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

961. *πλήμη* = το μέγιστο ύψος της στάθμης της παλίρροιας, βλ. Α. Δημαράκη - Χ. Ντούνη, *Ναυτιλία*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1987, σ. 493.

962. Βλ. Π. Δρανδάκης, *Μεγ. Ελλην. Εγυκλ.*, λ. *πλήμμη*.

963. *πλημμυρίς* = η χρονική περίοδος, κατά την οποία ανυψώνεται το νερό, από την κατώτατη ρηχία μέχρι την πλήμη.

964. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 421.

965. *Πίναξ Ἰλ. και Ὀδ.* 598.13,

966. *ε 71* κ.α.

φούσκωνε τα πανιά, *λ 7*. Μτγν. βλ. Ευριπ. *Ἰφ. Ταύρ.* 430, *«**πλησιστίοισι** πνοαῖς συριζόντων κατὰ πρύμναν»* άνεμοι που γεμίζουν τα πανιά και σφυρίζουν στην πρύμη. Την ίδια έννοια έχει και σήμερα στη ναυτ. ορολ.

πλοιάριον, τό, <ομηρ. *πλείω-πλέω*, υποκορ. της λ. *πλοῖον*. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ. με την έννοια που έχει και σήμερα, αυτήν του μικρού πλοίου, βλ. Αριστοφ. *Βάτρ.* 139, *«ἐν **πλοιαρίῳ** τυννουτῳί σ' ἀνὴρ γέρων ναύτης διάξει δύ' ὀβολὼ μισθὸν λαβών.»* σε πλοιάριο, γέροντας ναυτικός αφού πάρει δύο οβολούς, θα σε περάσει [απέναντι]. Επίσης, στο Ξεν. *Ἑλλ.* 4.5.17, *«οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαίου, εἰσβάντες εἰς **πλοιάρια** παρέπλεον»* όσοι βρίσκονταν στο Λέχαιο μπήκαν μέσα στα πλοιάρια και έπλεαν κατά μήκος της παραλίας.

πλοίαρχος, ὁ, σύγχρονη[967] λ., η οποία προέρχ. από τις ομηρ. λ. *πλείω-πλέω* + *ἄρχω (ἀρχός)*, = ο πλοίαρχος, ο κυβερνήτης εμπορικού πλοίου, βλ. *ἀρχὸς νηὸς (Β 492)*. Επίσης, ανώτερος βαθμός αξιωματικού του Π.Ν. και Λ.Σ.

πλοῖον, τό, <ομηρ. *πλείω-πλέω*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. Ηροδ. *Ἱστ.* 1.168, *«ἐσβάντες πάντες ἐς τὰ **πλοῖα** οἴχοντο πλέοντες ἐπὶ τῆς Θρηίκης»* αφού μπήκαν στα πλοία τους, κατέφυγαν στη Θράκη. Όταν συνοδεύεται από επίθ., όπως τα κατωτέρω, τότε αυτό χαρακτηρίζει και το είδος του εμπορικού πλοίου: *ἁλιευτικόν, ἱππαγωγόν, σιταγωγόν, φορτηγικόν*. Στον Όμηρο, το πλοίο (κυρίως το πολεμικό) αναφέρεται ως *νηῦς* και το φορτηγό ως *φορτίς*. Άλλο πλεούμενο που αναφέρει ο ποιητής είναι η *σχεδίη*.

πλόκαμος, ὁ, <ομηρ. *πλέκω*, = πλεξούδα *«χερσὶ **πλοκάμους** ἔπλεξε φαεινοὺς»* με τα χέρια της έπλεξε λαμπρές πλεξούδες, *Ξ 176*, μτγν. *πλοκάμι* = βραχίονας (πόδι) του χταποδιού. Βλ. *πλοκή*.

πλοκή, ἡ, <ομηρ. *πλέκω*, = πλέξιμο «σχοινιού», σχοινοπλοκία[968]. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Αριστ. *Περὶ ζῴων γεν.* 5.3.18, *«ἡ τοῦ δικτύου **πλοκή»*** το πλέξιμο του διχτυού. Επίσης, Ευριπ. *Ἰφ. Ταύρ.* 817, *«ὕφηνα καὶ τόδ' εἶδος εὐμίτοις **πλοκαῖς»*** το ύφανα και αυτό με ωραίο πλέξιμο. Βλ. *πλόκαμος*.

πλόος, ὁ, συνηρ. *πλοῦς*, <ομηρ. *πλείω, πλέω*, = ο πλους, το (θαλάσσιο) ταξίδι, *«ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς Μενέλαος, ἐν Λέσβῳ δ' ἔκιχεν δολιχὸν **πλόον** ὁρμαίνοντας»* μετά από εμάς έφυγε ο ξανθός Μενέλαος και μας ξαναβρήκε στη Λέσβο, καθώς εμείς σκεφτόμαστε το μακρύ ταξίδι, *γ 169*. Πρόκειται για τον Νέστορα, ο οποίος αφηγείται στον Τηλέμαχο την επιστροφή από την Τροία των Ελλήνων, μεταξύ των οποίων και του Μενέλαου, τον οποίο αυτός συνάντησε όταν ήταν στη Λέσβο. Τώρα ο Νέστορας βρίσκεται ήδη στην Πύλο, στα ανάκτορά του, και τον έχει επισκεφθεί ο Τηλέμαχος για να μάθει νέα για τον πατέρα του. Η λ. συναντάται επίσης μτγν. σε αρχ. συγγρ., όπως Ηροδ. *Ἱστ.* 2.158, *«τῆς μῆκος μέν ἐστι **πλόος** ἡμέραι τέσσερες»* το μήκος [της διώρυγας] είναι όσο ταξίδι με πλοίο διάρκειας τεσσάρων ημερών. Πρόκειται για τη διώρυγα που ένωνε τον Νείλο με την Ερυθρά θάλασσα και έφερε σε θαλάσσια επικοινωνία τη Μεσόγειο θάλασσα με την Ερυθρά θάλασσα μέσω του Νείλου ποταμού.

πλοῦς, ὁ, βλ. *πλόος*.

πλωτός, -ή, -όν, <ομηρ. *πλώω*, επικ. τ. του *πλέω*. Η λ. συναντάται στον Όμηρο μία μόνο φορά, ως επίθετο της νήσου Αιολίας, με την έννοια του νησιού που επιπλέει, *«Αἰολίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιεν Αἴολος ἱπποτάδης, φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσι, **πλωτῇ** ἐνὶ νήσῳ»* και στο νησί Αιολία φτάσαμε, εκεί όπου κατοικούσε σε πλωτό[969] νησί ο Αίολος, ο γιος του Ιππότη, φίλος στους αθάνατους θεούς, *κ 3* (†). Οι αρχαίοι[970] πίστευαν ότι το νησί του Αιόλου είναι η Στρογγύλη (νυν Στρόμπολι), που ανήκει στις ηφαιστειακές Λίπαρες νήσους, βόρεια της Σικελίας. Μτγν. μελετητές το επιβεβαιώνουν και, όσον αφο-

967. Ως αυτοτελής λ. μαρτυρείται από το 1836, Μπαμπινιώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό*.

968. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 320.

969. Η λ. *πλωτός* κατ' άλλους σημαίνει αυτόν που περιπλέεται από θάλασσα (το νησί), βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*, λ. *πλωτός*.

970. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 276.

ρά τα περί «πλωτού» νησιού, θεωρούν ότι τούτο οφείλεται στην εικόνα που δείχνει το νησί στον παρατηρητή. Αυτό το αποδίδουν στις ελαφρόπετρες που συγκεντρώνονται από τα θαλάσσια ρεύματα στις ακτές του, που η παρουσία τους δίνει την εντύπωση ότι το νησί λικνίζεται πάνω σε σχεδία. Επίσης ο Ηρόδοτος, *Ίστ.* 2.156, αναφέρεται σε πλωτό νησί, *«ἡ Χέμμις καλεομένη ... λέγεται δὲ ὑπὸ Αἰγυπτίων εἶναι αὕτη ἡ νῆσος* ***πλωτή****.»* το νησί που λέγεται Χέμμις ... οι Αιγύπτιοι λένε ότι επιπλέει. Σημερ. ναυτ. ορολ. = αυτός που διαπλέεται, ο διαπλεύσιμος, όπως *πλωτός* ποταμός[971].

πλώω, επικ. τ. του *πλέω*, παρατ. γ′ πληθ. *πλῶον*, = κολυμπώ, επιπλέω, *«πολλὰ δὲ τεύχεα καλὰ δαὶ κταμένων αἰζηῶν* ***πλῶον*** *καὶ νέκυες»* πολλά ωραία όπλα σκοτωμένων παλικαριών, καθώς και νεκροί επέπλεαν, *Φ 302*.

πνέω, επικ. *πνείω*, μτχ. *πνείοντες*, = φυσώ, πνέω, *«οὐδέ ποτ' οὖροι* ***πνείοντες*** *φαίνονθ' ἁλιαέες»* ούτε φαίνονταν να φυσήξουν θαλασσινοί ούριοι άνεμοι (κατάλληλοι για θαλασσινό ταξίδι), *δ 361*.

πνοιή, ἡ, <ομηρ. *πνέω*, επικ. και ιων. τ. αντί του *πνοή*, = πνοή, φύσημα ανέμου, *«τὸ δέ τε* ***πνοιαὶ*** *δονέουσι παντοίων ἀνέμων»* αυτό δε δονούν οι πνοές κάθε ανέμου, *Ρ 55*. Επίσης, *«θαλάσσης κῦμα ... ποτὶ χέρσον ποντόθεν ὀρνύμενον* ***πνοιῇ*** *Βορέω ἀλεγεινῇ»* το κύμα της θάλασσας ... ορθώνεται απ' το πέλαγος, και πέφτει πάνω στην ξηρά, από τη φοβερή πνοή του Βοριά, *Ξ 395*.

Ποδαλείριος, ὁ, ο Ποδαλείριος μαζί με τον αδελφό του, τον Μαχάονα, γιοι του Ασκληπιού, ήταν φημισμένοι γιατροί στην Τροία, και οι δυο τους ήσαν μεταξύ των μνηστήρων της Ελένης[972]. Τα δύο αδέρφια ήσαν αρχηγοί των θεσσαλικών πόλεων Τρίκκης, Ιθώμης και Οιχαλίας, και έφεραν μαζί τους, στην εκστρατεία της Τροίας, τριάντα πλοία, *«οἳ δ' εἶχον Τρίκκην καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν, οἵ τ' ἔχον Οἰχαλίην ..., τῶν αὖθ' ἡγείσθην Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε ἰητῆρ' ἀγαθῶ* ***Ποδαλείριος*** *ἠδὲ Μαχάων· τοῖς δὲ τριήκοντα γλαφυραὶ νέες ἐστιχόωντο»* όσοι κατοικούσαν στην Τρίκκη, στη βραχώδη Ιθώμη και την Οιχαλία ..., σ' αυτούς ήταν αρχηγοί οι δύο γιοι του Ασκληπιού, φημισμένοι γιατροί, ο Ποδαλείριος και ο Μαχάονας. Τους ακολουθούσαν τριάντα κοίλα πλοία, *Β 732*.

πολεύω, ποιητ. αμετάβ., = περιφέρομαι, περιπλανώμαι, συχνάζω, κατοικώ, *«οὐδ' ἄλοχον κεδνὴν Ἰθάκης κατὰ ἄστυ* ***πολεύειν****»* ούτε την πιστή σύζυγό σου [θα αφήσουμε] να περιφέρεται στην πόλη της Ιθάκης, *χ 223* (†), βλ. *πόλος*, *πολικός* «αστέρας», *θαλαμηπόλος*.

πολικός, ὁ, «ἀστέρας», <ομηρ. *πέλω (πέλομαι)*[973], *πολεύω*, = ο αστέρας *α* της Μικρής Άρκτου, ο οποίος σήμερα βρίσκεται σχεδόν πάνω στον Β πόλο του *άξονα του κόσμου*, εξού και το όνομά του (Εικ. 9). Την ονομασία αυτή στο μέλλον θα φέρει κάποιος άλλος αστέρας που θα βρίσκεται κοντά στον Β πόλο. Ο πολικός αστέρας σήμερα όλο και πλησιάζει προς τον Β πόλο[974]. Απέχει μόνο 1^0 περίπου απ' αυτόν, κι αυτό θα συνεχιστεί μέχρι το έτος 2100 περίπου και μετά θα αρχίσει να απομακρύνεται απ' αυτόν λόγω της *μετάπτωσης των ισημεριών*, και θα ξαναβρεθεί στη θέση αυτήν ύστερα από 25.800 χρόνια. Τούτο ήταν γνωστό στον Ίππαρχο (120 π.Χ.), ο οποίος το είχε με ακρίβεια υπολογίσει (βλ. Παράρτημα 1). Στο χρονικό διάστημα των 25.800 χρόνων αντιστοιχούν διάφοροι πολικοί αστέρες, έτσι περί το 2800 π.Χ. πολικός αστέρας ήταν ο Thuban –ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί πολικός και κατά την περίοδο του Τρωικού πολέμου– και το 14 000 μ.Χ. θα είναι ο Vega (Εικ. 15 & 16). Η γνώση της θέσης

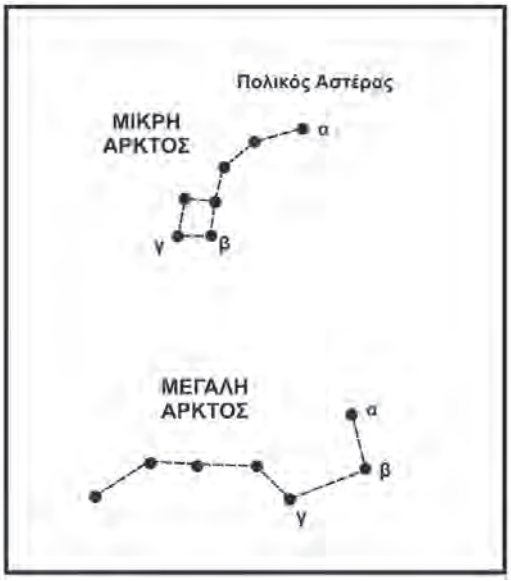
971. Μέσα σε πλωτούς ποταμούς και σε μεγάλη απόσταση από το στόμιό τους βρίσκονται πολλά από τα μεγαλύτερα λιμάνια ανά τον κόσμο: Γαλλία: Μπορντό (π. Γκαρόν), Ρουέν (π. Σηκουάνας), Αγγλία: Λονδίνο (π. Τάμεσης), Ολλανδία: Ρότερνταμ (π. Μάαζ), Γερμανία: Αμβούργο (π. Έλβας), Ελβετία: Βασιλεία (λιμάνι πάνω στον Ρήνο ποταμό, μέσω του οποίου φθάνουν εκεί πλοία από τη Βόρεια Θάλασσα) κ.ά.

972. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ′, Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.

973. *πέλω* = κινούμαι, *Λ 392* κ.α.

974. Ο πολικός αστέρας φαινομενικά πλησιάζει προς τον πόλο, ενώ στην πραγματικότητα αυτός μένει ακίνητος μαζί με όλους τους απλανείς αστέρες, και αυτός που πλησιάζει είναι ο άξονας του κόσμου.

του πολικού αστέρα είναι πολύ σημαντική για το ναυτιλλόμενο, και ειδικά αυτόν της αρχαίας εποχής, γιατί το ύψος του από τον ορίζοντα μας δίνει πρακτικά το γ. πλάτος της περιοχής, πρβλ. *ἔξαρμα*. Η εύρεση του σημείου του Β πόλου και του πλησίον σε αυτόν πολικού αστέρα γίνεται εύκολα όταν παρατηρήσουμε τη Μεγ. Άρκτο, η οποία τις τελευταίες χιλιετίες βρίσκεται κοντά στον Β πόλο και, όπως μας αναφέρει ο Όμηρος, περιστρέφεται γύρω από αυτόν *(ε 274, Σ 487)*. Βλ. Εικ. 16.

ΕΙΚ. 9. Ο Πολικός Αστέρας

πολιός, -ή, -όν, επίθ. της θάλασσας, = άσπρη, ψαρίσια, στο χρώμα του κύματος που σπάει, *«ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς* ***πολιοῖο*** *θέεσκον»* έτρεχαν πάνω στην άκρη του αφρισμένου κύματος και της ψαρίσιας θάλασσας, *Υ 229*.

πόλος, ὁ, (γεωγραφικός πόλος), <ομηρ. *πέλω (πέλομαι)*[975], *πολεύω*, πρβλ. ομηρ. *ἀμφίπολος*[976]. (Αστρον. ναυτ.) *πόλοι* = τα δύο άκρα του νοητού άξονα, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η Γη. Η λ. *πόλος* ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Αριστοτ. *Μετεωρ.* 362a, 34, *«δύο γὰρ ὄντων τμημάτων τῆς δυνατῆς οἰκεῖσθαι χώρας, τῆς μὲν πρὸς τὸν ἄνω* ***πόλον****, καθ' ἡμᾶς, τῆς δὲ πρὸς τὸν ἕτερον καὶ πρὸς μεσημβρίαν»* διότι υπάρχουν δύο τμήματα της γης που μπορούν να κατοικηθούν, το δικό μας, που είναι στραμμένο προς τον άνω πόλο, και το στραμμένο προς τον άλλο, προς νότο. Επίσης, Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 392a, 3, *«τῶν δὲ ἀκινήτων* ***πόλων*** *τούτων ὁ μὲν ἀεὶ φανερός ἐστιν ὑπὲρ κορυφὴν ὢν κατὰ τὸ βόρειον κλίμα, ἀρκτικὸς καλούμενος, ὁ δὲ ὑπὸ γῆν ἀεὶ κατακέκρυπται, κατὰ τὸ νότιον, ἀνταρκτικὸς καλούμενος»* από τους ακίνητους αυτούς πόλους ο ένας είναι φανερός, που βρίσκεται στην κορυφή, στη βόρεια περιοχή, και ονομάζεται αρκτικός. Ο άλλος, που είναι κρυμμένος προς Νότο, ονομάζεται ανταρκτικός. Η λ. πόλος, παρ' ότι δεν αναφέρεται στον Όμηρο, εννοείται από τα συμφραζόμενα, με το να αναφέρει ο ποιητής ότι η Μεγάλη Άρκτος περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό της, δηλαδή γύρω από τον Β ουράνιο πόλο[977]. Βλ. *πολικός*, *ἅμαξα* (= Μ. Άρκτος).

πολυβενθής, -ές, <ομηρ. *πολύς* + *βένθος*, γεν. *πολυβενθέος*, (1) επίθ. της θάλασσας, = πολύβαθη, τρίσβαθη, *«ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς ἁλοσύδνης ἀθρόαι εὗδουσιν, ... πικρὸν ἀποπνείουσαι ἁλὸς* ***πολυβενθέος*** *ὀδμήν.»* γύρω του αθρόες φώκιες, που κολυμπούν με τα πόδια[978], της όμορφης θαλασσινής θεάς, κοιμούνται, ... και αναδίνουν δυσάρεστη μυρωδιά από την τρίσβαθη θάλασσα, *δ 406*, (2) επίθ. λιμένος, = λιμάνι με βαθιά νερά, βαθύ λιμάνι, *«οἱ δ' ὅτε δὴ λιμένος* ***πολυβενθέος*** *ἐντὸς ἵκοντο ἱστία μὲν στείλαντο, θέσαν δ' ἐν νηῒ μελαίνῃ, ἱστὸν δ' ἱστοδόκην πέλασαν προτόνοισιν ὑφέντες καρπαλίμως»* εκείνοι δε όταν έφτασαν στο βαθύ λιμάνι, μάζεψαν τα πανιά και τα απόθεσαν μέσα στο μαύρο πλοίο, πλάγιασαν το κατάρτι στο δίχαλο και γοργά τους προτόνους κατέβασαν, *Α 432*.

975. *πέλω* = κινούμαι, *Λ 392* κ.α.

976. *ἀμφίπολος* = η ασχολούμενη περί κάποιον, η δούλη, θεραπαινίδα, υπηρέτρια, *χ 483* κ.α.

977. Σήμερα, ο πολικός αστέρας βρίσκεται με μεγάλη προσέγγιση στον Β ουράνιο πόλο, απέχει μόνο $1{,}25^0$ απ' αυτόν, βλ. Παράρτημα 1.

978. *νέποδες*, εκ του *νέω-νήχω* (= κολυμπώ) + πόδες = κολυμπώ με τα πόδια. Κατά τον Δ. Μαρωνίτη, *φῶκαι νέποδες* = φώκιες άποδες.

Ήταν συνήθεια στα ομηρικά πλοία να τα ξαρματώνουν και να κατεβάζουν το κατάρτι όταν αυτά έφταναν στο λιμάνι, και να το επανατοποθετούν όταν αυτά απέπλεαν. Εδώ πρόκειται για το πλοίο των Αχαιών, που με κυβερνήτη τον Οδυσσέα μεταφέρει την αιχμάλωτη Χρυσηίδα στον πατέρα της, το γερο-Χρύση.

πολύδεσμος, -ον, <ομηρ. *πολύς* + *δεσμός*, επίθ. που χαρακτηρίζει την ομηρ. σχεδία, *«πέμπε δ' ἐπὶ σχεδίης* ***πολυδέσμου****, πολλὰ δ' ἔδωκε, σῖτον καὶ μέθυ ἡδύ, καὶ ἄμβροτα εἵματα ἕσσεν»* με έστειλε με πολύδεσμη σχεδία, αφού με προμήθευσε γενναιόδωρα με άρτο και γλυκό κρασί και με έντυσε με θεϊκά ρούχα, *η 264*. Να σημειωθεί ότι στη ναυπήγηση πλοίων της εποχής αυτής, η συναρμολόγηση των ξύλινων τμημάτων γινόταν με δεσμούς από σχοινί[979]. Εδώ πρόκειται για τη σχεδία που κατασκεύασε ο Οδυσσέας με τη βοήθεια της Καλυψώς για να συνεχίσει το ταξίδι του για την Ιθάκη.

Πολυδεύκης, ὁ, κατά την προϊστορική παράδοση ήταν ένας από τους Διόσκουρους, ο άλλος ήταν ο Κάστορας. Οι Διόσκουροι θεωρούνταν σωτήρες των ναυτικών, *«Τυνδαρίδας Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα, Κάστορά θ' ...* ***Πολυδεύκεα****, ... σωτῆρας τέκε παῖδας ἐπιχθονίων ἀνθρώπων ὠκυπόρων τε νεῶν, ὅτε τε σπέρχωσιν ἄελλαι χειμέριαι κατὰ πόντον ἀμείλιχον»* του Τυνδάρεω τα παιδιά, τέκνα λαμπρά της Λήδας της καλλίσφυρης, τον Κάστορα ... και τον Πολυδεύκη, ... τους γέννησε σωτήρες να 'ναι των χθόνιων ανθρώπων και των γοργοτάξιδων καραβιών, όταν οι θύελλες ξεσπούν το χειμώνα στη θάλασσα την αμείλικτη, Ομ. Ύμν. *Εἰς Διοσκ. 33, 2-9*. (Αστρον). = ελληνική ονομασία του άστρου *β* του αστερισμού των Διδύμων, (λατ. Pollux), βλ. *Κάστωρ*.

πολύζυγος, -ον, <ομηρ. *πολύς* + *ζυγόν*, = επίθ. που χαρακτηρίζει πλοίο με πολλά ζυγά (πάγκους κωπηλατών), δηλ. με πολλά κουπιά, πολύκωπο, *«καὶ γάρ τις θ' ἕνα μῆνα μένων ἀπὸ ἧς ἀλόχοιο ἀσχαλάᾳ σὺν νηῒ* ***πολυζύγῳ****, ὅν περ ἄελλαι χειμέριαι εἰλέωσιν ὀρινομένη τε θάλασσα»* γιατί κι ένα μήνα κάποιος απ' τη γυναίκα[980] του μακριά να μείνει, βαρυγκομάει μέσα στο πολύκωπο καράβι, όταν χειμωνιάτικες θύελλες τον καθηλώνουν και αγριεμένη θάλασσα, *Β 293*, βλ. *ζυγόν*, *ἑκατόζυγος*, επίσης, πρβλ. *πολυκλήϊς*.

πολυηχής, -ές, <ομηρ. *πολύς* + *ἠχή*, επίθ. που χαρακτηρίζει τον αιγιαλό, = πολύηχος, πολύβουος, ηχηρός, *«ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ* ***πολυηχέϊ*** *κῦμα θαλάσσης ὄρνυτ' ἐπασσύτερον Ζεφύρου ὕπο κινήσαντος»* όπως όταν στον πολύβουο γιαλό κύματα θαλάσσης έρχονται σωρηδόν σπρωγμένα απ' τον Ζέφυρο, *Δ 422*.

πολυκλήϊς -ιδος, επίθ. θηλ., <ομηρ. *πολύς* + *κληΐς* (= σκαρμός), = πλοίο με πολλούς σκαρμούς, πολύσκαρμο (πολύκωπο), *«πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἢ θέμις ἐστί, καὶ φεύγειν σὺν νηυσὶ* ***πολυκλήϊσι*** *κελεύσω»* πρώτα εγώ θα δοκιμάσω να τους μιλήσω, κάτι που είναι θεμιτό, και θα τους καλέσω να φύγουμε με τα πολύκωπα πλοία, *Β 74*. Επίσης, Ησιόδ. *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 817, *«νῆα* ***πολυκλήϊδα*** *θοὴν εἰς οἶνοπα πόντον εἰρύμεναι»* το πολύκωπο γρήγορο πλοίο στην οινώδη θάλασσα να σύρεις. Βλ. *πολύζυγος*.

πολύκλυστος, -ον, <ομηρ. *πολύς* + *κλύζω*, επίθ. της θάλασσας, = πολυκύμαντος, πολυτάραχος, τρικυμιώδης, *«νῆσος ἔπειτά τις ἔστι* ***πολυκλύστῳ*** *ἐνὶ πόντῳ Αἰγύπτου προπάροιθε, Φάρον δέ ἑ κικλήσκουσι»* υπάρχει κάποιο νησί στην πολυκύμαντη θάλασσα απέναντι απ' τον Νείλο[981] που το ονομάζουν Φάρο, *δ 354*, πρβλ. *περίκλυστος*. Επίσης, Ησιόδ. *Θεογ.* 199, *«τὴν δ' Ἀφροδίτην ... Κυθέρειαν κικλήσκουσι θεοί τε ἀνέρες, ... Κυπρογενέα δ', ὅτι γέντο* ***περικλύστῳ*** *ἐνὶ Κύπρῳ»* και την Αφροδίτη ... Κυθέρεια την αποκαλούν θεοί και άνθρωποι ...

---

979. J. Cuisenier, *Ο Περίπλους του Οδυσσέα*, Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005, σ. 116.

980. *ἄλοχος* (*α-* αθροιστ. + *λέχος*) = αυτή που συμμετέχει στην ίδια κλίνη (λέχος) με κάποιον, η σύζυγος, η γυναίκα.

981. Στον Όμηρο, η λ. *Αἴγυπτος* στο θηλ. γένος σημ. τη χώρα Αίγυπτο, ενώ στο αρσ., ὁ *Αἴγυπτος*, είναι ο μετέπειτα ονομαζόμενος Νείλος ποταμός. Το όνομα Νείλος συναντάται στο Ησιόδ. *Θεογ.* 338, *«Τηθὺς δ' Ὠκεανῷ ποταμοὺς τέκε δινήεντας,* ***Νεῖλόν*** *τ' Ἀλφειόν τε»* και η Τηθύς γέννησε στον Ωκεανό τους στροβιλιστούς ποταμούς, τον Νείλο και τον Αλφειό.

και Κυπρογέννητη, επειδή γεννήθηκε στην πολυκύμαντη (πανταχόθεν κατακλυζόμενη) Κύπρο.

Πολύνηος[982], **ὁ**, ένας από τους ευγενείς Φαίακες, *θ 114*, <ομηρ. *πολύς* + *νηῦς* (ναῦς), βλ. *Φαίηκες*.

Πολύξεινος, ὁ, ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[983]. Έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας και ήταν ένας από τους τέσσερις αρχηγούς των Επειών, οι οποίοι έφεραν μαζί τους σαράντα πλοία, *«οἳ δ' ἄρα Βουπράσιόν τε καὶ Ἤλιδα δῖαν ... τῶν αὖ τέσσαρες ἀρχοὶ ἔσαν, δέκα δ' ἀνδρὶ ἑκάστῳ νῆες ἕποντο θοαί, πολέες δ' ἔμβαινον Ἐπειοί. τῶν μὲν ἄρ' Ἀμφίμαχος καὶ Θάλπιος ἡγησάσθην, ... Διώρης, ... τῶν δὲ τετάρτων ἦρχε **Πολύξεινος** θεοειδὴς»* αυτοί που κατοικούσαν το Βουπράσιο και τη θεϊκή Ήλιδα ... είχαν έρθει με τέσσερις αρχηγούς, που τον καθέναν ακολουθούσαν ομάδες από δέκα γρήγορα πλοία, στα οποία επέβαιναν πολλοί Επειοί. Σ' αυτούς ηγείτο ο Αμφίμαχος και ο Θάλπιος, ... και ο Διώρης, ... στην τέταρτη ομάδα ήταν αρχηγός ο θεοειδής Πολύξενος, *Β 623*.

Πολυποίτης, ὁ, γιος του Πειρίθου και της Ιπποδάμειας. Μαζί με τον Λεοντέα ήσαν αρχηγοί των ανδρών της Άργισσας και άλλων θεσσαλικών πόλεων, οι οποίοι συμμετείχαν στην εκστρατεία της Τροίας με σαράντα πλοία, *«οἳ δ' Ἄργισσαν ἔχον ..., τ' Ὀλοοσσόνα λευκήν, τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος **Πολυποίτης** ..., ἅμα τῷ γε Λεοντεύς, ... τοῖς δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* εκείνοι που κατοικούσαν στην Άργισσα ..., και τη λευκή Ολοοσσόνα είχαν αρχηγό τον ατρόμητο στον πόλεμο Πολυποίτη ..., μαζί με τον Λεοντέα, ... αυτούς ακολουθούσαν σαράντα μέλανα πλοία, *Β 740*. Ο Πολυποίτης ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ελένης[984].

πολύς, πολλή, πολύ, επίθ. που συναντάται πολλές φορές ως α΄ συνθ. σε λ. της ομηρ. ναυτ. ορολ., βλ. *πολυβενθής*, *πολύδεσμος*, *πολύζυγος*, *πολυηχής*, *πολυκλήϊς*, *πολύκλυστος*, *πολύφλοισβος*.

πολύφλοισβος, -ον, <ομηρ. *πολύς* + *φλοῖσβος*, επίθ. της θάλασσας, = πολύηχη, θορυβώδης, πολυτάραχη, *«ὡς ὅτε κῦμα **πολυφλοίσβοιο** θαλάσσης αἰγιαλῷ μεγάλῳ βρέμεται»* όπως όταν κύμα της πολυτάραχης θάλασσας βρυχάται στην πλατιά ακρογιαλιά, *Β 209*. Επίσης, Ησιόδ. *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 648, *«δείξω δή τοι μέτρα **πολυφλοίσβοιο** θαλάσσης»* θα σου δείξω τα μέτρα της πολυτάραχης θάλασσας.

Ποντεύς[985] **-έως, ὁ**, ένας από τους Φαίακες, *θ 113*, <ομηρ. *πόντος*, βλ. *Φαίηκες*.

ποντίζω, <ομηρ. *πόντος*. Ναυτ. ορολ. = βυθίζω στη θάλασσα, όπως ποντίζω: άγκυρα (κν. φουντάρω άγκυρα), καλώδιο[986], νάρκη[987] κ.λπ. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Σοφ. *Ἠλ.* 508, *«εὖτε γὰρ ὁ **ποντισθεὶς** Μυρτίλος ἐκοιμάθη,... οὔ τί πω ἔλειπεν ἐκ τοῦδ' οἴκου πολύπονος αἰκία»* γιατί από τότε που ο καταποντισθείς στη θάλασσα Μυρτίλος[988] κοιμήθηκε, ... δεν έλειψαν ακόμα από τα παλάτια τούτα της τυραννίας οι προσβολές. βλ. *πόντος*, *ποντοπόρος*.

πόντιος, -ον, <ομηρ. *πόντος*, = ο πελαγίσιος, ο θαλασσινός, *«Ποσειδάωνα ... **πόντιον**, ὅς θ' Ἑλικώνα καὶ εὐρείας ἔχει Αἰγάς.»* ο Ποσειδώνας ... ο θαλασσινός, του Ελικώνα ο κύριος και των πλατιών Αιγών, Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Ποσειδ.* 22.3. Μτγν. στο Πίνδ. *Νεμ.* 3.60, *«Πηλεὺς ἄναξ, ... **ποντίαν** Θέτιν κατέμαρψεν ἐγκονητί.»* ο βασιλιάς Πηλέας, ... τη θαλασσινή Θέτιδα γρήγορα υπέταξε. Με την έννοια του ναυτικού, συναντάται στο Ευριπ. *Κύκλ.* 300, *«νόμος δὲ θνητοῖς ... ἱκέτας δέχεσθαι **ποντίους** ἐφθαρμένους ξένιά τε δοῦναι καὶ πέπλοις ἐπαρκέσαι»* υπάρχει νόμος στους θνητούς ... που λέει ταλαιπωρημένους ναυτικούς ικέτες να δέχεσαι φιλόξενα και ρούχα να τους δίνεις.

πόντισμα, τό, <ομηρ. *ποντίζω*, *πόντος*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. αυτό που ρίχνεται (ποντίζεται) στη θάλασσα ως προσφορά, βλ. Ευριπ. *Ἑλένη*, 1548, *«ἐς ναῦν*

---

982. Ο έχων πολλές νήες (πλοία).
983. Απολλόδ. *Βιβλ.* Γ', Χ 8 & 9, Άπαντα 2, Εκδ. Κάκτος, σ. 71-72.
984. ό.π.
985. Ο ασχολούμενος με τη θάλασσα (πόντος).
986. Εργασία που κάνει ειδικό καλωδιακό πλοίο.
987. Εργασία που κάνει ναρκοθετικό πλοίο.
988. Προϊστορικός ήρωας της Ηλείας, τον οποίο γκρέμισε στη θάλασσα και τον σκότωσε ο Πέλοπας.

ἐχώρουν Μενέλεῳ ***ποντίσματα*** *φέροντες»* προχώρησαν στο πλοίο φέρνοντας προσφορές που θα έριχναν στη θάλασσα.

ποντόθεν, επίρρ., <ομηρ. *πόντος*, = εκ του πόντου, από τη θάλασσα, *«θαλάσσης κῦμα ... ποτὶ χέρσον* ***ποντόθεν*** *ὀρνύμενον πνοιῇ Βορέω ἀλεγεινῇ»* το κύμα της θάλασσας ... ορθώνεται απ' το πέλαγος, και πέφτει πάνω στην ξηρά, από τη φοβερή πνοή του βοριά, *Ξ 395*.

ποντομέδων -οντος, <ομηρ. *πόντος* + *μέδων*[989]. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια του άρχοντα της θάλασσας, βλ. Πίνδ. *Ὀλυμπ.* 6.176, *«δέσποτα* ***ποντομέδον****, εὐθὺν δὲ πλόον καμάτων ἐκτὸς ἐόντα δίδοι»* άρχοντα της θάλασσας, δώσ' του ταξίδι ολόισιο και χωρίς μόχθους.

πόντονδε, επίρρ., <ομηρ. *πόντος*, = προς τη θάλασσα, στο πέλαγος, *«ἀσκὸν μὲν λῦσαν, ἄνεμοι δ' ἐκ πάντες ὄρουσαν, τοὺς δ' αἶψ' ἁρπάξασα φέρεν* ***πόντονδε*** *θύελλα κλαίοντας, γαίης ἄπο πατρίδος»* έλυσαν τον ασκό και όλοι οι άνεμοι ξεχύθηκαν και αμέσως η θύελλα τους άρπαξε, ενώ αυτοί έκλαιγαν, και τους πέταξε στο πέλαγος μακριά από την πατρική γη, *κ 48*. Πρόκειται για τους συντρόφους του Οδυσσέα οι οποίοι, θεωρώντας ότι ο ασκός που τους είχε δώσει ο Αίολος περιείχε χρυσάφι, τον έλυσαν, με αποτέλεσμα οι άνεμοι να ξεπεταχθούν, κάνοντας φοβερή θαλασσοταραχή. Η πράξη αυτή θα στοιχίσει τη ζωή όλων των συντρόφων του Οδυσσέα γιατί πριν αυτοί ανοίξουν τον ασκό, έβλεπαν ήδη μπροστά τους την πατρική γη, ενώ τώρα οι φοβερές θύελλες θα τους ρίξουν στους Λαιστρυγόνες, οι οποίοι θα βυθίσουν τα έντεκα από τα δώδεκα πλοία του Οδυσσέα τρώγοντας όλους τους ναυαγούς. Αργότερα, όταν φύγουν από το νησί του θεού Ήλιου, μεγάλη θαλασσοταραχή θα αφανίσει και τους άλλους συντρόφους. Βλ. επίσης, Αισχ. *Ἱκέτ.* 33, *«ξὺν ὅχῳ ταχυήρει πέμψατε* ***πόντονδ'****»* με γρήγορο σκάφος να στείλετε στο πέλαγος.

ποντοπορεύω, <ομηρ. *ποντοπόρος*, = διέρχομαι το πέλαγος, ποντοπορώ, θαλασσοπορώ, ταξιδεύω, *«ἑπτὰ δὲ καὶ δέκα μὲν πλέεν ἤματα* ***ποντοπορεύων****, ὀκτωκαιδεκάτῃ δ' ἐφάνη ὄρεα σκιόεντα γαίης Φαιήκων»* επί δεκαεπτά μέρες ταξίδευε θαλασσοπορώντας [ο Οδυσσέας] και τη δεκάτη όγδοη φάνηκαν τα σκιερά όρη της γης των Φαιάκων, *ε 278*. Ο Οδυσσέας ύστερα από δεκαοκτώ ημέρες «ποντοπορείας» από τότε που έφυγε από το νησί της Καλυψώς, αντικρίζει το νησί των Φαιάκων, στο οποίο θα φτάσει ύστερα από μεγάλες περιπέτειες. Και τούτο γιατί ο Ποσειδώνας ορθώνει φοβερό κύμα και διαλύει τη σχεδία του. Έτσι, ναυαγός πλέον και πιασμένος πάνω σε ένα ξύλο, αφού κτυπιέται από τα κύματα επί δύο μερόνυχτα, θα φθάσει εξουθενωμένος στο νησί των Φαιάκων.

ποντοπόρος, -ον, <ομηρ. *πόντος* + *πόρος*, *πείρω*, επίθ. των πλοίων, = ποντοπόρος, θαλασσοπόρος, ο διαπλέων τη θάλασσα, *«οἵη δὴ κείνη γε παρέπλω* ***ποντοπόρος*** *νηῦς Ἀργὼ πασιμέλουσα, παρ' Αἰήταο πλέουσα»* μόνο εκείνο το ποντοπόρο πλοίο τις παρέπλευσε, η Αργώ η περίφημη, γυρίζοντας από τη χώρα του Αιήτη, *μ 69*. Στη σημερ. ναυτ. ορολ. ποντοπόρο είναι το πλοίο που διαπλέει τους ωκεανούς, σε αντιδιαστολή των ακτοπλοϊκών πλοίων και αυτών που πλέουν σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες. Επίσης, Σοφ. *Αἴας*, 250, *«****ποντοπόρῳ*** *ναΐ μεθεῖναι»* να ανοιχθεί με το ποντοπόρο πλοίο. Βλ. *ποντοπορεύω*.

πόντος, ὁ, η ανοιχτή θάλασσα, το πέλαγος, *«οἱ δ' ἄνεμοι πάλιν αὖτις ἔβαν οἰκόνδε νέεσθαι Θρηΐκιον κατὰ* ***πόντον****»* και οι άνεμοι γύρισαν πάλι πίσω προς τα δώματά τους, πάνω απ' το Θρακικό πέλαγος, *Ψ 230*. Άλλες ονομασίες του πόντου: *ἅλς -ός*, *θάλασσα*, *πέλαγος* και *λίμνη*. Επίθ. που χαρακτηρίζουν τον πόντο, (α) ως προς την έκταση: *ἀπείριτος*, *ἀπείρων*, *εὐρύς*, *μεγακήτης*, και (β) ως προς το χρώμα: *ἠεροειδής*, *ἰοειδής*, *μέλας*, *οἶνοψ·* επίσης, *ἀτρύγετος*, *πολύκλυστος*, *ἰχθυόεις*. Η λ. *πόντος* χρησιμοποιείται επίσης στον Όμηρο για ορισμένες θάλασσες, όπως: *Ἰκάριος* (*Β 145*), *Θρηΐκιος* (*Ψ 230*), και σε μτγν. αρχ. συγγρ., *Αἰγαῖος* (Ηροδ. *Ἱστ.* 2.97), *Εὔξεινος* (Ηροδ.

989. *μέδων* = άρχοντας, ηγεμόνας, *«ἁλὸς ἀτρυγέτοιο* ***μέδοντος****»* του άρχοντα του αδάμαστου πελάγους, *α 72*.

Ἱστ. 1.6), *Ἰόνιος* (Ευριπ. *Τρῳάδ.* 231), *Σαρωνικός* (Ευριπ. *Ἱππόλ.* 1200), *Σικελός* (Ευριπ. *Κύκλ.* 703). Αλλά και μόνο με τη λ. *Πόντος*, αρχ. συγγρ. ονομάζουν τον *Εὔξεινο* πόντο, βλ. Αισχ. *Πέρσαι* 868 και Αριστ. *Μετεωρ.* 347a, 37. Βλ. παράγ. ομηρ. ναυτ. λ., *Ποντεύς*, *πόντιος*, *ποντόθεν*, *πόντονδε*, *ποντοπορεύω*, *ποντοπόρος*. Κατά την προϊστορική παράδοση ο Πόντος –ως κύριο όνομα– ήταν γιος της Γαίας και πατέρας του θαλασσινού Νηρέα.

πορεία, ἡ, <ομηρ. *πορεύω*, *-ομαι*, *πόρος*. Ναυτ. ορολ. = η πλεύση, η κατεύθυνση που ακολουθεί το πλοίο. Ήτοι, η γωνία που σχηματίζεται μεταξύ της κατεύθυνσης του Βορρά και της γραμμής του διαμήκους του πλοίου. Η λ. *πορεία*, ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Αισχ. *Προμ.* 841, *«Ἰόνιος κεκλήσεται, τῆς σῆς* ***πορείας*** *μνῆμα τοῖς πᾶσιν βροτοῖς»* Ιόνιο πέλαγος θα ονομαστεί, για να θυμίζει την πορεία σου σ' όλους τους ανθρώπους. Πρόκειται για την Ιώ[990], η οποία «χάραξε» πολλές πορείες κατά τη διάβασή της από διάφορες χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Από το πέρασμά της δε στη θάλασσα της Δυτικής Ελλάδας, δόθηκε και το όνομά της στο Ιόνιο πέλαγος. Η λ. συναντάται επίσης μτγν. στο Ξεν. *Κύρ. Ἀνάβ.* 5.6.11, *«οἱ δ' οὖν Ἕλληνες ἐψηφίσαντο κατὰ θάλατταν τὴν* ***πορείαν*** *ποιεῖσθαι»* ενώ οι Έλληνες αποφάσισαν να ακολουθήσουν τη διά θαλάσσης πορεία.

πορεύω, <ομηρ. *πόρος*, μέσ. μέλλ. *πορεύσομαι*, = πορεύομαι, πηγαίνω, *«ὦ θύγατερ μυσὶν ἦ ῥα βοηθήσουσα* ***πορεύσῃ****»* ω κόρη μου, με το μέρος των ποντικών θα πορευθείς; *Βατρ. 174.* Επίσης, βλ. Σοφ. *Φιλοκτ.* 516, *«ἐπ' εὐστόλου ταχείας νεὼς* ***πορεύσαιμ'*** *ἂν ἐς δόμους»* με δυνατό γρήγορο πλοίο θα τον πήγαινα στη γη του. Ομοίως, στο Θουκ. *Ἱστ.* 7.29, *«****ἐπορεύοντο*** *γὰρ δι' Εὐρίπου»* γιατί περνούσαν μέσα απ' τον πορθμό του Ευρίπου. Ναυτ. ορολ. βλ. *πορεία*, *πόρος*.

πορθμεῖον, τό, <ομηρ. *πορθμός*. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. με την έννοια του πλωτού μέσου που χρησιμοποιείται για τη διαπόρθμευση (μεταφορά) των επιβατών, το επιβατηγό πλοίο, βλ. Ξεν. *Ἑλλ.* 5.1.23, *«****πορθμεῖα*** *ἀνθρώπων μεστά, καταπλέοντα ἀπὸ νήσων»* επιβατηγά πλοία γεμάτα ανθρώπους, που έφταναν απ' τα νησιά. Επίσης, στο Ηροδ. *Ἱστ.* 7.25, συναντάται ως *πορθμήιον*, *«σιτία, ... ὁκόσα τε καὶ* ***πορθμηίοισι*** *ἐκ τῆς Ἀσίης πανταχόθεν»* τα εφόδια [μεταφέρθηκαν], ... παντού απ' την Ασία με επιβατηγά και φορτηγά πλοία.

πορθμεύς -ῆος, ὁ, <ομηρ. *πορθμός*, = ο περαματάρης, ο λεμβούχος. Αυτός που μεταφέρει με τη βάρκα του κάποιον από μία ακτή σε άλλη απέναντι, *«****πορθμῆες*** *δ' ἄρα τούς γε διήγαγον»* λεμβούχοι τους πέρασαν αντίκρυ, *υ 187.* Επίσης, μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 1.24, με την έννοια του ναύτη, *«κελεύειν τοὺς* ***πορθμέας*** *ἢ αὐτὸν διαχράσθαί μιν, ὡς ἂν ταφῆς ἐν γῇ τύχῃ, ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην»* οι ναύτες τού είπαν ότι ή θα έπρεπε να αυτοκτονήσει, αν ήθελε να θαφτεί στη στεριά, ή θα πηδούσε αμέσως στη θάλασσα. Πρόκειται για τη γνωστή ιστορία του κιθαρωδού Αρίωνα, φίλου του τυράννου της Κορίνθου Περίανδρου, ο οποίος αφού απέκτησε πολλά χρήματα στην Ιταλία και τη Σικελία, αποφάσισε να γυρίσει πίσω στην Κόρινθο. Κατά την επιστροφή του οι ναύτες τον λήστεψαν και μετά τον εκβίαζαν ή να αυτοκτονήσει

990. Κατά την ελληνική προϊστορική παράδοση, η Ιώ ήταν ιέρεια της Ήρας, την οποία ερωτεύτηκε ο Δίας για τη μεγάλη της ομορφιά. Η Ήρα από εκδίκηση τη μεταμορφώνει σε αγελάδα και της κολλάει πάνω της οίστρο (αλογόμυγα), που απ' το τσίμπημά του αυτή τρέχει ασταμάτητα. Διασχίζει τη θάλασσα της Δυτικής Ελλάδας και από τότε η θάλασσα ονομάζεται *Ιόνιο πέλαγος*. Συνεχίζοντας περνάει από το θρακικό πορθμό, ο οποίος πήρε το όνομα *Βόσπορος* από τη μεταμορφωμένη σε αγελάδα Ιώ. Η Ιώ περνώντας μέσα από πολλές χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, φτάνει μέχρι τον Καύκασο όπου, κατά τον Αισχύλο, ο αλυσοδεμένος στο βράχο Προμηθέας την πληροφορεί σε ποιες χώρες πρόκειται ακόμη να τη στείλει η Ήρα, μέχρι να τελειώσουν τα βάσανά της. Τελικά φτάνει στην Αίγυπτο ή την Αιθιοπία, όπου ο Δίας καταφέρνει να έρθει σε επαφή μαζί της και να της δώσει ανθρώπινη μορφή. Από την επαφή αυτή γεννήθηκε ο Έπαφος στις όχθες του Νείλου.

ή να πέσει στη θάλασσα, έτσι ώστε να μη μαθευτεί η πράξη τους όταν το πλοίο έφθανε στην Κόρινθο.

πορθμεύω, <ομηρ. *πορθμός*. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ευριπ. *Ῥῆσ.* 427, και σημ. περνάω με πλοίο απέναντι, *«Εὐξένου δ' ἀφικόμην πόντου πρὸς ἀκτάς, Θρῇκα* ***πορθμεύσων*** *στρατόν.»* τότε στις ακτές του Εύξεινου πόντου έφθασα, για να περάσω απέναντι στη Θράκη το στρατό μου.

πορθμίς -ίδος, ἡ, <ομηρ. *πορθμός*. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια του πλοίου, βλ. Ευριπ. *Ἰφ. Ταύρ.* 355, *«ἀλλ' οὔτε πνεῦμα Διόθεν ἦλθε πώποτε, οὐ* ***πορθμίς,»*** αλλ' ούτε αγέρας ούτε πλοίο ήρθε ποτέ ως τώρα από τον Δία, βλ. *πορθμός*.

πορθμός, ὁ, <ομηρ. *πείρω, περάω*, = πορθμός, το στενό της θάλασσας που χωρίζει δύο ακτές, *«μνηστήρων σ' ἐπιτηδὲς ἀριστῆες λοχόωσιν ἐν* ***πορθμῷ*** *Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης ἱέμενοι κτεῖναι, πρὶν πατρίδα γαῖαν ἱκέσθαι»* οι αντρειότεροι απ' τους μνηστήρες φρόντισαν να σου στήσουν ενέδρα στον πορθμό μεταξύ Ιθάκης και της απόκρημνης Σάμης, επειδή σκοπεύουν να σε σκοτώσουν πριν φθάσεις στην πατρική γη, *ο 29.* Πρόκειται για την Αθηνά, η οποία προστατεύοντας τον Τηλέμαχο, τον προειδοποιεί ότι οι μνηστήρες παραμονεύουν να τον σκοτώσουν όταν αυτός γυρίσει στην Ιθάκη, και γι' αυτό θα πρέπει να επισπεύσει την επιστροφή του. Ο Τηλέμαχος είχε μεταβεί με πλοίο στην Πύλο, στο βασιλιά Νέστορα, και τώρα βρίσκεται στη Σπάρτη, στο βασιλιά Μενέλαο για να ρωτήσει για την τύχη του πατέρα του. Βλ. μτγν. Θουκ. *Ἱστ.* 6.2, *«Σικελοὶ ... ὡς μὲν εἰκὸς καὶ λέγεται, ἐπὶ σχεδιῶν, τηρήσαντες τὸν* ***πορθμὸν*** *κατιόντος τοῦ ἀνέμου»* οι Σικελοί ... καθώς λέγεται πιθανώς να διάβηκαν τον πορθμό [της Μεσσήνης] πάνω σε σχεδίες περιμένοντας να φυσήξει στεριανός άνεμος. Πρβλ. *πορθμός του Εὐρίπου*.

πόρος, ὁ, <ομηρ. *περάω, πείρω*, = το στενό μέρος της θάλασσας, το πέρασμα, ο πορθμός, *«οἴκτιστον δὴ κεῖνο ἐμοῖς ἴδον ὀφθαλμοῖσι πάντων ὅσσ' ἐμόγησα* ***πόρους*** *ἁλὸς ἐξερεείνων»* απ' όλα όσα πέρασα εξερευνώντας τις ατραπούς της θάλασσας, ποτέ δεν είδαν τα μάτια μου πιο φρικτό θέαμα απ' αυτό, *μ 259.* Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος αφηγείται το φρικτό θέαμα που έζησε, περνώντας από το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης, όταν έβλεπε τη Σκύλλα να του καταβροχθίζει έξι από τους συντρόφους του. Μτγν. στο Ηροδ. *Ἱστ.* 7.183, *«τὸ δὲ ἕρμα σφι κατηγήσατο ἐὸν ἐν* ***πόρῳ*** *μάλιστα Πάμμων Σκύριος»* ο Πάμμωνας από τη Σκύρο έδειξε [στους Πέρσες] τον ύφαλο που βρίσκεται στο στενό [μεταξύ Σκιάθου και Μαγνησίας]. Η λ. αποτελεί β' συνθ. ομηρ. ναυτ. λ., όπως *ἔμπορος, εὐρύπορος, ποντοπορεύω, ποντοπόρος, ὠκύπορος* «νηῦς».

πορφύρεος, -η, -ον, <ομηρ. *πορφύρω* (= σφοδρώς κινούμαι). Επίθ. που χαρακτηρίζει το κύμα και σημ. το σκοτεινό κύμα που δημιουργεί η ταραγμένη θάλασσα, *«ἔπρησεν δ' ἄνεμος μέσον ἱστίον, ἀμφὶ δὲ κῦμα στείρῃ* ***πορφύρεον*** *μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης»* και ο άνεμος φύσηξε το πανί στη μέση, και γύρω στην πλώρη του πλοίου κτυπούσε τώρα δυνατά το κύμα σκοτεινό, καθώς το πλοίο αρμένιζε, *β 428.*

πορφύρω, <από το ίδιο θέμα με το *φύρω*[991], με αναδίπλωση[992], = ρ. που εκφράζει κυρίως την ταραγμένη θάλασσα, αυτήν που σφόδρα κινείται, ταράσσεται, «βράζει»[993], *«ὡς δ' ὅτε* ***πορφύρῃ*** *πέλαγος μέγα κύματι κωφῷ»* όπως δε ακριβώς όταν βράζει η θάλασσα με μεγάλο κύμα βουβό, *Ξ 16.*

Ποσειδάων -ωνος, ὁ, επικ. τ. αντί του *Ποσειδών*. Ο θεός της θάλασσας, γιος του Κρό-

---

991. *φύρω* = καταβρέχω, αναμειγνύω, ανακατώνω, συγχέω, *«μή με χολώσῃς, ... στῆθος καὶ χείλεα* ***φύρσω*** *αἵματος»* μη με οργίζεις ... γιατί το στήθος και τα χείλη θα σ' τα ζυμώσω (ανακατέψω) με αίμα, *σ 21.*

992. Βλ. Γλωσσάριο, λ. *αναδίπλωση*.

993. Αρχικά, πρόκειται για το σφόδρα κινούμενο άνεμο πάνω στη θάλασσα, και επειδή από τη λάμψη και τη μαρμαρυγή προκύπτουν απαστράπτοντα χρώματα, κατέληξε να έχει και την έννοια του *ερυθρού, κόκκινου*. Η ρίζα του ρήματος είναι *φυρ* και λόγω αναδίπλωσης *φυρ = φουρ*. Στην καθομιλουμένη έχει διασωθεί η λέξη *φούρια* = βιασύνη, ορμή, σφοδρότητα. Επίσης *φουρ-φουρ* = ταχεία και αλληλοδιάδοχη κίνηση. Βλ. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*. Αργότερα, όταν έγινε γνωστή η πορφύρα (το κοχύλι) και η βαφή που εξαγόταν απ' αυτή, οι λ. *πορφύρω* και *πορφύρεος* δήλωναν το πορφυρό χρώμα.

νου και της Ρέας κι αδελφός του Δία, του Πλούτωνα (Άδης), της Ήρας, της Εστίας και της Δήμητρας. Ο Ποσειδώνας μαζί με τα δύο αδέρφια του μοιράστηκαν τον κόσμο. Ο Δίας πήρε τον ουρανό, ο Πλούτωνας τον Κάτω Κόσμο και ο Ποσειδώνας την επικράτεια της θάλασσας και γενικά του υγρού στοιχείου. Σύμφωνα με τον Όμηρο, η μοιρασιά έγινε με κλήρο, όπως ο ίδιος ο Ποσειδώνας το αναφέρει στα λεγόμενά του προς τη θεά Ίριδα: *«ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν **ἅλα** ναιέμεν αἰαὶ παλλομένων, Ἄϊδης δ' ἔλαχε ζόφον ἠερόεντα, Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι»* σ' εμένα, όταν ρίξαμε κλήρο, μου έλαχε στην αφρισμένη θάλασσα να κατοικώ, στον Άδη έλαχε το ζοφερό σκοτάδι, και στον Δία ο απέραντος ουρανός με τον αιθέρα και τα σύννεφα, *Ο 190.* Η κατοικία του Ποσειδώνα ήταν στο βυθό της θάλασσας, κοντά στις Αιγές,[994] *«τρὶς μὲν ὀρέξατ' ἰών, τὸ δὲ τέταρτον ἵκετο τέκμωρ **Αἰγάς**, ἔνθα δέ οἱ κλυτὰ δώματα βένθεσι λίμνης»* τρεις δρασκελιές έκανε [ο Ποσειδώνας] και με την τέταρτη έφτασε στο τέρμα στις Αιγές, όπου είναι τα λαμπρά του δώματα στα βάθη του πελάγους[995], *Ν 21.* Ο Ποσειδώνας θεωρείτο σωτήρας των ναυτικών, *«**Ποσειδάωνα** ... **σωτῆρα** τε νηῶν ... εὐμενὲς ἦτορ ἔχων πλώουσιν ἄρηγε»* Ποσειδώνα ... σωτήρα των πλοίων ... βοήθα αυτούς που ταξιδεύουνε στη θάλασσα, Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Ποσειδ. 22.5.* Όταν ο Δίας έδωσε την άδεια στους θεούς να πάρουν θέση έναντι των Ελλήνων και των Τρώων στις μάχες στο Ίλιον, ο Ποσειδώνας πήγε με το μέρος των Ελλήνων (*Υ 34*).

Ποσειδών -ῶνος, ὁ, βλ. *Ποσειδάων.*

ποταμός, ὁ, ετυμ. πιθ. από τη ρ. *πο-, πίνω, ποτόν*[996]. Στη ναυσιπλοΐα οι ποταμοί αποτελούν συνέχεια του θαλάσσιου ταξιδιού, καθότι πολλά από τα μεγαλύτερα λιμάνια ανά τον κόσμο βρίσκονται μέσα σε ποταμούς και μάλιστα σε βάθος αρκετών μιλίων από την εκβολή τους[997]. Κατά τον Όμηρο, οι ποταμοί έπαιρναν τα νερά τους από τον *ωκεανό* (βλ. λ.), στον οποίο μετά τα επέστρεφαν, *«βαθυρρείταο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο, ἐξ οὗ περ πάντες **ποταμοὶ** καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν»* ο βαθύς, μεγάλος και ισχυρός ωκεανός απ' τον οποίο όλοι οι ποταμοί, όλες οι θάλασσες και όλες οι πηγές και τα βαθιά πηγάδια ρέουν, *Φ 196.* Ο ωκεανός στα ομηρ. έπη θεωρείτο ένας μεγάλος ποταμός που έζωνε και περιέρρεε τη γη, βλ. Εικ. 12.

πουλύπους, ὁ, <ομηρ. *πουλύς (πολύς)* + *πους*, γεν. *πουλίποδος*, ιων. και επικ. τ. του *πολύπους*, = το χταπόδι, *«ὡς δ' ὅτε **πουλίποδος** θαλάμῃ ἐξελκομένοιο πρὸς κοτυληδονόφιν πυκιναὶ λάϊγγες ἔχονται, ὣς τοῦ πρὸς πέτρῃσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν ῥινοὶ ἀπέδρυφθεν»* και όπως όταν [κάποιοι] το χταπόδι ξεσέρνουν απ' το θαλάμι του, και σ' αυτό κολλούν πυκνά χαλίκια στις βεντούζες του, έτσι κόλλησε στο βράχο το δέρμα των δυνατών χεριών του, *ε 432.* Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος ήταν τόσο δυνατά γαντζωμένος πάνω στο βράχο, που όταν τα κύματα βίαια τον κτυπούσαν, το δέρμα των χεριών του είχε κολλήσει σαν βεντούζες χταποδιού πάνω σ' αυτόν. Είναι η στιγμή που ο Οδυσσέας έχει χάσει τη σχεδία του και, ναυαγό πλέον, τα κύματα τον πετούν στις πέτρινες ακτές του νησιού των Φαιάκων. Βλ. μτγν. Θέογν. *Ἔλεγ.* Α΄ 215, *«θυμέ, ... **πουλύπου** ὀργὴν ἴσχε πολυπλόκου, ὃς ποτὶ πέτρηι, τῆι προσομιλήσηι, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη»* ψυχή μου, ... να έχεις την ορμή του πονηρού χταποδιού, που σ' όποια πέτρα πλησιάσει, όμοιο μ' αυτή φαίνεται.

πούς, ὁ, γεν. *ποδός*, αιτ. πληθ. *πόδας*, = το πόδι ανθρώπου ή ζώου. Επίσης στον Όμηρο, καθώς και σύγχρ. ναυτ. ορολ. = το

994. Πρόκειται για πόλη της Αχαΐας, κοντά στην Ελίκη, η οποία είχε ναό του Ποσειδώνα, ή για πόλη της Εύβοιας, η οποία και αυτή είχε ναό του Ποσειδώνα. Βλ. Στράβ. *Γεωγρ.* C. 386.

995. Στον Όμηρο η λ. *λίμνη*, εκτός από την έννοια της λίμνης και του βάλτου, έχει και την έννοια του πελάγους, της θάλασσας, βλ. *λίμνη*.

996. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

997. Λιμάνια σε ποτάμια: Γαλλία: Μπορντό (π. Γκαρόν), Ρουέν (π. Σηκουάνας), Αγγλία: Λονδίνο (π. Τάμεσης), Ολλανδία: Ρότερνταμ (π. Μάαζ), Γερμανία: Αμβούργο (π. Έλβας), Ελβετία: Βασιλεία (λιμάνι πάνω στον Ρήνο ποταμό, μέσω του οποίου φθάνουν εκεί πλοία από τη Βόρεια θάλασσα) κ.ά.

ποδάρι του πανιού, κν. σκότα. Οι σκότες είναι σχοινιά δεμένα στα κάτω άκρα του πανιού, που συγκρατούν και ρυθμίζουν τη θέση του, προς τη φορά του ανέμου, *«ἐν δ' ὑπέρας τε κάλους τε* ***πόδας*** *τ' ἐνέδησεν ἐν αὐτῇ, μοχλοῖσιν δ' ἄρα τήν γε κατείρυσεν εἰς ἅλα δῖαν»* και τη [σχεδία] έδεσε με σχοινιά και υπέρες[998] και σκότες, και την έριξε με μοχλούς στη θεϊκή θάλασσα, *ε 260*. Είναι η στιγμή που ο Οδυσσέας βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς και ρίχνει τη σχεδία του στη θάλασσα για να γυρίσει στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας είχε φτάσει ναυαγός στο νησί της Καλυψώς και η θεά τον κρατούσε δίπλα της, παρά τη θέλησή του, επί επτά χρόνια. Επίσης Απολλ. Ρόδ. *Ἀργοναυτ.* Β′ 932, *«κἀδ' δ' ἄρα λαῖφος ἐρυσσάμενοι τανύοντο ἐς* ***πόδας*** *ἀμφοτέρους»* αφού σήκωσαν το πανί, το τέντωσαν και στις δύο σκότες. Βλ. επίσης, Βιργ. *Αἰν.* 5.830, «una omnes fecere pedem[999]» ταυτόχρονα όλοι ρύθμισαν τις σκότες.

πράκτωρ, ὁ, <ομηρ. *πρήσσω* (μτγν. πράττω), = αυτός που πράττει, που εκτελεί, που φέρει εις πέρας κάτι. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Σοφ. *Τραχ.* 861, *«Κύπρις ἄναυδος φανερὰ τῶνδ' ἐφάνη* ***πράκτωρ****»* η Κύπρη[1000] άφωνη είναι ολοφάνερο πως έδωσε τέλος σ' αυτά. Ναυτ. ορολ. = ο ναυτικός πράκτορας, ο αντιπρόσωπος του πλοιοκτήτη ο οποίος φροντίζει για τα συμφέροντα του πλοίου όταν αυτό βρίσκεται στο λιμάνι, βλ. *πρηκτήρ*.

πρήθω[1001] και *ἐμπρήθω*, ποιητ. τ. του *πίμπρημι*, αόρ. *πρῆσε(ν)*, = φυσώ, φουσκώνω «το πανί», *«ἐν δ' ἄνεμος* ***πρῆσεν*** *μέσον ἱστίον»* και ο άνεμος φούσκωσε το πανί στη μέση, *Α 481*.

πρηκτήρ -ῆρος, ὁ, <ομηρ. *πρήσσω*, ιων. τ. αντί του *πρακτήρ*, = άνθρωπος της πράξης, των συναλλαγών, πράκτορας, έμπορος, πραγματευτής, *«ἀρχὸς ναυτάων οἵ τε* ***πρηκτῆρες*** *ἔασι»* αρχηγός στους ναύτες που είναι πραγματευτάδες, *θ 162*, βλ. *πράκτωρ* (ναυτικός πράκτορας).

πρήσσω, ιων. τ. αντί του *πράσσω* (αττ. *πράττω*), μτχ. *πρήσσοντες*, απρφ. *πρῆξαι*, (1) διαπλέω, διασχίζω «θάλασσα», *«ἀλλ' ὅτε δὴ δὶς τόσσον ἅλα* ***πρήσσοντες*** *ἀπῆμεν»* αλλά όταν διασχίζοντας τη θάλασσα απομακρυνθήκαμε σε διπλή απόσταση, *ι 491*, (2) φέρω εις πέρας, εκτελώ, κατορθώνω, *«****πρῆξαι*** *δ' ἔμπης οὔ τι δυνήσεαι»* να πράξεις πάντως κάτι δεν θα μπορέσεις, *Α 562*, βλ. *πράκτωρ* (ναυτικός πράκτορας).

Πρίαμος, ὁ, γιος του Λαομέδοντα, βασιλιάς της Τροίας, άνδρας της Εκάβης. Κατά τον Όμηρο είχε πενήντα γιους εκ των οποίων δέκα εννέα με την Εκάβη. Ο πιο αγαπητός γιος του ήταν ο Έκτορας.

πριόνι, τό, υποκορ. του αρχ. *πρίων -ονος*, = εργαλείο ξυλουργού, καραβομαραγκού. Παρ' ότι το πριόνι δεν αναφέρεται στον Όμηρο, είναι βέβαιο ότι ήταν γνωστό την εποχή των ομηρικών επών, διότι ο ποιητής χρησιμοποιεί τη λ. *πριστός* = πριονιστός, προκειμένου περί πριονιστού ελεφαντόδοντου, *«λευκοτέρην δ' ἄρα μιν* ***πριστοῦ*** *ἐλέφαντος»* και λευκότερη την έκαμε απ' το πριονισμένο ελεφαντόδοντο, *σ 196*. Η λ. *πρίων*, ως αυτοτελής λέξη, συναντάται μτγν. σε αρχ. συγγρ., όπως Σοφ. *Τραχ.* 699, *«****πρίονος*** *ἐκβρώματα»* πριονιού φαγώματα (πριονίδια).

προ, πρόθ. η οποία ως αυτοτελής λ. αναφέρεται πολλές φορές στον Όμηρο, βλ. *Κ 126* κ.α. με την έννοια –μεταξύ άλλων– του εμπρός, μπροστά. Αναφέρεται επίσης ως α′ συνθ. ομηρ. και μτγν. ναυτ. λ., όπως *προβλής*, *πρόβολος*, *πρόκωπος*, *πρόνευσις*, *προνεύω*, *πρόσω*, *πρότονος*.

προβλής, ὁ και **ἡ,** <ομηρ. *προβάλλω*[1002], = ο προβεβλημένος, ο εξέχων, ο προεξέχων, *«ὡς ὅτε τις φῶς πέτρῃ ἔπι* ***προβλῆτι*** *καθήμενος ἱερὸν ἰχθὺν ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἥνοπι χαλκῷ»* όπως όταν κάποιος άνδρας[1003], καθήμενος σε βράχο που προεξέχει, τραβήξει το ψάρι

998. *ὑπέρες* = σχοινιά δεμένα στα άκρα της κεραίας (αντένας), που χρησιμεύουν για τη μετακίνηση του πανιού, προς τη φορά του ανέμου, βλ. *ὑπέρη*.

999. pes-pedis = πους, σκότα, πρβλ. pes veli = η σκότα του πανιού.

1000. Η Αφροδίτη.

1001. *πρήθω* = καίω, και η άλλη σημασία είναι φουσκώνω, πρβλ. *πρῆσις* (πρήξιμο).

1002. *ε 331* κ.α.

1003. *φώς-φωτός (ὁ)* = ποιητ. τ. αντί του *ἀνήρ*. Διαφ. από το *φῶς-φωτός*.

έξω από τη θάλασσα με αστραφτερό αγκίστρι, *Π 407*. Επίσης, *«ἀκταὶ δὲ **προβλῆτες** ἐναντίαι ἀλλήλῃσιν»* και ακτές που προεξέχουν και είναι αντικριστές, *κ 89*. Ναυτ. ορολ. = η προβλήτα λιμανιού, η οποία χρησιμεύει για την πρόσδεση των πλοίων προς επιβίβαση ή αποβίβαση επιβατών ή τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων, πρβλ. *πρόβολος*.

πρόβολος, ὁ, <ομηρ. *προβάλλω*[1004], = (1) η ξηρά που προεξέχει προς τη θάλασσα, η προβλήτα, ο βράχος που προεξέχει, *«ὡς δ' ὅτ' ἐπὶ **προβόλῳ** ἁλιεὺς ... ἰχθύσι τοῖς ὀλίγοισι δόλον κατὰ εἴδατα βάλλων»* κι όπως όταν από βράχο που προεξέχει ο ψαράς ... ρίχνει φαγητό για δόλωμα σε μικρά ψάρια, *μ 251*, βλ. *προβλής*, (2) (ναυτ. ορολ.), πρόβολος, κν. μπομπρέσο[1005], = οριζόντιος ιστός με ελαφρά κλίση προς τα επάνω, ο οποίος προεκτείνεται έξω από την πλώρη ιστιοφόρου πλοίου, έτσι που να χρησιμοποιούνται περισσότερα πανιά.

προερέσσω, <ομηρ. *ἐρέσσω*, αόρ. *προερέσσαμεν*, = προχωρώ με τα κουπιά, φέρω το πλοίο κωπηλατώντας, *«σπουδῇ δ' ἐς λιμένα **προερέσσαμεν**»* με σπουδή φέραμε το πλοίο στο λιμάνι κωπηλατώντας, *ν 279*.

προερύω, <ομηρ. *ἐρύω*, επικ. αόρ. *προέρυσσεν*, = σύρω προς τη θάλασσα, καθελκύω, *«Ἀτρεΐδης δ' ἄρα νῆα θοὴν ἅλα δὲ **προέρυσσεν**, ... ἀνὰ δὲ Χρυσηΐδα καλλιπάρῃον εἶσεν ἄγων· ἐν δ' ἀρχὸς ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς.»* ο Αγαμέμνονας[1006] αφού καθέλκυσε στη θάλασσα γρήγορο πλοίο, ... τη Χρυσηίδα με τις όμορφες παρειές έφερε πάνω στο πλοίο, που κυβερνήτης μπήκε σ' αυτό ο πολυμήχανος Οδυσσέας, *Α 308*. Εδώ ο Αγαμέμνονας αρματώνει πλοίο για να επιστρέψει τη σκλάβα του Χρυσηίδα στον πατέρα της γερο-Χρύση. Κυβερνήτης στο πλοίο είναι ο πολυμήχανος Οδυσσέας.

Προθοήνωρ, ὁ, ένας από τους πέντε αρχηγούς των Βοιωτών που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας συμμετέχοντας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Λήϊτος ἦρχον Ἀρκεσίλαός τε **Προθοήνωρ** τε Κλονίος τε, ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον, ἐν δὲ ἑκάστῃ κοῦροι Βοιωτῶν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι βαῖνον»* στους Βοιωτούς ήταν αρχηγοί ο Πηνέλεως και ο Λήιτος και ο Αρκεσίλαος και ο Προθοήνορας και ο Κλονίος, ... αυτοί έφεραν μαζί τους πενήντα πλοία, σε καθένα απ' τα οποία επέβαιναν εκατόν είκοσι νεαροί Βοιωτοί, *Β 495*.

πρόθοος, ὁ, <ομηρ. *προθέω* (= τρέχω εμπρός). Ναυτ. ορολ. = το ακραίο πλωριό πανί ιστιοφόρου πλοίου, κν. κόντρα-φλόκος[1007]. Στον Όμηρο, παρατ. θαμιστ. *προθέεσκε*, *«Νέστωρ ἀντίθεος, ... πολὺ **προθέεσκε**, τὸ ὃν μένος οὐδενὶ εἴκων»* ο ισόθεος Νέστορας ... έτρεχε κι έβγαινε πολύ μπροστά, η ορμή του δεν υποχωρούσε, *λ 515*.

Πρόθοος, ὁ, αρχηγός στους Μάγνητες, ο οποίος έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με σαράντα πλοία, *«Μαγνήτων δ' ἦρχε **Πρόθοος** Τενθρηδόνος υἱός, οἳ περὶ Πηνειὸν καὶ Πήλιον εἰνοσίφυλλον ναίεσκον· ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* ο Πρόθοος, ο γιος του Τενθρηδόνα, ήταν αρχηγός στους Μάγνητες, οι οποίοι γύρω από τον Πηνειό και το πυκνόφυλλο Πήλιο κατοικούσαν, ... και είχε φέρει μαζί του σαράντα μέλανα πλοία, *Β 756*.

πρόκωπος, ὁ, <ομηρ. *πρό* + *κώπη*, ναυτ. ορολ. = πρωραίος κωπηλάτης[1008], κωπηλάτης της πρώτης σειράς, κν. γαντζιέρος, σε αντιδιαστολή προς τον *ἐπίκωπον* (βλ. λ.).

πρόνευσις, ἡ, <ομηρ. *πρό* + *νεύω*, = η πρόνευση, το ανεβοκατέβασμα της πλώρης του πλοίου λόγω κυματισμού, κν. σκαμπανέβασμα, βλ. *προνεύω*, *νεύω*, *νευστάζω*.

προνεύω, <ομηρ. *πρό* + *νεύω*, *νευστάζω*, = γέρνω μπροστά. Στη ναυτ. ορολ. σημ. προνευστάζω, κν. σκαμπανεβάζω. Το ανεβοκατέβασμα της πλώρης του πλοίου λόγω κυματισμού. Η λ. *προνεύω*, ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., με την έννοια γέρνω μπροστά «κωπηλατώντας», βλ. Ξεν. *Οἰκ.* 8.8, *«ἄλυποι ἀλλήλλοις εἰσὶν οἱ ἐμπλέοντες ἢ διότι ἐν τάξει μὲν κάθηνται, ἐν τάξει δὲ **προνεύουσιν**, ἐν τάξει δ'*

1004. *ε 331* κ.α.

1005. Ιταλ. bompresso, Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 483.

1006. Ατρείδης (γιος του Ατρέα) = ο Αγαμέμνονας.

1007. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 578, και Α. Σακελλαρίου, *Ἐγχειρίδιον Ἀρμενιστοῦ*, Βασιλικὸν Ναυτικόν, Αθήναι 1915, σ. 27.

1008. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1447.

ἀναπίπτουσιν» οι κωπηλάτες δεν ενοχλούν ο ένας τον άλλο διότι κάθονται με τάξη, κλίνουν μπροστά με τάξη, και γέρνουν πίσω με τάξη. Επίσης, Πολύβ. *Ἱστ.* 1.21.2, *«μέσον δ' ἐν αὐτοῖς στήσαντες τὸν κελευστήν, ἅμα πάντας ἀναπίπτειν ἐφ' αὑτοὺς ἄγοντας τὰς χείρας καὶ πάλιν* ***προνεύειν*** *ἐξωθοῦντας ταύτας»* αφού έβαλαν στη μέση τον κελευστή, όλοι συγχρόνως άρχισαν να γέρνουν προς τα πίσω τραβώντας τα χέρια, ύστερα να γέρνουν μπροστά σπρώχνοντάς τα. Εδώ ο Πολύβιος αναφέρεται στους Ρωμαίους[1009], οι οποίοι έκαναν προσομοίωση κωπηλασίας στη στεριά, βάζοντας τους μελλοντικούς κωπηλάτες σε καθίσματα ίδια με αυτά των κωπηλατών για να μαθαίνουν κωπηλασία. Πρβλ. *προπίπτω*.

προπέτεια[1010], **ἡ**, κν. λάντζο[1011], <ομηρ. *προπίπτω*. Αρχική σημ., «αυτός που γέρνει προς τα εμπρός». Ο όρος *προπέτεια* στη σημερ. ναυτ. ορολ. σημ. την προς την πλώρη ή πρύμη κλίση των ιστών, των καπνοδόχων, της στείρας και του ποδοστήματος του πλοίου. Αν και κατά κανόνα οι ιστοί και οι καπνοδόχοι κλίνουν προς την πρύμη.

προπίπτω, <ομηρ. *πρό* + *πίπτω*, μτχ. αορ. *προπεσόντες*, = κλίνω εμπρός, γέρνω εμπρός «κωπηλατώντας», *«λῦσαί τ' ἐκέλευον ἑταίρους ὀφρύσι νευστάζων· οἱ δὲ* ***προπεσόντες*** *ἔρεσσον»* και διέταζα τους συντρόφους μου να με λύσουν, κάνοντας νόημα με τα φρύδια, αυτοί δε γέρνοντας μπροστά κωπηλατούσαν, *ι 490*. Πρόκειται για τον Οδυσσέα, ο οποίος είναι δεμένος στο κατάρτι του πλοίου του και κάνει νόημα στους συντρόφους του να τον λύσουν όταν αυτός σαγηνεύεται από τα μαγευτικά τραγούδια των Σειρήνων. Αυτοί τον αγνοούν, συνεχίζοντας να κωπηλατούν, κάνοντας έτσι όπως ο ίδιος τους είχε προηγουμένως συμβουλεύσει. Βλ. ναυτ. ορολ. *προπέτεια*.

προσάγω, <ομηρ. *ἄγω*, = προσφέρω, επιφέρω, *«τίς δαίμων τόδε πῆμα* ***προσήγαγε***, *...;»* ποιος θεός αυτήν εδώ τη συμφορά επέφερε...; *ρ 446*. Σε μτγν. συγγρ. σημ., μεταξύ άλλων εννοιών, φέρνω κάτι κοντά σε κάτι άλλο, βλ. Αριστοφ. *Λυσιστρ.* 893, *«μὴ* ***πρόσαγε*** *τὴν χεῖρά μοι»* μη φέρνεις το χέρι σου πάνω μου. Ναυτ. ορολ. = (1) φέρνω την πλώρη του ιστιοφόρου πλοίου κοντά στον άνεμο, κν. ορτσάρω[1012], (2) (ναυπηγ.) = προσαρμόζω επηγκενίδα (μαδέρι) πάνω στους νομείς προκειμένου περί εντερόνειας[1013] ή πάνω στα ζυγά προκειμένου περί καταστρώματος, κν. κουνιάζω μαδέρι[1014].

προσαγωγή, <ομηρ. *προσάγω*. Ναυτ. ορολ. = χειρισμός που φέρνει την πλώρη του ιστιοφόρου πλοίου κοντά στον άνεμο, κν. ορτσάρισμα.

προσήνεμος, -η, -ον, <ομηρ. *πρός* + *ἄνεμος*. Ναυτ. ορολ. = ο στραμμένος προς τη μεριά που φυσάει ο άνεμος, κν. σοφράνο[1015]. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., όπως Ξεν. *Οἰκ.* 18.6, *«ἐκ τοῦ* ***προσηνέμου*** *μέρους»* απ' το μέρος που φυσάει ο άνεμος.

πρόσκωπος, ὁ, <ομηρ. *πρός* + *κώπη*, = αυτός που βρίσκεται στο κουπί, ο κωπηλάτης. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Θουκ. *Ἱστ.* 1.10, *«Φιλοκτήτου ναυσὶ ... τοξότας γὰρ πάντας πεποίηκε τοὺς* ***προσκώπους***» [ο Όμηρος αναφέρει ότι], στα πλοία του Φιλοκτήτη ... όλοι οι κωπηλάτες ήταν και τοξότες.

προσορμίζομαι, <ομηρ. *ὁρμίζω*, = αράζω σε κάποιο λιμάνι από το οποίο είμαι περαστικός, κν. πιάνω λιμάνι[1016]. Ως αυτοτελής λέξη συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Ηροδ. *Ἱστ.* 6.97, *«οὐκ ἔα τὰς νέας πρὸς τὴν Δῆλον* ***προσορμίζεσθαι***» να μην επιτρέψουν στα πλοία να προσορμίσουν στη Δήλο, πρβλ. *καθορμίζω*.

προσόρμιση, <ομηρ. *ὁρμίζω*. Ναυτ. ορολ. = πρόσκαιρη διακοπή του ταξιδιού και

1009. 3ος αι. π.Χ. κατά τον πόλεμο Ρωμαίων-Καρχηδονίων.

1010. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 83.

1011. Ιταλ. lancio (lanciar = πετώ), αγγλ. rake.

1012. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 875.

1013. κν. *φόδρο*, το εσωτερικό περίβλημα του πλοίου. Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Β΄ 212 & Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 46.

1014. Ενετ. cugno = ναυπηγ. εργαλείο που χρησιμοποιείται για την κάμψη (λύγισμα) των ξύλων. Βλ. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 158.

1015. Ιταλ. sovrano = κυρίαρχος.

1016. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 928.

είσοδος του πλοίου στο λιμάνι και αγκυροβόληση, άραγμα, ελλιμένιση. Η λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Θουκ. *Ίστ.* 4.10, *«ἀπορία τῆς **προσορμίσεως**»* δυσκολία να μπει το πλοίο στο λιμάνι, βλ. *προσορμίζομαι*.

πρόσσω, βλ. *πρόσω*.

πρόσω, και **πρόσσω**, επίρρ., <ομηρ. *πρό*, και *πρόσσω*, = προς τα εμπρός, πρόσω, *«ἐκλύσθη δὲ θάλασσα κατερχομένης ὑπὸ πέτρης· τὴν δὲ **πρόσω** φέρε κῦμα, θέμωσε δὲ χέρσον ἱκέσθαι»* φουρτούνα σηκώθηκε από το βράχο που έπεσε στη θάλασσα, και το κύμα προς τα μπρος έφερε το πλοίο και το ανάγκασε στη στεριά να φθάσει, *ι 542*. Είναι η στιγμή που ο κύκλωπας Πολύφημος πετάει το βράχο στο πλοίο του Οδυσσέα, που παραλίγο να το βυθίσει. Επίσης, *«ἅμα **πρόσσω** καὶ ὀπίσσω λεύσσει»* συγχρόνως μπροστά και πίσω βλέπει, *Γ 109*. Πρβλ. ναυτ. ορολ. πρόσω[1017] «ολοταχώς».

πρότονος, **ὁ**, <ομηρ. *πρό* + *τείνω* (μτγν. *τόνος* = σχοινί[1018]), ναυτ. ορολ. = το σχοινί που στηρίζει τον ιστό και συνδέει την κορυφή του με πλωριό σημείο του πλοίου, έτσι που να του εμποδίζει την προς την πρύμη πτώση του. Αντίθ. *επίτονος*. Στον Όμηρο, *«ἱστοῦ δὲ **προτόνους** ἔρρηξ' ἀνέμοιο θύελλα ἀμφοτέρους, ἱστὸς δ' ὀπίσω πέσεν»* η θύελλα έσπασε και τους δύο προτόνους, και ο ιστός έπεσε προς την πρύμη, *μ 409*, βλ. *ἐπίτονος*.

προχοή, **ἡ**, <ομηρ. *προχέω*[1019], = ο τόπος που χύνεται ο ποταμός, η εκβολή του ποταμού, *«τῷ δ' ἄρα εἰσάμενος γαιήοχος ἐννοσίγαιος ἐν **προχοῇς** ποταμοῦ παρελέξατο δινήεντος»* μ' αυτόν αφού εξομοιώθηκε ο γαιοκράτης και κοσμοσείστης [Ποσειδώνας], πλάγιασε μαζί της στις εκβολές του πολύδινου ποταμού, *λ 242*. Βλ. επίσης Ησιόδ. *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 757, *«ἐν **προχοῇς** ποταμῶν ἅλαδε προρεόντων»* στις εκβολές των ποταμών που χύνονται στη θάλασσα. Από πλευράς ναυσιπλοΐας, οι προχοές των πλωτών ποταμών αποτελούν τα στόμια εισόδου των σημερ. ποντοπόρων πλοίων, που χρησιμοποιούν τους ποτάμιους λιμένες.

Πρυμνεύς[1020] **-έως**, **ὁ**, ένας από τους Φαίακες, <ομηρ. *πρύμνη*, *θ 112*, βλ. *Φαίηκες*.

πρύμνη, **ἡ**, <ομηρ. *πρυμνός*, επίθ. θηλ. που ουσιαστικοποιήθηκε, = το πρυμναίο (πίσω) μέρος του πλοίου, πρύμη, *«τοὺς δ' εὗρ' εἰν ἀγορῇ Δαναοὺς θεράποντας Ἄρηος νηῒ πάρα **πρύμνῃ** Ἀγαμέμνονος»* βρήκε τους Δαναούς πολεμιστές σε συνέλευση, κοντά στην πρύμη του πλοίου του Αγαμέμνονα, *Η 383*. Επίσης, *«ὥς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, πάντες ἅμ' ὁρμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης ὑψόσ' ἀειρόμενοι ... ὣς ἄρα τῆς **πρύμνη** μὲν ἀείρετο»* όπως στην πεδιάδα τέσσερις ζεμένοι αρσενικοί ίπποι ορμούν όλοι μαζί από τα κτυπήματα του μαστιγίου και υψηλά ορθώνονται, ... έτσι σηκωνόταν και η πρύμη[1021] (του πλοίου), *ν 84*.

πρύμνηθεν, <ομηρ. *πρύμνη*, ποιητ. επίρρ., = από την πρύμη, *«Ἕκτωρ δὲ **πρύμνηθεν** ἐπεὶ λάβειν οὐχὶ μεθίει, ἄφλαστον μετὰ χερσὶν ἔχων, Τρωσὶν δὲ κέλευεν»* ο δε Έκτορας πιασμένος από την πρύμη, δεν την άφηνε, το άφλαστο[1022] κρατώντας, τους δε Τρώες παρακινούσε, *Ο 716*.

πρυμνήσιος, **-η**, **-ον**, <ομηρ. *πρύμνη*, πληθ. *τα πρυμνήσια*, ουσιαστικοπ. επίθ., = τα χονδρά σχοινιά (κάβοι) με τα οποία δένεται το πλοίο από την πρύμη στην ξηρά (προβλήτα κ.λπ.), κν. πρυμάτσες. (1) Στον Όμηρο, *«τοὶ δὲ **πρυμνήσι'** ἔλυσαν, ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ βάντες ἐπὶ κληῖσι καθῖζον»* οι άντρες τους πρυμνιούς κάβους έλυσαν, και αφού ανέβηκαν και αυτοί [στο πλοίο], πήραν τη θέση τους στα κουπιά, *β 418*. Πρόκειται για τους κωπηλάτες του πλοίου του Τηλέμαχου στο ταξίδι του προς την Πύλο. Ο Τηλέμαχος μεταβαίνει στην Πύλο στο βασιλιά Νέστορα και από εκεί στη Σπάρτη στο βασιλιά Μενέλαο, οι οποίοι έχουν ήδη γυρίσει από την Τροία, για να μάθει απ' αυτούς νέα για τον πατέρα του. Το ταξίδι αυτό εκτελείται με παρότρυνση της Αθη-

1017. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1130.

1018. Ηροδ. *Ίστ.* 9.118.

1019. *Ψ 325* κ.α.

1020. Ναυτικός ασχολούμενος με εργασίες της πρύμης.

1021. Η παρομοίωση που κάνει ο ποιητής θα ήταν πιο αντιπροσωπευτική αν αναφερόταν στην πλώρη του πλοίου παρά στην πρύμη.

1022. Το πρυμνιό μέρος του πλοίου, βλ. *ἄφλαστον*.

νάς, και μάλιστα η θεά είναι ο κυβερνήτης του πλοίου στην αποστολή αυτή (*β 416*). Η Αθηνά έχει πάρει τη μορφή του Μέντορα, φίλου του Οδυσσέα, ενώ ο Τηλέμαχος κάθεται δίπλα της. Επίσης, *«ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν, οὔτ' εὐνὰς βαλέειν οὔτε **πρυμνήσι'** ἀνάψαι»* υπάρχει και κατάλληλο λιμάνι που δεν χρειάζονται σχοινιά, ούτε άγκυρες να ρίξεις ούτε πρυμνήσια να προσδέσεις, *ι 137*. Εδώ ο ποιητής αναφέρεται σε λιμάνι στη χώρα των κυκλώπων, όπου έφτασε ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του, το οποίο είναι τόσο ασφαλές ώστε το πλοίο του δεν χρειάζεται ούτε να αγκυροβολήσει ούτε να δέσει με σχοινιά στην ακτή. (2) Στο Ευριπ. *Ἡρακλ. Μαιν.* 479, με μτφ. έννοια, *«ὡς ἀνημμένοι κάλῳς **πρυμνησίοισι** βίον ἔχοιτ' εὐδαίμονα»* έτσι δεμένοι με δυνατά σχοινιά ευτυχισμένη ζωή θα είχατε. (3) Μτγν. τα πρυμνήσια καλούνται και *ἐπίγυα*, απ' τις ομηρ. λ. *ἐπί* + *γαῖα* (γῆ), βλ. Ησύχ. *Λεξ.*, *«**ἐπιγύων** = τῶν πρυμνησίων κάλων, ἅ τινες πείσματα καλοῦσιν»* τα πρυμνήσια σχοινιά, τα οποία μερικοί τα ονομάζουν πείσματα.

πρυμνήτης, ὁ, <ομηρ. *πρυμνός*, *πρύμνη*, ναυτ. ορολ. = ναύτης της πρύμης[1023], σε αντιδιαστολή του *πρῳράτη*, του ναύτη της πλώρης. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια, (1) μτφ., του κυβερνήτη, βλ. Αισχ. *Εὐμεν.* 16, *«Δελφός τε χώρας τῆσδε **πρυμνήτης** ἄναξ»* ο Δελφός είναι κυβερνήτης αυτής της χώρας, (2) των πρυμνιών «κάβων» του πλοίου (κν. πρυμάτσες), Ευριπ. *Μήδ.* 770, *«ἐκ τοῦδ' ἀναψόμεσθα **πρυμνήτην** κάλων»* από εκεί θα δέσουμε τις πρυμάτσες.

πρυμνός, -ή, -όν, επικ. επίθ., = έσχατος, τελευταίος, αυτός που βρίσκεται στο άκρον, *«Μηριόνης δ' ἐξ αὖτις ἐπάλμενος αἰγυπιὸς ὣς ἐξέρυσε **πρυμνοῖο** βραχίονος ὄβριμον ἔγχος»* ο Μηριόνης πάλι πηδώντας σαν γύπας έσυρε το φοβερό δόρυ από την άκρη του βραχίονα, *Ν 532*. Βλ. *πρύμνη*.

πρυμνοῦχος, -ον, <ομηρ. *πρύμνη* + *ἔχω*, = αυτός που κρατά την πρύμη του πλοίου, δηλ. που κρατάει το πλοίο δεμένο. Η λ. *πρυμνοῦχος*, ως αυτοτελής λέξη, συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., βλ. Ευριπ. *Ἠλ.* 1022, *«πρυμνοῦχον Αὖλιν»* = η Αυλίδα που κρατάει δεμένα τα πλοία (λόγω της άπνοιας επειδή κατά το χρησμό έπρεπε να θυσιαστεί η Ιφιγένεια). *Κλυταιμήστρα:* *«κεῖνος δὲ παῖδα τὴν ἐμὴν Ἀχιλλέως λέκτροισι πείσας ᾤχετ' ἐκ δόμων ἄγων **πρυμνοῦχον** Αὖλιν, ἔνθ' ὑπερτείνας πυρᾶς λευκὴν διήμησ' Ἰφιγόνης παρηΐδα»* εκείνος ξεγελώντας την κόρη μου πως θα της δώσει για άντρα τον Αχιλλέα, την πήρε απ' το παλάτι κι εκεί την πήγε, στην Αυλίδα, που κρατούσε τα πλοία δεμένα. Απάνω στο βωμό ξαπλώνοντάς την, κόβει της Ιφιγένειας τον άσπρο λαιμό.

πρώραθε(ν), επίρρ. <ομηρ. *πρῴρη* + *θεν*[1024], = από την πλώρη του πλοίου, από το πλωριό μέρος (πλώρα από κάτι). Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., όπως Πίνδ. *Πυθ.* 10.81, *«κώπαν σχάσον, ταχὺ δ' ἄγκυραν ἔρεισον χθονὶ **πρώραθε»*** κράτησε το κουπί, και ρίξε την άγκυρα απ' την πλώρη στη στεριά. Την ίδια έννοια έχει και σήμερα στη ναυτ. ορολ., πρβλ. *πρώραθεν του εγκαρσίου* = πλώρα από το εγκάρσιο [του πλοίου].

πρῳράτης, ὁ, <ομηρ. *πρῴρη*, = πλωριός ναύτης[1025], σε αντιδιαστολή του πρυμνήτη, του ναύτη της πρύμης. Ως αυτοτελής λ. συναντάται σε μτγν. του Ομήρου συγγρ., βλ. λεξικογράφο Πολυδ. *Ὀνομαστ.* Α′ 95, *«οἱ δ' ἐμπλέοντες κυβερνήτης, **πρῳράτης**, ναύτης, ἐρέτης, ... αὐτερέτης»* και στο πλοίο μέσα ήσαν κυβερνήτης, πλωριός ναύτης, ναύτης, κωπηλάτης, ... και κωπηλάτης που ήταν ταυτόχρονα και πολεμιστής».

Πρωρεύς[1026] **-έως, ὁ**, ένας από τους Φαίακες, *θ 113*, <ομηρ. *πρῴρη*, βλ. *Φαίηκες*.

πρῴρη, ἡ, επίθ. θηλ. του άχρ. αρσ. *πρῷρος*, που μετέπεσε σε ουσιαστ.[1027], = το πρωραίο μέρος του πλοίου, η πλώρη, *«δύο δοῦρε μάκρ' ἐν χερσὶν ἑλὼν εἰς ἴκρια νηὸς ἔβαινον **πρῴρης»*** πήρα δύο μακριά δόρατα στα χέρια

1023. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1408.

1024. Κατάληξη που δηλώνει προέλευση, κίνηση από τόπο ή χρονική αφετηρία.

1025. Παλ. *Ὀνομ. Ναυτ.* 1407.

1026. Ο ασχολούμενος με εργασίες της πλώρης.

1027. Πανταζίδης, *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*.

Ωω

Ὠγυγίη, ἡ, προϊστορικό νησί στο οποίο κατοικούσε η θεά Καλυψώ, *«Ὠγυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἁλὶ κεῖται· ἔνθα μὲν Ἄτλαντος θυγάτηρ, δολόεσσα Καλυψώ, ναίει ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεός·»* υπάρχει κάποιο νησί, η Ωγυγία, που βρίσκεται μακριά στο πέλαγος, στο οποίο κατοικεί η πανούργα και καλλιπλόκαμη θεά Καλυψώ, η κόρη του Άτλαντα, *η 244*. Οι αρχαίοι[1311] πίστευαν ότι η Ωγυγία ήταν το νησί Γαύδος[1312] κοντά στη Μελίτη (Μάλτα), άλλοι το νησί Perejil στο Μαρόκο (Εικ. 1). Πάντως, το ότι βρισκόταν δυτικά της Ιθάκης φαίνεται και στους στίχους της *Οδύσσειας* (*ε 273-277*), όπου η Καλυψώ συμβουλεύοντας τον Οδυσσέα για το ταξίδι της επιστροφής, του λέγει να πηδαλιουχεί έτσι που να έχει συνεχώς τη Μ. Άρκτο –ήτοι τον Βορρά– στ' αριστερά του, δηλαδή να πλέει προς ανατολάς, *«Ἄρκτον ... ποντοπορευέμεναι ἐπ' ἀριστερὰ χειρὸς ἔχοντα»* θα ταξιδεύεις έχοντας στο αριστερό σου χέρι τη Μ. Άρκτο. Στο νησί της Καλυψώς έφτασε ναυαγός ο Οδυσσέας, και εκεί παρέμεινε πλάι στη θεά επί επτά χρόνια και κατασκεύασε τη σχεδία του για να συνεχίσει το ταξίδι προς την πατρίδα, την Ιθάκη, βλ. *Καλυψώ*.

ὠθέω, αόρ. ὦσα, = ωθώ, σπρώχνω. Ναυτ. ορολ., (1) σχετικά με πλοίο, *«τὴν δ' αἶψ' ἤπειρόνδε παλιρρόθιον φέρε κῦμα, ... αὐτὰρ ἐγὼ χείρεσσι λαβὼν περιμήκεα κοντὸν **ὦσα** παρέξ·»* και αμέσως [το πλοίο] προς την ξηρά το έφερε το παλινδρομικό κύμα ... αλλά στα χέρια μου εγώ αφού πήρα μακρύ κοντάρι, το έσπρωξα προς τα έξω, *ι 488*, (2) σχετικά με κύμα, *«ἔνθα Νότος μέγα κῦμα ποτὶ σκαιὸν ῥίον **ὠθεῖ**»* όπου ο Νότος μεγάλο κύμα ωθεί προς το δυτικό ακρωτήριο, *γ 295*. Βλ. *περονώστης*.

Ὠκαλέη, ἡ, πόλη της Βοιωτίας[1313], η οποία μαζί με άλλες βοιωτικές πόλεις έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο πενήντα πλοίων, *«Βοιωτῶν ... ἦρχον ... οἵ τ' Ἐλεῶν εἶχον ἠδ' Ὕλην ... **Ὠκαλέην**, ... τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον»* οι αρχηγοί των Βοιωτών ... είχαν μαζί τους άντρες από τον Ελεώνα και την Ύλη ... και την Ωκαλέη, ... όλοι αυτοί συμμετείχαν με πενήντα πλοία, *Β 501*.

ὠκεανοπλοΐα, ἡ, <ομηρ. *ὠκεανός* + *πλοῦς* (*πλείω, πλώω*). Ο κλάδος της ναυτικής επιστήμης που έχει ως αντικείμενο τη ναυσιπλοΐα στους ωκεανούς, η οποία διενεργείται με τη χρήση μεθόδων που μας παρέχει κυρίως η αστρονομική και η δορυφορική ναυτιλία.

Ὠκεανός, ὁ. Στον Όμηρο ο ωκεανός θεωρείται ένας ποταμός που περιρρέει ολόγυρα τη γη και σ' αυτόν καταλήγουν τα έσχατα όριά της. Πρβλ. μτγν. χάρτη του γεωγράφου και χαρτογράφου Εκαταίου (Εικ. 12). Ο Όμηρος τον αναφέρει να εξαπλώνεται στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα: προς Βορρά τα αστέρια της Μεγάλης Άρκτου δεν βυθί-

1311. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 299.

1312. Το σημερινό νησί Gozo, ένα από τα νησιά της Μάλτας.

1313. Στράβ. *Γεωγρ*. C. 410.

ΕΙΚ. 12. Ο Ωκεανός κατά τον Εκαταίο[1314]

ζονται[1315] σ' αυτόν (*Σ 489*), προς Νότο στις όχθες του κατοικούν οι πυγμαίοι (*Γ 2-7*), προς Ανατολάς ανατέλλουν η Ηώς, ο ήλιος και οι αστέρες (*Η 422*), και προς Δυσμάς οι αστέρες βυθίζονται δύοντες (*Θ 485*). Βλ. *«ἐν δ' ἔπεσ' Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν»* και έπεσε στον ωκεανό το λαμπρό φως του ηλίου, έλκοντας τη μαύρη νύχτα πάνω στην καρποφόρα γη, *Θ 485*. Μτγν. συναντάται σε αρχ. συγγρ., με την έννοια της θάλασσας, βλ. Πίνδ. *Πυθ.* 4.446, *«ἔν τ' Ὠκεανοῦ πελάγεσσι μίγεν πόντῳ τ' ἐρυθρῷ Λαμνιᾶν τ' ἔθνει γυναικῶν ἀνδροφόνων»* ταξίδεψαν στα πέλαγα του ωκεανού, στην κόκκινη θάλασσα και στης Λήμνου τις ανδροκτόνες γυναίκες. Εδώ ο Πίνδαρος αναφέρεται στο ταξίδι της Αργώς. Επίσης, βλ. Αριστ. *Περὶ κόσμ.* 393a,17, *«πέλαγος δὲ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικόν τε καὶ Ὠκεανὸς καλεῖται, περιρρέων ἡμᾶς»* το πέλαγος έξω απ' τον κατοικημένο κόσμο ονομάζεται Ατλαντικός και Ωκεανός, και μας περιβάλλει.

Ὠκύαλος,[1316] **ὁ**, ένας από τους Φαίακες, <ομηρ. *ὠκύς* + *ἅλς*, *θ 111*, βλ. *Φαίηκες*.

ὠκύαλος, -ον, <ομηρ. *ὠκύς* + *ἅλς*, επίθ. του πλοίου, = γρήγορο πλοίο, ταχύπλοο, *«Ἕκτωρ δὲ πρυμνῆς νεὸς ἥψατο ποντοπόροιο καλῆς* ***ὠκυάλου*** *»* ο Έκτορας έπιασε την πρύμη ποντοπόρου πλοίου, ωραίου και ταχύπλοου, *Ο 705*. Επίσης, *«**ὠκύαλος** νηῦς ἐγγύθεν ὀρνυμένη»* το γρήγορο πλοίο που κινιόταν κοντά τους, *μ 182*. Ομοίως, μτγν. στο Σοφ. *Αἴας*, 710, *«**ὠκυάλων** νεῶν»* των ταχύπλοων πλοίων.

ὠκυδίνητος, -ον, <ομηρ. *ὠκύς* + *δίνη*, *δινεύω*[1317], = αυτός που ταχέως περιστρέφεται, ελίσσεται. Επίθ. που χρησιμοποιεί μτγν. ο λυρ. ποιητ. Πίνδαρος, χαρακτηρίζοντας έτσι τα πλοία και τα άρματα, όταν αυτά με ταχύτητα συναγωνίζονται ελισσόμενα, στις ιστιοδρομίες και τις αρματοδρομίες, *Ἴσθμ.* 5.6, *«νᾶες ἐν πόντῳ καὶ ὑφ' ἅρμασιν ἵπποι ...* ***ὠκυδινάτοις*** *ἐν ἁμίλλαισι θαυμασταὶ πέλονται»* τα πλοία στη θάλασσα και τ' άλογα στ' άρματα ... τα θαυμάζουν όταν αυτά συναγωνίζονται με γοργούς ελιγμούς.

ὠκύπλοος, -ον, <ομηρ. *ὠκύς* + *πλόος*, = ο ταχύπλοος. Ως αυτοτελής λ. συναντάται στο λεξικό Σουίδα, *«**ὠκυπλόων**»* = ταχυπλόων.

ὠκύπομπος, -ον, <ομηρ. *ὠκύς* + *πέμπω*. Ως επίθ. του πλοίου, *ὠκύπομπος* «ναῦς», συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ., με την έννοια του γρήγορου (γοργοτάξιδου) πλοίου, βλ. Ευριπ. *Ἰφ. Ταύρ.* 1137, *«ἀέρι δ' ἱστία ... ἐκπετάσουσι ... ναὸς* ***ὠκυπόμπου*** *»* με τον αέρα ... θα ανοίξουν τα πανιά ... του γοργοτάξιδου πλοίου.

ὠκύπορος, -ον, <*ὠκύς* + *πόρος*, επίθ. του πλοίου, = ταχύπορο, ταχύπλουν, *«νηυσὶν ἐν* ***ὠκυπόροισιν*** *ἔβαινον Ἀργεῖοι»* στα ταχύπορα πλοία επέβαιναν οι Αργείοι, *Β 351*.

ὠκύπτερος, -ον, <ομηρ. *ὠκύς* + *πτερόν*[1318], = ο ταχύπτερος, *«αὐτὸς δ' ὥς τ' ἴρηξ* ***ὠκύπτερος*** *ὦρτο πέτεσθαι»* κι αυτός σαν γεράκι ταχύπτερο

1314. Εκαταίος ο Μιλήσιος (560-480 π.Χ.), γεωγράφος, περιηγητής, χαρτογράφος, ιστοριογράφος και λογογράφος.

1315. Την εποχή των ομηρικών επών, οι αστέρες της Μεγάλης Άρκτου, για τον τότε ελληνικό χώρο, ήταν *αειφανείς*, δηλ. ήταν μονίμως πάνω από τον ορίζοντα, ενώ σήμερα ένας εξ αυτών βυθίζεται στον ωκεανό, και τούτο λόγω της *μετάπτωσης των ισημεριών*, βλ. Παράρτημα 1.

1316. Ο ταχύς στη θάλασσα.

1317. *δινεύω* = περιστρέφω, *Ψ 840* κ.α.

1318. *η 36* κ.α.

ορθώθηκε να πετάξει, *Ν 62*. Ως λ. με ναυτική έννοια συναντάται σε μτγν. του Ομήρου αρχ. συγγρ. και σημ. μτφ. το γρήγορο πλοίο (πτερά = πανιά), βλ. Αισχ. *Ἱκέτ.* 725, *«νῆες ὡς* ***ὠκύπτεροι*** *ἥκουσι»* τα πλοία γοργόφτερα φτάνουν.

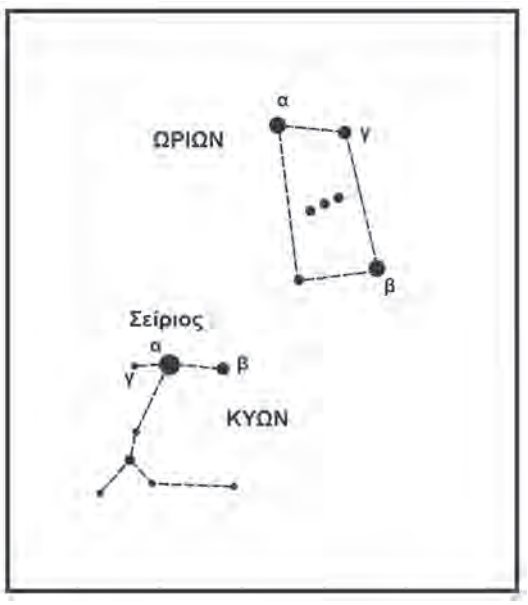
ὠκύς, -εῖα, -ύ, ως επίθ. πλοίων, = ταχύς, *«Ἀχαιοὺς αὐτονυχὶ νηῶν ἐπιβησέμεν* ***ὠκειάων****»* τους Αχαιούς την ίδια νύχτα στα γρήγορα πλοία θα επιβιβάσουμε, *Θ 197*. Η λ. βρίσκεται ως α′ συνθ. σε πολλές ναυτ. λέξεις, βλ. *ὠκύαλος, ὠκυδίνητος, ὠκύπλοος, ὠκύπομπος, ὠκύπορος, ὠκύπτερος*.

Ὤλενος, ἡ, πόλη της Αιτωλίας[1319], η οποία μαζί με άλλες αιτωλικές πόλεις και υπό την αρχηγία του Θόαντα έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας σε στόλο σαράντα πλοίων, *«Αἰτωλῶν δ' ἡγεῖτο Θόας Ἀνδραίμονος υἱός, οἳ Πλευρῶν' ἐνέμοντο καὶ* ***Ὤλενον****, ... τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο»* ο Θόας, ο γιος του Ανδραίμονα, ηγεμόνας των Αιτωλών που νέμονταν την Πλευρώνα και την Ώλενο, ... έφερε μαζί του σαράντα μαύρα πλοία, *Β 639*.

Ὠρείθυια, ἡ, μία από τις Νηρηίδες (θαλάσσιες θεότητες), θυγατέρα του Νηρέα και της κόρης του Ωκεανού, Δωρίδας, *Σ 48*.

ὥρη[1320], **ἡ**, ορισμένος χρόνος, χρονικό διάστημα, εποχή. (1) Εποχή, *«ὅτε δή ῥ' ἐνιαυτὸς ἔην, περὶ δ' ἔτραπον* ***ὧραι****»* όταν ήρθε ο χρόνος και πέρασαν οι εποχές, *κ 469*. Επίσης, Ηροδ. *Ἱστ.* 1.32, *«ἵνα δὴ αἱ* ***ὧραι*** *συμβαίνωσι παραγινόμεναι ἐς τὸ δέον»* για να εναλλάσσονται οι εποχές με κανονικό ρυθμό. (2) Χρονική διάρκεια, *«ἅλτο κατὰ σκοπιὴν ... οἷά τε φῶτες φηληταὶ διέπουσι μελαίνης νυκτὸς ἐν* ***ὥρῃ****»* και έφυγε για ανίχνευση ... σαν τους κλέφτες που δρουν κατά τη διάρκεια της σκοτεινής νύκτας, Ομηρ. Ύμν. *Εἰς Ἑρμ. 4.67*. Πρόκειται για το θεό Ερμή, ο οποίος πήγε να κλέψει τα βόδια των θεών στην Πιερία.

Ὠρίων, ὁ, (αστρον.), αστερισμός της ισημερινής ζώνης στην ουράνια σφαίρα (Εικ. 13). Στην περιοχή που καλύπτει ο αστερισμός αυτός, όπως ορίστηκε από τη Διεθνή Αστρονομική Ένωση, περιέχονται 141 άστρα, ορατά με γυμνό οφθαλμό, από τα οποία 2 πρώτου μεγέθους, 5 δεύτερου, 5 τρίτου, 23 τέταρτου και τα υπόλοιπα πέμπτου και έκτου μεγέθους. Τα τρία άστρα του Ωρίωνα, *α*, *β* και *γ*[1321], είναι από τα λαμπρότερα άστρα ολόκληρου του ουρανού, και χρησιμοποιούνται ευρύτατα στη ναυσιπλοΐα για τον υπολογισμό του αστρον. στίγματος του πλοίου. Τα αστέρια αυτά μαζί με άλλα αστέρια του βόρειου ημισφαιρίου χρησιμοποιούσε και ο Οδυσσέας για τον προσανατολισμό του και τη νυχτερινή του ναυσιπλοΐα. Έχει φύγει από το νησί της Καλυψώς, με προορισμό την Ιθάκη, και ταξιδεύει και τη νύχτα, έχοντας ως οδηγό τον Ωρίωνα και άλλους αστερισμούς, γνωστούς στη ναυσιπλοΐα της εποχής του, *«γηθόσυνος δ' οὖρῳ πέτασ' ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς. αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως ἥμενος· οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην*

ΕΙΚ. 13. Ο αστερισμός του Ωρίωνα και του Κυνός

1319. Στράβων, *Γεωγρ.* C. 451.

1320. Η υποδιαίρεση του ημερονυκτίου σε 24 ώρες έγινε πιθανώς από τον αστρονόμο Ίππαρχο περί το 150 π.Χ., βλ. Liddell-Scott, *Λεξικόν*, και Μπαμπινιώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό*.

1321. *α* = Μπετελγκέζ, *β* = Ρίγκελ, *γ* = Μπελλατρίξ.

*Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν, ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' **Ὠρίωνα** δοκεύει»* περιχαρής για τον ούριο άνεμο σήκωσε πανιά ο θεϊκός Οδυσσέας. Έπειτα, καθήμενος επιδέξια κατεύθυνε το πηδάλιο. Και δεν του βάραινε τα βλέφαρα ο ύπνος αλλά [ναυσιπλοούσε] παρατηρώντας τις Πλειάδες και τον αργά δύοντα Βοώτη, και την Άρκτο που την ονομάζουν άμαξα, η οποία στρέφεται γύρω από τον εαυτό της παρατηρώντας τον Ωρίωνα, *ε 274*, *Σ 486*, *488*, *Χ 29*. Βλ. επίσης μτγν. Αριστ. *Μετεωρ.* 361b,24, *«διὸ περὶ **Ὠρίωνος** ἀνατολὴν μάλιστα γίγνεται νηνεμία»* για το λόγο αυτό επικρατεί νηνεμία κυρίως κατά την ανατολή[1322] του Ωρίωνα.

1322. Ο αστερισμός του Ωρίωνα ανατέλλει μετά το θερινό ηλιοστάσιο, στις αρχές Ιουλίου, βλ. Γλωσσάριο, λ. *επιτολή*.

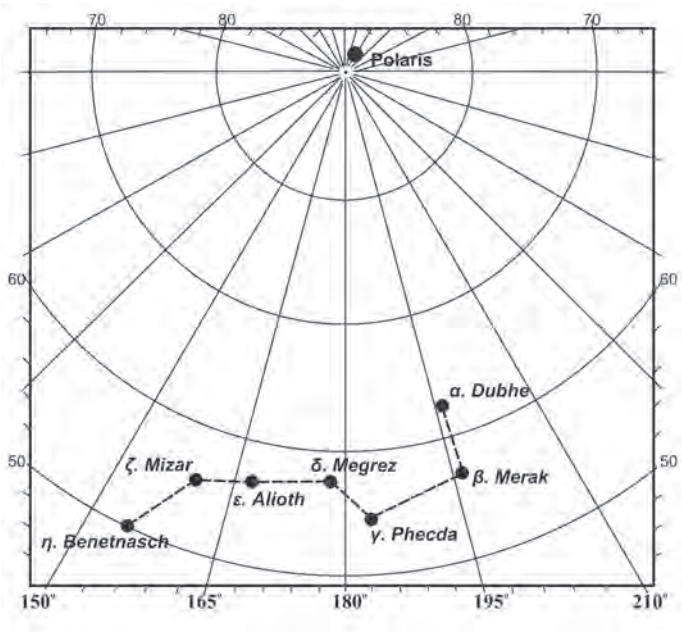
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΜΗΡΙΚΗ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Η μετάπτωση των ισημεριών στην περιγραφή της «Ασπίδας του Αχιλλέα»[1323]

Ο Όμηρος περιγράφει τις εκπληκτικές παραστάσεις που χάλκευσε ο Ήφαιστος πάνω στην Ασπίδα του Αχιλλέα, μεταξύ των οποίων ήταν και η Μεγάλη Άρκτος[1324], ένας αστερισμός του βορείου ημισφαιρίου, λίαν εμφανής στον ελληνικό ουρανό. Η λεπτομέρεια στην παράσταση, όπως την περιγράφει ο Όμηρος, είναι ότι οι αστέρες της είναι μονίμως πάνω απ' τον ορίζοντα, ενώ σήμερα τμήμα του αστερισμού βυθίζεται κάτω από αυτόν. Με βάση την αναφορά αυτή του Ομήρου, θα υπέθετε κανείς ότι πρόκειται περί λάθους του ποιητή ή ότι ο παρατηρητής της Μ. Άρκτου βρισκόταν σε γεωγραφικό πλάτος πολύ βορειότερο του σημερινού ελληνικού χώρου. Σ' αυτή την εργασία συγκρίνεται η θέση των αστέρων του ελληνικού ουράνιου θόλου κατά την εποχή του Ομήρου με τη σημερινή. Γίνεται αναφορά στη *μετάπτωση των ισημεριών*, στην οποία οφείλεται η αλλαγή της όψης του σημερινού ουράνιου θόλου, πράγμα που δικαιώνει τον Όμηρο στη σχετικά με τη Μεγάλη Άρκτο αναφορά του.

Κοιτάζοντας το βράδυ στον ουράνιο θόλο, παρατηρούμε πλήθος αστέρων να κινούνται από ανατολών προς δυσμάς, εξ αυτών άλλοι ανατέλλουν, μεσουρανούν και δύουν (*αμφιφανείς*) και άλλοι περιστρέφονται γύρω από τον ουράνιο πόλο, χωρίς να κατεβαίνουν κάτω από τον ορίζοντα (*αειφανείς* αστέρες). Υπάρχουν και εκείνοι που ποτέ δεν είναι ορατοί, οι λεγόμενοι *αφανείς*.

ΕΙΚ. 14. Μεγάλη Άρκτος και Πολικός (Polaris) *(Πηγή:* **Brown's Nautical Almanac, 2012***)*

Σε περιοχές με διαφορετικό γεωγραφικό πλάτος, ο παρατηρητής βλέπει και διαφορετικό τμήμα της ουράνιας σφαίρας. Έτσι μερικοί αστερισμοί που φαίνονται από τον ελληνικό χώρο –ολόκληροι ή τμήμα τους– δεν είναι ορατοί σε βορειότερα ή νοτιότερα πλάτη. Για παράδειγμα, η Μεγάλη Άρκτος σε βορειότερα της Ελλάδος πλάτη είναι πάντοτε πάνω από τον ορίζοντα, σε πολύ νότια δεν είναι καθόλου ορατή, ενώ στον κυρίως ελληνικό χώρο είναι μεν ορατή,

1323. Α. Ν. Γιαννάκης, περιοδικό *Δαυλός*, τεύχ. Ιανουαρίου 2003.
1324. Ομήρου *Ιλιάδα Σ 487-489*.

αλλά ένας από τους αστέρες της, ο Benetnash[1325] (Εικ. 14), κατεβαίνει κάτω από τον ορίζοντα, όταν διέρχεται από τον κάτω μεσημβρινό του τόπου[1326].

Στο σημείο αυτό θέλω να αναφερθώ στα ομηρικά ποιήματα, τα οποία κατά την εποχή του Τρωικού πολέμου παρουσιάζουν τον ουράνιο θόλο να έχει διαφορετική όψη από αυτήν που παρατηρούμε σήμερα.

Τα γεγονότα των ομηρικών επών

Ανατρέχοντας στα ομηρικά έπη βλέπουμε τη θεά Θέτιδα να ανεβαίνει στον Όλυμπο προς συνάντηση του Ηφαίστου, για να φτιάξει ο σιδηρουργός του Δία πανοπλία στο γιο της, τον Αχιλλέα[1327]. Ήταν η στιγμή που οι μάχες στην Τροία μεταξύ Ελλήνων και Τρώων ήταν αμφίρροπες και μόνο η συμμετοχή του Αχιλλέα θα έδινε τη νίκη στους Έλληνες. Ο Ήφαιστος με μεγάλη χαρά ανέλαβε την κατασκευή της πανοπλίας του Αχιλλέα από χρέος προς τη Θέτιδα, η οποία τον είχε φιλοξενήσει στο σπιτικό του πατέρα της για εννιά χρόνια (και τούτο γιατί η μητέρα του, η Ήρα, τον πέταξε μετά τη γέννα, επειδή ήταν χωλός και άσχημος). Έτσι του δόθηκε η ευκαιρία να κάνει μεγάλο δώρο στον πιο σημαντικό ήρωα των Αχαιών, ο οποίος θα έπαιρνε επάνω του την τύχη όλων των Ελλήνων. Η πανοπλία ήδη φτιαχνόταν με σπουδή και μεγάλη τέχνη. Ο «μεγάλος τεχνίτης» έβαλε όλη του τη δεξιότητα στη μεγάλη ασπίδα, πάνω στην οποία παράστησε τη γη, τον ουρανό και σκηνές από τη φύση και την καθημερινή ζωή. Με ιδιαίτερη δε φροντίδα χάλκευσε τη Μ. Άρκτο, με τους αστέρες της να βρίσκονται μονίμως πάνω από τον ορίζοντα –όπως μας αναφέρει ο Όμηρος– χρησιμοποιώντας την ποιητική έκφραση ότι «δεν μετέχουν στα λουτρά του ωκεανού»: *«ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται, Πληϊάδας θ' Ὑάδας τε τό τε σθένος Ὠρίωνος Ἄρκτον θ', ... οἵη δ' **ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο**»* έβαλε πάνω στην ασπίδα όλους τους αστερισμούς που στεφανώνουν τον ουρανό, τις Πλειάδες, τις Υάδες και τον δυνατό Ωρίωνα και την Άρκτο ... η οποία δεν μετέχει στα λουτρά του Ωκεανού, *Σ 489*.

Η ασπίδα κατασκευάστηκε στο εργαστήριο του Ηφαίστου ενώ διαδραματίζονταν τα γεγονότα στην Τροία. Οπότε η παράσταση των αστέρων πάνω σε αυτήν θα ανταποκρινόταν σε τμήμα του ουράνιου θόλου, όπως αυτό θα το έβλεπαν από την περιοχή τους ο κατασκευαστής της Ήφαιστος αλλά και ο χρήστης της Αχιλλέας, ήτοι από το εργαστήριό του ο πρώτος και από το πεδίο των μαχών ο δεύτερος. Σύμφωνα με τα ομηρικά έπη, το εργαστήριο βρισκόταν στον Όλυμπο, εκεί όπου ο Ήφαιστος χάλκευε τα μέταλλα των θεών. Σύμφωνα με μεταγενέστερες παραδόσεις, τούτο βρισκόταν στη Λήμνο, στο κυριότερο κέντρο λατρείας του, ή στην Αίτνα, όπου τον βοηθούσαν οι κύκλωπες, τα πνεύματα της αστραπής και του κεραυνού.

Σήμερα –εξαιρουμένης της θέσης του Ολύμπου, απ' όπου ο παρατηρητής βλέπει τον αστέρα Benetnash μόλις να εγγίζει τον ορίζοντα– στις περιοχές της Λήμνου, της Αίτνας και της ομηρικής Τροίας, που βρίσκονται νοτιότερα του πλάτους των 40^0 Β, τμήμα της Μ. Άρκτου βυθίζεται κάτω από τον ορίζοντα, όταν αυτή διέρχεται από τον κάτω μεσημβρινό (ακριβώς προς Βορρά) των τόπων αυτών. Κατά τον ποιητή, την εποχή των ομηρικών επών για παρατηρητή που βρίσκεται σ' αυτές τις γεωγραφικές περιοχές, η

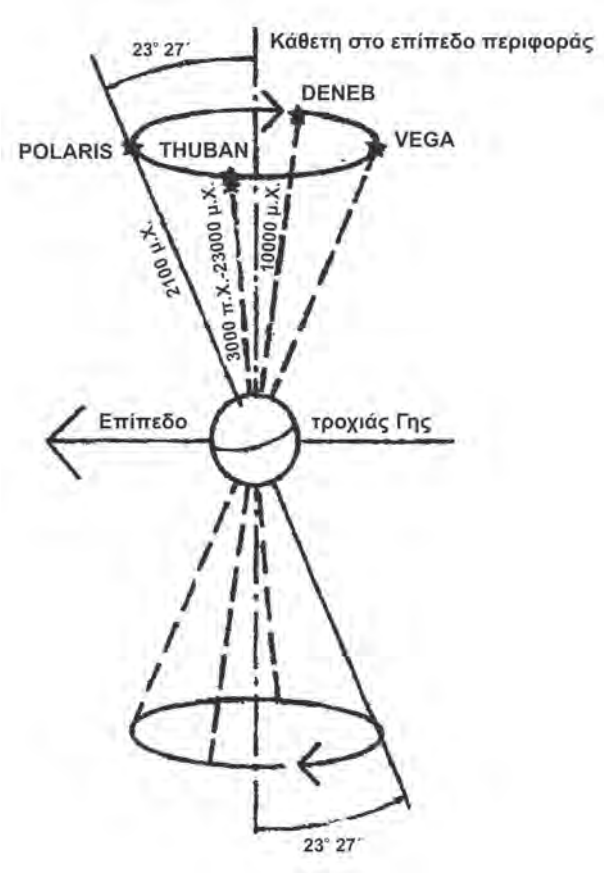
1325. Άλλη ονομασία: Alkaid.

1326. Στον κάτω μεσημβρινό ο αστέρας έχει το χαμηλότερο ύψος από τον ορίζοντα, όταν πρόκειται για αειφανή αστέρα, ή το μεγαλύτερο βάθος υπό τον ορίζοντα, όταν πρόκειται για αμφιφανή. Μεσημβρινός είναι ο μέγιστος κύκλος, ο οποίος διέρχεται από τους δύο πόλους (βόρειο και νότιο). Για κάθε τόπο (παρατηρητή) υπάρχει και ο μεσημβρινός του τόπου, ο οποίος διακρίνεται σε δύο μεσημβρινούς (ημιμεσημβρινούς), τον άνω και τον κάτω μεσημβρινό. Άνω μεσημβρινός είναι ο διερχόμενος διά του ζενίθ του τόπου (παρατηρητή) και κάτω μεσημβρινός ο διερχόμενος διά του ναδίρ.

1327. Ομήρου *Ίλ. Σ 369-400*.

Μεγάλη Άρκτος δεν «μετείχε στα λουτρά του ωκεανού», ενώ σήμερα τμήμα της κατεβαίνει κάτω από τον ορίζοντα.

Με όσα αναπτύχθηκαν προηγουμένως, ο αναγνώστης συμπεραίνει ότι είτε ο ποιητής έχει λάθος –με το να αναφέρει ότι ο εν λόγω αστερισμός δεν βυθίζεται στο θαλάσσιο ορίζοντα– είτε οι αναφερόμενες στο ποίημα της *Ιλιάδας* μάχες, όπου πρωτοστατούσε ο Αχιλλέας, διαδραματίστηκαν πολύ βορειότερα της Τροίας (εκεί όπου οι αστέρες του είναι μονίμως ορατοί). Δεν συμβαίνει όμως αυτό, διότι σήμερα ο αστερισμός της Μ. Άρκτου έχει μετατοπιστεί από τη θέση όπου βρισκόταν κατά τους αρχαίους χρόνους, λόγω της *μετάπτωσης των ισημεριών*.

ΕΙΚ. 15. Ο Πολικός Αστέρας σε διάφορες χρονικές περιόδους *(Πηγή:* **Α. Δημαράκη - Χρ. Ντούνη,** ***Ναυτιλία****)*

Η μετάπτωση των ισημεριών

Η μετάπτωση είναι φαινόμενο που σχετίζεται με την κίνηση της Γης και οφείλεται στο μη απόλυτα σφαιρικό σχήμα της. Αν η Γη είχε τέλεια σφαιρικό σχήμα και δεν επιδρούσαν σε αυτήν άλλες ελκτικές δυνάμεις παρά μόνον η έλξη του Ηλίου, τότε θα εκτελούσε τις δύο κύριες μόνο κινήσεις της: την περιφορά γύρω από τον Ήλιο και την περιστροφή γύρω από τον άξονά της. Ο άξονας όμως της Γης δεν παραμένει σταθερός στο διάστημα, αλλά στρέφεται γύρω από τον ακίνητο άξονα της εκλειπτικής κατά την ανάδρομη φορά, διατηρώντας σταθερή τη γωνία της λοξώσεως 23^0 27′ και διαγράφοντας έτσι μία κωνική επιφάνεια με κέντρο το κέντρο της Γης[1328] (Εικ. 15). Λόγω της περιστροφής (μετάπτωσης) του άξονα της Γης, περιστρέφεται και ολόκληρο το επίπεδο του ισημερινού, επάνω στο οποίο βρίσκεται και η γραμμή των ισημεριών. Εξαιτίας της μετάπτωσης, η γραμμή των ισημεριών περιστρέφεται επάνω στο επίπεδο της εκλειπτικής, συμπληρώνοντας μια πλήρη περιφορά σε διάστημα περίπου 25.800 ετών (Εικ. 15 & 16).

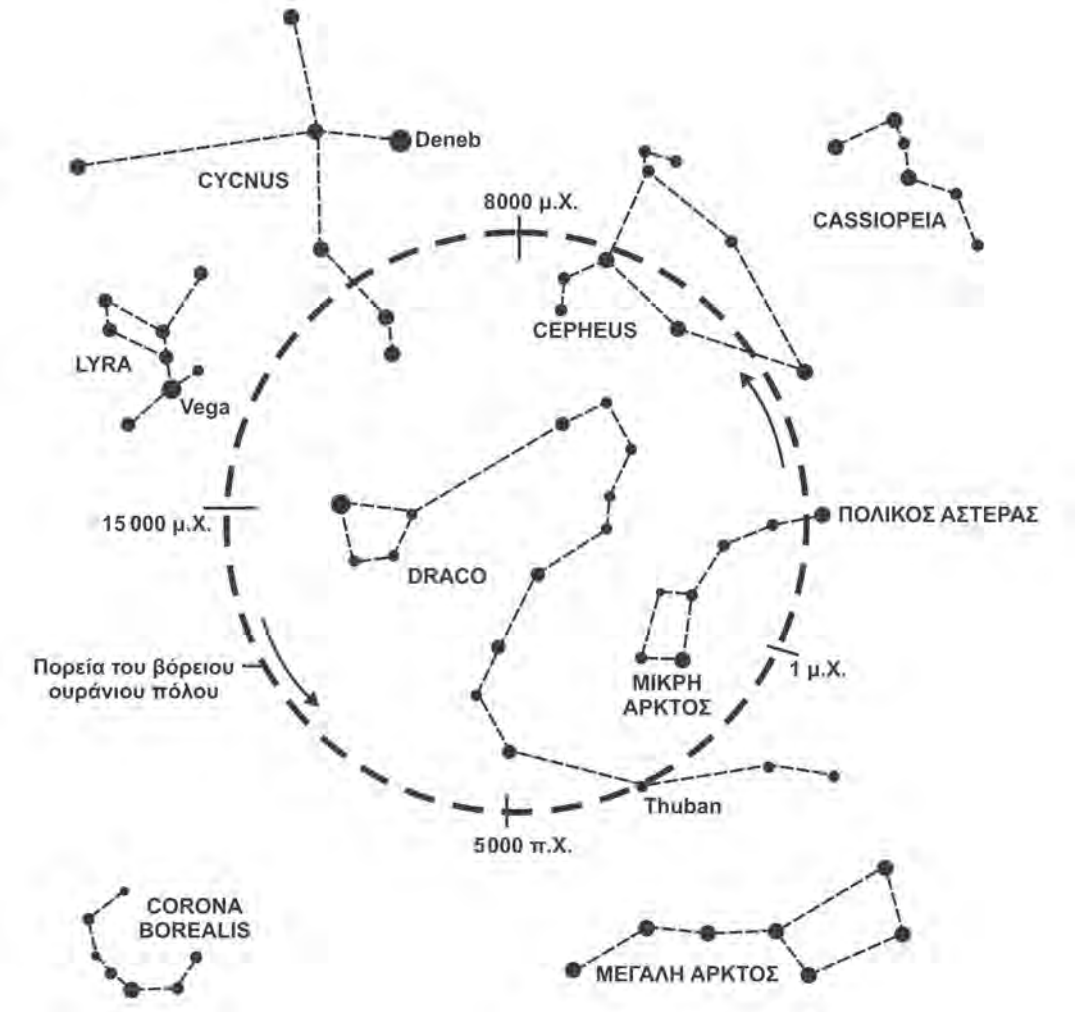
Την κίνηση αυτή της γραμμής των ισημεριών επί της εκλειπτικής είχε παρατηρήσει ο Ίππαρχος το 120 π.Χ. και την ονόμασε μετάπτωση. Την υπολόγισε δε σε 48" ετησίως[1329]. Τούτο θεωρείται εκπληκτικής ακρίβειας υπολογισμός, αν λάβουμε υπόψη ότι με τις σημερινές μετρήσεις οι επιστήμονες την υπολογίζουν σε 50",26.

1328. Α. Δημαράκη - Χ. Ντούνη, *Ναυτιλία*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1987, τόμ. Β′, σ. 37.

1329. Ε. Σπανδάγος, *Το Έργο του Ιππάρχου και «των Αράτου και Ευδόξου Φαινομένων Εξηγήσεων»*, Εκδ. Αίθρα, Αθήνα 2002, σ. 24.

Σήμερα ο βόρειος πόλος της ουράνιας σφαίρας όλο και πλησιάζει προς τον πολικό αστέρα. Απέχει μόνο 1^0 περίπου απ' αυτόν, κι αυτό θα συνεχιστεί μέχρι το έτος 2100 περίπου, οπότε θα έχει τη μικρότερη απόσταση, ίση με 27′ και 5" περίπου. Μετά θα αρχίσει και πάλι να απομακρύνεται μέχρι το 14 000 μ.Χ. Τότε ο βόρειος πόλος του ουρανού θα βρίσκεται κοντά στο λαμπρότερο άστρο του βορείου ημισφαιρίου, το α της Λύρας, τον Βέγα, το οποίο θα είναι ο πολικός αστέρας για χιλιάδες χρόνια (Εικ. 15 & 16).

Εφόσον ο βόρειος πόλος αλλάζει θέση στην ουράνια σφαίρα, έχουμε αλλαγή και της θέσης των άστρων. Έτσι, όλα τα αστέρια της Μεγάλης Άρκτου κατά την αρχαιότητα και για μερικές χιλιετίες ήταν μονίμως πάνω από τον ορίζοντα, για παρατηρητή που βρισκόταν στον ελληνικό χώρο, πράγμα που δικαιώνει τον Όμηρο στη σχετικά με τη Μ. Άρκτο αναφορά του.

ΕΙΚ. 16. Η μετάπτωση των ισημεριών

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΔΙΑΤΑΓΜΑ[1330]

Περὶ παραδοχῆς τοῦ Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου

ΟΘΩΝ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργοῦ ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Παραδεχόμεθα τὸ Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συσταθείσης διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἰουνίου 1856 Ἡμετέρου Διατάγματος, καὶ διατάσσομεν νὰ βληθῇ εἰς ἐνέργειαν.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργὸς θέλει ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1858.

Ἐν Ὀνόματι τοῦ Βασιλέως

Ἡ Βασίλισσα
ΑΜΑΛΙΑ

1330. Λ. Παλάσκας, *Ὀνοματολόγιον Ναυτικόν*, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Εν Αθήναις 1884.

ΑΘ. Α. ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 4037

ΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ[1331]

Πρὸς ἁπάσας τὰς Ναυτικὰς Ἀρχάς

Συσταίνοντες εἰς τὴν μελέτην ὑμῶν τὸ συνημμένον Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον, συνταχθὲν ὑπὸ τῶν πλωταρχῶν Λ. Παλάσκα καὶ Α. Κουμελᾶ καὶ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Φιλίπ. Ἰωάννου, ἐγκριθὲν ἵνα βληθῇ εἰς ἐνέργειαν διὰ Β. Διατάγματος τῆς 1ης Ὀκτωβρίου ε. ε., παραγγέλλομεν νὰ μεταχειρίζεσθε τὸ ἑξῆς ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις τοὺς ἐν αὐτῷ κατακεχωρισμένους Ἑλληνικοὺς ὅρους ἀντὶ τῶν κοινοβαρβαρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἄχρι τοῦδε ἐσφαλμένως εἰσαχθέντων Ἑλληνικῶν.

Οἱ Κυβερνῆται τῶν Βασιλικῶν πλοίων θέλουν προσπαθήσει μάλιστα νὰ εἰσάξωσι τὰς Ἑλληνικὰς ταύτας ὀνομασίας καὶ φράσεις, ἀπαιτοῦντες τὴν χρῆσίν των ἀπὸ τῶν ἐπιτεταγμένων αὐτοῖς Ἀξιωματικῶν καὶ Δοκίμων, εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἡμερολογίου, εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῶν κελευμάτων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς προφορικὰς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ σχέσεις των.

Τὸ Διευθυντήριον τοῦ Βασιλικοῦ Ναυστάθμου, ὡς συγκεντρῶνον ἅπασαν τοῦ ὑλικοῦ τὴν διαχείρισιν, θέλει φροντίσει περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν νέων ὀνομάτων εἰς τὰ ποικίλα ναυτικὰ σκεύη, καὶ εἰσάξει βαθμηδὸν τὴν μεταρρύθμησιν ταύτην, εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ ὑλικοῦ.

Πεποίθαμεν δὲ ὅτι ἅπαντες οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Β. Ναυτικοῦ συναισθανόμενοι τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον ὁμοιομόρφου τινὸς καὶ γνησίας Ἑλληνικῆς ὀνοματοθεσίας, θέλουν συντελέσει προθύμως εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν δημώδη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τελευταίας τάξεις τῶν ναυτῶν.

Ἀθῆναι, 18 Νοεμβρίου 1858.

Ὁ Ὑπουργὸς

ΑΘ. Α. ΜΙΑΟΥΛΗΣ

1331. Λ. Παλάσκας, *Ὀνοματολόγιον Ναυτικόν*, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Εν Αθήναις 1884.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αισχύλος: *Προμηθεύς Δεσμώτης*, *Πέρσαι*, *Ικέτιδες*, *Αγαμέμνων*, *Χοηφόροι*, *Ευμενίδες*, *Επτά επί Θήβας*, Αποσπάσματα, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1992.

Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη* (Βιβλία Α′, Β′, Γ′, Επιτομή), Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1999.

Αρίσταρχος ο Σάμιος, *Ηλιοκεντρικό Σύστημα*, *Περί μεγεθών και αποστημάτων*, *Περί φωτός και χρωμάτων*, *Σκάφη*, Εκδ. Κάκτος.

Αριστοτέλης, *Αθηναίων Πολιτεία*, *Περί αισθήσεως και αισθητών*, *Περί ακουστών*, *Περί αναπνοής*, *Περί αρετών και κακιών*, *Αναλυτικά Πρότερα*, *Περί ενυπνίων*, *Επιστολαί*, *Περί ερμηνείας*, *Περί ζώων γενέσεως*, *Ζώων ιστορίαι*, *Περί ζώων μορίων*, *Περί πορείας ζώων*, *Ηθικά Ευδήμεια*, *Ηθικά Μεγάλα*, *Ηθικά Νικομάχεια*, *Περί θαυμασίων ακουσμάτων*, *Κατηγορίαι*, *Περί κόσμου*, *Μετεωρολογικά*, *Μετά τα φυσικά*, *Μηχανικά*, *Περί ουρανού*, *Περί πνεύματος*, *Περί ποιητικής*, *Πολιτικά*, *Προβλήματα*, *Τέχνη Ρητορική*, *Σοφιστικοί έλεγχοι*, *Τοπικά*, *Φυσικά*, *Φυσιογνωμικά*, *Περί χρωμάτων*, *Περί ψυχής*, *Προτρεπτικός*, *Επιτομή Φυσικών*, *Περί ατόμων γραμμών*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

Βακχυλίδης, *Λυρικοί Ποιητές* (μαρτυρίες, ποιήματα, αποσπάσματα), Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2002.

Βιργίλιος, *Αινειάς*, Βιβλ. I-XXII, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2000.

Γαβρά, Αικ. - Ευρυνόμη (μτφρ.), *Ορφέως Ύμνοι*, Εκδ. Ιδεοθέατρον, Αθήνα 2006.

Γεωργακόπουλος, Κ., *Αρχαίοι Έλληνες Θετικοί Επιστήμονες*, Εκδ. Γεωργιάδης, Αθήναι 1995.

Γιαννάκης, Α. Ν., *Το Δίκαιο της Θάλασσας*, Αθήνα 2009.

Γιαννάκης, Α. Ν., *Εννοιολογικό Λεξικό Ναυτιλιακών Όρων*, Εκδ. Αμφιτρίτη, Παιανία 2009.

Γιαννάκης, Α. Ν., «Ομηρική Αστρονομία (η μετάπτωση των ισημεριών στην περιγραφή της ασπίδας του Αχιλλέα)», περ. *Δαυλός*, Αθήνα, Ιαν. 2003.

Γκότση, Π. κ.ά., *Ομήρου Οδύσσεια*, Ελληνοεκδοτική, 2009.

Γκρέιβς, Ρ., *Οι Ελληνικοί Μύθοι*, τόμ. 1 & 2, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1998.

Γκρουτ, Ζαν ντε κ.ά., *Ομηρικό Λεξιλόγιο*, Εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1996.

Γουντ, Φ. & Κ., *Η Μυστική Ιλιάδα του Ομήρου*, Εκδ. Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2000.

Δημαράκη, Α. - Ντούνη, Χ., *Ναυτιλία*, τόμ. 1 & 2, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1986.

Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη Ιστορική*, βιβλία 1-40, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

Διονύσιος Αλικαρνασσεύς, *Ρωμαϊκή αρχαιολογία Α-Κ*, *Περί συνθέσεως ονομάτων*, *Περί αρχαίων ρητόρων*, *Περί Λυσίου*, *Περί Ισοκράτους*, *Περί Ισαίου*, *Περί της Δημοσθένους λέξεως*, *Περί Θουκυδίδου*, *Περί Δεινάρχου*, *Προς Πομπηίον Γέμινον επιστολή*, *Προς Αμαίον επιστολή*, *Περί των Θουκυδίδου ιδιωμάτων προς Αμαίον*, *Του περί συνθέσεως ονομάτων επιτομή*, *Περί μιμήσεως*, *Τέχνη ρητορική*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

Δούκας, Κ., *Ιλιάς*, Ιδεοθέατρον - Γεωργιάδης, Αθήναι 1998.

Δούκας, Κ., *Οδύσσεια*, Ιδεοθέατρον - Γεωργιάδης, Αθήναι 1999.

Δούκας, Κ., *Ομηρικόν Λεξικόν Διεθνών Λέξεων*, Εκδ. Εύανδρος, Αθήνα 2008.

Δωρικός, Στ., Χατζηγιαννάκης, Κ., *Υδατική Λεξιγραφία*, Ελεύθερη Σκέψις, Αθήναι 2000.

Εβδομήκοντα, *Αγία Γραφή - Βίβλος*, Εκδ. Κ. Κουμουνδουρέα. Τόμ. 1: Γένεσις, Έξοδος, Λευιτικόν, Αριθμοί, Δευτερονόμιο. Τόμ. 2: Ιησούς του Ναυή, Κριταί, Ρουθ, Βασιλειών (Α′, Β′, Γ′, Δ′), Παραλειπομένων (Α′, Β′). Τόμ. 3: Έσδρας (Α′, Β′), Νεεμίας, Τωβίτ, Ιουδίθ, Εσθήρ, Μακκαβαίων (Α′, Β′, Γ′), Ψαλμοί. Τόμ. 4: Ιώβ, Παροιμίαι, Εκκλησιαστής, Άσμα,

Σοφία Σολομώντος, Σοφία Σειράχ, Οι Δώδεκα μικροί Προφήτες. Τόμ. 5: Ησαΐας, Ιερεμίας, Βαρούχ, Θρήνοι Ιερεμίου, Επιστολή Ιερεμίου, Ιεζεκιήλ, Δανιήλ, Μακκαβαίων Δ′.

Ευριπίδης: *Ρήσος*, *Ικέτιδες*, *Εκάβη*, *Τρωάδες*, *Ιφιγένεια η εν Αυλίδι*, *Μήδεια*, *Ιφιγένεια η εν Ταύροις*, *Ορέστης*, *Ηλέκτρα*, *Ηρακλείδαι*, *Φοίνισσαι*, *Ελένη*, *Ίων*, *Βάκχαι*, *Ηρακλής Μαινόμενος*, *Ανδρομάχη*, *Ιππόλυτος*, *Κύκλωψ*, *Άλκηστις*, *Ύψιπύλη*. Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

Ευσταθίου (Αρχιεπισκόπου Θεσσ/νίκης), *Παρεκβολαί εις την Ομήρου Ιλιάδα*, Βιβλίο Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV, Λειψία 1828, Εκδ. Κύπειρος, Αθήνα 2004.

Ευσταθίου (Αρχιεπισκόπου Θεσσ/νίκης), *Παρεκβολαί εις την Ομήρου Οδύσσειαν*, Βιβλίο Ι, ΙΙ, Λειψία 1828, Εκδ. Κύπειρος, Αθήνα 2004.

Ευσταθίου (Αρχιεπισκόπου Θεσσ/νίκης), *Πίναξ παρεκβολών εις την Ομήρου Ιλιάδα και Οδύσσειαν*, Λειψία 1828, Εκδ. Κύπειρος-Παρουσία, Αθήνα.

Εφοπλιστής, μηνιαίο ναυτιλιακό περιοδικό, Αθήνα.

Ηράκλειτος, *Ομηρικά Προβλήματα*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1996.

Ησίοδος, *Θεογονία*, *Έργα και Ημέραι*, *Ασπίς Ηρακλέους*, *Αποσπάσματα*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1993.

Ησύχιος, *Συναγωγή πασών λέξεων κατά στοιχείον*, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2004.

Θέογνις, *Ιαμβικοί και Λυρικοί Ποιητές*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2002.

Καμαρινού, Δ., Μπάικα, Κ., «Ομηρικά και Μυκηναϊκά πλοία», περ. *Αρχαιολογία*, τεύχ. 94, Αθήνα 2005.

Καμαρινού, Κ., *Μέγα Αγγλοελληνικόν Λεξικόν Ναυτικών, Ναυτιλιακών & Τεχνικών Όρων*, Εκδ. Σταυριδάκης, Πειραιεύς 1963.

Καπάκης, Α., *Νέον Μνημόνιον Σημάτων*, Βιβλιοπωλείον Σταυριδάκης, Πειραιεύς 1964.

Καρνέζης, Ι., *Ομηρικά*, Αθήνα 1980.

Καταγάς, Κ., *Ομηρικά Ναυτικά Θέματα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006.

Καινή Διαθήκη: Κατά Ματθαίον, Κατά Μάρκον, Κατά Λουκάν, Κατά Ιωάννην, Πράξεις Αποστόλων, Επιστολαί, Αποκάλυψις, Εκδ. Κ. Κουμουνδουρέα.

Κουμανούδη, Σ., *Λεξικόν Λατινοελληνικόν*, Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1998.

Κοτσοβίλη, Γ., *Περί Εξαρτισμού των Πλοίων*, Έκδοσις Δευτέρα, Τυπολιθογραφείον Ν. Φρέρη, Εν Σύρω 1919.

Κοφινιώτη Ε. Κ., *Γραμματική της Ομηρικής Διαλέκτου*, Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα, επανέκδ. 2000.

Κοφινιώτου, Ε. Κ., *Ομηρικό Λεξικό*, Εκδ. Θ. Χριστόπουλος, Αθήνα-Πάτρα 1996-97.

Κωστελένου, Δ., Μαστρογιαννοπούλου, Μ., *Μυθολογικό και Ομηρικό Λεξικό*, τόμ. 1 και 2, Εκδ. Σύγχρονη Διδακτική, Αθήνα.

Λάζος, Χ., *Ναυτική Τεχνολογία στην Αρχαία Ελλάδα*, 4η έκδ., Εκδ. Αίολος, Αθήνα 1996.

Μαρωνίτης, Δ. Ν. (μτφρ.-επιλεγόμενα), *Ομήρου Ιλιάς*, Εκδ. Άγρα, τόμ. 1, Αθήνα 2009, τόμ. 2, Αθήνα 2010.

Μαρωνίτης, Δ. Ν. (μτφρ.), *Ομήρου Οδύσσεια*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2006.

Μαυρίδης, Φ., *Ιταλο-ελληνικό Λεξικό*, Εκδ. Μ. Σιδέρη, Αθήνα 2003.

Μέγα Ετυμολογικόν (Λεξικόν), Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2004.

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (Π. Δρανδάκης), Εκδοτικός Οργανισμός Φοίνιξ, Αθήνα.

Μητρόπουλος, Ευθ., *Κατηγορίαι και σύγχρονοι τύποι Εμπορικών Πλοίων*, Εκδ. Εμ. Σταυριδάκης, Πειραιεύς.

Μπαμπινιώτης, Γ., *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2010.

Μυλωνόπουλος, Δ., *Το Δίκαιο της Αλιείας*, Εκδ. Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 2002.
Ναυτικά Χρονικά, περ., Αθήνα.
Ντούνης, Χ., Δημαράκης, Α., *Πλοηγός σκαφών αναψυχής (Αργοσαρωνικός, Κυκλάδες)*, Βάλεφ Γιωτς, 1986.
Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* (Α′, Β′, Γ′, Δ′), *Ελληνικά* (Α′, Β′, Γ′-Ε′, ΣΤ′ Η′), *Κύρου Ανάβασις* (Α′-Γ′, Δ′, Ζ′), *Κύρου Παιδεία* (Α′, Β′, Γ′-Ε′, ΣΤ′-Η′), *Οικονομικός - Πόροι, Ιπparχικός - Περί ιππικής - Κυνηγετικός, Συμπόσιον - Απολογία Σωκράτους - Ιέρων - Επιστολαί, Αθηναίων Πολιτεία - Λακεδαιμονίων Πολιτεία - Αγησίλαος*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.
Οικονομίδης, Γ. (μτφρ. και σύνδεση κειμένων), *Ομήρου Ιλιάδα & Οδύσσεια*, Εκδ. Χρήσιμα Βιβλία, Αθήναι 1960.
Ομηρικά - Επικός Κύκλος (*Βατραχομυομαχία, Τιτανομαχία, Οιδιπόδεια, Θηβαΐς, Επίγονοι, Κύπρια, Αιθιοπίς, Μικρά Ιλιάς, Ιλίου πέρσις, Νόστοι, Αμφιαράου εξέλασις, Οιχαλίας άλωσις, Περί Ομήρου και Ησιόδου και του γένους και αγώνος αυτών*), Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2005.
Ομηρικοί Ύμνοι, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2002.
Ορφέως, *Αργοναυτικά - Λιθικά*, 6η έκδ., Εκδ. Ιδεοθέατρον, Αθήναι 1998.
Ορφέως, *Ύμνοι*, Εκδ. Ιδεοθέατρον, Αθήνα 2006.
Παλάσκας, Λ., *Γαλλοελληνικόν Λεξικόν των Ναυτικών Όρων και των όρων των Συναφών Επιστημών*, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, Εν Αθήναις 1898.
Παλάσκας, Λ., *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Εν Αθήναις 1884.
Πανταζής, Β., *Ομηρική Γεωγραφία και Ομηρική Εποχή*, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996.
Πανταζίδη, Ι., *Λεξικὸν Ὁμηρικόν*, Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1999.
Παπαγεωργίου, Κ., *Ομηρικό Λεξικό (Ορθογραφικό, Ερμηνευτικό, Εγκυκλοπαιδικό)*, Εκδ. Εντός, Αθήνα 2001.
Παυσανίας, *Αττικά, Κορινθιακά, Λακωνικά, Μεσσηνιακά, Ηλιακά, Αχαϊκά, Αρκαδικά, Βοιωτικά, Φωκικά, Πίνακες, Χάρτες, Εικόνες*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.
Πίνδαρος, *Λυρικοί Ποιητές (Ολυμπιόνικοι, Πυθιόνικοι)*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2001.
Πίνδαρος, *Λυρικοί Ποιητές (Νεμεόνικοι, Ισθμιόνικοι)*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2001.
Πίνδαρος, *Λυρικοί Ποιητές* (Αποσπάσματα), Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2001.
Πλάτων, *Απολογία Σωκράτους, Συμπόσιον, Νόμοι (Α-ΙΒ), Πολιτεία (Α-Ι), Φαίδρος, Τίμαιος-Κριτίας, Θεαίτητος, Πρωταγόρας, Γοργίας, Σοφιστής, Πολιτικός, Φίληβος, Παρμενίδης, Κρατύλος, Φαίδων, Ευθύδημος-Μενέξενος, Λάχης-Λύσης, Αλκιβιάδης- Αλκιβιάδης ΙΙ - Ερασταί, Ευθύφρων-Κρίτων-Ίων, Ιππίας μείζων - Ιππίας ελάσσων, Ίππαρχος-Θεάγης-Χαρμίδης, Μένων-Κλειτοφών-Μίνως, Επινομίς-Όροι-Νοθευόμενοι (Περί δικαίου, Περί αρετής, Δημόδικος, Σίσυφος, Ερυξίας, Αξίοχος), Επιστολαί.* Εκδ. Κάκτος, Αθήνα.
Πλοιαρχική Ηχώ, περ. Πανελλήνιας Ένωσης Πλοιάρχων, Πειραιάς.
Πολύβιος, *Άπαντα 1-11, Ιστοριών Α-ΛΘ*, τ. 11, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1996.
Σακελλαρίου, Α., *Εγχειρίδιον Αρμενιστού*, Βασιλικόν Ναυτικόν, Αθήναι 1915.
Σεγδίτσα, Π. Ε., *Οι κοινοί μας όροι και αι ρωμανικαί γλώσσαι*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1967.
Σεγδίτσα, Π., *Πεντάγλωσσον Λεξικόν Ναυτικών Όρων*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1971.
Ομήρου, *Οδύσσεια*, μτφρ. Σιδέρης, Ζ., τόμ. Α′ και Β′, Εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα.
Σοφοκλής, *Φιλοκτήτης, Αντιγόνη, Ηλέκτρα, Τραχίνιαι, Αίας, Οιδίπους Τύραννος, Οιδίπους επί Κολωνώ*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1992.

Σπανδάγος, Ε., *Το Έργο του Ιππάρχου και «των Αράτου και Ευδόξου Φαινομένων Εξηγήσεων»*, Εκδ. Αίθρα, Αθήνα 2002.
Σταματάκου, Ι., *Λεξικόν Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Δεδεμάδη, 1972.
Σταματάκου, Ι., *Λεξικόν της Νέας Ελληνικής Γλώσσης*, Βιβλιοπρομηθευτική, Αθήνα 1971.
Σουΐδα, *Λεξικό*, 10ος αι. μ.Χ., Εκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη.
Στράβων, *Γεωγραφικά*, Άπαντα, τ. 1-17, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1994.
Συλλογικό, *Λεξικό Ναυτικών & Ναυτιλιακών Όρων*, Εκδ. Σταφυλίδη, Αθήνα 2008.
Τράπαλης, Γ., *Γλωσσάρι στο έργο του Νίκου Καββαδία*, Εκδ. Άγρα, Αθήνα 2010.
Τριανταφυλλίδης, Μ., *Νεοελληνική Γραμματική*, ΟΕΔΒ, Αθήνα.
Τσοτάκου-Καρβέλη, Αικ., *Λεξικό της Ελληνικής Μυθολογίας*, Εκδ. Σοκόλη, Αθήνα 2007.
Φαμηλωνίδης, Γ. Ι., *Ναυτική Τέχνη*, Εκδ. Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 1989.
ΦΕΚ 26^{Α}, 1973, Ν.Δ. 187, 3/10/1973, Περί Κώδικος Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου.
ΦΕΚ 32^{Α}, 1958, Ν. 3816, 28/2/1958, Περί κυρώσεως του Κώδικος Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου.
Cuisenier, J., *Ο περίπλους του Οδυσσέα* (μτφρ.: Κ. Αντύπας), Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005.
Diel, P., *Ο Συμβολισμός στην Ελληνική Μυθολογία* (μτφρ. Ράλλη, Ι., Χατζηδήμου, Κ.), 3η έκδ., Εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1980.
Gordon, C., *Όμηρος και Βίβλος* (μτφρ.: Ιακώβ, Δ. και Πολύχρου, Θ.), Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1990.
Liddel, H. D., & Scott, R., *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, 4 τόμ., επιμ. Α. Κωνσταντινίδου, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Εν Αθήναις 1901-1904.
Wellman, H., *English for Masters and Mates*, Αγγλο-ελληνικό λεξικό, Εκδ. Σταυριδάκης, Πειραιεύς.

Ξενόγλωσση

Alderton, P., *Sea Transport*, Thomas Reed Publ., 4th ed., U.K., 1995.
Ansted, A., *A Dictionary of Sea Terms*, Brown, Son & Ferguson, Glasgow 1991.
Brodie, P., *Dictionary of Shipping Terms*, 4th ed., LLP, London 2003.
Brown's, *Nautical Almanac* 2012, Brown, Son & Ferguson Ltd, UK.
Guglielmotti, A., *Vocabolario Marino Militare*, 1889.
Hammond, M., *Homer, The Iliad*, Penguin Books, England 1987.
Heikel, R., *Greek Waters Pilot*, Imray Laurie Norie & Wilson Ltd, England 1985.
Jeans, P., *Ship to Shore: A Dictionary of Everyday Words and Phrases Derived from the Sea*, ABC - CLIO, S. Barbara California 1993.
Kaufmann, W., *Universe*, 4th ed., W. H. Freeman and Co, New York 1997.
Kemp, P., *The Oxford Companion to Ships and the Sea*, Oxford University Press, N. York Melbourne 1988.
Liddel, H. G., and Scott, R., *Greek - English Lexicon* (with a revised supplement), Clarendon Press - Oxford 1996.
Maloney, El., *Dutton's Navigation & Piloting*, 14th ed., Naval Institute Press, Annapolis Mayrland 1985.
Rieu, E. V., *Homer, The Odyssey*, Penguin Books, England 1991.

Η ομηρική γλώσσα με τη σαφήνεια, τη λιτότητα και την αμεσότητά της ήταν λογικό να μπει στη γλώσσα της ναυτικής ορολογίας, η οποία εκφράζεται με λίγες, απλές αλλά πλούσιες σε νοήματα λέξεις. Αυτό διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας ένα ημερολόγιο πλοίου, στο οποίο περιγράφονται συμβάντα και περιβαλλοντικές καταστάσεις με οικονομία λόγου αλλά πλήρη σαφήνεια των νοημάτων.

Το *Ομηρικό Λεξικό Ναυτικών Όρων* μέσα από τις ομηρικές ναυτικές λέξεις έρχεται να δείξει την άρρηκτη σύνδεση της νεοελληνικής γλώσσας με την ομηρική. Περιλαμβάνει πλήθος ομηρικών ναυτικών λέξεων, τις οποίες χρησιμοποιούμε και εμείς σήμερα, όπως *ἀκτή*, *ἄνεμος*, *θάλασσα*, *ἱστός*, *κῦμα*, *πρῴρη*, *πρύμνη*, *τρόπις*, *βορρᾶς*, *νότος*, *ζέφυρος* κ.ά. Γίνεται επίσης αναφορά σε μεγάλο αριθμό λέξεων οι οποίες, παρότι δεν συναντώνται αυτοτελώς στα ομηρικά έπη, έχουν ομηρική ρίζα και αναφέρονται σε κείμενα μεταγενέστερων αρχαίων συγγραφέων. Για παράδειγμα, η λέξη *ὕφαλος*, η οποία συναντάται στον Σοφοκλή, τον Πολύβιο, τον Στράβωνα κ.ά., δεν αναφέρεται στα ομηρικά έπη αλλά προέρχεται από τις ομηρικές λέξεις *ὑπό* + *ἅλς* (= θάλασσα).

Η σύνταξη του *Ομηρικού Λεξικού Ναυτικών Όρων* βασίστηκε στα ομηρικά έπη (*Ιλιάδα* και *Οδύσσεια*), στους ομηρικούς ύμνους, στον επικό κύκλο (*Βατραχομυομαχία*), σε κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και στη βυζαντινή και τη σύγχρονη ναυτική βιβλιογραφία. Μεγάλη επίσης ήταν η συμβολή του περίφημου λεξικού του Λ. Παλάσκα *Ονοματολόγιον Ναυτικόν*.

Σε κάθε ομηρικό λήμμα αναγράφεται και μέρος των στίχων στους οποίους αυτό περιλαμβάνεται. Γίνεται εξιστόρηση των γεγονότων που αναφέρονται στους στίχους του λήμματος –όπου τούτο κρίνεται απαραίτητο– είτε για να σχολιαστεί η αναφερόμενη λέξη είτε για να εξιστορηθούν γεγονότα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, ώστε το λεξικό αυτό πέραν της ναυτικής λεξικογραφικής του προσφοράς να γίνει και χρήσιμο και εποικοδομητικό ανάγνωσμα για κάθε αναγνώστη. Ευελπιστώ δε να γίνει εργαλείο για το χρήστη της ελληνικής ναυτικής ορολογίας, να του υπενθυμίζει τις πολλές ξεχασμένες ναυτικές ομηρικές λέξεις, παροτρύνοντάς τον να τις επαναχρησιμοποιεί, έτσι ώστε να διατηρηθεί όλος αυτός ο ομηρικός ναυτικός πλούτος των λέξεων.

Παιανία 2013